

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя

ПЕДАГОГІЧНИЙ АЛЬМАНАХ

Збірник праць молодих науковців

Випуск 3

Ніжин
2013

УДК 37(082)
ББК 74я43
П24

Рекомендовано Вченою радою
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
(НДУ ім. М. Гоголя)
Протокол № 8 від 11.04.2013 р.

Редакційна колегія:

Відповідальний редактор: Коваленко Євгенія Іванівна, кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

Секретар: Демченко Наталія Михайлівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

Члени колегії: Бондаренко Юрій Іванович, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри методики української мови і літератури Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

Криловець Микола Григорович, доктор педагогічних наук, професор кафедри географії Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

Лукашова Ніна Іванівна, доктор педагогічних наук, доцент кафедри хімії Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

Ростовський Олександр Якович, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри музичної педагогіки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

Новгородська Юлія Григорівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

Падун Ніна Олексіївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

Стрельнікова Ніна Михайлівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Педагогічний альманах : збірник праць молодих науковців / відп. П24 ред. Є. І. Коваленко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2013. – Вип. 3. – 265 с.

УДК 37(082)
ББК 74я43

Матеріали надруковані в авторській редакції. За достовірність фактів, цитат, власних імен, посилань на джерела та інших відомостей відповідають автори публікацій.

© Коваленко Є. І., упорядник, 2013
© НДУ ім. М.Гоголя, 2013

ЗМІСТ

Алексєєнко Ольга Практичний аспект запровадження дистанційної освіти в Україні	6
Бережок Владислава Місце класного керівника в системі виховання особистості учня	12
Бережок Владислава Психологічний супровід професійного становлення майбутнього вчителя хімії	18
Білоус Світлана Вища освіта на етапі переходу до інформаційного суспільства	23
Бортник Олена Стан і розвиток індивідуального підходу до учнів в навчально-виховному процесі та історії педагогічної думки ..	29
Васильчук Юлія Ідеї творчості в педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського	35
Воробей Віта Соціально-педагогічна проблема соціалізації близнюків	38
Герман О. В. Педагогічні умови застосування тестів для контролю навчальних досягнень учнів	45
Голота Анастасія В. О. Сухомлинський про взаємозв'язок естетичного виховання із всебічним розвитком особистості	51
Данильченко Людмила Основні підходи до виховання у системі особистісно орієнтованих технологій	54
Довіна Марина Проблема роботи з обдарованими дітьми	59
Ежепа Жанна Розвиток співацьких навичок молодших школярів на уроках музики.....	62
Зацарна Людмила Використання інформаційних технологій на уроках математики	67
Зеленська Наталія Співдружність школи і сім'ї як умова успішного виховання дітей.....	71
Іллющенко Тетяна Технологічний підхід у шкільній освіті	75
Канівець Марина Психолого-педагогічні засади діяльності класного керівника в сучасній школі	80
Капштик Аліна Кримінальна субкультуранеповнолітніх: сутність та особливості прояву	85
Кашпур Марина Психолого-педагогічні особливості інтернет-спілкування	90
Кієнко Жанна Культура спілкування вчителя як педагогічна проблема	94
Колеганова Людмила Проектування виховної системи дошкільного закладу на засадах ідей Софії Русової	96
Кольчуріна Наталія Формування мотиваційно-вольової готовності дітей 6-го року життя до шкільного навчання	99
Кательницька Лєся Спадщина Софії Русової в контексті сучасності.....	103

Котенко Алла Толерантність як інтегративна характеристика особистості	107
Кучерявенко О. В. Міміка як індикатор емоційних станів.....	110
Логвин Ольга Деякі аспекти організації навчального процесу обдарованих дітей на уроках біології.....	113
Лупас Наталія Вплив проведення інтегрованих уроків з географії на рівень якості знань	117
Мизенко Тетяна Проблеми соціально-педагогічної профілактики дитячих негативізмів серед молодших школярів	119
Микитуха Роксолана Форми організації групової навчальної діяльності старшокласників	126
Орел Людмила Готовність педагога до упровадження особистісно орієнтованих технологій у сучасній школі	130
Пащенко Ірина Застосування інформаційних технологій у процесі вивчення іноземної мови.....	134
Пирог Анна Етапи розвитку моніторингу якості освіти	142
Попело Н. М. Оцінювання як інструмент якості освіти	150
Постол Альона Технології навчання сучасної школи	156
Потаченко Олеся Технологія планування роботи класного керівника в сучасній школі	162
Роганіна Оксана Зовнішній вигляд учителя як складова педагогічного іміджу	167
Романченко Наталія Вплив традицій на соціальне виховання особистості	170
Скоренок Юлія Модернізація системи навчання за допомогою комп'ютерних технологій.....	176
Срібранець Марина Мовлення як модель педагогічної діяльності вчителя	185
Стрілець Альона Формування творчої працелюбної особистості	189
Струк Тетяна Педагогічні умови формування культури поведінки у дітей 6-го року життя	194
Ступак Інна Проблема формування творчої самостійної діяльності учнів у процесі вивчення іноземної мови	197
Сурмило Олена Моральне виховання старших дошкільників засобами казки	203
Терещенко Наталія Виховання поваги до старших у дітей дошкільного віку	207
Фоменко Катерина Формування духовних цінностей старшокласників як психолого-педагогічна проблема	217
Хукало О. В. Педагогічний гумор як засіб підвищення ефективності навчально-виховного процесу школи	223
Цибаровська Катерина Формування високої художньо-естетичної культури особистості	226

Шапаренко Тетяна Естетичне виховання дітей дошкільного віку засобами природи	234
Шеремет Ольга Технологічний потенціал вчителя в аспекті реформування шкільної освіти	236
Шило Вікторія Сучасні методи стимулювання навчально-пізнавальної діяльності учнів	240
Шматок Анна Фізичний розвиток дітей і молоді, охорона та зміцнення їх здоров'я	245
Юсиченко А. Організаційно-педагогічні засади діяльності соціального гуртожитку	249
Ярина А. В. Українська народна іграшка як засіб виховання дітей дошкільного віку	254
Ярошенко Крістіна, Аніщенко Ірина Законопроекти "Про вищу освіту" та внесення змін до Закону України "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності" та їх можливий вплив на діяльність зазначених організацій у ВНЗ.....	260

ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Алексєєнко Ольга, студентка факультету іноземних мов
Науковий керівник: **Демченко Н. М.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

Останні роки у системі освіти України проводиться багато реформ стосовно інформатизації навчальних закладів, збираються конференції, створюються фонди. Одним із важливих питань є впровадження дистанційної освіти у навчальних закладах різних типів, зокрема у загальноосвітніх школах. Існує велика кількість думок, що підтримують цю ідею, і, звичайно, тих, що спростовують можливість розвитку дистанційної освіти у загальнодержавних масштабах. Спробуємо розібратися поступово.

Спочатку необхідно визначити, що таке дистанційна освіта. Для цього використовуємо онлайн-словник на державному освітньому порталі osvita.org.ua.

"Дистанційна освіта (Distance education) – навчання (teaching) і самостійне вивчення (learning), у якому самостійне вивчення звичайно відбувається окремо від навчання. Часто живиться в значенні синоніму "дистанційного навчання". Однак, дистанційна освіта звичайно має на увазі розподіл навчальних ресурсів серед студентів в освітніх закладах.

Дистанційне вивчення (Distance learning) – термін, що часто використовується як синонім "дистанційна освіта", однак не тотожний йому, оскільки дистанційна освіта включає як самостійне вивчення, так і навчання (teaching). Дистанційна освіта – це система та процес, що надає студентам навчальні ресурси. Дистанційне вивчення може приймати безліч різних форм, і звичайно характеризується наступним: 1) відділення в просторі і/або в часі студента від викладача, інших студентів, і навчальних матеріалів й 2) взаємодією між студентом і викладачем, іншими студентами та навчальними матеріалами з використанням однієї або декількох технологій; не обов'язкове використання саме електронних технологій.

Система дистанційної освіти (Distance education system) – весь комплекс процесів, що мають своїм результатом дистанційну освіту, включаючи вивчення, навчання, комунікацію, проектування та менеджмент.

Я вирішила проекспериментувати і виявити, наскільки корисною є дистанційна освіта. Чи настільки воно необхідне у загальноосвітній школі, як про це говорять. Якщо надати учням можливість навчатися вдома, яка частка дітей буде приділяти цьому увагу. Наскільки готові вчителі шкіл до впровадження дистанційної освіти. Який рівень обізнаності в галузі "Інформаційних технологій" працівників шкіл, що працюють на посадах лаборантів, вчителів інформатики і фактично несуть відповідальність за Інтернет-сторінки школи, за якою вони закріплені. Чи не є

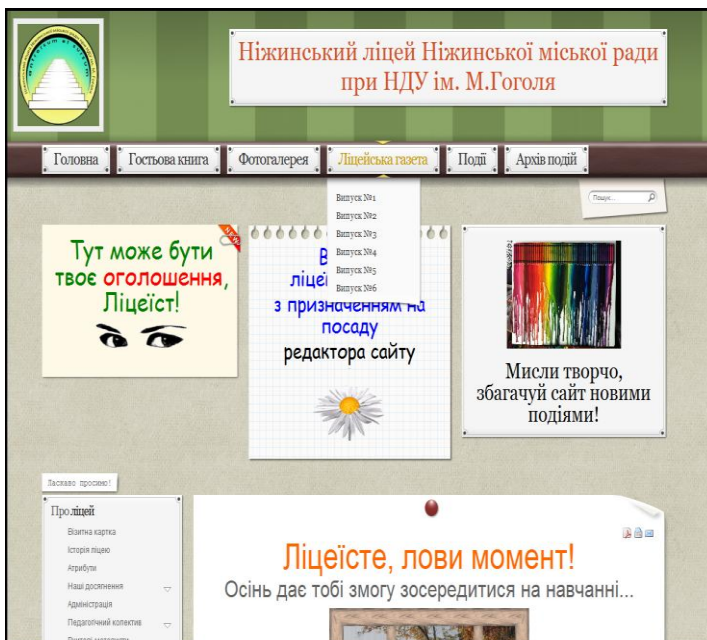
деякі складнощі, про які говорять фахівці з "Інформаційних технологій", директори шкіл, перебільшеними або ж безпідставними.

Щоб розібратися у всьому цьому, я вирішила просто створити при навчальному закладі систему, яка б забезпечувала дистанційну освіту. Я влаштувалася на роботу до Ніжинського міського ліцею на посаду лаборанта. Метою моєї роботи було обслуговування Інтернет-сторінки ліцею, я мала перетворити статичні сторінки із інформацією за 90-ті роки на динамічний, постійно оновлюваний сайт, завданням якого, окрім представлення навчального закладу, було б запровадження дистанційної освіти.

Я не мала жодного досвіду у роботі з сайтами, стосовно їх побудови, принципів роботи, не вміла користуватися графічними редакторами, не знала основ SEO-оптимізації тощо. Мені повірили на слово, бо я пообіцяла за місяць вивести сайт на новий рівень.

Моя відповідь працівникам шкіл, які говорять: "Я в університеті вчив основи програмування, я був кращим, я геній свого курсу, але сайти – це вище мого розуміння, мене цього не вчили, то ж вимагати цього від мене – безглуздо".

Приблизно за три-чотири тижні (!) я опанувала основи інформаційних технологій і вибудувала принципово нову Інтернет-сторінку із розгалуженим меню, фотоархівами, новинами тощо. Звичайно, створила розділ "Дистанційна освіта".

Сайт Ніжинського міського ліцею

Усе програмне забезпечення можна встановити абсолютно безкоштовно за лічені хвилини. Працюють онлайн-сервіси, створені для допомоги у програмуванні і веб-дизайні.

Створити яскравий, динамічний, зручний сайт не так уже й важко.

Моя відповідь керівникам шкіл, які говорять: "Утримувати сайт – це дуже дорого".

Це твердження я взагалі не дуже зрозуміла. У моєму місті – Ніжині – кожна школа має свою Інтернет-сторінку, дякуючи не директору, який дістає кошти зі своєї чи шкільної кишені, а міському управлінню освіти, яке, в свою чергу, підпорядковується обласному. Це централізована робота – робота із сайтами.

Та навіть якщо керівнику навчального закладу спаде на думку купити домен, це аж ніяк не дорого, порівнюючи з тими коштами, що отримує школа щорічно від батьків. Підтверджую це даними з першого ліпшого хостинг-магазину, який є не найдешевшим.

• **Бойтесь начать или менять хостинг?**
 Тестовый период - 10 дней. Вы не должны платить, можно просто попробовать!
 - [регистрация тестового аккаунта - 1 минута](#)
 - [специальное предложение - домен до оплаты](#)
 - [помощь в переносе сайта к 1Gb.ua](#)

план	параметры	объем	в месяц
PROSTO.1Gb.ua	Простой хостинг с PHP и MySQL	1 гб	от 12 грн. !!
Легкий	Статический сайт	1 гб	от 18.75 грн.
Основной+	PHP/ASP/.NET, MySQL	3 гб	от 24 грн.
Двойной	5 сайтов, Microsoft SQL	10 гб	от 57 грн.
Максимальный	15 сайтов! Все нужные возможности	20 гб	от 99 грн.

а также **конструктор собственных тарифов!**

+ единые тарифы для Windows/UNIX хостинга
 + домен COM.UA/NET.UA/ORG.UA/COM/NET/RU/.. в подарок!
 + трафик бесплатно! (сервера в зоне в UA-IX)

Вартість утримання сайту грн./міс.

Отже, наявність сайту – це і не надто складно, і не надто дорого.

Після створення розділу "Дистанційна освіта" пішла робота по його наповненню. Планувалося, що зараз же щасливі вчителі знесуть свої електронні носії з важливою навчальною інформацією різних типів до купи і стануть у чергу. Планувалося, та не сталося.

Звичайно, знайшлися вчителі, які зразу надали матеріали, для викладення на сайт. Це і посібники, які практично неможливо дістати, це і нові дорогі підручники, і різноманітні тестові завдання.

Але цих матеріалів було недостатньо, щоб назвати впровадження дистанційної освіти успішним, і навіть доцільним. Адже більшість вчителів люблять працювати з рукописними конспектами або книжками, які надаються бібліотекою, і зовсім не користуються мережею Інтернет у

професійних цілях, а з цього виходить, що електронних книг у них немає, а передруковувати і сканувати те, що і так видається навчальним закладом немає сенсу.

Отже, вчителі шкіл дійсно не готові до впровадження дистанційної освіти. Можливо, ситуація зміниться упродовж наступного десятиліття, коли нинішні студенти педагогічних вузів прийдуть до шкіл, адже хто, як не студенти знають, як користуватися Інтернетом. Особисто я дуже рідко беру в руки книжки – лише роздруківки з Інтернету.

І останнє, чи потрібна дистанційна освіта учням. Для наочності я використала статистику скачувань файлів учбових матеріалів учнями сайту ліцею:

#	Заголовок - Filename (Розділ/категорія)	Downloads
1	Тренувальні вправи - zno.zavdannjaz movy.doc (Підготовка до ЗНО/Укр. мова та літ-ра)	23
2	Математика. Тренувальні вправи у форматі ЗНО. Роганін О.М. - roganin_matematika_trenuvalni_vpravi_u_fomati_zno_2009.pdf (/Математика)	19
3	Зразки завдань - treningistorijukrajny.pdf (Підготовка до ЗНО/Історія України)	15
4	Методичні поради (Написання власного висловлювання) - metodporadyvlasnevystovf.doc (Підготовка до ЗНО/Укр. мова та літ-ра)	13
5	Алгебра і початки аналізу (10 клас). Нелін Є.П. - algebra_10kl_ua.pdf (/Математика)	12
6	Алгебра в таблицях (7-11 класи). Нелін Є.П. - nelin_algebra_v_tablicah.pdf (/Математика)	12
7	Математика: тренувальні завдання. Гальперіна А.Р., Михеева О.Я. - galperina_zovnishne_ocinuvannya_matematika.pdf (/Математика)	11
8	Математика. Збірник тестових завдань. Захарійченко Ю.О., Школьніий О.В. - zaharjchenko_matematika_zbimik_yestovyh_zavdan_dlya_pidgot_do_zno.pdf (/Математика)	11
9	Тренінг з Історії України - treningistorijukrajny.pdf (Підготовка до ЗНО/Історія України)	11
10	Математика: комплексна підготовка. УЦОРО - goroh_matematika_kompleksna_pidgotovka.pdf (/Математика)	10
11	Збірка завдань для державної підсумкової атестації з математики, книга 1 - sbornik_zadaniy_dlya_gosudarstv_rog_atestacii_po_matematike_1kl_kn1.pdf (Підготовка до ЗНО/Математика)	10
12	ЗНО: Критерії оцінювання - kryterijocinjvannja.doc (Підготовка до ЗНО/Укр. мова та літ-ра)	10
13	Математика. Тренувальні вправи. Максименко О.Ю., Тарасенко О.О. - maksimenko_zbimik_trenuv_zavdan.pdf (/Математика)	9
14	Збірка завдань для державної підсумкової атестації з математики, книга 2 - sbornik_zadaniy_dlya_gosudarstv_rog_atestacii_po_matematike_1kl_kn2.pdf (Підготовка до ЗНО/Математика)	8
15	3000 конкурсних кадань по катематике. Куланін Е.Д. - 3000 . pdf (Підготовка до ЗНО/Математика)	7
16	зразки тестових завдань - zrazkytestovihzavdan.pdf (Підготовка до ЗНО/Математика)	7
17	Геометрія в таблицях (10-11 класи). Нелін Є.П. - nelin_geom_v_tab.pdf (/Математика)	5
18	Демонстраційний варіант тесту з математики - demonstracijnyvarianttesty Matematiky.pdf (Підготовка до ЗНО/Математика)	5
19	Алгебра і початки аналізу (11 клас). Нелін Є.П. - algebra_11kl_ua.pdf (/Математика)	3
20	Конспект уроку з німецької мови "Наші захоплення". Сидоренко М.М. - konspekturokuna shizhachoplennyasydorenkommf.doc (в довідку робота/доповідь/роботи)	3

Статистика скачування файлів

Отже, особисто я вважаю, що у тому вигляді, у якому дистанційну освіту пропонує держава, та у якому дистанційна освіта існує у вузах – такий вид навчання не буде користуватися попитом.

Мету дистанційної освіти у школах потрібно ще продумати та вдосконалити. Кілька шкіл в Україні використовують її під час карантинів, щоб уникнути відпрацювань, деякі вчителі за власним бажанням займаються з дітьми дистанційно. Але у більших масштабах, у масштабах країни дистанційна освіта поки що неможлива.

Не стільки через фінансову складність, скільки через нерозуміння самими учнями і їх батьками користі та можливостей дистанційної освіти. Спробуйте дати дітям завдання, для виконання якого вони мають "скачати" з Інтернету відео тривалістю 30 хвилин. Того ж вечора вам почнуть дзвонити обурені батьки зі скаргами: "Чому це я маю оплачувати ваші примхи, я і так плачу і у фонд школи, і у фонд класу, і книжки купив, і карти купив" тощо. Хоча після вашої розмови ці ж батьки "скачають" собі три сезони улюбленого серіалу.

У свідомості людей ще не сформувалася думка, що освіта вимагає величезних коштів і з боку держави, і з боку батьків. Не тільки вища освіта потребує фінансових затрат, а й початкова, і базова. Потрібен час, щоб усі забули про радянські часи, коли освіта була безкоштовною і обов'язковою. Юнаки та дівчата сьогодні – потенційні батьки завтра. Саме на них має орієнтуватися програма запровадження дистанційної освіти. Що саме і відбувається, хоч і потроху, серед студентів вузів.

Отже, запровадження та вкорінення дистанційної освіти – це питання часу, коштів і величезного бажання учителів, учнів, батьків та держави вцілому.

Література

1. Державний освітній Інтернет-портал. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: – <http://www.osvita.org.ua/distance/ukraine/>
2. Державний освітній Інтернет-портал. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: – <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/>
3. Державний освітній Інтернет-портал. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: – <http://www.osvita.org.ua/distance/glossary/>
4. Державний освітній Інтернет-портал. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: – <http://www.osvita.org.ua/distance/articles/09/>
5. Геніальний Google. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: – <http://www.google.com.ua>
6. Власний досвід. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: – <http://localhost/dosvidu/net/ua>

МІСЦЕ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА В СИСТЕМІ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ

Бережок Владислава, студентка природничо-географічного факультету
Науковий керівник: **Дубровська Л. О.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

У зв'язку із зростанням джерел виховного впливу на школярів, класному керівнику доцільно тримати в полі зору всю життєдіяльність вихованців, аналізувати, оцінювати потік інформації і спрямовувати їх діяльність в позитивне русло, будуючи свої відносини на принципах співробітництва, співтворчості, проявляючи максимум довір'я та поваги до особистості.

В сучасній школі виникає така ситуація, коли класний керівник повинен за короткий відрізок часу виконати великий обсяг роботи. В ньому і проявляється необхідність інтенсифікації цілісного процесу виховання. Отже, слід підняти свою роботу на якісно новий рівень, по-новому усвідомити роль класного керівника. Виховний процес з учнями проходить на уроках, заняттях гуртків, секцій, факультативів, різноманітних об'єднаннях за інтересами, екскурсій в природу і т. д. класному керівнику необхідно знайти нові засоби педагогічного управління, підняти в своїй діяльності на більш високий рівень узагальненості. Як показує аналіз практики, виховні заходи часто бувають випадковими за мотивами і тематикою, не охоплюють всіх сторін та проблем дитячого життя, не враховують справжніх їх психічних станів. Вони створюють ніби видимість благополуччя, відволікають класного керівника від аналітико-узагальнюючої роботи, аналізу якості виховного процесу.

З точки зору класного керівника, цілісний процес виховання може бути розділений на дві однаково важливі частини перша, об'єктивна сторона змістовної організації всього дитячого життя; друга, суб'єктивна сторона психічних "станів, переживань, формування поглядів, особистісних рис та індивідуальних здібностей. Класний керівник лише частково організовує життя і діяльність вихованців. Тут значну роль відіграють батьки, керівники гуртків, секцій, факультативів, позашкільні установи та ін. Але класний керівник разом з ними відповідає за зміст виховного процесу, за участь в цьому школярів, їх життєву позицію, за забезпечення повної відповідності характеру цілісного виховного процесу меті національного виховання. Педагог має бути добре інформований, усвідомлений про участь вихованців в різних видах діяльності, взаємовідносинах їх у групах, про характер і зміст спілкування, потреби, інтереси, стимули і мотиви поведінки. Одержуючи і обробляючи інформацію, класний керівник контролює хід цілісного процесу виховання кожного вихованця, аналізує характер впливу на нього, обробляє дані відповідно до наслідків виховання основним критеріям вихованості,

вносить педагогічні корективи в рух життя учнівського колективу. Вихідна методологічна позиція класного керівника – у формуванні дитини, підлітка, юнака, дівчини як індивідуальності, коли педагог прагне перетворити зовнішні соціально-цінні спонукання у внутрішні стимули поведінки особистості школяра, коли вона самостійно прагне до досягнення мети, проявляючи цілеспрямованість, волю. Одним словом, виховна ефективність виникає тоді, коли цілісний педагогічний процес з врахуванням вікових особливостей переміщується із сфери зовнішніх впливів у сферу внутрішніх стимулів діяльності, коли виховання на кожному етапі вікового розвитку особистості переростає у самовиховання

Завдання, функції, основні напрями і зміст роботи класного керівника в сучасних умовах визначаються ***Положенням про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти, затвердженом наказом М 434 Міністерства освіти і науки України від 06.09 2000 року.***

У ньому, зокрема, відзначено, що ***"Класний керівник – це педагогічний працівник, який здійснює педагогічну діяльність з колективом учнів класу, навчальної групи професійно-технічного навчального закладу, окремими учнями, їх батьками, організацію і проведення позаурочної та культурно-масової роботи, сприяє взаємодії учасників навчально-виховного процесу в створенні належних умов для виконання завдань навчання і виховання, самореалізації та розвитку учнів (вихованців), їх соціального захисту"***. [Інформ. збірник МО України. – 2000. – № 22, листопад. – С. 3–4].

У визначенні змісту роботи класний керівник керується Конституцією України, Конвенцією ООН про права дитини, законами України "Про освіту", "Про загальну середню освіту", "Про позашкільну освіту", "Про професійно-технічну освіту", іншими законодавчими і нормативно-правовими актами України, а також названим Положенням.

Головним і найважливішим завданням класного керівника є сприяння формування особистості учня, розвитку його задатків, можливостей, здібностей і талантів, а також його соціалізації, залучення до сфери суспільно-соціальних відносин.

Сучасна теорія педагогіки відзначає такі функції класного керівника: ***діагностичну, організаторську, виховну, координаційну, стимулюючу*** та деякі інші.

Діагностична функція класного керівника передбачає психолого-педагогічне вивчення окремих учнів класу (групи) і всього класу (групи) в цілому. За допомогою діагностичних методик класний керівник отримує дані про стан педагогічного процесу, якості навчання й виховання, рівень знань і вихованості школярів, обробляє ці дані, аналізує й оцінює їх, коректує і прогнозує розвиток педагогічного процесу та учнів.

На теоретичному і прикладному рівні педагогічна діагностика покликана вирішувати наступні питання: що вивчати, якими методами, як

вимірювати стан педагогічного процесу і рівень підготовки учнів, як фіксувати і використовувати результати.

Організаторська функція передбачає уміння залучати колектив класу і кожного учня до різних видів виховної діяльності: пізнавальної, що сприяє збагаченню уявлень учнів про навколишню дійсність; **суспільно корисної**, спрямованої на загальну користь і благо; **ціннісно-орієнтаційної**, яка сприяє розкриттю учням духовних та матеріальних соціально значущих цінностей і орієнтації їх на адекватну поведінку; **художньо-творчої**, по можливості сприяє реалізації індивідуальних творчих задатків та здібностей; **вільного спілкування, організації дозвілля учнів** тощо.

Виховна функція полягає в реалізації завдань розумового, морального, естетичного, трудового, фізичного, правового, екологічного, економічного виховання і є найскладнішою в діяльності класного керівника.

Координаційна функція передбачає спрямування класним керівником виховних зусиль усіх педагогів, батьків і громадськості на вирішення завдань формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості, патріота України.

Стимулювальна функція полягає у своєчасному виявленні досягнень і недоліків у формуванні й розвитку особистості учня і застосуванні заходів, спрямованих на закріплення, зміцнення і розвиток позитивних зрушень та блокування й усунення негативних рис.

Завдання і функції класного керівника визначають основні напрями, зміст, методи і форми його роботи. Практика роботи середньої загальноосвітньої школи показує, що найважливішими напрямками роботи класного керівника є: вивчення особистості учня, створення і виховання учнівського колективу, розвиток талантів, розумових і фізичних здібностей учнів, формування у них високої пізнавальної культури, організація змістовного дозвілля школярів, створення необхідних умов для фізичного розвитку вихованців, збереження та зміцнення їхнього здоров'я, підготовка школярів до господарсько-трудової діяльності, робота з учителями, взаємозв'язок з сім'єю, робота з батьками учнів, співробітництво з позашкільними навчально-виховними закладами, громадськістю, різноманітними громадськими організаціями, планування класним керівником виховної роботи з дітьми, ведення потрібної документації.

Вивчення особистості учня здійснюється класним керівником з використанням усієї палітри "шкільних методик", достатньо добре описаних в сучасній психолого-педагогічній літературі, і на цій основі організації в процесі виховання *індивідуального шляху розвитку кожної дитини*. Найважливішими методами вивчення вихованців є: систематичне щоденне спостереження за діяльністю і поведінкою учнів у процесі навчання і позаурочний час; індивідуальні й групові діагностичні бесіди; вивчення результатів діяльності учнів; відвідування їх вдома; природний експеримент; рейтинг і метод компетентних оцінок тощо.

Сгуртувагя і виховання учнівського колективу як основного середовища життєдїяльностї школярїв передбачає визначення мети і завдань виховання як колективу в цілому, так і кожної особистостї учня зокрема, залучення кожного учня до різноманїтних видїв суспільно корисної дїяльностї, створення і розвиток системи виховних міжособистїсних стосункїв (розподїл доручень і обов'язкїв, розвиток активу: вибори, навчання його, створення відносин "взаємної відповідальностї"), розвиток традицїй, налагодження зв'язкїв з іншими колективами в школі і за її межами. Створення в класі атмосфери мажору й оптимїзму, сприятливого психологїчного мїкроклїмату.

Важливе значення у створенні колективу має умїле пред'явлення з перших же днїв навчання педагогїчних вимог до учнїв. З цєю метою класний керївник, як правило, на початку навчального року проводить спецїальнї збори, на яких ґрунтовно знайомить учнїв з найважливішими шкільними правилами і пояснює їм, як вони повиннї поводити себе на уроках, перервах, в позаурочний час, виконувати домашнї завдання і брати участь у громадському життї класу. Пред'явлення вимог на початку навчального року спонукає учнїв до аналізу своєї поведїнки і переживанню внутрїшнїх суперечностей мїж наявним і необхідним рївнем поведїнки, що зрештою стимулює їхнє самовиховання.

Умїння класного керївника організувати змістовну позакласну роботу з учнями є чи не найважливішим у вихованні учнівського колективу. Класному керївникові варто подбати про те, щоб уже з перших днїв роботи з дїтьми залучити їх до активної практичної позакласної дїяльностї, збудити і розвинути інтерес до неї. Тим паче, що дїти з цїкавістю беруть участь у колективних прогулянках, походах по рїдному краю, в різноманїтних екскурсіях, громадсько корисній працї тощо. Цїкаві практичнї справи є основою для накопичення позитивних традицїй у класі, що в свою чергу сприяє збагаченню життя колективу і його розвитку. Такими традицїями можуть бути свята працї, спортивнї змагання, походи і екскурсії, зустрїчі з видатними людьми тощо.

Процес виховання передбачає **розвиток таланту, розумових і фізичних здібностей учнїв, формування у них високої пїзнавальної культури, організації змістовного дозвїлля школярїв**. Тому спільно з вчителями-предметниками класний керївник має виховувати відповідальне ставлення до навчання, сприяти у виборї та залученні учнїв до роботи в різноманїтних науково-технїчних товариствах, малих академіях, гуртках, секцїях, клубах, студїях, об'єднаннях відповідно до їх інтересїв, нахилїв і можливостей, заохочувати до вивчення іноземних мов на курсах у клубах, гуртках. Важливо також розширювати пїзнавальний та культурний світогляд школярїв шляхом проведення екскурсій, різноманїтних вечорїв, конкурсїв, зустрїчей, відвідання музеїв, кїно, театрїв; допомагати дїтям у працевлаштуванні, заробїтку грошей на загальнї потреби; організовувати колективну творчу дїяльнїсть, спільний відпочинок дїтей.

Класний керівник використовує класний колектив для підвищення вимог до учнів у справі навчання і дисципліни.

Помітне місце в підвищенні успішності мають роз'яснювальні бесіди про обов'язок школярів добре навчатися, про культуру розумової праці, а також контроль за їх домашньою діяльністю.

Завдання класного керівника – своєчасно помітити відставання учня в навчанні, визначити причини і надати йому дійову ефективну допомогу.

Важливою ділянкою роботи класного керівника є духовно-моральне виховання, головною особливістю якого в умовах національної школи є орієнтування на загальнолюдські цінності. За допомогою різноманітних методів і засобів він знайомить учнів з минулим і сучасним життям країни і світу, організує диспути на морально-етичні й естетичні теми, літературно-художні вечори та ін. Велике значення має приклад вихователя, учителя, батьків, старших.

Обов'язковою умовою формування особистості в сучасних умовах є підготовка школярів до господарсько-трудової діяльності. Тому важливим напрямом роботи класного керівника в умовах національної школи мають бути питання підготовки до трудової діяльності в нових умовах господарювання, виховання бережливого ставлення до природи, її багатств, їх економного використання, економічне виховання, розвиток підприємництва, участь у відновленні історичних пам'яток, розвитку народних промислів і т. д. Організуючи роботу в цьому напрямку, важливо, щоб діяльність школярів була соціально цінна і значуща, включала елементи гри і романтики, спиралася на їх ініціативу, творчість і самодіяльність.

Надзвичайно несприятливе екологічне середовище в Україні, слабкий фізичний розвиток та стан здоров'я переважної більшості школярів на перший план перед класними керівниками висуває завдання створення необхідних умов для фізичного розвитку дітей, збереження та зміцнення їх здоров'я. Тому для класного керівника дуже важливо значну увагу приділяти вивченню вікових, психофізичних особливостей дітей, пропаганді здорового способу життя, повсякчасного піклування про охорону їх здоров'я, безпеку дотримання санітарно-гігієнічних норм, режиму дня та харчування школярів, виховувати свідоме ставлення до зміцнення здоров'я, запобігати вживання алкоголю, наркотиків, іншим шкідливим звичкам.

Робота з учителями, які викладають у даному класі передбачає вироблення єдиного стилю й тону стосунків з учнями, визначення єдиного змісту виховання і збагачення його за рахунок професіоналізму вчителів-предметників (спільні уроки і позакласні заходи, реалізація індивідуального і диференційного підходів на основі споріднених інтересів і нахилів, особливостей особистостей учнів і педагогів). Коригування, вироблення спільних підходів до організації навчальної діяльності на уроках і в позакласній роботі учителів з предмету; проведення педагогічних консіліумів.

Взаємозв'язок з сім'єю, робота з батьками учнів дозволяє зробити процес виховання цілісним, єдиним, а отже, більш ефективним.

Найважливішими елементами роботи класного керівника з батьками є: ознайомлення батьків з метою, завданнями, змістом і методикою навчально-виховного процесу у класі; організація психолого-педагогічного всеобучу батьків, вироблення єдиного педагогічного підходу до розв'язання завдань виховання; залучення батьків до спільної з дітьми діяльності, що дозволяє, як показує практика, збагатити зміст позаурочної діяльності дітей і підвищити професіоналізм здійснюваних справ, а також налагодити взаємовідносини дітей і батьків завдяки плідному спілкуванню в процесі вирішення класних справ. Крім того, важливі ще два елементи взаємодії з батьками: це робота з батьківським активом і коригування виховання в окремих сім'ях – допомога у вирішенні ряду серйозних проблем виховання, вирішення конфліктних ситуацій, надання правової і моральної допомоги дітям з неблагополучних сімей, вирішення проблеми всеобучу та ін.

Співробітництво з позашкільними навчально-виховними закладами, громадськістю, різноманітними громадськими організаціями дозволяє значно збагатити навчально-виховний процес. Тут можна виділити кілька аспектів: використання у виховній роботі з класом творчого потенціалу учнів – музикантів, художників, акторів, спортсменів та ін.

При підготовці і проведенні різноманітних форм роботи: участь учнів класу у різноманітних святах, акціях, відкритих заняттях, що проводяться в закладах допоміжної освіти, запрошення до школи різноманітних спеціалістів-педагогів для участі в проведенні різноманітних зустрічей, бесід, дискусій. Така практика дозволяє не лише формувати позитивне ставлення учнів до корисної і захоплюючої позакласної діяльності, але й підносить престиж учнів, які займаються нею, дозволяє їм самореалізуватися.

Література

1. Практикум з педагогіки : Навчальний посібник: Видання 2-ге, доповнене і перероблене / За заг. ред. О. А. Дубасенюк, А. В. Іванченка. – Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2002. – 482 с.

2. Зайченко І. В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів / Зайченко І. В. – К.: "Освіта України", 2006. – 528 с.

3. Класний керівник у сучасній школі : метод. посібник / В. Оржехівська, О. Пилипенко та ін. – К., 1996.

4. Сучасні педагогічні технології : [методичні матеріали до семінарських занять для студентів заочної форми навчання] / Л. О. Дубровська, В. Л. Дубровський, В. В. Ковнер. – Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2011. – 79 с.

5. Положення про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти // ІЗМОУ. – 2000. – № 22 .

6. Асмолова Л. Планування в роботі класного керівника / Л. Асмолова // Управління школою. – 2004. – № 24.

7. Сорока Г. Роль класного керівника у розвитку виховної системи класу / Г. Сорока // Управління школою. – 2003. – № 2.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ ХІМІЇ

Бережок Владислава, студентка природничо-географічного факультету
Науковий керівник: **Щотка О. П.**, канд. псих. наук,
доцент кафедри психології

Психологічний супровід – це підтримка психічно здорових людей, у яких на певному етапі виникають труднощі, що мають психологічну природу. Дослідники відзначають, що психологічний супровід передбачає підтримку природно розвиваючих реакцій, процесів і станів особистості. Крім того, успішно організоване психологічне супроводження відкриває перспективи особистісного зростання, допомагає людині увійти в ту "зону розвитку", яка йому ще поки недоступна. **Актуальність** проблеми психологічного супроводу викликана тим, що в процесі професійного розвитку, в тому числі в період навчання у вузах, на курсах перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогів, як свідчать вчителі шкіл, не орієнтують на оволодіння прийомами професійної самодіагностики, методиками своєчасного виявлення та конструктивного подолання професійних педагогічних утруднень.

Аналіз наукової літератури показує, що проблема дослідження труднощів в діяльності фахівця є комплексною і змістовно в ній можна виділити і розглядати професійні, фізіологічні, соціальні та медичні аспекти. У професійному плані проблема труднощів характеризується вивченням причинно-наслідкових зв'язків між ефективністю, надійністю, якістю діяльності, її безпеки та індивідуально-психологічними особливостями суб'єкта діяльності. Труднощі розглядаються як перешкода, бар'єри на шляху реалізації особистістю своєї активності, детерміновані з одного боку, об'єктивними умовами діяльності, а з іншого – психологічними особливостями самої особистості [2; 3; 4].

Щодо педагогічної діяльності проблема супроводу найбільш плідно розроблена в роботах А. К. Маркової, Л. С. Подимової, В. А. Сластеніна та ін. Так, А. К. Маркова, розглядаючи професіоналізацію особистості педагога як цілісний, безперервний процес розв'язання протиріччя "людина-професія", аналізує проблему труднощів з позиції професійної некомпетентності вчителя. Основними характеристиками некомпетентності є:

- відсутність у вчителя адекватних засобів педагогічної діяльності або спілкування;
- невикористання вчителем наявних у нього коштів діяльності;

- нерозвинені психологічні якості (педагогічна ерудиція, педагогічне цілепокладання, педагогічне мислення, педагогічна інтуїція, педагогічна рефлексія, спостережливість, прогнозування та ін.) [1; 2].

Під **труднощами** в діяльності ми далі будемо розуміти відсутність або недостатність у розвитку психологічних структур професіоналізму вчителя, що перешкоджають активності особистості та призводять до зупинки, розривів, помилок у педагогічній діяльності. Подолання вчителем труднощів може йти за напрямками професійного розвитку (конструктивна стратегія), психологічного захисту (захисна стратегія), професійної деформації (деструктивна стратегія) [2; 5].

Завдання психологічного супроводу залежать від етапу професіоналізації фахівця. На етапі професійного навчання виникає немало ускладнень, зміст яких є вивченим недостатньо, що не дозволяє здійснювати ефективний психологічний супровід допрофесійного становлення. **Метою** даної статті є висвітлення результатів емпіричного дослідження ускладнень в діяльності студента-практиканта (під час першої практики) та умов їх усунення.

Емпіричне дослідження включало 2 етапи: на першому визначалось які структури професіоналізму майбутніх вчителів хімії є несформованими, а на другому визначалися можливі шляхи розвитку необхідних складових професійної компетентності. Основним методом дослідження виступало анкетування. Загальна кількість досліджених склала 65 осіб: студенти 4 курсу спеціальності "хімія" та старшокласники профільного класу міського ліцею при Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя.

На першому етапі дослідження студентам пропонувалось 16 варіантів складностей в діяльності вчителя (виділених на основі теоретичного аналізу літератури) і пропонувалось обрати три, які найчастіше виникали під час проходження практики, або ж сформулювати свій варіант ускладнень самостійно. В результаті було з'ясовано, що у більшості студентів-практикантів під час проходження практики з хімії виникали три групи ускладнень:

- **Мотиваційні ускладнення:** домагатися уваги всіх учнів; зацікавити учнів предметом; підтримувати дисципліну у класі під час уроку;
- **Комунікативні ускладнення:** знаходити контакт з усіма учнями;
- **Дидактичні ускладнення:** планувати урок, підбирати матеріал; враховувати індивідуальні особливості учнів в процесі навчання; одночасно реалізовувати навчальну, виховну та розвивальну мету; прогнозувати наслідки обраних прийомів та методів навчання.

За частотним аналізом найбільш ваговою виявилась перша група ускладнень. Характерним є те, що мотиваційні ускладненні властиві студентам, які мають дефіцит професійної мотивації і умінь діагностики та актуалізації мотивації учіння.

Другий етап дослідження передбачав поглиблене вивчення змісту мотивації учіння хімії з метою визначення оптимальної стратегії

управління її розвитком в період проходження студентам практики у школі. В результаті емпіричного дослідження мотивації вивчення хімії учнями природничих класів ліцею було отримано наступні результати:

1. 80 % учнів профільних класів, свідомо обирають природничий профіль в контексті планування свого майбутнього. Серед провідних мотивів вибору профілю навчання інтерес до предмету "хімія". За результатами проективного завдання "Довільне складання розкладу на тиждень" найчастотнішими серед обраних предметів є хімія, біологія, українська мова, саме ті предмети, що пов'язані із майбутніми вступними випробуваннями.

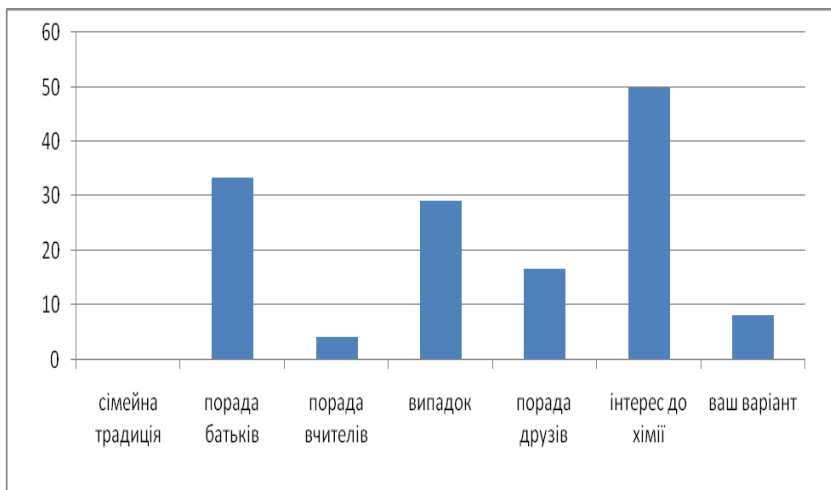

Рис. 1. Мотиви вибору природничого профілю

2. Переважній більшості ліцеїстів, на відміну від учнів ЗОШ, власне позитивне емоційне ставлення до предмету "хімія", у структурі їх мотивів домінують навчально-пізнавальні мотиви пов'язані зі змістом самого предмету. Так, 62 % опитаних назвали основою інтересу до предмету "хімія" різні аспекти дослідницької діяльності (експеримент, лабораторна робота, змішування речовин).

3. З'ясовано, що основними демотивуючими чинниками при вивченні хімії в школі є ускладнення, що виникають головним чином при вирішенні хімічних задач (60 % від числа опитаних). Ці труднощі обумовлюють виникнення суб'єктивного відчуття некомпетентності, яке може іррадіювати на ставлення до предмету в цілому.

4. Виявлено, що вчителі-предметники в роботі з учнями застосовують досить різноманітний спектр мотивуючих засобів, але насамперед підтримують дослідницький інтерес учнів до хімії.

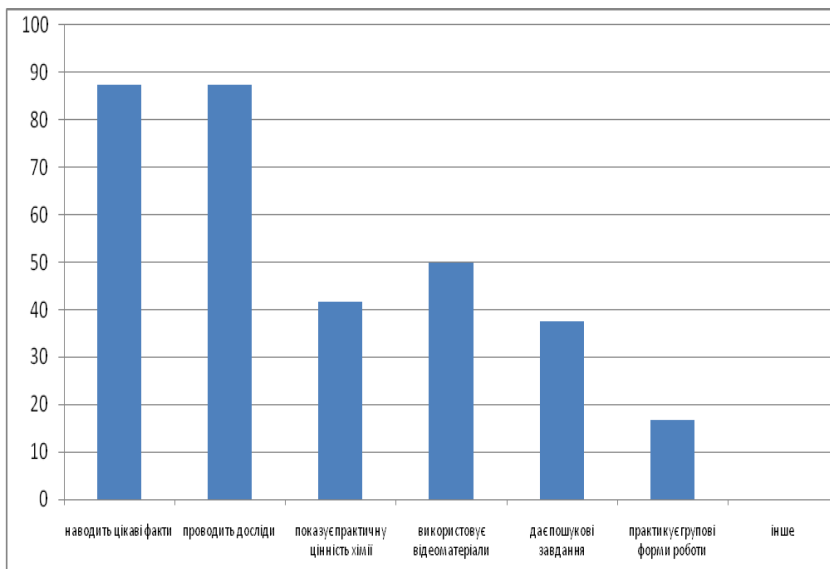

Рис. 2. Емоційне ставлення до предмету "хімія"

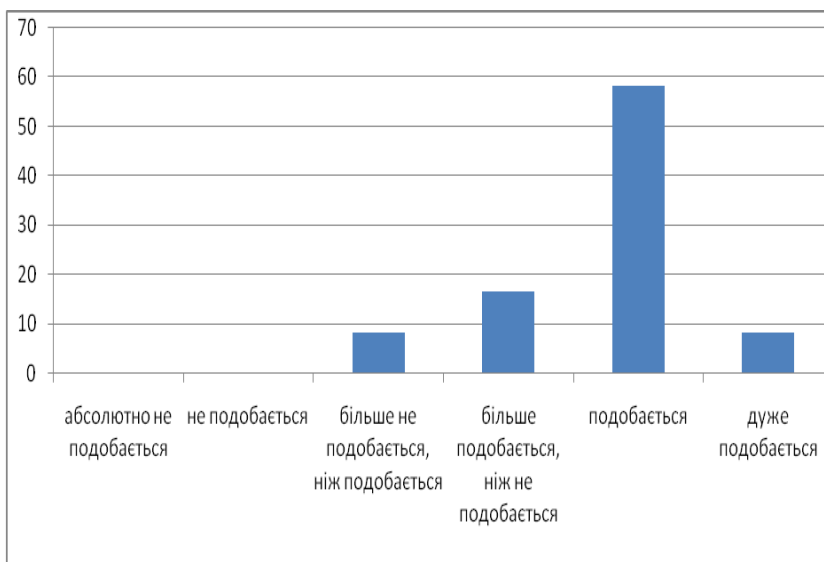

Рис. 3. Практика застосування засобів мотивації вивчення хімії

5. За результатами опитування вчителі-предметники не достатню увагу приділяють розвитку пошукової активності, колективним формам роботи, а також розвитку інтересу до розв'язування хімічних задач.

Висновки. Результати теоретичного аналізу проблеми та дані емпіричного дослідження мотивації учіння дозволили визначити нам загальні підходи до формування компетентності майбутнього вчителя в питаннях актуалізації інтересу учнів до вивчення хімії, що полягають у наступному:

- в ході розвитку мотивації учіння вчителю-початківцю необхідно спиратися на знання теорії мотивації, засобів мотивації та вміння самомотивації;

- при відсутності в учнів позитивної мотивації до вивчення хімії необхідно розпочинати із дослідження причини цього явища (вміння навчатися, цілепокладання, самоорганізації, самоаналізу тощо);

- вивчення та формування мотиваційної сфери учіння хімії повинно здійснюватися з оптимістичною гіпотезою з визначенням оптимальної зони розвитку й царини, де учень проявляє інтерес й досягає певних успіхів;

- розвиток інтересу до хімії має опиратися на вже актуалізовані мотиви (дослідницька мотивація, мотивація самовизначення, мотиви самотвердження, спілкування);

- для підвищення рівня внутрішньої мотивації слід якомога частіше використовувати на уроках хімії дидактичні ігри, так як саме в іграх дитина активно мислить, відчуває і творить вільно, без оглядки на результат;

- при використанні оцінки, як стимулу до вивчення хімії, необхідно порівнювати учня не з іншими дітьми, а з ним самим, його попередніми результатами, оцінювати його індивідуальний вклад в ті чи інші результати спільної роботи учнів;

- велика роль у формуванні мотивації до розв'язання задач має приділяється експерименту. Експеримент – це кращий інструмент усвідомлення хімії, який забезпечує посилення допитливості, креативності. Розв'язування задач, у свою чергу, сприяє раціональному пошуку, розвитку схильності до систематизації, класифікації, аналізу, логіки, високі пізнавальні здібності.

Література

1. Зимняя И. А. Педагогическая психология : Учебник для вузов. – Издание второе, дополненное, исправленное и переработанное. – М. : Издательская корпорация "Логос", 2000. – 384 с.

2. Маркова А. К. Психология труда учителя: Кн. для учителя. – М. : Просвещение, 1993. – 192 с.

3. Маркова А. К. Психология профессионализма. – М., 1996. – 308 с.

4. Маркова А. К. Формирование мотивации учения в школьном возрасте. – М., 1983. – 96 с.

5. Малышко С. В. Педагогические трудности современного учителя и стратегии их преодоления / Режим доступа: <http://vestnik.stavsu.ru/59-2008/24.pdf>

ВИЩА ОСВІТА НА ЕТАПІ ПЕРЕХОДУ ДО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Білоус Світлана, студентка фізико-математичного факультету
Науковий керівник: **Демченко Н. М.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

У зв'язку з історичним розвитком людства, саме вищою освітою, в першу чергу, було обумовлено становлення інформаційного суспільства. Це спостерігається як певна закономірність. Входячи в нову еру, можна відзначити особливі ознаки, які характеризують сучасне суспільство в цілому. Насамперед, це інформатизація та комп'ютеризація всіх сфер життя, утворення світової мережі комунікаційних зв'язків. Інформаційна епоха – принципово новий етап у розвитку цивілізації, що характеризується новими якісними особливостями у порівнянні з попередніми періодами історії людства, і найголовніше – це те, що у наш час ключового значення набувають інформація та знання.

Дуже важливе місце в процесі становлення інформаційного суспільства належить Всесвітній глобальній комп'ютерній мережі Інтернет. У зв'язку з цим, у світі на всіх континентах, поступово зникають просторові та часові розмежування, стираються кордони між державами, об'єднуються в єдину мережу найвіддаленіші куточки. Інтернет змінює як життя людини, так і її саму, її світогляд і навіть можливості. Саме за допомогою мережі Інтернет серед молоді пропагуються певні цінності, світоглядні стереотипи та моделі поведінки. Новітні інформаційні технології, за допомогою Інтернету, впливають на систему цінностей сучасної студентської молоді.

Інформаційне суспільство – це суспільство духовного та інтелектуального розвитку людини. Тому особливе місце в осмисленні духовної еволюції людини, займає дослідження становлення нових ціннісних орієнтацій під впливом новітніх інформаційних технологій.

За рахунок збільшення можливостей отримання новітніх, сучасних знань, соціальна структура інформаційного суспільства зазнає суттєвих змін, збільшується рівень здійснення соціальної мобільності, які в попередні часи були локалізовані у просторі і часі, та доступу до них був певним чином заблокований. Таким чином сучасна молода людина могла втрачати можливість кар'єрного росту в першу чергу.

Особливістю країн, розташованих на території республік колишнього Радянського Союзу, є те, що перехід до інформаційного суспільства здійснюється начебто стрибком, минувши постіндустріальний етап

розвитку суспільства. Дотепер зберігаються основні атрибути індустріального суспільства з розвинутою структурою менеджменту, майже повною відсутністю суспільних інститутів захисту прав споживачів, превалюванням індустрії групи, майже повною відсутністю маркетингових схем виробництва. З іншого боку, технічне оснащення атрибутікою інформаційного суспільства достатньо серйозне, мало чим поступливе передовим країнам Заходу – це мобільний зв'язок, Інтернет-сервіс, мережеві технології, практична комунікативістика. Ситуація в достатній мірі нагадує стан середньоазіатських республік Радянського Союзу, про які говорили, що вони перейшли від феодалізму до соціалізму, минувши стадію капіталізму.

Перехід до інформаційного суспільства відбувається досить швидко, і в країнах на території колишнього СРСР технічно здійснюється структурами бізнесу при контролі з боку владних структур. Технічно перехід до стану інформаційного суспільства відбувається, в першу чергу, в державних установах, так що і сам перехід, мабуть, здійснюватиметься через державні інститути і під контролем держави. Тому дуже важливо зрозуміти, які взаємні функції суспільства і держави в даній конкретній проблемі, який взаємовплив по відношенню до вищої освіти, чого можна чекати і що слід зробити в умовах, що створилися.

Тотальне державне регулювання системи освіти можна вважати спадщиною тоталітарного режиму влади, і ця ситуація наштовхує на осмислення ролі держави і державних структур в розвитку, реформи у регулюванні загальної і вищої освіти.

Для моделі держави скелетного типу "мозком" суспільного організму природним чином може служити нечисленна координаційна рада, де представник держави має представницькі права, аналогічні правам інших сфер суспільства. Живильне середовище такого суспільного організму – все оточення, з яким суспільство в цілому може обмінюватися інформацією, ресурсами, продукцією, вступати в контакти на двосторонній, блокувній основі аж до тимчасових і постійних симбіотичних контактів. Для функціонування такої моделі необхідно якомога більше носіїв інструментального знання.

Держава за панцирною моделлю всіма доступними засобами забезпечує своє положення, добивається збереження "status quo", тому для його "нормального функціонування" необхідно якомога більше професіоналів – носіїв практичного знання (рис. 1).

Таким чином, не тільки суспільству, але і державі напрямок вектору вищої освіти є дуже важливим, спрямованим або на підготовку носіїв інструментального знання, або на підготовку носіїв наочного знання.

Більшість існуючих держав, включаючи Україну, відповідає проміжним моделям в суспільних організаціях своїх країн. Превалювання рис тієї чи іншої моделі може визначитися по PR-індексу.

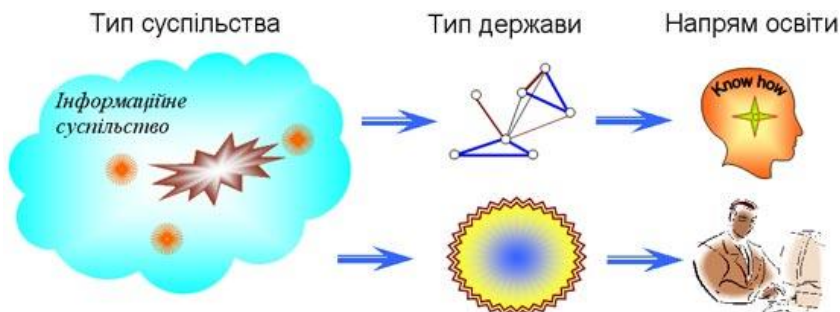

Рис. 1. Вплив типу держави на вищу освіту

Вища освіта в інформаційному суспільстві – це середовище інформаційного обміну, який передбачає не лише засвоєння, але й передачу та генерування нової інформації в обмін на отриману, а також продукування знань. В цьому контексті проводиться чітке розмежування знання та інформації. **Знання** – це результат пізнання дійсності, що має системне і несуперечливе оформлення і є за характером об'єктивним (незалежним від волі людини). Інформація – це відомості будь-якого роду, що часто виражають суб'єктивну думку мовця, можуть бути недостовірними і суперечливими. Російський вчений Георгій Ільїн звертає увагу на важливий ефект взаємопереходу знань в інформацію і навпаки. Відносність знання в силу швидкого застарівання призводить до "витіснення знань інформацією в якості основного елемента освітнього процесу, що перетворює знання в інформацію про світ". Таким чином, студент отримує несистематизовані відомості, осистемлення та перетворення яких є завданням самого студента.

Звідси оцінка якості вищої освіти може включати такі параметри, як:

- адекватність навчання студента способів опрацювання інформації;
- забезпечення ефективності набуття студентом таких компетенцій, як досконале володіння комп'ютером, знання щонайменше двох іноземних мов;
- результативність методів вироблення навиків встановлення наукової істини;
- успішність у створенні атмосфери особистого переживання народження знання;
- оптимізація діалогу в процесі співтворчості між викладачем та студентом.

Вища освіта повинна сприяти становленню громадянина інформаційного суспільства, в якому кожен має можливість отримати оперативну та достовірну інформацію будь-якого виду і призначення за допомогою глобальних інформаційних мереж з будь-якої точки географічного простору; наявна можливість реалізації миттєвої комунікації як

між окремими членами суспільства, так і з державними та суспільними структурами; трансформується діяльність засобів масової інформації, розвивається та інтегрується з інформаційними мережами цифрове телебачення; зникають географічні та політичні кордони держав в рамках інформаційних мереж.

Російський вчений Олег Сютюренко виділяє п'ять блоків державного рівня проблем інформатизації вищої освіти, розв'язання яких, на нашу думку, безпосередньо сприятиме підвищенню якості вищої освіти зокрема і в Україні.

Перша група проблем – це електронізація інформаційних ресурсів і реалізація сучасного телекомунікаційного доступу вчених до провідних національних центрів.

Друга група об'єднує проблеми створення уніфікованого інтерфейса доступу до ресурсів та електронних каталогів наукових бібліотек, а також створення системи цифрових бібліотек, у першу чергу на базі існуючих державних.

Третя група проблем акцентує увагу на взаємодоповнюваності понять "впровадження" та "інтеграція". Йдеться про впровадження інформаційних методів у процеси наукових досліджень: комп'ютерне моделювання, кореляційний аналіз, статистичний аналіз і т. п. Обов'язковим паралельним процесом має бути інтеграція науково-дослідницької та інформаційної діяльності шляхом впровадження альтернативної інформаційної технології – комп'ютерної автоформалізації професійних знань. Учені можуть продукувати нові знання шляхом проведення експериментів, теоретичних розрахунків і т. п.

Не менш важливим, однак, є узагальнення та систематизація вже накопичених знань та створення умов для широкого доступу до цієї наукової інформації.

Четверта група проблем - це відновлення на якісно новому рівні інформаційного обміну між інформаційними центрами країн - колишніх республік СРСР.

Нарешті, **п'ята група** – це проблеми реалізації взаємного обміну науковою та технічною інформацією вітчизняних та зарубіжних вчених засобами телекомунікаційного зв'язку.

Створення інформаційного суспільства та інформаційної економіки в країні – це гостра потреба та необхідність.

Основними напрямками розвитку інформаційного суспільства мають стати:

- створення сучасної інформаційної структури по всій території країни, включно з телефонізацією, радіо, телебаченням, Інтернетом, іншими найсучаснішими засобами комунікації та зв'язку. Інвестиції у цю сферу мають стати частиною державних інвестицій в освіту;
- запровадження програми "електронний уряд", починаючи з рівня територіальної громади, місцевого самоврядування, і закінчуючи

керівництвом будь-якої держави, забезпечить необхідні умови для розвитку громадського суспільства, прозорості і підконтрольності роботи органів законодавчої та виконавчої влади;

- розробка та запровадження нових програм і законів щодо захисту інформації, які захистять громадян і корпорації від втручання у приватне життя з боку держави або недобросовісних користувачів.

Засоби масової інформації – один із найпотужніших інструментів сучасного інформаційного суспільства і формування культури. Вільні і кваліфіковані ЗМІ – обов'язкова умова існування громадського суспільства і захисту прав і свобод громадян.

Основними напрямками державної діяльності у галузі засобів масової інформації мають стати:

- комплекс заходів щодо стимулювання створення у ЗМІ комунікаційних та інформаційних форматів, а також культурних і соціальних проектів;

- свобода доступу до отримання частот та ресурсів;

- боротьба з монополізацією;

- створення громадських телерадіокомпаній на зразок BBC;

- законодавче визначення понять інформації та пропаганди і заборона пропаганди як такої у засобах масової інформації, за винятком періодів виборчих компаній;

- запровадження комплексу заходів щодо захисту внутрішнього ринку від експансії іноземних ЗМІ;

- державна підтримка і лобювання просування українських інформаційних продуктів у світовий інформаційний простір.

Перед системою вищої освіти стоїть дуальне завдання:

1) *перше* – як національну систему освіти включити в розв'язання загальносвітових проблем – просвіти, екології, економічного зростання, демографії тощо;

2) *друге* – як, інтегруючись у світове суспільство, залишитися самими собою, зберігаючи національні особливості та колорит.

Завдання реформи системи вищої освіти – досягнення таких конкретних індивідуально й суспільно значущих характеристик індивіда як:

- моральність та високий культурний рівень;

- глибокі і різнобічні знання у поєднанні з навичками їх застосування;

- розвинені аналітичні та дослідницькі здібності, критичне мислення;

- розвинена інтуїція;

- розвинені навички самоаналізу й усвідомлення власних здібностей;

- уміння проектно мислити й моделювати;

- здатність до творчої дії, ініціативи, уяви (креативності);

- усвідомлення відповідальності за свої дії;

- комунікабельність;

- глобальне бачення світу та готовність до змін;

- здатність до швидкого й точного розв'язання проблем у режимі on-line.

Освіта у XXI столітті має бути безперервною. Перехід до безперервної освіти – надзвичайно важлива загальноосвітня тенденція. Він передбачає систему освіти, яка складається з дошкільного виховання, початкової освіти і вищої освіти, яка триває все життя і дає людині змогу адекватно відповідати на виклики світу, що стрімко змінюється.

Вища освіта вимагає серйозної модернізації. Система вищої освіти в усіх країнах світу модернізується. Реформи ідуть в руслі Болонського процесу. Це опосередковує завдання, які стоять перед системою вищої освіти – мета полягає в тому, щоб підняти її на вищий щабель розвитку.

Висновок. Інформатизація суспільства є однією із закономірностей сучасного соціального прогресу. Цей термін все настирливіше витискує термін "комп'ютеризація суспільства", широко вживаний донедавна. Незважаючи на зовнішню подібність цих понять, вони істотно різняться.

Для соціальних систем "інформатизація" є ширшим поняттям, ніж "комп'ютеризація", вона спрямована на найшвидше оволодіння інформацією для задоволення потреб суспільства. У понятті "інформатизація суспільства" акцент треба робити не стільки на технічних засобах, скільки на суті та меті соціально-технічного прогресу. Комп'ютери є базою технічною складовою процесу інформатизації суспільства.

Інформатизація на базі впровадження комп'ютерних і телекомунікаційних технологій є реакцією суспільства на потребу в істотному збільшенні продуктивності праці в інформаційному секторі суспільного виробництва, де зосереджено більше половини працездатного населення.

Основне завдання сучасної вищої освіти двоєдине і достатньо суперечливе. З одного боку – це необхідність зробити освіту максимально доступною, або так звану соціалізація освіти. Вона – основа стабільного суспільства. З іншого боку – необхідність створити елітну, спеціальну освіту, що базується на відборі індивідуальних освітніх програмах, таку, що формує видатних лідерів у різних сферах діяльності. Така освіта і такі лідери – основа стратегії розвитку, забезпечення прориву стрибка у розвитку суспільства, економіки й держави в цілому.

Література

1. Зуєва В. І. Аксиологічний аспект гуманістичної спрямованості інформаційних освітніх технологій / В. І. Зуєва // Філософський альманах. – К.: Центр духовної культури. – 2005. – № 49.
2. Інформаційне суспільство як виклик освітянським проблемам суспільства: праця конф., 2006 р., Вінниця / відп. ред. Ю. В. Паніч. – Львів: Вінницький національний технічний університет, 2006. – VIII МНПК.
3. Освіта ua [Електронний ресурс]: перехід до інформаційного суспільства: http://osvita.ua/vnz/reports/econom_pidpr/9175/
4. Пахотін К. К. Від предметного знання – до інструментального / К. К. Пахотін // Вища освіта Україні. – 2004. – № 1. – С. 78–84.
5. Пахотін К. К. Принципи сучасної вищої освіти / К. К. Пахотін, М. В. Пахотіна // Вісник Луганського національного педагогічного університету

СТАН І РОЗВИТОК ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПІДХОДУ ДО УЧНІВ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ТА ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДУМКИ

Бортник Олена, студентка природничо-географічного факультету
Науковий керівник: **Дубровська Л. О.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

Актуальність вивчення проблеми умов ефективної реалізації індивідуального підходу у процесі навчання зумовлюється тим, що саме такий підхід сприяє розвитку самостійності дитини й успішності її життєдіяльності в цілому.

Проте на успішність розв'язання цього завдання сьогодні негативно впливають ряд чинників: проблеми нестабільного соціально-економічного становлення держави, складність соціальної ситуації розвитку дитини, внутрішня сімейна атмосфера та особливості взаємин батьків, рівень професійності та психологічної освіченості вчителів, а також сенситивність до різноманітних соціальних впливів, їхні емоційні нестабільність та вразливість, вікові, індивідуально-типологічні властивості тощо [1].

Проблема індивідуальних особливостей учнів і можливостей урахування їх в навчально-виховному процесі не нова. Ще за часів стародавнього світу і середньовіччя вчителі стикалися з тим, що учні порізно сприймали, засвоювали, запам'ятовували навчальний матеріал, проявляли неоднакове ставлення до пізнавальної діяльності, вольові зусилля. Але в умовах індивідуального навчання, коли педагогічна дія вчителя спрямовувалася тільки на одного учня, що знаходиться в колективі, була можливість урахувати його індивідуальні можливості і здібності. В умовах розвитку і виникнення сучасного суспільства такий підхід виявився неприйнятним, оскільки вже не відповідав новому етапу розвитку соціо-культурного і економічного життя суспільства, поступившись місцем класноурочній системі. З її появою і виникло протиріччя між колективною формою навчання та індивідуальним характером засвоєння знань. Виникла проблема індивідуального підходу до учнів в навчанні. Становлення і розвиток, розв'язання її відбувалося поступово: від простих правил, вимог урахувати індивідуальні особливості учнів до виділення їх у відповідний дидактичний принцип. [2]

Не ставлячи перед собою завдання висвітлювати повну історію даного питання, обмежимося лише аналізом основних етапів розвитку і вирішення проблеми, що розглядається нами.

Перший етап її вирішення зводився до розробки найзагальніших рекомендацій з вивчення і врахування індивідуальних особливостей учнів, реалізації цих порад.

Найперші вислови про необхідність упровадження індивідуального підходу до учнів в умовах колективної роботи зроблені Я. А. Коменським, засновником класно-урочної системи. У "Великій дидактиці" він виступив проти індивідуального навчання за його загальний характер і показав необхідність поєднання організації індивідуальної і загальнокласної навчальної діяльності. Звертаючи увагу на доцільність організації загальнокласної навчальної роботи на уроці ("навчати всіх всьому") і, виходячи з принципу природовідповідності, Я. А. Коменський проводить цікаву паралель: "Сонце не займається окремими предметами, будь то дерево або тварина, але освітлює, зігріває і наповнює променями всю землю. Одними і тими ж променями воно освітлює все. Подібно до сонця вчитель повинен "поширювати свої промені на всіх учнів". [3]

Я. А. Коменський дав уперше обґрунтування загальнокласній роботі на уроці в поєднанні з індивідуальною, виступив проти того, що школа підводить усіх учнів під один шаблон, знеособлює їх. Розкриваючи конкретні шляхи індивідуального підходу до учнів, він дуже образно підтверджує ті ж самі думки.

Значний внесок у розробку питань закономірностей розвитку дитини, індивідуального підходу в навчанні й вихованні внесли такі педагоги, як В. Г. Белінський, М. Г. Чернишевський, М. О. Добролюбов, хоча спеціально цими питаннями вони не займалися. У цей період навчання носило авторитарний характер, яки й усіяло пригнічував індивідуальність дитини. Поширеним було твердження про те, що природа людини зумовлює можливості виховання. В. Г. Белінський стверджував, що природа щедро одаряє людей здібностями і даруваннями, створює, але не розвиває: цим опікується суспільство. Суспільство повинне забезпечити всім людям рівні однакові умови виховання, спрямованого на розвиток їх індивідуальних сил і здібностей. [4]

М. Г. Чернишевський дає високу оцінку розумовим можливостям дітей, вимагає більшої уваги до кожної дитини окремо.

Як видно, революційні демократи не тільки висунули ідеї вивчення дитини, її індивідуальних особливостей, але і зробили спробу дати практичні рекомендації по здійсненню індивідуального підходу до дітей, хоча всі вони були виведені емпіричним шляхом. [5, 6]

Початок теоретичного рівня розробки індивідуального підходу до учнів у навчанні пов'язаний із ім'ям великого російського педагога, одним з основоположників педагогічної науки і рідної школи, К. Д. Ушинським. Перш за все, він вірив і стверджував, що знання, удосконалюючись, можуть перевершити межі людських сил. Основна умова успішного навчання дитини – урахування його вікових, психологічних особливостей. Загальні рецепти в навчанні не приведуть до успіху, тому що діти за

своєю природою дуже індивідуальні. Закликаючи вчителів глибоко і всебічно вивчати індивідуальні особливості школяра. Йому належить ідея здійснення індивідуального підходу до учнів в умовах колективної роботи класу, яка і зараз залишається відправною, основоположною, а також ідея поєднання колективних та індивідуальних форм учбової роботи школярів на уроці. У своїх працях К. Д. Ушинський дав психолого-дидактичне обґрунтування цього поєднання. Він стверджував, що спільна навчальна діяльність створює таку обстановку, при якій легше засвоювати факти і думки, що представляють значні утруднення при індивідуальній роботі, для кращої організації навчання пропонувалося об'єднати дітей, які відрізняються одними і тими ж особливостями, у невеликі групи. Розділити клас на дві групи, з яких одна сильніше за іншу, не тільки не шкідливо, стверджував К. Д. Ушинський, але навіть корисно, якщо наставник уміє, займаючись з однією групою сам, іншій дати корисну самостійну вправу.

У подальші роки вислови з питань індивідуального підходу до учнів ми знаходимо у Л. М. Толстого, та і ін. Вони по суті повторювали ті ж думки. Так, Л. М. Толстой стверджував, що всі учні можуть вчитися успішно, а відставання походить від того, що вчитель не звертає уваги на індивідуальні особливості учня і не приймає відповідних заходів до їх удосконалення. У характеристиці школяра його привертало все: як вони слухають вчителя, як відносяться до його слова, до змісту, що є їх творчими роботами, творами, де виявляються особисті риси учнів. Л. М. Толстой висловив цілий ряд методичних рекомендацій. Наприклад, для успішності навчання у вчителя завжди повинно бути під рукою готове роз'яснення того, що викликало труднощі в учня. Навчання буде успішним, на його думку, якщо робота пропускається через фільтр індивідуальної діяльності.

Вітчизняний педагог М. І. Пирогов, також засуджував "валовий" підхід до дітей, він вважав необхідним глибоке вивчення дитини.

Послідовники К. Д. Ушинського, Л. М. Толстого розвивали передові ідеї М. Ф. Бунаков, І. Каптерев, В. П. Бехтеров та інші. М. Ф. Бунаков робив акцент в індивідуальному підході на природну основу, темперамент.

І. Каптерев дав психологічне обґрунтування груповим особливостям учнів на основі їх індивідуальних особливостей.

На думку П. Д. Юркевича, навчально-виховний процес має відповідати індивідуальній природі вихованців. Нехтування індивідуальністю дитини нівелює можливість її потенційного розвитку: "Діяти на вихованця, як на одиницю в масі, загальними методами, методами недостатньо. Це зробило б можливим хіба що управління дітьми, а не виховання їх." [7].

"Навчання може бути справді доступним лише тоді, коли з поля уваги вчителя не випадає жоден учень. Це ставить школу перед необхідністю організації індивідуального підходу", – Алчевська Х. Д. [8]

Багаторічним педагогічним досвідом було підтверджено, що кожному учневі притаманні свої, самобутні і неповторні риси та якості. Учні розрізняються індивідуальними властивостями нервової системи, темпераментом, нахилами, інтересами, здібностями, особливостями мислення, уяви, пам'яті, емоцій, вольових дій, життєвим досвідом, активністю у навчанні і громадському житті, темпами роботи, швидкістю засвоєння навичок, утворення звичок. Ці та інші особливості учнів були підґрунтям у педагогічній роботі С. Ф. Русової.

Теорія А. С. Макаренка врахувала індивідуальний підхід до особистості в процесі колективного виховання. Слід підкреслити, що формуючий колектив і виховуючі відносини у ньому він вимагав "індивідуального корективу", який розумів, як встановлення кожної окремої індивідуальності, що є важливим аспектом особистісно-орієнтованого виховання.

Не можна не відмітити, що багато педагогічних ідей того часу, не дивлячись на їх прогресивність, були історично обмежені і односторонні. В основному, індивідуальний підхід розглядався як дія вчителя на одинокучня.

Нові соціальні, економічні і політичні умови поставили по-новому і питання про роль, призначення школи і виховання в житті суспільства. У нових соціальних умовах індивідуальний підхід до учнів став розглядатися як педагогічний принцип на рівні соціального, педагогічного і психологічного експерименту. Значне поглиблення і різносторонні аспекти в розгляді принципу індивідуального підходу до учнів у навчанні починаються з 50-х років. Ця проблема стає в центр уваги вітчизняної дидактики і психології.

Вона розглядалася в тісному зв'язку із завданнями, поставленими суспільством перед народною освітою, і провідними проблемами подальшого вдосконалення змісту, методів і організаційних форм навчання. [29]

Активно стали досліджуватися такі аспекти проблеми індивідуального підходу до учнів в навчанні: як засобу підвищення ефективності навчання (М. Д. Сонін), пізнавальної активності і самостійності (І. Е. Унт, Є. С. Рабунський, Н. І. Попова), з погляду способів організації фронтальної, групової і індивідуальної роботи що вчать (Л. П. Книш, Т. М. Миколаєва), використання програмованого підходу до учнів (А. А. Аукун, Р. А. Данілочкіна, І. П. Іванов, М. І. Красногорський), індивідуальний стиль діяльності (В. С. Мерлін, Е. О. Клімов).

Індивідуальний підхід направлений на створення у кожного учня ділового настрою, збудження інтересу до даного уроку. Тому, якщо в учня погане самопочуття, йому необхідно виразити співчуття, дати добру раду і надати необхідну допомогу, при поганому настрої – проявити чуйне відношення, моральну підтримку, постаратися відвернути увагу і привернути до колективної роботи класу. [10]

Також в широкому плані проведено дослідження індивідуального підходу до учнів як найважливішої умови підвищення ефективності

навчання М. Д. Соніним. Ним розглянуто здійснення індивідуального підходу до учнів при підготовці до уроку, під час проведення уроку і в позаурочний час. Індивідуальний підхід при підготовці до уроку повинен полягати в тому, щоб на підставі передбачення можливих утруднень при сприйнятті нових знань передбачити, кого про що запитати, кому дати індивідуальне додаткове завдання, які заходи будуть проведені найбільш відстаючим учням, що мають деякі пропуски в знаннях; які питання, які індивідуальні завдання можна буде запропонувати учням-відмінникам, щоб вони не нудьгували на уроці. Окрім цього, відзначає автор, необхідно знати характер, темперамент учня, його здібності та інтерес, зокрема до даного учбового предмету. М. Д. Сонін указує на деякі можливості індивідуального підходу до учнів при викладі нового учбового матеріалу [11].

Після 50-х років значно розширився круг досліджень питань індивідуального підходу до учнів в процесі самостійної роботи. Це було викликано посиленням уваги педагогічної науки і шкільної практики до проблеми самостійної роботи учнів. Коли з'явилися нові напрями в дидактиці, виникла потреба та з'явилися об'єктивні можливості дослідження проблеми індивідуального підходу до учнів у навчанні на тому рівні, коли розглядали її в повному значенні для всіх учнів у формуванні у них знань, навиків і особових якостей. А це можливо тільки при орієнтації індивідуального підходу на цілісну учня і цілісну навчальну діяльність. Така постановка проблеми поставила перед нами завдання системного підходу до індивідуалізації учбової діяльності і розгляду її як цілісної системи. А принцип індивідуального підходу до учнів в навчанні ми стали розглядати як принцип індивідуалізації учбової діяльності.

Проблема індивідуалізації учбової діяльності школярів займає одне з провідних місць в зарубіжній педагогіці і вона визначає стратегію і тактику сучасної зарубіжної педагогічної думки. У основі її теоретичної і практичної роздільності лежить філософія ідеалізму і психологія індивідуалізму. У радянській і зарубіжній педагогіці різні цілі індивідуалізації навчання, різне пояснення її психолого-педагогічних основ, різні шляхи практичного здійснення.

Якщо радянська педагогічна наука підходить до вирішення проблеми індивідуалізації учбової діяльності з позицій вчення про всесторонній розвиток особистості, шукає способи її вирішення в умовах колективної роботи з класом, в рамках загальних завдань і змісту навчання, то в основі принципу індивідуалізації зарубіжної педагогіки і школи лежать ідеалістичні концепції прагматизму, екзистенціалізм, психологічні концепції бихевіоризму, природженої і незмінної розумовій обдарованості та ін., що виключає усесторонній розвиток особистості учнів.

У підході зарубіжних педагогів і психологів до вирішення проблеми індивідуалізації навчальної діяльності виявляється цілий ряд протиріч, властивих сучасному суспільству.

Практична потреба в здійсненні індивідуального підходу в навчанні була викликана високою неспішністю і масовим другорічництвом школярів, особливо в елементарній школі. На систему індивідуалізації учбової діяльності в американській школі великий вплив зробила прагматична педагогіка Джона Дьюї, центральною ланкою якої були ідеї педоцентризму і "природженої натури особи".

"Батько" теорії педоцентризму Стенлі Холл вважав, що в процесі навчання слід виходити не з вимог навчальних програм і самого вчителя, а із спонтанних інтересів та інстинктів учня. Ця ж ідея потім була виражена Дьюї в наступних словах: "Зміна, що в даний час починається, в справі освіти полягає в переміщенні центру тяжіння. Ця зміна, революція, подібна тій, яку провів Копернік, коли астрономічний центр був переміщений із землі на сонце. В даному випадку дитина стає сонцем, навколо якого обертаються засоби освіти: він – центр, навколо якого вони організуються". [12]

Під впливом ідеї педоцентризму в теорії навчання затвердився погляд про природу учня як на щось незмінне, на нерівність дітей, даремність роботи над їх розвитком. Цим пояснювалося, і пристосування навчальних планів і програм до особливостей, індивідуального досвіду, який вивчається, а фактично – це розділення освіти відповідно з нахилами підростаючої особистості учня.

Науково-технічна революція зажадала посилення індивідуального підходу в навчанні підростаючого покоління в рамках здійснення реформи сучасної школи. Разом з тим НТР сама сприяла практичному здійсненню індивідуалізації навчання через оснащення учбового процесу технічними засобами, що створило нові умови для організації навчання і управління ним.

Література

1. Волкова О. І. Педагогічна психологія : навч. посібник – К. : Либідь, 205. – 400 с.
2. Кан-Калик В. А. Учителю о педагогическом общении : кн. для учителя. – М. : Просвещение, 1987. – 189 с.
3. Галузинский В. М. Индивидуальный подход в воспитании учащихся. – К. : Радянська школа, 1982. – 150 с.
4. Педагогическая энциклопедия. – М., 1965. – Т. 2. – С. 201.
5. Выготский Л. С. Собр. Соч. : В 6 т. – М. : Педагогика, 1982. – Т. 2. – С. 6–361.
6. Королев Ф. Ф., Корнейчик Т. Д., Раикин Э. И. Очерки истории советской школы и педагогики, 1931. – М., 1961. – С. 137.
7. Сборник руководящих материалов о школе. – М., 1962. – С. 64.
8. Кирсанов А. А. Индивидуализация учебной деятельности, как педагогическая проблема. – М. : Педагогика, 1982. – 222 с.
9. Бударный А. А. Индивидуальный подход в обучении. "Советская педагогика". – 1965. – № 7.

10. Мясников А. И. Проблемы повышения эффективности общего среднего образования.
11. Волкова О. І. Педагогічна психологія : навч. посібник – К. : Либідь, 205. – 400 с.
12. Галузинский В. М. Индивидуальный подход в воспитании учащихся. – К. : Радянська школа, 1982. – 150 с.
13. Педагогическая энциклопедия. – М., 1965. – Т. 2. – С. 201.
14. Блонский П. П. Трудные школьники. – М., 1960.
15. Обозов Н. Н. Межличностные отношения. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1979. – 150 с.
16. Выготский Л. С. Собр. Соч. : В 6 т. – М.: Педагогика, 1982. – Т. 2. – С. 6–361.
17. Королев Ф. Ф., Корнейчик Т. Д., Раикин Э. И. Очерки истории советской школы и педагогики, 1931. М., 1961. – С. 137.
18. Сборник руководящих материалов о школе. – М., 1962. – С. 64.
19. Кирсанов А. А. Индивидуализация учебной деятельности, как педагогическая проблема. – М. : Педагогика, 1982. – 222 с.
20. Бударный А. А. Индивидуальный подход в обучении. "Советская педагогика" 1965. – № 7.
21. Мясников А. И. Проблемы повышения эффективности общего среднего образования.

ІДЕЇ ТВОРЧОСТІ В ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Васильчук Ю. О., студентка факультету психології та соціальної роботи
Науковий керівник: **Коваленко Є. І.**, канд. пед. наук,
професор кафедри педагогіки

Актуальність. Проблема творчого розвитку особистості і її прояву в творчій діяльності до цього дня залишається актуальною у вітчизняній і зарубіжній психолого-педагогічній теорії і практиці. За останнє десятиліття в багатьох наукових джерелах опубліковано безліч цікавих матеріалів з проблеми розвитку творчої особистості. Вчені вивчають закономірності і особливості творчих процесів, намагаються виявити суть творчої діяльності і знайти ефективні способи її реалізації.

Проблема вияву творчого потенціалу, творча праця, творча діяльність, критерії творчості, творчий підхід до розвитку здібностей дітей набула особливої ваги в умовах зміцнення та вдосконалення української державності, що зумовлює необхідність підвищення інтелектуального та культурного потенціалу суспільства та вдосконалення всіх ланок навчально-виховного процесу.

Мета статті – теоретично розглянути педагогічні ідеї В. О. Сухомлинського про творчий розвиток дитини в процесі її виховання.

Дитяча творчість залишається предметом аналізу багатьох учених, які досліджують природу цього феномену. У роботах Л. Виготського, В. Крутецького, О. Леонтьєва, В. Моляка, О. Савченко, В. Котляра, В. Тищенко та ін. висвітлюються різноманітні психолого-педагогічні фактори, що сприяють формуванню здібностей особистості та розвитку художньої творчості [1].

Творчість – це один з видів людської діяльності, спрямований на розв'язання протиріччя (рішення творчої задачі), для якого необхідні об'єктивні (соціальні, матеріальні) і суб'єктивні особистісні умови (знання, уміння, творчі здібності), результат якої має новизну й оригінальність, особисту і соціальну значимість, а також прогресивність. Слово "творчість" походить від слова "творити", і в загальному сенсі воно означає шукати, створювати щось таке, що не зустрічалось в минулому – індивідуальному або соціальному [4].

Під творчістю в сучасній науці розуміється діяльність, результатом якої є створення нових матеріальних і духовних цінностей. Вона несе як особистісний так процесуальний аспект.

Творчість – це культурно-історичне явище, яке припускає наявність в особистості здібностей, мотивів, знань і вмінь, завдяки чому створюється продукт, що відрізняється новизною, оригінальністю, унікальністю. При цьому важливу роль відіграє сприйняття, уява, інтуїція, мислення, пам'ять, компоненти інтелектуальної діяльності, потреби особистості в розкритті і розширенні своїх творчих можливостей [3].

В. О. Сухомлинський переконаний, що творчість починається там, де інтелектуальні й естетичні багатства, здобуті раніше, стають засобом пізнання, освоєння, перетворення світу.

Творчість видатний український педагог трактує як могутній стимул духовного життя. Відсутність творчого начала в духовному житті вбиває інтерес до навчання. Цілком справедливо він зауважує: "Дайте дитині радість розумової праці, радість успіху у навчанні".

Значним творчим відкриттям В. О. Сухомлинського стали уроки мислення, що проходили на лоні природи. Вони навчали дітей не лише спостерігати, а й думати, будувати систему причинно-наслідкових зв'язків, описувати їх.

На основі своїх спостережень мудрий вчитель робить висновок: швидкість плину думок і творчої уяви у кожного своя, не треба їх підганяти, щоб не зруйнувати, не налякати, не скривдити моменту народження творчої думки. Ось вона – істина: творчість вчителя запалює вогник дитячої творчості, і навпаки. "Людина творчістю впливає на інших, одухотворення спрацьовує як "...ланцюгова реакція в колективі".

Вершиною залучення дітей до творчості, як засобу самореалізації, Василь Олександрович Сухомлинський вважає трудову творчість, тобто такий етап духовного розвитку, "...коли людина не може жити без праці в ім'я спільного блага, коли праця наповнює її життя високим натхненням, духовно збагачує життя колективу".

Творче осмислення багатогранної спадщини сільського народного вчителя, талановитого гуманіста, педагога-новатора В. О. Сухомлинського, свідчить про те, що прилучення дитини до краси й гармонії в світі, мистецтві, природі, пробудження її почуттів, прагнення до праці є основою будь-якої творчості.

Література

1. Березіна В. Г., Вікентьев І. Л., Модестов С. Ю. Дитинство творчої особистості / В. Г. Березіна, І. Л. Вікентьев, С. Ю. Модестов. – СПб., 1994.
2. Ботюк О. Використання спадщини В.О. Сухомлинського в трудовому вихованні молодших школярів / О. Ботюк // Початкова школа. – 2008. – № 9. – С. 17–19.
3. Прохорова Л. Розвиваємо творчу активність дошкільників / Л. Прохорова // Дошкільне виховання. – 1996. – № 5. – С. 21–27.
4. Тименко В. Методика трудового навчання – технічної та художньої праці / В. Тименко // Початкова школа. – 2006. – № 10. – С. 23–29.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА СОЦІАЛІЗАЦІЇ БЛИЗНЮКІВ

Воробей Віма, студентка IV курсу, група СП-42

Науковий керівник: **Новгородський Р. Г.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки

Актуальність. В усі часи народження близнюків було незвичайним явищем, котре викликало здивування і цікавість. Ставлення до близнюків раннього дитинства в певній мірі специфічне і особливе, саме тому вони ростуть в дещо незвичній атмосфері.

Дана проблема є актуальною не тільки з точки зору медицини, але й з позицій соціально-педагогічних наук. Так, психолого-педагогічні аспекти проблеми розглядали Т. Алексєнко, Ю. Азаров, Ю. Гіппенрейтер, В. Дружинін, С. Ковальов, І. Кон, В. С. Мухіна, В. Сухомлинський та інші.

Метою статті є – теоретично проаналізувати особливості соціалізації близнюків в комунікативній сфері.

Відповідно мети нами було поставлено **завдання** теоретично виокремити коло проблем, що зустрічаються в комунікативній сфері в процесі соціалізації близнюків.

Оточуючі сприймають близнюкову пару як єдине нероздільне ціле, як правило, ігнорують відмінності дітей, звать їх по прізвищу або одним ім'ям, не надають значення ставленню дітей до того, що їх плутають. Близнюки в ранньому віці, а іноді й пізніше, майже ніколи не розлучаються, часто носять однаковий одяг, грають в однакові ігри, читають одні й ті ж книги. Це сприяє виникненню так званого ефекту близнюковості – повного отожднення себе з близнюковим партнером,

прагнення нічим не відрізнятись від нього. Виразність цієї реакції розрізняється для членів монозиготних і дизиготних пар: між партнерами монозиготних пар встановлюються, як правило, більш тісні зв'язки, ніж між членами дизиготних пар.

Враховуючи такий стан справ, французький дослідник Р. Заззо, ввів поняття "близнюкової ситуації". Він показав, що Близнюкова пара часто утворює свій власний мікросвіт, який характеризується низкою особливостей у взаємовідносинах не тільки між собою, але і з іншими людьми і зовнішнім світом. Між близнюками встановлюються більш близькі стосунки, ніж між звичайними братами і сестрами. Частково відносини в близнюковій парі можна охарактеризувати як симбіотичні. В особистісному розвитку близнюків, на думку Р. Заззо, особливе значення мають розвиток комунікативна сфера та самосвідомість [1, с. 71].

Прагнення до подібності та відмінності у самих близнюків змінюється з віком. У дитинстві переважає прагнення до подібності: діти самі прагнуть однаково вдягатися, грати схожими іграшками. Однак, незважаючи на труднощі розрізнення, вони тим не менш не плутають свій одяг та іграшки. Так, наприклад, семирічна дитина протестує і плаче, коли мати помилково намагається одягти його в одяг іншого близнюка. Це передбачає наявність у близнюків тонкої спостережливості, а також дозволяє припустити, що вони відрізняють свій запах від запаху іншого.

Середовище, що оточує близнюків, відрізняється від середовища звичайної дитини. З моменту народження кожен близнюк знаходиться в безпосередній близькості і постійному контакті зі своїм близнюком, що володіє до того ж (у випадках монозиготних пар) однакової з ним зовнішністю. Приблизно з 5–6-місячного віку близнюки починають усвідомлювати присутність один одного. Як присутність матері в кімнаті часто заспокоює дитину, навіть якщо вона не бере його на руки, точно так же звуків і рухів, які виробляє один близнюк, буває достатньо, щоб інший відчув, що він не самотній. Іноді плач однієї дитини автоматично викликає співчутливий плач другого; із часом можна помітити все більш сильний вплив настрою одного близнюка на настрій іншої. Коли з'являється лепет, створюється враження, що близнюки "спілкуються" один з одним [1].

Дослідники стверджують, що необхідною умовою формування індивідуальності у кожного з близнюків є коло спілкування дітей, особливо їхні батьки.

Ставлення батьків до близнюків також своєрідні. У характері цих відносин особливу роль відіграє позиція матері і батька по відношенню до подібності та відмінностей близнюків [6, с. 51]. Основою найбільш частих відхилень в розвитку є "близнюкова ситуація", специфіку якої не могли врахувати в сім'ї. Досліджуючи своїх синів-близнюків В. Мухіна розробила практичні рекомендації батькам близнюків, що дозволяють виховувати кожну дитину в близнюковій парі самостійним індивідом:

1. Основна тенденція виховання близнюків – сприяти самостійності і індивідуальності кожної дитини, відношення до кожного як до окремої особистості. Особливо важливо це робити в меншому віці, коли закладаються основні установки.

2. Батькам потрібно проводити час з кожною дитиною окремо. Звичайно, більше часу батика можуть проводити з двома дітьми відразу, але, повторимось, кожна дитина потребує індивідуальної уваги батьків. У кожного близнюка повинен бути особистий час для спілкування з батьками і друзями. Це допоможе відчутти власну індивідуальність.

3. Уникайте постійного підкреслення схожості близнюків. Купуйте їм різний одяг, іграшки, особисті речі. Не вдягайте їх в речі один одного, хоч і розмір в них однаковий. Враховуйте смак кожної дитини. Водіть їх в різні секції чи кружки. Звичайно, це вимагає більше часу і засобів, але психологічне здоров'я дітей важливіше.

4. Називайте кожну дитину на сім'ї, а не просто "діти" чи "близнюки". Намагайтесь давати їм не одне спільне завдання, а кожному індивідуальне.

5. Намагайтесь не ставити одну дитину в приклад іншому, даруйте їм однакову кількість любові.

6. Звертайте увагу на інтереси і нахили різностатевих близнюків. При виникненні близького спілкування в різностатевій близнюковій парі дівчатка можуть перейняти у хлопчиків чоловічі стереотипи поведінки і навпаки. Подавайте дітям правильний приклад, тому що соціальні установки в суспільстві дуже сильні [5, с. 47].

Головною причиною особливостей психолого-педагогічного розвитку близнюків є спроба батьків і оточуючих зблизити близнюків, підкреслити їхню однаковість. Близький контакт і генетична ідентичність робить спробу об'єднати близнюків дуже успішною. Для багатьох батьків виховувати дітей однаковими набагато легше як з матеріальної точки зору, так і з точки зору зручності і часу. Часто батьки просто не усвідомлюють вибраний ними напрямок виховання и його наслідки.

Книги та газети, вірші та народні перекази заохочують батьків шукати в близнюках не тільки зовнішню, психологічну, але й соціальну ідентичність. Родичі, друзі і знайомі своїм ставленням до близнюків ("як схожі, як дві краплі води!"). Саме такими висловами вони, навіть самі не підозрюючи чинять постійний тиск на їхніх батьків. Це тиск не відчувають ні вони самі, ні батьки, але він повільно і вірно формує "курс на зближення". Типовий прояв такого відношення до близнюків – однаковий одяг, одні й ті ж іграшки, співзвучні "близнюкові" імена (Паша-Саша, Марина-Ірина). Батьки прагнуть розвинути у дітей однакові інтереси, смаки, бажання, вважаючи, що близнюки мають бути схожі у всьому.

Проте і у монозиготних близнюків ігри породжують не тільки подібність у розвитку особистості, а й відмінності, свого роду поляризації всередині близнюкової пари. Взаємовідносини між членами пари, які

проявляються в дошкільному віці, головним чином в грі, і відношення старших до пари близнюків – ось два основних фактори, що визначають особливості розвитку особистості близнюків. Ці два фактори ведуть до формування у них специфічних соціальних ролей [2, с. 11–17].

Під час дослідження близнюків вчені часто спостерігають явище особливої соціально-психологічної ситуації близнюкової пари. Близнюки, маючи ідентичний генотип, перебувають на одному щаблі фізичного і в більшості випадків психічного розвитку, а постійний міжособистісний контакт формує спільний життєвий досвід, що призводить до виникнення специфічного соціального простору – близнюкової ситуації, яка пов'язана з тісними стосунками між партнерами. Уперше цей феномен описав французький учений Р. Заззо у 1967 році, досліджуючи когнітивну сферу монозиготних близнюків [7].

Природно, що всі ці моменти не можуть не накладати свій відбиток на розвиток близнюків. Якщо діти зазвичай починають говорити для того, щоб спілкуватися з навколишнім світом, то близнюки цілком задовольняються товариством одне одного, часто винаходять свою власну систему спілкування: погляди, незрозумілі слова, жести, це більш і більш прив'язує їх один до одного. Батьків це радує: "діти так добре грають один з одним, так розважають один одного, ми їм і не потрібні". Проте часто таке злиття заважає близнюкам розвиватися, отримувати свій життєвий досвід і ставати індивідуальністю. Виходить замкнуте коло: чим більше дефіцит уваги з боку батьків та інших дітей, тим міцніше стає зв'язок близнюків один з одним, а чим тісніше відносини дітей, тим важче в них вписатися дорослим.

На думку Мухіної В. С., тісна прихильність близнюків один до одного, прагнення завжди бути разом іноді призводять до того, що діти взаємодіють тільки між собою, виключаючи з кола спілкування однолітків, а то і всіх інших людей. Мама близнюків зазвичай мають більше турбот, сильніше втомлюються, тому, в середньому, вони менше розмовляють з близнюками, ніж інші матері. Це призводить до уповільнення формування мовних навичок, так як, розмовляючи тільки один з одним, вони мають менше можливостей для засвоєння нових мовних навичок, а існуючі недоліки їх мови поглиблюються. У такій ситуації можлива поява у дітей так званої "автономної" мови – незрозумілою для сторонніх. Поганого в цьому нічого немає, але, якщо вчасно не звернути на це уваги, правильна мова не формується (адже один одного діти розуміють, а інші люди їх не цікавлять), а це вже небайдуже і для розумового розвитку дітей в цілому [5, с. 17].

Існує припущення, що значне відставання близнюків у мовленнєвому розвитку також є результатом специфіки соціальної ситуації їх розвитку. Оскільки близнюки постійно контактують, у них виникає явище, яке О. Лурія називав автономною мовою, а Р. Заззо – криптофазією. Цей феномен характеризується, як зазначалось вище, появою в близнюків власної спрощеної мови, незрозумілої для оточення.

Варто враховувати, що всі діти, коли вчаться говорити, наслідують декілька моделей, наприклад, няню, старших дітей, однолітків, родичів. Близнюки, оскільки проводять разом більше часу, в основному, наслідують один одного, що ще більше підсилює спотворення, властиві дитячому мовленню. Як наслідок, багато слів стають незрозумілими для оточення, це і є "таємна мова" або так звана автономна мова близнят [4, с. 25].

Більшість батьків помічають, що у їх діток є така "таємна мова", яка заперечує загальноприйняті логічні правила побудови висловлювань. Адже близнюки проводять разом багато часу, саме тому вони наслідують та копіюють один одного, що підсилює викривлення їх мовлення. У результаті багато слів стають незрозумілими для оточуючих. Ті чи інші форми автономної мови виявляються у 40 % пар близнюків. У деяких випадках це мовне явище стосується тільки кількох слів, але часом поширюється на весь словник, граматику і синтаксис. Такі особливі форми комунікації забезпечують близнюкам почуття єдності. Близькі члени родини можуть часом розуміти цю мову і навіть брати участь у такому спілкуванні. Але якщо автономна мова зберігається протягом тривалого проміжку часу, батькам варто насторожитися, оскільки вона може перешкоджати успішному соціальному життю близнюків за межами дому.

Часте явище в мовленні маленьких близнят – пропускання закінчень певних слів. Вважається, що така скорочена мова потрібна близням, щоб швидше висловити свої думки, оскільки в сім'ях із декількома дітьми загострюється боротьба за право бути почутим і сприйнятим батьками. Тому немає нічого дивного в тому, що в близнят, особливо якщо у них дуже тісні зв'язки один з одним, виявляється деяка затримка мовленнєвого розвитку. У середньому така затримка зустрічається частіше в близнят, ніж в одинично-народжених дітей, але це в жодному випадку не є показником розумової відсталості або передвісником труднощів у навчанні. Проте, щоб успішно вийти з домашньої ситуації у більш широке соціальне оточення, близням потрібно розвивати відповідні мовленнєві навички. Те, що виникнення подібного мовлення є наслідком специфічної близнюкової ситуації розвитку, вважається доведеним [2, с. 11–17].

У своїй праці І.Іскольдський наводить приклад дослідження, де порівнювалися середні показники вербального інтелекту трьох груп дітей:

- 1) близнюків, чиї партнери померли в ранньому дитинстві;
- 2) близнюків, які розвивалися разом;
- 3) одно народжених [3, с. 200–253].

Близнюки першої групи практично не відрізнялися за рівнем вербального інтелекту від однонароджених, а "звичайні" близнюки відставали за цим показником від двох інших груп. Результати цього дослідження можуть виступати опосередкованим доказом того, що саме близнюкова ситуація є причиною відставання близнюків у мовленнєвому розвитку.

Такий висновок підтвердили у своїй роботі О. Лурія і Юдович (1956), описуючи пари, які характеризуються значним відставанням у мовленнєвій сфері. У дослідженні стосовно цих близнюків був застосований спосіб розлучення на певний період часу. Мовленнєві функції, за даними Юдович, після цього швидко відновлювалися.

Більшість дітей вимовляють своє перше слово між 12 і 18 місяцями. Трохи пізніше вони починають поєднувати слова – спочатку в пару, а потім – у короткі речення. Коли дитині виповнюється 2 роки, вона зазвичай використовує вже від 200 до 300 слів. Це в свою чергу, дає можливість їм включати в свій процес соціалізації значно більший спектр засобів соціалізації як слово.

У близнюків розвиток мовлення відбувається трохи повільніше. У середньому вони починають говорити пізніше (приблизно у 25 місяців). Крім того, вони часто мають проблеми з вимовою, що, в свою чергу робить їх мовленнєвий запас менший, а відповідно соціалізація відбувається повільніше.

На основі узагальнення наукових досліджень у сфері спілкування близнюків можемо запропонувати кілька практичних способів, за допомогою яких можна пришвидшити розвиток мовлення близнят:

- знаходити час для розмови з кожним близнюком окремо. Наприклад, регулярно кожного тижня або навіть щодня приділяти хоча б 15 хвилин спілкуванню з кожною дитиною віч-на-віч. Можна зробити це під час гри з домашнім тваринам або коли укладається в ліжко одна дитина, доки інша грається або спілкується з татом. Це вкрай важливо, якщо в одного з близнюків схильність відповідати відразу за обох. Таке індивідуальне спілкування дає можливість більш мовчазній дитині навчитися говорити самій за себе;

- під час розмови з кожною дитиною давати приклад правильного мовлення. Деякі батьки бувають так зачаровані специфічним способом спілкування своїх близнюків, що прагнуть взяти в ньому участь, відтворюючи неправильну вимову або повторюючи граматичні помилки. Насправді, завдання – спонукати близнюків наслідувати правильну мову;

- варто пам'ятати, що коли справа доходить до розвитку мовних навичок, моделювання і наслідування більш ефективні, ніж виправлення. Виправляти помилки дитини краще за допомогою позитивного прикладу. Коли дитина тягнеться до вас і говорить: "Мама, ручки", потрібно дати їй правильний приклад, сказавши: "Мама візьме тебе на ручки", і виконати її прохання;

- читати близнюкам вголос і спонукати їх до спільного вигадання оповідань. Це розвиває інтерес дітей до слів, що призводить до збільшення їхнього словникового запасу та вдосконалення навичок мовної комунікації. Знайомство з книгою виховує у дітей потяг до читання і роботи з літературою. Вимовлене й написане слово – важливий засіб дитячої творчості;

– спонукати близнюків брати участь у вигадуванні розповідей під час походу у магазин або під час купання. Почніть розповідь з простої фрази "Одного разу жили-були ..." і пропонувати кожному близнюку по черзі продовжувати розповідь з того моменту, де зупинився попередній;

– спонукати кожного близнюка говорити за себе і звертатися індивідуально до кожного. Знаючи про те, що спілкування батьків та дитини вкрай важливе для успішного мовного розвитку, приймати відповіді від кожного з малюків окремо;

– відучувати дітей від звички перебивати співрозмовника або криком привертати до себе увагу. У родинях, де є декілька дітей, йде постійна боротьба за увагу батьків. У сім'ях, де є близнюки, такі сутички часом загострюються. У тих випадках, коли один з близнят підвищує голос, перебиває або нав'язливо прагне привернути до себе увагу, намагайтеся встановити деякі основні правила спілкування і послідовно контролювати їх виконання;

– давати кожному близнюку можливість самому налагоджувати контакт з іншими дітьми. Це забезпечить їм гарну можливість для соціальних взаємодій і мовного розвитку. Дозволяючи маленьким дітям спілкуватися з однолітками, Ви допомагаєте їм розвинути навички мовлення, що в свою чергу впливає на читання і письмо. До 8 років більшість близнюків вже входять у суспільство і відмовляються від своєї "таємної мови", якою вони спілкувались один з одним;

– бажання завести друзів – важливий стимул для розвитку правильного мовлення, хоча залишки автономної мови можуть ще довго зберігатися у близнюків під час розмови без свідків. До початку навчання в середній школі у близнюків повинно бути достатньо можливостей для спілкування незалежно один від одного. Це особливо важливо для різностатевих пар, де дівчинка може перевершувати брата у розвитку соціальних і мовних навичок. Відділення один від одного, яке відбувається під час навчання у школі, і можливість спілкування з різними групами однолітків допоможе близнюкам просунутись вперед у соціальному плані і більш впевнено володіти мовою;

– мати на увазі, що проблеми у спілкуванні часто лежать у затримці мовного розвитку. Наприклад, у дитини відчувається деяка відчуженість і відсутність інтересу до оточуючих. Такі діти часто відчувають труднощі у вираженні своїх навіть найелементарніших бажань і вважають за краще вказувати на потрібний предмет пальцем замість того, щоб сказати словами;

– враховувати індивідуальність кожної дитини. Дуже важливо бачити у кожному малюку унікальну особистість. Але часто буває важко уникнути порівнянь. Тому варто пам'ятати, що у кожного близнюка свій темп розвитку. Намагайтеся не давати їм ярлики: це наш "мовчун", а це наша "базіка" і т. д.;

– підтримувати близнюків в їх спробах стати такими, якими вони хочуть бути. Традиційно "успішними людьми" вважаються активні,

товариські й ті, що прагнуть виділитися із загальної маси. Але є також безліч сором'язливих і стриманих дітей, з яких виростають здорові, щасливі й урівноважені дорослі.

Дефіцит соціальних зв'язків знаходить своє відображення в труднощах спілкування. Так один із яскравих прикладів замкнутості близнюків на собі є та таємна мова – криптофазія – яку вони створюють для спілкування одне з одним. Діти розмовляють між собою, обмінюючись словами, які базуються на основі ономатопеї (гр., словотворчість, звуко-наслідування). У кожній парі близнюків є своя криптофазія.

Таким чином, бачимо, що комунікативна сфера соціалізації близнюків має істотні відмінності, які полягають у певному відставанні їх від мовленнєвого розвитку звичайних дітей, а відповідно процес соціалізації їх матиме уповільнений характер.

Література

1. Божович Л. И. Личность и ее формирования в детском возрасте. / Л. И. Божович. – М., 2000. – 132 с.
2. Зирянова Н., П'янова С. Близнюки йдуть до школи / Н. Зирянова // Сім'я і школа. – 1993. – № 9. – С. 11–17.
3. Искольдский Н. В. Влияние внутриварного взаимодействия близнецов на оценку наследуемости некоторых психологических характеристик / Н. В. Искольдский // Новые исследования в психологии и возрастной физиологии. – М., 1989. – С. 200–253.
4. Морозова Т. Б. Особистісний розвиток близнюків в процесі спілкування / Т. Б. Морозова // Педагогіка. – 2003. – № 3. – С. 23–25.
5. Мухина В. С. Близнецы / В. С. Мухина. – М., 1969. – 56 с.
6. Титаренко В. Я. Семья и формирование личности. / В. Я. Титаренко // М. : Мысль, 1987. – 352 с.
7. Ушаков Г. Особливості розвитку близнюків. / Г. Ушаков. – К. : Медицина, 1977. – 257 с.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЗАСТОСУВАННЯ ТЕСТІВ ДЛЯ КОНТРОЛЮ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ

Герман О. В., студентка фізико-математичного факультету
Науковий керівник: **Стрельнікова Н. М.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

У сучасних умовах реформування сфери освіти одним із недостатньо вивчених питань залишається підвищення якості контролю навчально-пізнавальної діяльності школярів. Вирішенню даного питання у значній мірі сприяє застосування тестів для виявлення результатів навчання.

Вивчення проблеми удосконалення контролю пов'язано з питаннями визначення кількісних та якісних критеріїв оцінки, надійності, статистичного аналізу успішності школярів.

Тестування при дидактично обґрунтованому застосуванні дає можливість:

1. забезпечувати об'єктивність контролю;
2. реалізовувати принцип індивідуалізації та гуманізації навчання;
3. оперативно одержувати інформацію як учителями, керівниками шкіл, так і самими школярами про засвоєння змісту освіти.

Об'єктом дослідження є процес контролю навчально-пізнавальної діяльності учнів у середніх загальноосвітніх навчальних закладах за допомогою тестів успішності.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати педагогічні умови ефективності використання тестового контролю навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Розглядаючи дану проблему насамперед потрібно вирішити наступні завдання:

1. на основі вивчення та аналізу сучасних досліджень у галузі дидактики, психології, тестології визначити суть, функції, недоліки та переваги тестового контролю навчально-пізнавальної діяльності учнів;
2. встановити вимоги при складанні тестових завдань;
3. теоретично обґрунтувати педагогічні вимоги для ефективного застосування тестового контролю у школі.

Таким чином, для діагностики успішності навчання розробляються спеціальні методи, які різними авторами називаються тестами навчальних досягнень, тестами успішності, дидактичними тестами.

Класичним у педагогіці є визначення К. Інґекампа: "Тестування – це метод педагогічної діагностики, за допомогою якого вибір поведінки, що презентує передумови чи результати навчального процесу, повинен максимально відповідати принципам зіставлення, об'єктивності, надійності та валідності вимірів, повинен пройти опрацювання й інтерпретацію й бути прийнятним для застосування в педагогічній практиці" [1].

Педагогічний тест – це інструмент, що призначений для вимірювання ступеня навченості учня, який складається з системи тестових завдань, стандартизованої процедури проведення, обробки та аналізу результатів [1].

Тести досягнень призначені для того, щоб оцінити успішність оволодіння конкретними знаннями, окремими розділами навчальних дисциплін, і є більш об'єктивним показником навченості, чим оцінка. Разом з тим варто зазначити, що тести досягнень також можуть певною мірою пророкувати темпи просування учня в тій чи іншій дисципліні, оскільки наявний на момент тестування високий або невисокий рівень оволодіння знаннями не може не позначитися на подальшому процесі навчання.

Тестування широко використовується в навчальних закладах для проміжного та підсумкового контролю знань, а також для навчання і самопідготовки учнів.[2]

Щодо функцій, то у педагогіці тестовий контроль виконує три основні взаємопов'язані функції: *діагностичну, навчальну і виховну*.

Діагностична функція полягає у виявленні рівня знань, умінь, навичок учня. Це основна і найочевидніша функція тестування. За об'єктивністю, широтою і швидкістю діагностування, тестування перевершує всі інші форми педагогічного контролю.

Навчальна функція тестування полягає в мотивуванні учня до активізації роботи із засвоєння навчального матеріалу. Для підсилення навчальної функції тестування можуть бути використані додаткові заходи стимулювання учнів, такі як: роздача викладачем зразкового переліку питань для самостійної підготовки, наявність в самому тесті навідних запитань і підказок, спільний розбір результатів тесту.

Виховна функція проявляється в періодичності і неминучості тестового контролю. Це дисциплінує, організує і спрямовує діяльність учнів, допомагає виявити і усунути прогалини у знаннях, формує бажання розвинути свої здібності [1].

У порівнянні з іншими методами контролю знань тестування має свої переваги і недоліки.

Переваги полягають в тому, що :

1. тестування є якіснішим і об'єктивнішим способом оцінювання, його об'єктивність досягається шляхом стандартизації процедури проведення, перевірки показників якості завдань і тестів у цілому;

2. це справедливіший метод, який ставить усіх учнів в однакові умови, як у процесі контролю, так і в процесі оцінювання, практично усуваючи суб'єктивізм викладача. За даними англійської асоціації NEAB, що займається підсумковою атестацією учнів Великобританії, тестування дозволяє знизити число апеляцій більше ніж у три рази, зробити процедуру оцінювання однаковою для всіх учнів не залежно від місця проживання, типу і виду навчального закладу, де навчаються учні;

3. тест – це об'ємніший інструмент, оскільки тестування може включати в себе завдання по всіх темах курсу, тоді як на усний екзамен зазвичай виноситься 2–4 теми, а на письмовий – 3–5. Це дозволяє діагностувати знання учня по усьому курсу, виключаючи елемент випадковості при витягуванні екзаменаційного білета. За допомогою тестування можна встановити рівень знань учня по дисципліні у цілому і по окремих її розділах;

4. тест є точнішим інструментом, так, наприклад, шкала оцінювання тесту з 30 запитань, містить 30 поділок, у той же час, як звична шкала оцінювання знань – лише 12;

5. тестування є ефективнішим з економічних міркувань. Основні затрати при тестуванні припадають на розробку якісного інструментарію, тобто мають одноразовий характер.

6. тестування – це найбільш м'який інструмент, вони ставлять всіх учнів в однакові умови, використовуючи єдину процедуру і єдині критерії

оцінки, що приводить до зниження передекзаменаційних нервових напружень [1].

Недоліки визначаються наступним чином:

1. розробка якісного тестового інструментарію – тривалий, трудомісткий і затратний процес. Стандартні набори тестів для більшості дисциплін ще не розроблені, а розроблені зазвичай мають низьку якість;

2. дані, що отримує викладач в результаті тестування, хоча і включають інформацію про недостатність підготовки по конкретних розділах, але не дозволяють судити про причини цих недоліків;

3. тест не дозволяє перевіряти і оцінювати високі, продуктивні рівні знань, пов'язані з творчістю, тобто ймовірнісні, абстрактні і методологічні знання;

4. широта охоплення тем у тестуванні має і зворотний бік. Учень при тестуванні, на відміну від усного або письмового іспиту, не має достатньо часу для глибокого аналізу теми;

5. забезпечення об'єктивності і справедливості тесту вимагає прийняття спеціальних заходів по забезпеченню конфіденційності тестових завдань. При повторному застосуванні тесту бажане внесення змін до завдань;

6. у тестуванні присутній елемент випадковості. Наприклад, учень, що не відповівши на просте запитання, може дати правильну відповідь на складніше. Причиною цього може бути, як випадкова помилка у першому випадку, так і вгадування відповіді у другому. Це спотворює результати тесту і призводить до необхідності врахування ймовірнісної складової при їх аналізі [1].

Якщо вчитель, зваживши всі недоліки та переваги, все-таки вирішив використати тест для контролю навчальних досягнень учнів, то йому слід дотримуватися ряду правил, необхідних для створення надійного, збалансованого інструмента оцінки успішності оволодіння визначеними навчальними дисциплінами або їх розділами.

Так, необхідно проаналізувати зміст завдань з позиції рівної представленості в тесті різних навчальних тем, понять, дій і т. д. Тест не повинен бути навантажений другорядними термінами, несуттєвими деталями з акцентом на механічну пам'ять, що може бути задіяна, якщо в тест включати точні формулювання з підручника.

Завдання тесту повинні бути сформульовані чітко, коротко і недвозначно, щоб усі учні розуміли зміст того, що в них запитується. Важливо простежити, щоб жодне завдання тесту не могло служити підказкою для відповіді на інше [2].

Варіанти відповідей на кожне завдання повинні підбиратися таким чином, щоб виключалися можливості простого здогаду; їх потрібно розмішувати системно (в логічному чи алфавітному порядку, в порядку збільшення або зменшення чисел).

Важливо вибирати найбільш прийнятну форму відповідей на завдання. Враховуючи, що задане питання має бути сформульовано коротко, бажано також коротко й однозначно формулювати відповіді [2].

Для того, щоб максимізувати ефективність застосування тестового контролю педагогу потрібно врахувати певні чинники.

Насамперед, тестування успішності потребує попередньої підготовки (планування), що передбачає прийняття певних рішень, необхідних для ефективного використання тестів.

Однією з умов ефективного тестування, на думку Р. Ібела, є рішення про частотність проведення тестування, яка регулюється певною мірою навчальним закладом. Тести, що подаються через короткі проміжки часу, охоплюють меншу частину навчального матеріалу, але є детальнішими. Проте детальний тест, який охоплює меншу частину матеріалу, є ліпшим від того, що охоплює більшу частину матеріалу, але є менш детальним. Крім того, важливо зауважити, що часте тестування забезпечує надійнішу основу для оцінювання і для усвідомлення викладачами й учнями результатів їхніх досягнень. Проте, якщо викладач не має великої кількості заздалегідь підготовлених тестових завдань і досвіду їх швидкої перевірки, часте тестування забирає багато часу [4].

Деякі науковці США вважають, що під час тестування повинен використовуватись якомога ширший спектр різнотипних тестових завдань.

На їхню думку, такий підхід може поліпшити валідність тесту та зробити його цікавішим. Інші дослідники зазначають, що розробник тестів повинен, насамперед, вибирати той тип тестового завдання, який найбільше відповідає змісту теми та навчальним цілям, досягнення яких заплановано перевірити.

На думку Б. Такмана, вибір типів тестових завдань ґрунтується на дієслові, що використовується для формулювання кожної мети. Такі дієслова, як *назвати*, *перерахувати* й *констатувати*, вимагають короткої відповіді (зокрема, у завданнях, де потрібно закінчити речення), а дієслова *з'ясувати*, *виявити відмінності* чи *розпізнати* спонукають учня до вибору правильної відповіді з багатьох можливих (зокрема, у типах завдань, де можна вибрати відповідь із багатьох чи підібрати відповідну). Дієслово *класифікувати* вимагає віднесення предметів до певних категорій, що, зазвичай, передбачає наявність двох варіантів вибору [4].

Деякі дієслова, наприклад, *продемонструвати* й *побудувати*, передбачають фактичне виконання команди. Багато цілей у математиці, природничонаукових предметах або у мистецтві вимагають, щоб учні продемонстрували методику виконання.

Наступною важливою умовою ефективного планування тестів, на думку американських вчених, є рішення про кількість тестових завдань.

На питання про кількість завдань у тесті американські дослідники не дають однозначної відповіді. На їхню думку, з якою неможливо не погодитись, це залежить від кількості й типу навчальних цілей, результати реалізації яких потрібно виявити, типу тестових завдань, часу, що відводиться на тестування і від віку учнів (Р. Ібел, Б. Такман, Т. Крол, С. Камінські та ін.) [4].

Простежується тенденція створювати тести з такою кількістю завдань, щоб учні мали можливість виконувати їх, працюючи з нормальною швидкістю. Однією з причин є те, що швидкість виконання завдань не вважається важливою навчальною метою щодо більшості предметів, які вивчаються у середніх школах, і, отже, не впливає на показники навчальних досягнень. Іншою причиною є хвилювання й переживання учнів у процесі тестування без часових обмежень, які значно зростають з вимогою працювати швидко й точно у визначених часових межах. Викладач, який багато зусиль затратив на розробку тесту, цілком природно зацікавлений у тому, щоб більшість учнів устигли виконати усі тестові завдання. У деяких ситуаціях тести на швидкість можуть бути цінними й доцільними, але такі ситуації є більшою мірою винятком, ніж правилом.

Отже, необхідно написати достатню кількість завдань, щоб заповнити час, відведений на тестування, і мати якомога більше завдань на перевірку досягнення кожної мети навчання [4].

Таким чином, реалізація тестового контролю знань дозволяє викладачам упорядкувати процес контролю знань, умінь та навичок учнів, підвищити інформативність та об'єктивність оцінки. За результатами такого контролю учень має можливість об'єктивно оцінити свої досягнення та свідомо здійснити вибір рівня опанування навчальним матеріалом.

Тестова перевірка дає змогу перевірити більший обсяг навчального матеріалу, ніж звичайний іспит за той самий час. Використовуючи єдині критерії оцінювання, тести ставлять усіх студентів в рівні умови, а це приводить до зменшення нервового напруження. Уніфікація вимог до тестового контролю, стандартизація процедури проведення тестування, застосування єдиних критеріїв і норм оцінювання та можливість комп'ютерної обробки результатів тестування сприяє підвищенню довіри з боку педагогів та учнів до результатів тестового контролю.

Література

1. Педагогічне тестування [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: – http://uk.wikipedia.org/wiki/Педагогічне_тестування : – Назва з екрану.

2. Тестування як метод педагогічного контролю [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: – http://refs.co.ua/55539-Testirovanie_kak_metod_pedagogicheskogo_kontrolya.html: – Назва з екрану

3. Педагогічні вимоги до тестового контролю навчальних досягнень студентів педагогічних вищих навчальних закладів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: – http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpkhnpu_zntndr/2008_28/20.html: – Назва з екрану

4. Головні умови ефективного використання тестів успішності у вищій школі США [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://www.lnu.edu.ua/Pedagogika/periodic/visnyk/19_2/41_chorna.pdf: – Назва з екрану

В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ІЗ ВСЕБІЧНИМ РОЗВИТКОМ ОСОБИСТОСТІ

Голота А. В., студентка факультету психології і соціальної роботи
Науковий керівник: **Коваленко Є. І.**, канд. пед. наук,
професор кафедри педагогіки

Актуальність. Педагогічну спадщину В. О. Сухомлинського пронизує ідея цілісного формування особистості. Всі аспекти виховання – моральний, розумовий, трудовий, естетичний, фізичний, – за його переконанням, становлять нерозривну єдність духовного стану дитини. Упущення хоча б однієї з цих сфер негативно позначається на вирішенні комплексного завдання. Вчений глибоко розкрив значення естетичного розвитку, естетичної культури дитини в цілісному процесі формування особистості, показав діалектичний взаємозв'язок між емоційним розвитком, розумовою діяльністю, моральними вчинками; дав ряд цінних рекомендацій щодо застосування різноманітних засобів естетичного впливу на дітей дошкільного віку.

Мета статті – розкрити основні аспекти естетичного виховання особистостей педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського та показати взаємозв'язок естетичного виховання з іншими сторонами розвитку особистості.

В даній роботі ми зупинимось на системі естетичного виховання на прикладі творчості В. О. Сухомлинського. Проблеми, що хвилювали В. О. Сухомлинського, охоплювали практично майже всі аспекти теорії і практики виховання, дидактики. Його педагогічна система адекватна реальній дійсності і тим завданням, що ставились перед закладами освіти в галузі виховання.

Педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського вивчається і широко популяризується. В останні роки з'явилося чимало праць науковців і педагогів-практиків, присвячених її дослідженню (Ю. П. Азаров, М. Я. Антонець, А. М. Борисовський, М. В. Богуславський, В. І. Бондар, В. Г. Бутенко, І. А. Зязюк, М. І. Мухін, О. Я. Савченко, М. Д. Ярмаченко та ін.).

Аналіз психолого-педагогічної літератури та матеріали попередніх досліджень свідчать про недостатнє висвітлення проблеми естетичного розвитку особистості дітей дошкільного віку, актуальність якої для теорії і практики педагогіки вимагає в свою чергу більш ґрунтовного аналізу творчої спадщини В. О. Сухомлинського.

"Найважливіше завдання естетичного виховання – навчити дитину бачити в красі навколишнього світу духовне благородство, доброту, сердечність і на основі цього утверджувати прекрасне в собі", – писав В. О. Сухомлинський [5].

Виходячи зі свого багаторічного досвіду, він стверджував: "Дуже важливо переоцінити значення емоційно-естетичного ставлення до дійс-

ності в молодшому віці для духовного розвитку вихованців. Адже від того, якими думками, ідеями пробуджуються почуття дитини, як стосуються ці ідеї передової суспільної практики, значною мірою залежить формування її думок, переживань, поглядів на життя" [6].

Естетичний розвиток особистості – процес становлення і вдосконалення естетичної свідомості та естетичної діяльності особистості.

Естетичний розвиток має на меті формування естетичної культури особистості – своєрідного сплаву особистісних якостей, які обумовлюють критерії її оцінювання прекрасного і потворного, вияв чуття міри у власній творчості. Під впливом суспільних умов, виховання, взаємодії з прекрасним естетична культура особистості постійно змінюється, в одних випадках збагачуючись, сягаючи висот, в інших – збіднюючись, примітивізуючись.

З уявлення про всебічний розвиток особистості як цілісного й системного утворення, виникає думка, що й виховання такої особистості має становити системний процес. У цій, як і будь-якій іншій системі, кожен компонент пов'язаний з вирішенням одного конкретного завдання. Однак при цьому всі компоненти взаємозв'язані і дія кожного окремого опосередковується впливом усіх інших. Який би компонент не був взятий – моральний, трудовий, естетичний, розумовий, фізичний – його реалізація обов'язково буде пов'язана із здійсненням будь-якого іншого, і цей зв'язок впливає не лише на рівень досягнення мети виховного процесу, а й на його перебіг і структуру.

Одним з принципів естетичного виховання є принцип єдності всіх сторін виховного процесу: розумового, трудового, морального, естетичного і фізичного.

В системі роботи з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку В. О. Сухомлинський систематично здійснював взаємозв'язок естетичного і розумового виховання. Він показав, що процес пізнання маленьких дітей тісно поєднаний з естетичними емоціями.

В сучасній педагогіці високо цініться значимість розробленої В. О. Сухомлинським методики емоційного пробудження розуму дитини, сутність якої полягає в закріпленні пам'яті і активізації пізнавальної діяльності повільно думаючих дітей під впливом естетичних емоцій, викликаних сприйманням краси природи.

В. О. Сухомлинський зазначав, що спільною базою як розумового так і естетичного розвитку дитини є сенсорний досвід.

Тісно поєднуючи естетичне виховання з трудовим, Василь Олександрович намагався, щоб його вихованці в усьому вбачали красу, одержували естетичну насолоду. На його думку, краса облагороджує тільки тоді, коли людина працює, створюючи хліб для життя й красу для того, щоб не було життя тільки заради хліба [8].

Справжнє естетичне виховання засобами природи за В. О. Сухомлинським залежить не від пасивного милування красою, воно здійсню-

ється в єдності з трудовим вихованням. Краса природи розкривається в усьому своєму розмаїті тільки у праці, а безтурботність, пуста розвага не дають тієї справжньої насолоди, яку можна відчувати після активної діяльності.

Взаємозв'язок естетичного виховання та морального розвитку обумовлений тим, що етичне і естетичне уявлення зв'язані з позитивними та негативними хвилюваннями. Адже естетичне почуття як специфічне переживання, що викликається у дитини сприйняттям естетичної своєрідності оточуючої дійсності: краси і потворності, величного й огидного, трагічного і комічного, у суспільних відносинах, поведінці людей, мистецтві, явищах навколишньої дійсності тісно пов'язане з моральним і поряд з ним є найбільш високим духовним почуттям людини [4].

Як майстер педагогічної справи В. О. Сухомлинський уміло показав поєднання естетичного виховання з моральним та патріотичним. Через всю його педагогічну спадщину червоною ниткою проходить думка про те, що краса рідної землі, захоплення усім дорогим, незрівнянним, найтонші риси навколишнього світу, і є першим джерелом патріотичної свідомості. Адже педагог був переконаний в тому, що чим яскравіше відкрилося дитині щось дороге для її душі, тим глибше переживає вона власну гідність [5].

В. О. Сухомлинський у своїй практичній діяльності тісно поєднував естетичне та фізичне виховання, вважаючи, що краса людини не може існувати без здоров'я і фізичного удосконалення – красивої постави, ходи, координації усіх рухів.

В. О. Сухомлинський вважав, що виховання моральних, інтелектуальних, естетичних почуттів у їх тісному взаємозв'язку має практичну цілеспрямованість: "навчити молоду людину керувати своїми бажаннями, свідомо обмежувати їх, бути володарем бажань, виховувати в собі благородні людські потреби".

Отже, естетичне виховання, як складова частина формування гармонійно розвиненої особистості, тісно взаємодіє з розумовим, трудовим, моральним та фізичним вихованням. Взаємозв'язок, взаємодія і взаємообумовленість зазначених вище сторін настільки велика, що вчителі, торкаючись однієї якоїсь грані, неминуче зачіпають інші.

Таким чином, заслуга видатного педагога в тому, що він всебічно розкрив значення естетичного розвитку, естетичної культури дитини в цілісному процесі формування особистості, впевнено показав діалектичний взаємозв'язок між естетичним розвитком дитини, розумовою діяльністю, моральними уявленнями, вчинками, а також дав ряд цінних рекомендацій стосовно застосування різноманітних засобів естетичного впливу на дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Література

1. Артеменко М. М. Природа і естетичне виховання учнів: Навчально-методичний посібник. – К. : Радянська школа, 1984. – 80 с.

2. Естетичне виховання дитячого садка: посібник / під ред. Н. А. Ветлугиной. – 2-ге вид., перероб. і доп. – М. : Просвітництво, 1985. – 207 с.
3. Коваль Л. Г. Виховання почуття прекрасного: Методичний посібник. – К. : Радянська школа, 1983. – 120 с.
4. Свиридова Г. Г. Морально-естетичні погляди В. Сухомлинського / Г. Г. Свиридова // Педагогічне формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наукових праць. – Запоріжжя. – 2009. – Вип. 5 (58). – С. 234–239.
5. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5-ти т. / Радянська школа. – К., 1976. – Т. 4. – 640 с.
6. Сухомлинський В. О. Духовний світ школяра. // Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5 томах. – Т. 1.- К. : Радянська школа, 1976. – С. 212–278.
7. Сухомлинський В. О. Як виховувати справжню людину // Вибрані твори: У 5-ти т. – Т. 2. – К., 1976. –С. 146–415.
8. Тарарака Н. В. Роль емоцій у естетичному вихованні дітей дошкільного віку в системі поглядів В. О. Сухомлинського // Педагогіка Василя Сухомлинського на зламі епох: Матеріали Міжнародно-практичної конференції та 5-х Всеукраїнських педагогічних читань "Василь Сухомлинський і сучасність" – Методичний вісник № 25. – Київ – Кіровоград, 1999.

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ВИХОВАННЯ У СИСТЕМІ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Данильченко Людмила, студентка природничо-географічного факультету
Науковий керівник: **Дубровський В. Л.**,
старший викладач кафедри педагогіки

Виховувати особистість прагнуть усі педагогічні системи незалежно від методів, на яких вони ґрунтуються. Традиційні виховні методи орієнтують вихованця на те, що він має володіти певною сукупністю якостей. Звідси й спрямованість основних виховних впливів, за яких вихованець психологічно зорієнтований на самого себе лише в контексті діяльності педагога. Така ситуація призводить до того, що дитина внутрішньо не готова до особистісного самоперетворення, оскільки цей процес не знаходить логічного продовження в системі ширших суб'єкт – суб'єктних стосунків, у просторі зв'язків індивіда з іншими людьми, а повноцінне виховання має початись і розгортатись у силовому полі цих стосунків.

Особистісно орієнтовані виховні технології усувають цей недолік. Вони передбачає створення педагогічно ситуацій, що відповідають певним віковим потребам дитини. Такі ситуації ставлять перед вихованцем зрозумілі й посильні для нього вимоги.

На відміну від традиційних методів особистісно орієнтовані технології мають бути найвищою мірою наукомісткими, оскільки повинні якомога повніше врахувати сучасні досягнення психології виховання і психологічної теорії виховної діяльності дитини.

Виховання – діяльність з метою передачі новим поколінням суспільно- історичного досвіду: планомірний і цілеспрямований вплив на свідомість і поведінку людини з метою формування відповідних установок, понять, принципів, ціннісних орієнтацій, що забезпечують обов'язкові умови для її розвитку, підготовки до суспільного життя і трудової діяльності. Виховання – соціально і педагогічно організований процес створення оптимальних умов для формування людини як особистості.

Процес передачі досвіду не повинен сприйматися як звичайний механізм перенесення його в свідомість тих, кого виховують. Він неможливий без його активного засвоєння, без творчої діяльності з метою втілення знань, умінь і навичок у життя. В кожній особистості необхідно сформулювати потребу засвоєння життєвого досвіду старших, щоб вона могла не лише вивчити його, а й зберегти і розвинути.

Таку динаміку розвитку забезпечує *діяльнісний підхід* до виховання, в якому людина виражає себе як особистість через ставлення до суспільних явищ; школяр стає особистістю в міру формування його соціальних поглядів щодо людей, держави, Батьківщини, стосовно праці, прекрасного, природи, науки, всіх надбань людства.

Народна педагогіка є джерелом педагогіки як науки. Як вершини світового мистецтва своїм корінням сягають народної основи (народна музика, народний танець, народна пісня, народний театр тощо), як професійна медицина спирається на народну, так і професійна педагогіка починається з педагогіки народної. Педагогічна наука є основним знаряддям, що сприяє ефективному застосуванню засобів народної педагогіки на всіх етапах розвитку особистості. Отже, виховання це процес, відповідна система передачі соціального досвіду, а наука – "...один із засобів, яким воно (виховання) розвиває свій власний ідеал" [6]. Саме такий двоаспектний характер (народний і науковий) покладено в основу визначення виховання як педагогічного процесу.

Поняття "формування особистості", що передбачає процес виховання, використовується у двох аспектах. Перший – формування особистості як її розвиток (як природовідповідне явище), його процес і результат. У цьому значенні поняття "формування особистості" є предметом психологічного вивчення, завдання якого полягає у виявленні того, що є і що може бути в особистості, яка розвивається, в умовах цілеспрямованого виховного впливу. Це, власне, психологічний підхід до виховання, який містить, у свою чергу, і підхід діагностичний. Другий аспект – педагогічний підхід, що передбачає виявлення того, що і як має бути сформовано в особистості, щоб вона відповідала вимогам, які висуває до неї суспільство. Психологічний і педагогічний аспекти виховання разом становлять *науковий підхід*.

Педагогіка набуває наукового характеру тільки в тому разі, коли висхідною для неї є наука психологія, що забезпечує її відповідним науково-дослідним інструментарієм, за допомогою якого вивчають певний рівень сформованості особистісних якостей у конкретних школярів і

в конкретних групах, об'єднаннях, колективах. Він дає можливість виявити результативність виховного впливу: що саме конкретно сформовано, а що так і залишилося нерозв'язаною проблемою; які перетворення особистості виявилися продуктивними і соціально цінними, а які непродуктивними; як відбувався процес формування особистості (наскільки він був успішним, з якими труднощами довелося зіткнутися тощо).

Проектуючи модель процесу виховання, слід враховувати його двоаспектний характер: природовідповідний як процес розвитку і соціальний, що передає суспільно-історичний і культурний досвід. Також важливо враховувати різні методологічні підходи, зважаючи на особливості суперечностей між біологічними, соціально-культурними чинниками впливу, оскільки йдеться про різні природовідповідні системи, які не лише не знижують ролі природи людини у процесі її формування (розвитку й виховання), а, навпаки, взаємодіючи, інтенсифікують ці процеси, якщо вони є сприятливими, або гальмують, якщо вони не відповідають потребам її природної сутності. Людина синтезує природні й соціальні чинники впливу, тобто вона сама є інтегрованою органічною системою, яка, в свою чергу, інтегрує біопсихологічну та соціокультурну підструктури.

Провідними компонентами моделі процесу виховання є розвиток (саморозвиток) – біопсихологічний підхід до процесу виховання – і виховання (самовиховання) – соціокультурний підхід – як складові процесу формування людини. Поняття "формування" відображає природовідповідний процес, що властивий будь-яким живим істотам як основний, а також виховні впливи, що передбачають розвиток тих аспектів, які піддаються корегуванню, тренуванню, закріпленню або викоріненню, наприклад, уміння, навички, звички. Головний акцент зроблено на моральному вихованні, оскільки мораль є центральною ланкою виховного процесу. Перший аспект пов'язаний з природою людини, у другому переважає вплив соціально-культурного середовища. Таким чином, за основу взято нативістичну концепцію і, зважаючи на двоаспектність природи людини, два елементи характеру: природний і духовний (за К. Ушинським).

Провідна роль у нативістичній концепції належить спадковим чинникам. Моделлю розвитку психіки за цією концепцією є розвиток організму людини. Слід зауважити, що фізичний розвиток значною мірою залежить від успадкованих якостей і рис.

Психологічні відмінності між людьми зумовлюються успадкованими задатками, з чого випливає, що психічний розвиток насамперед визначається механізмами біологічного характеру.

Загальний розвиток людини – це процес формування її як індивіда в результаті соціалізації та виховання. Володіючи природними анатомо-фізіологічними задатками, дитина вступає у взаємовідносини з навколишнім світом, опановуючи досягнення людства. В загальному вигляді розвиток людини – це процес входження її у нове природне і соціальне

середовище та інтегрування з ними. Фізичний, психічний та інтелектуальний розвиток пов'язані з духовним розвитком, який інтегрує ці процеси в єдине ціле. Визначальним чинником соціально-культурної концепції психічного розвитку людини, звичайно, є суспільне середовище.

Людина є носієм системи знань, ставлень, поглядів, ідеалів, переконань тощо. Тому виховання її має здійснюватись як цілеспрямований, поетапний процес, що становить цілісну систему, тобто сукупність закономірно побудованих, динамічно пов'язаних компонентів (явищ, процесів, впливів, етапів), взаємодія яких породжує нову системну якість.

Системний підхід охоплює всі основні сторони проєктованих систем навчання і виховання – від постановки цілей і конструювання навчально-виховного процесу до перевірки ефективності роботи нових систем, їх апробації та поширення. Системність є найефективнішим підходом до здійснення виховного процесу, що полягає у виокремленні явищ чи процесів (етапів, впливів) як елементів складних систем (підсистем), які також є складними системами. Звідси випливають такі поняття, як "система в системі", "система систем".

Одним із засобів втілення в життя ідей народності виховання є рідна мова. На основі рідної мови у школярів найефективніше формуються національна психологія, світогляд, свідомість, самосвідомість та інші компоненти духовності народу. Українська система виховання реалізує усталену для цивілізованих націй аксіому: навчання, виховання і розвиток підростаючих поколінь забезпечуються лише рідною мовою.

Рідна історія. З історії родоvodu починається історія рідного народу. Українська система виховання ґрунтується на фактах, відомостях, наукових знаннях з історії Батьківщини – України. Вивчаючи історію України, вихованці засвоюють першоджерела, витоки духовності рідного народу та інших народів, які здавна живуть на території нашої країни.

Фольклор. У думах, піснях, прислів'ях і приказках, скоромовках, лічилках та інших перлинах народної творчості у високопоетичній і глибоко ліричній формі відображено культурно-історичний мистецький шлях українського народу.

Національне мистецтво. Система національного виховання використовує невичерпні можливості народного і професійного мистецтва.

Народний календар. Це система історичного обумовлення дат, подій, свят, традицій, звичаїв, обрядів, які народ відзначає упродовж року в певній послідовності. Народний календар – енциклопедія життя, трудової діяльності, культури, побуту і дозвілля народу, могутній і гармонійний комплекс ідейно-моральних, емоційно-естетичних засобів виховання підростаючих поколінь.

Національна символіка. Національна символіка кожного народу виконує історично важливі функції консолідації нації в єдину етнографічну, культурно-історичну спільність, єдину суверенну державу. Національні символи України герб (тризуб), прапор (синьо-жовтий), гімн ("Ще не вмерла України ...").

Релігія і виховні традиції. Виходячи із християнського вчення, релігія проголошує такі моральні якості, як чесність, справедливість, милосердя, співпереживання та інші форми людинолюбства, які стали загальноприйнятими моральними нормами. Тому в процесі створення виховних систем потрібно поряд із філософськими пропагувати й релігійні знання, допомогти дітям усвідомити справжню сутність релігійних вірувань і здійснити свій вибір, коли їхня свідомість досягне рівня самосвідомості.

Родинно-побутова культура. Основи загальної культури дитина отримує в сім'ї, яка узагальнює культурні надбання роду. Це материнська і батьківська любов до дітей, шанобливе ставлення до бабусі й дідуся, інших родичів, прихильність до батьківського дому, специфічне розуміння українцями краси і затишку, оформлення житла (кімнати, квартири), садиби, гуманне ставлення до природи, людей інших національностей.

Національні традиції, звичаї та обряди. В основу понять "народ", "нація" покладено стійкі віковічні традиції – трудові, моральні, естетичні та ін. Традиції і звичаї бувають родинні, регіональні і загальнонаціональні. Вони об'єднують минуле і майбутнє народу, старші і молодші покоління, інтегрують етнічну спільність людей у високорозвинену сучасну націю.

У центрі уваги педагога має бути кожна дитина з її індивідуальними особливостями. Від дитини до дитини – формула, яку покладено в основу *особистісного підходу* до виховання, що створює умови для всебічного впливу на дитину, глибокого знання її душі (діагностування), рівня сформованості якостей характеру, компонентів світогляду.

Людинознавчий підхід є також відображенням демократизації і гуманізації шкільного життя. Завдяки реалізації такого підходу учні глибше розуміють багатогранний внутрішній світ людини, закономірності й особливості її теоретичної і практичної діяльності.

Таким чином, дані підходи створюють максимальні можливості для життєвого самовизначення вихованців, розкриття перед ними світу людських взаємин у всій їх складності й суперечливості, виокремлення тих моделей взаємодії між людьми, які сприятимуть успіху.

Практичне використання особистісно орієнтованих підходів свідчить не про позбавлення педагогіки елементу мистецтва та інтуїції, не про засилля шаблонів, а навпаки, про широке, вільне педагогічне варіювання на підставі знання внутрішніх психологічних законів розвитку особистості.

Література

1. Авер'янова Н. Українознавчі основи виховання особистості / Ніна Авер'янова // Рідна школа. – 2000. – № 10. – С. 15–16.

2. Бех І. Д. Духовні цінності в розвитку особистості / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 1996. – № 4. – С. 136–138.

3. Бех І. Особистісно зорієнтоване виховання: шляхи реалізації / Іван Бех // Рідна школа. – 1999. – № 12. – С. 10–14.
4. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання: [науково-метод. посібник] / І. Д. Бех. – К.: ІЗМН, 1998. – 216 с.
5. Караковський В. Формула виховання / В. Караковський // Керівництво школою. – 1998. – № 2. – С. 12.
6. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання: навчально-методичний посібник / С. Г. Карпенчук. – К., 2005.
7. Лозова В. І. Теоретичні основи виховання та навчання : [навч. посіб. для пед. навч. закл.] / В. І. Лозова, Г. В. Троцько. – Харків, 1997. – 297 с.
8. Національна доктрина розвитку освіти України // Освіта України. – 2002. – № 33. – С. 1–6.

ПРОБЛЕМА РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ

Довіна М. С., студентка філологічного факультету
Науковий керівник: **Благінін В. М.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

Можливість самоосвіти через Інтернет-ресурси, швидкий темп розвитку суспільства, технічний прогрес, який вимагає оволодіння все складнішими приладами, зумовлюють прискорений розвиток сучасної молоді. Усе частіше діти у своїй діяльності виявляють наявність цілого комплексу здібностей, необхідних для успішного виконання завдань. Така сукупність можливостей людини пристосовуватися до життя називається обдарованістю [5, с. 7].

Увага до обдарованої молоді пояснюється тим, що вони є носіями науково-технічного прогресу. Для збереження інтелектуального потенціалу нації дедалі актуальнішою стає проблема навчання і розвитку обдарованих дітей. Про це свідчать Укази Президента України про державну підтримку обдарованої молоді (квітень, 2000 р.) та про програму роботи з обдарованою молоддю на 2001–2005 рр. (лютий 2001 р.), а також закон ВРУ "Про позашкільну освіту" (червень, 2000 р.) [2, с. 10].

Теоретичні питання обдарованості досліджували А. Леонтьєв, С. Рубінштейн, П. Гальперін, Б. Теплов, В. Ананьєв, А. Брушлинський, Н. Лайтенс, О. Ковальов, Г. Костюк, В. Мясіщев та інші. Різні дослідники пропонують власні розуміння поняття обдарованості: так, наприклад, Дж. Рензуллі вважає, що обдарованість є поєднанням інтелектуальних здібностей вище середнього рівня, творчого підходу та наполегливості; А. Танненбаум розуміє це як сукупність високого інтелекту, середовища та везіння, О. Кульчицька до цього переліку додає ще й мотиваційну складову [2, с. 10–11].

Загалом можна виділити такі складові обдарованості: 1) біофізіологічні, анатоμο-фізіологічні задатки; 2) сенсорно-рецептивні блоки, що

характеризуються підвищеною чутливістю; 3) інтелектуальні та розумові можливості, що дозволяють оцінювати нові ситуації та вирішувати нові проблеми; 4) емоційно-вольові структури, що зумовлюють тривалі домінантні орієнтації і їх штучне підтримання; 5) високий рівень продукування нових образів, фантазія, уява [5, с. 7].

Отже, обдарованість виступає як інтеграція різних здібностей у конкретній сфері. Проаналізувавши визначення, запропоновані різними науковцями, можна погодитися з таким визначенням: **обдарованість** – це комплекс задатків і здібностей, які за сприятливих умов дозволяють потенційно досягти значних успіхів у певному виді діяльності порівняно з іншими людьми [2, с. 11].

Дослідники стверджують, що обдарованість виявляється через домінування інтересів і мотивів; емоційну заглибленість у діяльність; волю до успіху; загальне й естетичне задоволення від процесу і продуктів діяльності; розуміння суті ситуації; несвідоме, інтуїтивне розв'язання проблеми; багатоваріантність та швидкість рішень; винахідливість [5, с. 8].

Неоднакові рівні обдарованості дітей та їхні успіхи в різних галузях є підставою стверджувати про наявність різних типів обдарованості. До них належать інтелектуальний, академічний, художній, креативний, лідерський, або соціальний, та психомоторний типи обдарованості.

Отже, обдарованість є сукупністю високо розвинених задатків, необхідних для успішного виконання тієї чи іншої діяльності. Педагогу та батькам важливо вчасно помітити обдарованість дитини та спрямувати власні сили на її розвиток.

Індивідуальність обдарованості кожної дитини зумовлює відсутність спеціальних напрямів роботи з обдарованими дітьми. Єдиних рекомендацій щодо навчання таких дітей не існує й "не може існувати" [3, с. 8], адже кожна дитина – унікальна особистість зі своїми перевагами та недоліками. Саме тому головним принципом роботи з обдарованими дітьми залишається пошук індивідуального підходу до кожного з таких вихованців.

Досвід педагогічної практики засвідчує, що з обдарованими дітьми, з одного боку, легше працювати, адже вони мають вищий рівень інтелектуального розвитку, кращу мотивацію, підвищений інтерес до навчання. Проте, з іншого боку, складність полягає в тому, що такі вихованці вимагають особливого ставлення, підвищеної уваги, розуміння, терпимості [4, с. 13].

Щодо *стратегій роботи* з обдарованими дітьми, то до основних належать прискорення (випередження) – швидший темп навчання та збагачення – збільшення обсягу навчального матеріалу [3, с. 9]. У наш час саме прискорення набуло найбільшої популярності: це і ранній вступ до школи, і "перестрибування" через клас, раніше закінчення школи та вступ до ВНЗ, прискорене навчання за рахунок індивідуалізації тощо.

Стосовно *організації навчання* обдарованих дітей виділяють три варіанти: 1) відокремлене навчання, що відбувається у спеціалізованих

навчальних закладах; 2) сумісно-розподільне, що передбачає функціонування спеціалізованих класів для обдарованих дітей в межах загальноосвітнього навчального закладу; 3) сумісне, яке відбувається в колі звичайних ровесників за рахунок індивідуалізації навчання [3, с. 9].

Загалом можна назвати ряд порад, яких варто дотримуватися під час роботи з обдарованими дітьми. Рання діагностика дитячої творчості та створення умов для індивідуалізації навчання є фактичною реалізацією розвитку обдарованості учня, тому надзвичайно важливо помітити здібності дитини та створити умови, в яких вона їх зможе розвивати; переорієнтація навчання з предметного на процесуальне й мотиваційне; розвиток проблемного та діалогічного навчання; трансформація когнітивного змісту в емоційний, адже найкраще запам'ятовується те, що вразило, здивувало; створення умов "розвивального дискомфорту", за яких учень починає відчувати потребу в знаннях та діях для вирішення проблеми; дотримання матетики – науки про цілепокладання – з обдарованими дітьми варто обговорювати меті навчання, аби вони усвідомлювали його кінцевий результат [1].

Для успішного розвитку здібностей та обдарованості дітей необхідна участь як педагогів, так і батьків. Обдаровані діти прагнуть здобувати знання не лише в школі, а й самостійно чи з допомогою батьків. Проаналізована література та досвід вчителів дозволили виділити та запропонувати використовувати в практичній роботі ряд рекомендацій, дотримуючись яких можна розвинути обдарованість дитини.

1. Допомагайте обдарованим дітям виробити адекватну я-концепцію, самооцінку.

2. Різно не відхиляйте ідеї таких дітей, навіть якщо вони здаються дивними, пам'ятайте про вразливість.

3. Скеруйте енергію обдарованих дітей у потрібне русло, щоб їхня робота приносила користь.

4. Під час роботи з обдарованими дітьми використовуйте дослідницький метод, який стимулює їхній пізнавальний інтерес.

5. Унікайте репродуктивних видів роботи з обдарованою молоддю.

6. Привчайте обдарованих дітей працювати в парах, групах, це полегшить їх соціальну адаптацію.

7. Занадто часто не хваліть обдарованих учнів, це може викликати негатив до них з боку однокласників чи однокласників.

8. Використовуйте на заняттях завдання різної складності, урізноманітнюйте методи роботи – це також стимулюватиме пізнавальний інтерес учнів.

9. Тісно співпрацюйте з батьками обдарованих дітей, щоб краще зрозуміти специфіку обдарованості та розвинути її.

Інтелектуально та творчо обдарована молодь – запорука розвитку нації, саме тому робота з обдарованими дітьми має координуватися на державному рівні. Впровадження державних програм, спрямованих на підтримку підростаючого покоління, повинно конкретизуватися на місце-

вому рівні. Так, кожен навчальний заклад має на основі загальних рекомендацій розробити власну програму роботи з обдарованою молоддю. Ця програма мусить включати такі обов'язкові етапи:

1) Діагностика обдарованості дітей, виявлення здібностей, схильностей. Робота з батьками, спрямована на виявлення психологічних особливостей дитини для доцільнішого планування роботи з ними.

2) Складання безпосереднього плану роботи з дітьми: робота секцій, гуртків, факультативів тощо.

3) Підбиття підсумків роботи та звітування про проведену роботу, що може проходити в різних формах залежно від специфіки обдарованості дитини: участь у олімпіадах, конкурсах, творчі виставки, спортивні змагання тощо.

Отже, лише рання діагностика, детальне планування роботи, індивідуалізований підхід та співпраця з батьками в сукупності можуть допомогти педагогу ефективно працювати з обдарованою дитиною та допомагати їй розвивати власні здібності.

Література

1. Климчук С. З досвіду роботи з обдарованими дітьми // Директор школи. – 2003. – № 42.

2. Липова Л., Морозова Л., Ренський С. Концепція обдарованості та її види // Рідна школа. – 2003. – № 4. – С.10–12.

3. Липова Л., Морозова Л., Луценко Л. Специфіка навчання обдарованих дітей // Рідна школа. – 2003. – № 7. – С. 8–11.

4. Овчаренко К. Організація роботи з обдарованими дітьми // Психолог. – 2004. – № 37. – С. 12–17.

5. Сорич І. Організація роботи з обдарованими дітьми у навчальних закладах // Психолог. – 2006. – № 25–28. – С. 26–29.

РОЗВИТОК СПІВАЦЬКИХ НАВИЧОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ МУЗИКИ

Ежла Жанна, студентка факультету культури та мистецтва

Науковий керівник: **Білоусова Н. В.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

Музика є одним із наймогутніших засобів виховання, який надає естетичного забарвлення духовному житті людини. "Пізнання світу почуттів неможливе без розуміння й переживання музики, без глибокої духовної потреби слухати музику й діставати насолоду від неї, – писав В. Сухомлинський. – "Без музики важко переконати людину, яка вступає в світ, у тому, що людина прекрасна, а це переконання, по суті, є основою емоційної, естетичної, моральної культури".

У процесі навчання ставлення школярів до музичного мистецтва повинне набувати якомога більшої естетичної орієнтації. Дуже важливо,

щоб кожний твір, який звучатиме на уроці, став важливим для дітей, залишив слід у їхніх серцях. Для цього потрібні сприятливі умови, а особливо – обережне ставлення вчителя до музичної діяльності дітей, доброзичлива увага до них.

Навчально-виховна мета – цей той загальний орієнтир, визначає напрям діяльності вчителя, а не перелік знань, умінь і навичок, якими має оволодіти учень у першому, другому і подальших класах, або встановлений рівень розвитку, якого він має досягти на певному етапі навчання. Адже кожна дитина потребує індивідуальних підходів виховання. Отже, метою процесу навчання виступає саме розвиток особистості, а не набуття знань, умінь і навичок, за якими залишається роль (важлива) бути засобом цього розвитку.

Спів являється найсприятливішою формою навчально-музичної діяльності для музичного слуху, музичної пам'яті, почуття ритму. У процесі співу розвиваються не лише музичні здібності, але й уява, творча активність, цілеспрямованість, художній смак у сприйнятті прекрасного, тобто ті властивості, що мають значення для розвитку особистості. Спів сприяє також оволодінню культурою мовлення, виробленню правильної, чіткої, виразної вимоги.

Виразність вокального виконання дітей залежить від того, як їх навчили володіти необхідними співацькими навичками. Проспівати пісню може будь-яка людина, але художньо виконати, тобто виразно передавати думки й почуття, закладені в пісні, може лиш той, хто оволодів основними співацькими навичками. Тому методика виховання співацьких навичок дуже актуальна в наш час.

Методика навчання співу має бути передусім розумною, у вікових межах розвитку голосоутворюючих органів, з урахуванням індивідуальних особливостей дітей. Весь процес навчання співу повинен сприяти активному, зацікавленому й творчому ставленню до музики.

Спів є природним способом вираження естетичних почуттів, дійовим засобом активного залучення школярів до музики. З усіх видів виконавського мистецтва він є найдоступнішим для дітей видом діяльності, порівняно легко засвоюється ними, не вимагає значної попередньої підготовки. Тому спів здавна розглядався як один з основних засобів музичного виховання.

У процесі співу учні засвоюють музичну мову, пізнають жанрову основу пісні. У них розвиваються музичні здібності, емоційний відгук на музику, формується музичне сприймання, виховується інтерес до музики. Учні не просто пізнають музичну мову – вони починають активно користуватися нею у вокальній діяльності.

Неповторна краса мелодій, проспіване слово, яке несе в собі значний емоційний заряд – усе це розкриває дітям багатий і складний світ людських почуттів і переживань. Засобами вокальної музики учні пізнають навколишню дійсність і себе в ній, безпосередньо чи опосередковано виражають своє ставлення до життя.

Однак не будь-який спів сприяє розвитку учнівського голосу. Неправильне звукоутворення, порушення гігієнічних норм у співі нерідко приводять до захворювань або й втрати співацького голосу. Для того, щоб стала провідником у чарівний світ музики, слід навчити дітей складному мистецтву співу.

Процес співу – складний психофізіологічний процес, при якому відбувається координована робота всього організму, яка ґрунтується на діяльності кори головного мозку й підкірки разом з периферійною нервовою системою. У голосоутворенні беруть участь ніс та його придаткові порожнини, глотка з її усіма відділами, гортань, трахея, бронхи, легені, діафрагма. Координує функції цих органів центральна нервова система.

Розвиток здібностей відбувається комплексно і ґрунтується на музично-слухових уявленнях. У процесі "спроб і помилок" (Б. Теплов) під час хорového співу на основі так званого зворотного зв'язку розвиваються, стають тонкішими, чутливішими ладо-гармонічне відчуття й музичний слух (висотний, тембровий, гармонічний).

Одна із найголовніших умов успішного співацького виховання є розвиток слухової уваги учнів. Виконання цієї умови дає змогу розвивати музично-вокальний слух школярів.

Для виховання слуху зовсім не без різниці у якій атмосфері і обставинах проходять заняття. Щоб навчити дитину слухати і слухати про що говорить вчитель, що він співає і грає, можливо тільки в тиші. Тишу потрібно створити з перших уроків, а для цього зуміти зацікавити дітей тому що саме зацікавлення до занять викликає у дітей відгук до музики, створює емоційну настроєність, при якій загострюється їх слухова увага, виховує творче вдумливе слухання, тобто вміння уявити собі і подати правильний звук. Слух для вчителя має бути головним "контролем" при навчанні співу.

Для контролю над звуком вчителю потрібні ясні уявлення для того, як проходить робота органів в звукоутворенні, якій звук виходить при правильній їх роботі. Взаємозв'язок між органами, при співі видно на прикладі гортані, де зароджується звук.

В процесі систематичних, правильних організованих занять, коли враховуються особливості діяльності голосового механізму у погано інтонуючи дітей з'являється потрібна координація слуху і голосу, в результаті чого учень починає інтонувати точніше.

Зацікавити кожного школяра до музики, розвивати його музичні здібності, виховувати художній смак – це завдання кожного вчителя музики. Відсторонити від занять учнів із слабкими музичними здібностями вчитель не має права.

За шкільний період голос учня проходить декілька стадій розвитку. Ці стадії пов'язані з формуванням статі, фізичними і невро-психічним розвитком дитини. У молодших школярів (до 10–11 років) голос має число дитяче звучання. Ріст дитини іде плавно в цьому віці і її голосі немає

значних змін. Звук голосу ніжний, легкий, про нього говорять: "головне звучання", "високе звучання" або "високе резонування".

Голосовий апарат дітей молодшого віку дуже тендітний. Його механізм простий за своєю структурою. Звук, що зароджується в гортані утворюється при крайовому коливанні голосових зв'язок. Вони змикаються не повністю між ними під час появи звуку залишається невелика щілина. Голос 7–8 річної дитини ніжний, не великий по силі, вузький діапазон і високо звучить тому, що забарвлюється в верхньому резонаторі. Через мірне його напруження може привести до стійкої хрипоти, і певного змикання зв'язок стане відчуватися хворобливо.

У період, коли школярі досягають 11–12 р. з'являються признаки показуючи на зміни в організмі. Фізичний розвиток, а також ріст голосного апарату дітей перестає бути плавним. Розвиток іде нерівномірно. Голос втрачає яркість, тускніє, трішки сипить.

Зміни в голосі з'являються і у хлопчиків, і в дівчаток але у хлопчиків розвиток іде більше інтенсивніше і нерівномірно. При ще чисто дитячому строю голосового апарату можливо роздивитися покрасніння голосових зв'язок, набухання, слизота, яка визиває відкашлювання і додає голосу сиплуватий відтінок.

Ці признаки пов'язані з початком мутацій, з формуванням не тільки росту, але і всього організму, які проявляються в різний час, індивідуально і тому помітити їх важко.

Кожний вік має свій діапазон. У молодших школярів загальний діапазон може бути досить широким – від ля малої октави до мі-фа другої октави. Однак робочий значно вузький і коливається в межах ре[!]-сі [!] (іноді до [!]). Ця зона найзручніша для слухового сприймання і звукоутворення, тому й повинна в основному використовуватися при навчанні співу.

Виховання співацьких навичок – це єдиний процес, зумовлений злагодженою роботою дихально-голосового апарату. Яке б конкретне завдання вчитель не ставив (укріпити дихання, вдосконалити дикцію в пісні, домогтися дзвінкості звучання тощо), він має прагнути до комплексного виховання всіх навичок у єдності вокальних вимог. Так, працюючи над дикцією, слід одночасно стежити за правильністю дихання, якістю звука. Це зумовлено тим, що орган слуху, голосові органи (гортань, глотка, м'яке піднебіння, ротова і носова порожнини) і органи дихання (легені, діафрагма, міжреберна мускулатура, м'язи, трахеї і бронхів) – усе це єдиний складний співацький механізм, між ланками якого існує тісний взаємозв'язок, який не можна порушувати.

З перших уроків у школі слід звертати увагу дітей на якість звучання, вчити їх розрізняти красивий спів, оцінювати його, прагнути до правильного виконання. Щоб виховати у дітей свідомо й критичне ставлення до співу, слід постійно запитувати їх, чи правильно й красиво проспівана пісня, чи сподобалося їм власне виконання тощо.

Потрібно прагнути до вираження в співі певного настрою. Спів краще асоціювати з радісним настроєм, тому вправи доцільно брати переважно в мажорі. Головним критерієм правильного звучання має бути якість звука і невимушеність при співі.

Щоб вокально-хорові навички виховувалися успішно, учні повинні усвідомлювати співацькі завдання і спосіб їх виконання. Це вимагає вмілого поєднання пояснень і практичного показу вчителя. Оскільки вокальний досвід молодших школярів незначний, у співвідношенні пояснень і показу більшу роль має відігравати приємний, виразний, правильний спів вчителя. Пояснення мають опиратися на співацький досвід учнів, на образні аналогії, порівняння з слуховими, зоровими, просторовими, руховими відчуттями.

Не слід користуватися незрозумілими термінами, звертатися до фізіологічних і анатомічних пояснень, демонструвати дітям складні співацькі прийоми. На перших порах краще частіше показувати практичні прийоми правильного і не правильного звукоутворення.

Таким чином, важливою умовою успішного формування вокально-хорових навичок є зацікавлене, емоційне і водночас свідоме ставлення учнів до співу. Треба викликати у дітей бажання навчитися гарно співати, захоплюватися образним змістом пісні, прагнути до того, щоб учні діставали насолоду від співу. Добре, коли вчитель після розучування кожної пісні (а також наприкінці чверті) з'ясовує з учнями, чому саме вони навчилися, яким став їхній спів.

Отже, важливим місцем у вокальному вихованні учнів належить демонстрації вчителем красивого виразного звуку. Враховуючи потяг дітей до наслідування, учитель має наближати свій спів за характером до дитячого звучання, долаючи доросле грудне звучання.

Особливу увагу належить приділяти охороні співацького голосу, не допускати крику, занадто широкому діапазону, перевтоми, дотримуючись співацького режиму й санітарно-гігієнічних умов у приміщенні.

Оскільки молодшим школярам властива образність мислення, емоційність, то й характеризувати співацький голос належить образно, пов'язуючи якість тембру з відчуттями – слуховими / дзвінкий – глухий /, зоровими /темний – світлий/, дотиковими /м'яке, в'яле, затиснуте звучання /, з емоційним станом / звук радісний, ласкавий, тощо/.

Для здобуття хороших результатів у вихованні співацьких навичок велике значення має знання і створення загальних педагогічних умов успішного формування навичок, знання послідовності цього процесу. Передусім необхідно забезпечити поступовість у набутті знань і систематичність, постійність у вправах. Завдання слід ускладнювати поступово від простого до складного, створювати умови для постійного формування нових і шліфуванні вже набутих співацьких навичок.

Умовою успішного формування співацьких навичок є емоційна зацікавленість і, разом з тим, свідоме ставлення до оволодіння певними

навичками. У дітей слід викликати бажання вчитися гарно і красиво співати. Усвідомлення досягнень і розуміння недоліків виконання у свідомості учнів тісно пов'язане з емоційною насиченістю уроку, професіоналізмом вчителя.

Прищеплюючи певні навички, слід контролювати, щоб учні усвідомили і зрозуміли те, що їм необхідно зробити.

Формування співацьких навичок залежить від досвіду, застосування на практиці ряду часткових умінь таких як: правильна постава при співі, регулювання дихання, чітка вимова слів, чистота інтонування.

Для успішного формування співацьких навичок на будь-якій стадії навчання важливо не лише визначити вдалі методичні прийоми, але й дібрати відповідний матеріал для вправ, по співок, пісень на якому було б зручно набувати потрібні навички.

Література

1. Апрасина О. А. Методика музикального восприяття в школе: Учеб. Пособие для студентов пед. Ин-тов по спец. №2119"Музыка и пение". – М. : Просвещение, 1983. – 224 с.
2. Володченко Ж. М. Основи хорознавства. – Ніжин, 1999.
3. Галадзе М. Музичне та естетичне виховання дітей в сім'ї. – К. : "Музична Україна", 1968.
4. Дмитриев Л. Б. Основы вокальной методики. – М., 1963. – 643 с.
5. Добровольская Н., Орлова Н. Что надо знать учителю о детском голосе. – М., 1972.
6. Менабени А. Г. Методика обучения сольному пению. – М., 1987.
7. Ростовський О. Я. Методика викладання музики у початковій школі : Навч.-методичний посібник. – 2-ге., доп. – Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2001.
8. Словник вокальних термінів – Ніжин : Ред.-видавничий відділ НДПУ ім. М. Гоголя, 2001.

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Зацарна Людмила, студентка фізико-математичного факультету
Науковий керівник: **Солова В. М.**, старший викладач кафедри педагогіки

Постановка проблеми. У сучасному світі мабуть немає галузі, де б не використовувався комп'ютер і освітня галузь не є виключенням. Інтерес до вивчення предмету багаті в чому залежить від того, як проходять уроки. Застосування комп'ютерної техніки на уроках дозволяє зробити урок нетрадиційним, яскравим, насиченим, наповнюючи його зміст знаннями з інших наочних областей, що перетворюють математику з об'єкту вивчення в засіб отримання нових знань.

У школі особливе місце відводиться таким формам занять, що забезпечують участь кожного учня у проведенні уроку, підвищують авторитет знань та індивідуальну відповідальність школярів за результати навчальної діяльності. Ці завдання школярів можна успішно розв'язувати завдяки інформаційним технологіям.

Сучасне інформаційне суспільство ставить перед всіма типами навчальних закладів і насамперед перед школою завдання підготовки випускників, здатних:

- гнучко адаптуватися в мінливих життєвих ситуаціях,
- самостійно критично мислити;
- грамотно працювати з інформацією;
- бути комунікабельними, контактними в різних соціальних групах;
- самостійно працювати над розвитком власної моральності, інтелекту, культурного рівня.

Застосування комп'ютерної техніки робить традиційні уроки математики яскравими, насиченими. На цих уроках кожен учень працює активно, в учнів розвивається допитливість, пізнавальний інтерес.

Предметом дослідження є використання інформаційних технологій на уроках математики.

Мета статті зробити теоретичний аналіз даної проблеми та розкрити власний досвід використання інформаційних технологій на уроках математики.

Основний матеріал. У сучасному світі мабуть немає галузі, де б не використовувався комп'ютер і освітня галузь не є виключенням. Інтерес до вивчення предмету багато в чому залежить від того, як проходять уроки. Застосування комп'ютерної техніки на уроках дозволяє зробити урок нетрадиційним, яскравим, насиченим, наповнюючи його змістом знаннями з інших наочних областей, що перетворюють математику з об'єкту вивчення в засіб отримання нових знань.

Ефективність застосування нових інформаційних технологій на уроках математики обумовлена наступними факторами:

- 1) різноманітність форм представлення інформації;
- 2) висока степінь наочності;
- 3) можливість моделювання за допомогою комп'ютера різноманітних об'єктів і процесів;
- 4) звільнення від рутинної роботи, що відвертає увагу від засвоєння основного змісту;
- 5) можливість організації колективної та індивідуальної дослідницької роботи;
- 6) можливість диференціювати роботу учнів у залежності від рівня підготовки, пізнавальних інтересів та ін.; використовуючи сучасні інформаційні технології;
- 7) можливість організувати комп'ютерний оперативний контроль і допомогу з боку вчителя.

Програма для створення презентацій Microsoft Power Point є універсальним видом наочності і може бути застосованою у будь-якому класі на уроці будь-якого типу. Та найефективнішим є підготовка та використання презентацій на таких етапах вивчення математики:

- уроки-лекції для пояснення нової теми, де учні не тільки слухають, продивляються інформацію на екранах, конспектують, а й відповідають на запитання, розв'язують задачі за наведеним зразком;
- для контролю набутих теоретичних знань: на екрані містяться запитання з наступною появою правильної відповіді для самоконтролю;
- для виконання тестових завдань з наступною появою правильної відповіді після його виконання;
- для проведення усного рахунку;
- інтегровані уроки математики з іншими предметами;
- уроки-подорожі та інше.

Прикладом демонстраційного супроводу під час пояснень на уроці є презентація теми "Уявлення про десяткові дроби". Пояснення учителя супроводжується інформацією на слайдах, що є не тільки яскравою динамічною ілюстрацією, а й способом фіксації найсуттєвішого у новому матеріалі.

Для прикладу надані слайди, які були використані на уроці математики в 5 класі під час проходження педагогічної практики у гімназії № 3 м. Ніжина.

**Пригоди
Кота у Чоботях**
Урок-казка на тему:
«Порівняння десяткових
дробів»

Жив собі мірошник. Він залишив своїм синам у спадщину: старшому - млин, середньому - віслюка, а молодшому - кота.

Вправа 1
Вага віслюка 100 кг 10 г. Виразіть вагу віслюка у кілограмах і запишіть у вигляді десяткового дробу.

Вправа 2
Вага кота 10 кг 1 г. Виразіть вагу кота у кілограмах і запишіть у вигляді десяткового дробу.

Робота з учнями 5-го класу має свою специфіку, оскільки поряд з навчальною ігровою діяльністю займає в ній важливе місце. Навчальні ігри мають на меті, крім засвоєння навчального матеріалу, вмінь і навичок, ще й надання учневі можливості самовизначення, розвитку творчих здібностей, сприяють емоційному сприйманню змісту навчання.

Досить ефективно використовувати слайди для проведення тестування з наступною появою правильних варіантів відповідей після їх виконання. На екран проектується тест, після виконання якого учні обмінюються зошитами і здійснюють взаємоперевірку.

Систематичне використання комп'ютерних презентацій на уроках знаймає актуальне питання наочності з математики. Більше того, постає інше питання – чи варто витратити невеликі шкільні ресурси для придбання наочності, зокрема традиційних таблиць, плакатів тощо, якщо можна подати їх у вигляді презентації.

Отже, використання інформаційно-комунікаційних технологій на навчальних заняттях з математики сприяють активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів, швидкому та ефективному засвоєнню ними навчального матеріалу, формуванню ключових компетенцій школяра.

Висновки. Шкільний урок – це соціальне замовлення суспільства в системі освіти, який обумовлений соціально-психологічними потребами суспільства, рівнем його розвитку, етичними та моральними цінностями цього товариства. На жаль, процес модернізації в системі освіти проходить важко. Пов'язано це з тим, що педагоги націлюють учнів тільки на отримання твердих теоретичних знань, частина яких, на мій погляд, не отримує практичного застосування в майбутньому житті.

Не секрет, що сформовану практику викладання математики характеризують традиційне вивчення математичних формул, абстрактність математичних понять, які зазвичай запам'ятовуються механічно.

У зв'язку з гострою проблемою економії часу в ході навчального процесу перед сучасною школою також ставиться завдання – знайти кошти і прийоми навчання, що дозволяють максимально економити час на уроці.

Навчання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, – це і рівнева диференціація, тому що в умовах цієї технології учень має право на вибір змісту своєї освіти, рівня засвоєння. При цьому діяльність вчителя повинна забезпечити можливість кожному школяреві опанувати знаннями на обов'язковому або більш високому рівні (за вибором учня).

Застосування інформаційних технологій на уроках і в позаурочній діяльності розширює можливості творчості як вчителів, так і учнів, підвищує інтерес до предмета, стимулює освоєння учнями досить серйозних тем з математики, що, у підсумку, веде до інтенсифікації процесу навчання.

Останні десятиліття поставило школу в ситуацію необхідності введення істотних змін у систему навчання і виховання учнів. На мою

думку, застосування інформаційно-комунікаційних технологій на уроках математики в якійсь мірі сприяє вирішенню цієї проблеми.

Література

1. Пархомиць І. Ю. Нові інформаційні технології навчання / І. Ю. Пархомиць // Управління школою : Науково-методичний журнал. – 2007. – № 29. – С. 20–24.
2. Безпальчук С. С. Інформаційні технології. Методика використання програмного засобу "Програмно-методичний комплекс ТерМ підтримки практичної навчальної математичної діяльності" на уроках математики / С. С. Безпальчук // Математика в школах України (Основа) : Науково-методичний журнал. – Харків : Вид. група "Основа", 2002. – № 13.
3. Освітні технології / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська : За ред. О. М. Пехота. – К. : А.С.К., 2001. – 256 с.
4. Федорчук Є. І. Сучасні педагогічні технології / Є. І. Федорчук // Навчально-методичний посібник. – Кам'янець-Подільський : Абетка, 2006.

СПІВДРУЖНІСТЬ ШКОЛИ І СІМ'Ї ЯК УМОВА УСПІШНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ

Зеленська Наталія, студентка природничо-географічного факультету
Науковий керівник: **Дубровський В. Л.**, старший викладач
кафедри педагогіки

Взаємозв'язок з сім'єю, робота з батьками учнів дозволяє зробити процес виховання цілісним, єдиним, а отже, більш ефективним. Найважливішими елементами роботи класного керівника з батьками є: ознайомлення батьків з метою, завданнями, змістом і методикою навчально-виховного процесу у класі; організація психолого-педагогічного всеобучу батьків, вироблення єдиного педагогічного підходу до розв'язання завдань виховання; залучення батьків до спільної з дітьми діяльності, що дозволяє, як показує практика, збагатити зміст позаурочної діяльності дітей і підвищити професіоналізм здійснюваних справ, а також налагодити взаємовідносини дітей і батьків завдяки плідному спілкуванню в процесі вирішення класних справ. Крім того, важливі ще два елементи взаємодії з батьками: це робота з батьківським активом і коригування виховання в окремих сім'ях – допомога у вирішенні ряду серйозних проблем виховання, вирішення конфліктних ситуацій, надання правової і моральної допомоги дітям з неблагополучних сімей, вирішення проблеми всеобучу та ін.

В теперішній час інтереси швидкого і гармонійного розвитку економіки і культури, удосконалення соціальних відносин, самої людини як головної виробничої сили і найвищої цінності суспільства потребують нового, більш широкого підходу до навчання і виховання підростаючого

покоління. Важливу роль в здійсненні цього відіграє співдружність школи і сім'ї. В Концепції української національної школи про це записано так: "Українська національна школа діє в тісній співпраці з батьками. Учень та його сім'я виступають в ролі замовника, а школа – практичного виконавця комплексу навчальних і виховних послуг. Школа організовує педагогічно-просвітницьку діяльність серед батьків, надає їм консультації з питань педагогіки, культури, освіти. Батьки беруть участь в управлінні школою. Сім'я несе відповідальність на рівні зі школою за навчання і виховання дітей та створюють для цього необхідні умови. Адміністрація та педколектив школи дбають про згуртування батьківської громади як невід'ємної складової частини шкільного організму.

Головним завданням і головною умовою для успішного виконання функцій класного керівника треба вважати вивчення умов, в яких ростуть, виховуються діти. Вивчення сім'ї дитини дозволяє вчителю познайомитися ближче з дітьми, побачити їх в звичній, невимушеній обстановці, допомагає зрозуміти стиль життя сім'ї. Вчителю дуже важливо встановити педагогічно вірні взаємовідносини з сім'єю учня, вибрати систему ділових контактів з батьками.

Для підвищення ефективності навчання і виховання дітей дуже важливо створити в класі дружний працездатний колектив батьків, який глибоко розуміє мету і завдання навчально-виховної роботи, добивається активної участі кожного з батьків в роботі школи.

В склад батьківського комітету класу входять голова і декілька членів, відповідальних за окремі ділянки роботи. Кожен з відповідальних підбирає собі актив з числа батьків класу. Одна група батьків слідкує за успіхами дітей в навчанні, допомагає в організації роботи з слабовстигаючими учнями; друга – допомагає в організації екскурсій, походів, позакласних занять, третя – в здійсненні контролю за виконанням учнями режиму дня вдома, четверта – відповідає за трудове виховання і формування трудових навиків у дітей. Батьківський комітет обирається на одних з перших батьківських зборах, після того, як вчитель познайомився і з учнями, і з батьками. Обов'язки між членами комітету розподіляються в залежності від їх здібностей і бажань. План роботи батьківського комітету складається разом з вчителем класу. Багато вчителів творчо, цікаво підходять до цієї роботи. Протягом року ведеться систематичний облік роботи, контроль за яким здійснюється представником батьківського комітету. Секретар веде протоколи засідань батьківського комітету і зберігає цю документацію. Про свою роботу батьківський комітет класу звітує перед батьківськими зборами. Авторитет школи і вчителя визначається вмілою організацією і проведенням класних батьківських зборів. Вчитель початкових класів – перший вчитель для батьків, в яких діти стали школярами. Від нього залежить, як він зуміє "розташувати" батьків до школи, чи будуть вони його помічниками, чи будуть систематично відвідувати батьківські збори,

правильно реагувати на зауваження з приводу навчання і виховання дітей. Батьківські збори – це школа виховання батьків, яка формує батьківську суспільну думку, батьківський колектив.

В практиці роботи склались такі види батьківських зборів: збори, на яких проводяться бесіди на виховні теми, збори, підготовлені батьківським комітетом з метою рекомендації досвіду виховання дітей в сім'ях; збори-консультації; збори, на яких вчитель відповідає на запитання батьків. Найбільш ефективними є комбіновані збори. На них ведеться педагогічне освічення батьків, підводяться підсумки за пройдений час, намічаються нові завдання на наступний період. Дуже важливо створити батькам умови для роботи на зборах. Практика показує, що велике значення має навіть те, де вони сидять. Тому кожному з батьків пропонується зайняти місце їх дитини. В цьому випадку батьки краще уявляють собі, як протікає процес навчання, як бачить і чує їх дитина, чи не заважають їй сторонні предмети; вони можуть познайомитися з батьками сусіда по парті, побачити, в якому стані знаходиться робоче місце їх дитини.

Розповіді на зборах про кожну дитину важко. Метод похвали стимулює дітей через батьків, але, звичайно, тільки в тому випадку, якщо у вчителя не виробилась звичка хвалити одних і тих самих дітей. Зовсім не доцільно "відчитувати" батьків за промахи їх дитини або зачитувати оцінки того чи іншого невстигаючого учня. Така поведінка вчителя призводить до того, що батьки слабо встигаючого учня перестають приходити на збори. Але все ж таки потрібно повідомляти батьків про недоліки в роботі їх дитини, підказувати шляхи їх подолання. На батьківських зборах з перших днів потрібно встановити спокійні, доброзичливі стосунки вчителя з батьками, батьків один з одним.

Велику увагу батьки надають педагогічній освіті, батьків. Заняття для батьків класу будуються так, що батьки ніби переходять зі своїми дітьми з класу в клас, добуваючи все нові і нові знання, необхідні для виховання дітей. Одною з форм педагогічної освіти батьків є науково-практичні конференції.

Конференція потребує тривалої підготовки. Тому не рекомендується проводити їх дуже часто. Як показує практика, проведення конференцій бажане не частіше одного разу в рік. Конференція батьків – це велика і важлива подія в житті школи та батьків, яка присвячується найважливішим питанням сімейного виховання.

Проблема, яка виноситься на батьківську конференцію, спочатку обговорюється на засіданні загальношкільного батьківського комітету. Тут визначаються питання для обговорення, вибираються основні доповідачі. Голови класних батьківських комітетів одержують завдання підготувати батьків до виступу або виступити самим. Завчасно батькам надсилається запрошення на конференцію з питаннями, які виносяться на обговорення.

Ефективною формою роботи з батьками є дні відкритих дверей в школі. В ці дні батьки і старші члени сім'ї запрошуються в школу, де вони відвідують уроки, заняття груп продовженого дня, заняття гуртків і практично навчаються правильно розв'язувати різні питання навчання і виховання дітей, з'ясовують в індивідуальному порядку те, що їх хвилює.

Бажано, щоб в такі дні діти виступали перед батьками з номерами художньої самодіяльності, в яких брали б участь всі учні класу. Це допомагає батькам побачити свою дитину з іншого боку: як вона декламує, співає, танцює і як веде себе в хвилину радості чи невдачі.

Отже, піклування школи про виховання дітей в сім'ї здійснюється в таких напрямках:

- а) педагогічна освіта батьків: читання лекцій, проведення бесід;
- б) відвідування батьків вдома;
- в) консультації батькам;
- г) проведення вечорів запитань і відповідей; запрошення батьків до школи, відкриті уроки для батьків;
- ґ) конференції по обміну досвідом родинного виховання;
- д) диспути батьків;
- е) усні журнали;
- є) прес-конференції за круглим столом;
- з) виконання батьками практичних завдань;
- і) ознайомлення батьків з педагогічною літературою;
- и) перегляд фільмів на педагогічні теми тощо.

Важливо, щоб робота класного керівника з батьками була систематичною. Потрібно використовувати всю міць педагогічного впливу на батьків, щоб через них позитивно впливати на учнів. Так само необхідно педагогу постійно відчувати підтримку батьків у всіх починаннях. Лише спільними зусиллями можна виховати гідну особистість.

Література

1. Аза Л. О., Лавриненко Н. В. Батьків авторитет. – К. : Політвидав України, 1986.
2. Венгер Л. А., Венгер А. Л. Домашняя школа мышления. – М. : Знание, 1985.
3. Кан-Калик В. А. Учителю о педагогическом общении: Кн. для учителя. – М. : Просвещение, 1987.
4. Комановський Г. В. Деспотичний стиль взаємин у сім'ї та його наслідки // Початкова школа. – 1987. – № 9 – С. 42–48.
5. Лихачев Б. Т. Простые истины воспитания. – М. : Педагогика, 1983.
6. Макаренко А. С. Лекції про виховання дітей // Твори: В 7-и т. Т. 4. – К. : Рад. школа, 1954. – С. 335–418.
7. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка. – К. : Рад. школа, 1978.
8. Шакалина З.11. Домашняя учебная работа школьников. – М. : Знание, 1982.

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ

Іллющенко Тетяна, студентка фізико-математичного факультету
Науковий керівник: **Солова В. М.**, старший викладач кафедри педагогіки

Освітні системи в будь-якій країні світу повинні сприяти реалізації основних завдань соціально-економічного та культурного розвитку суспільства. Незадоволення результатами системи шкільної освіти призвело до необхідності її реформування. Для цього важливо було розробити стратегічний напрям розвитку загальної середньої освіти на перспективу. Він полягає у технологізації навчального процесу, розвитку особистості учня та вчителя.

Сучасне реформування системи освіти спрямоване на максимальний розвиток особистості у відповідності з її особливостями, індивідуальними можливостями, нахилами, здібностями. Головною метою реформування освітньої галузі в цілях найбільш адекватного відображення вимог суспільства, має бути підвищення інтелектуального розвитку, формування творчих здібностей, високої духовності у підростаючих поколінь. Освіта ж повинна бути одним з найважливіших засобів забезпечення кожному можливості отримувати глибокі та міцні знання, високий рівень загального розвитку та культури, формування творчої особистості.

Освітні технології, які проявляються у тісній взаємодії з педагогічними, виховними, навчальними та технологіями управління, сприяють розвитку пізнавальної діяльності учня, оскільки вони є особистісно орієнтованими.

Двадцять років тому технологічний підхід майже не використовувався у вітчизняній практиці. Перші спроби зробили Т. А. Ільїна та М. В. Кларин під час аналізу іноземного досвіду. Думки про технологізацію освіти висловлював ще Я. А. Коменський 400 років тому. Він виділив таке: вміння правильно визначити мету, обирати засоби досягнення її та формувати правила користування цими засобами. Елементи технологічного підходу можна знайти і в працях більшості видатних іноземних і вітчизняних педагогів, таких як А. Дистервег, Й. Г. Песталоцці, Л. М. Толстой, А. С. Макаренко, В. О. Сухомлинський та інших. [2]

На технологізацію освіти вплинули такі чинники, як національно-економічна потреба державної підготовки молоді до життя в нових ринкових умовах, потреба створити умови для розвитку особистісного потенціалу учня, необхідність запровадження дистанційного навчання, потреба у запровадженні інтерактивних та інноваційних технологій.

Поняття "технологія" (від гр. *teahne* – мистецтво, майстерність) означає знання про майстерність.

В освіті вживається термін "педагогічна технологія". У визначенні його суті немає єдиного погляду: одні розуміють це як певну систему

вказівок щодо використання сучасних методів і засобів навчання; інші – цілеспрямоване застосування прийомів, засобів, дій для підвищення ефективності навчання; треті – цілісний процес визначення мети, обґрунтування плану і програми дій та навчальних методів. Кожен з цих підходів має право на існування, бо охоплює різні сторони навчального процесу.

Найповніше дає визначенням ЮНЕСКО, **педагогічна технологія** – це системний метод створення, застосування і визначення всього процесу викладання і засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, що своїм завданням вважає оптимізацію форм освіти.

В освітній практиці поняття педагогічна технологія використовується на трьох, ієрархічно супідрядних рівнях:

1) загальпедагогічна (загальдидактична, загальновиховна) педагогічна технологія характеризує цілісний освітній процес у даному регіоні, навчальному закладі, на певній ступені навчання.

2) спеціальнометодична (предметна) педагогічна технологія ("спеціальна методика") – сукупність методів і засобів для реалізації визначеного змісту навчання і виховання в рамках одного предмета, класу, майстерності вчителя.

3) локальна педагогічна технологія являє собою технологію окремих частин навчально-виховного процесу, розв'язання окремих дидактичних і виховних задач (технологія окремих видів діяльності, формування понять, виховання окремих особистісних якостей, технологія уроку, засвоєння нових знань, технологія повторення і контролю матеріалу, технологія самостійної роботи й ін.).

Структура педагогічної технології наступна:

- концептуальна основа;
- змістова частина навчання (мета навчання – загальна і конкретна, зміст навчального матеріалу);

- процесуальна частина – технологічний процес (організація навчального процесу, методи і форми навчальної діяльності школярів, методи і форми роботи вчителя, діяльність вчителя з керування процесом засвоєння учнями матеріалу, діагностика навчального процесу). [4]

У роботах В. П. Беспалько, Б. С. Блума, М. В. Кларина, М. А. Чошанова та ін. виділені наступні ознаки технології:

- доцільність, тобто будь-яка технологія повинна містити опис цілей і задач, на рішення яких спрямовані проєктовані способи і дії;

- результативність – опис результатів;

- алгоритмічність – фіксація послідовності дій вчителів й учнів;

- відтворюваність – систематичне використання алгоритму дій і засобів в організації педагогічного процесу;

- керованість – можливість планування, організації, контролю і коректування дій;

- проектованість: технологія створюється і реалізується штучним способом, підлягає модернізації і коректуванню з урахуванням конкретних умов.

Головною метою педагогічної технології є гарантування досягнення учнями запланованих позитивних результатів навчання шляхом підвищення ефективності освітнього процесу.

Проблемою у розробці технологій є правильне визначення та чітке формулювання цілей навчання. Спосіб постановки цілі полягає в тому, що вона формується через результати учіння, виражені в діях учнів: сприйняти, осмислити, засвоїти, запам'ятати, зробити, застосувати за зразком, застосувати у нових умовах тощо. Загальна, розпливчата ціль не сприяє вибору саме тих методів, форм, засобів, які гарантують досягнення запланованого результату.

Відомо, що реалізація наступних компонентів навчального процесу (стимуляційно-мотиваційного, змістового, операційно-діяльнісного) передбачає організовану певним способом взаємодію вчителя та учнів. Шлях від цілі до результату за технологічного підходу не може бути шляхом спроб і помилок. Педагогічна технологія чітко визначає умови і процедури, за допомогою яких можна досягти наперед визначеного результату. При цьому вона детально описує кожний етап проходження, визначає що і як слід робити, щоб кожен учитель, застосувавши її, гарантовано досягав конкретного результату навчання.

Обов'язковим у технології навчання є оперативний зворотний зв'язок. Проконтролювавши і оцінивши проміжні результати навчального процесу, учитель може зафіксувати відхилення від очікуваного результату. У цьому випадку він вносить виправлення, зміни у подальшу діяльність. Корекція дій вчителя та учнів може уточнити або змінити навчальну діяльність.

У технології розробляються найбільш раціональні (оптимальні) взаємопов'язані способи навчальної діяльності. Очікуваний результат вони забезпечують лише комплексно. Тому використання окремих фрагментів технології призводить до її руйнування як системи, не забезпечує гарантії досягнення поставлених конкретних завдань.

Педагогічній технології, як системі, притаманні такі ознаки: логіка навчального процесу, взаємозв'язок частин, структурна і змістова цілісність, інтенсивність усіх процесів, наукові відкриття, результати наукових досліджень. Якщо хоча один з цих компонентів не знайде свого відображення у деякій педагогічній технології, то вона припинить існувати, як система.

Тому, іншими словами можна визначити, що **педагогічна технологія** – це науково обґрунтована педагогічна (дидактична) система, яка гарантує досягнення певної навчальної цілі шляхом неухильного виконання визначеної послідовності взаємодій учителя і учнів, використання відповідної сукупності методів і форм навчання в умовах оперативного контролю й оцінювання проміжних результатів процесу навчання, їх корекції.

У вітчизняній літературі педагогічна технологія співвідноситься з процесами навчання і виховання, на відміну від закордонної, де воно обмежено сферою навчання.

Наука і практика напрацювали різнопланові освітні технології, їх специфіка залежить від орієнтації на певну дидактичну систему, освітні тенденції країни, від професійно-особистісних якостей педагога (його підготовки, рівня оволодіння програмним матеріалом, закономірностями навчального процесу, методикою викладання предмету, психологією педагогічної взаємодії, діагностикою й корегуванням впливів навчання на особистість учня). Існує велика кількість особистісно орієнтованих педагогічних технологій. Відомими є такі технології, які знайшли своє відображення у школах України: методика Марії Монтессорі, групова форма навчальної діяльності, проектна технологія, колективного творчого виховання, технологія створення технології успіху, інформаційна, сугестивна, інтерактивна, дистанційна тощо.

Вихідним матеріалом для розроблення педагогічних технологій є теорії та концепції. Багато педагогічних технологій мають у своїй основі такі концепції засвоєння соціального досвіду:

1) асоціативно-рефлекторне навчання, у межах якого розроблена теорія формування понять;

2) теорія поетапного формування розумових дій, згідно з якою розумовий розвиток (як і засвоєння знань, умінь, навичок) відбувається поетапно, спрямовуючись від "матеріальної" (зовнішньої) діяльності у внутрішній розумовий план;

3) сугестопедична концепція навчання, яка обґрунтовує комплексне використання у навчальних цілях вербальних і невербальних, зовнішніх і внутрішніх засобів сугестії (навіювання), що сприяє запам'ятовуванню;

4) теорія нейролінгвістичного програмування (НЛП), що розглядає процес навчання як рух інформації через нервову систему людини;

5) теорії змістового узагальнення, в основу яких покладено гіпотезу про провідну роль теоретичного знання у формуванні інтелекту дитини.

На основі однієї теорії навчання можуть вибудовуватися різні технології. Так, асоціативно-рефлекторна психологічна теорія породила варіантні технології навчання, які по-різному поєднують слово і наочність. Теорія проблемного навчання покладена в основу технологій, що розвивають творчі здібності, пізнавальну активність, інтерес, самостійність особистості. Водночас побудова на одній теорії, концепції кількох технологій навчання не є свідченням їх ідентичності. Вони завжди будуть відрізнятися за кількісними і якісними параметрами. У зв'язку з цим важливо мати цілісну систему засобів опису педагогічних технологій, враховуючи, що кожна з них містить концептуальний, змістовий та процесуальний аспекти.

Часто педагогічні технології ведуть до відмови від класно-урочної системи: поділ учнів не за віком, а за рівнем розвитку; організація

навчання методом проєктів; робота вчителя з великими та малими (2–5 учнів) групами; викладання матеріалу блоками.

Вся увага зосереджується на видозміні уроку як форми навчання. Так з'явилися "нестандартні уроки".

Розробка нестандартних уроків відбувалася у двох напрямках: поєднання різних форм навчання (урок-диспут, урок-лекція, урок-семінар) і власне нестандартні уроки.

На відміну від звичайних уроків, метою яких є оволодіння знаннями, вміннями та навичками, нестандартний урок найбільш повно враховує вікові особливості, інтереси, нахили, здібності кожного учня. У ньому поєдналися елементи традиційних уроків – сприймання нового матеріалу, засвоєння, осмислення, узагальнення – але у незвичайних формах.

Саме такі уроки містять в собі елементи майбутніх технологій, які при групуванні їх у певну систему, що ґрунтується на глибокому знанні потреб, інтересів та здібностей учнів, можуть стати дійсно ефективними. У сучасній школі нестандартні уроки застосовуються з кожним днем все частіше.

Найбільш поширеними є такі форми нестандартних уроків:

1. Інтегрований урок. Як правило, такий урок проводять два вчителі. Вони спільно здійснюють актуалізацію знань за двома напрямками опитування (якщо це потрібно), виклад нового матеріалу тощо.

2. Дослідницький урок та лабораторно-практичні роботи. Ці уроки розвивають спеціальні вміння і навички, стимулюють пізнавальну активність та самостійність. Учні вчаться працювати з історичними документами, підручниками, періодичною пресою.

3. Рольова гра. Вона вимагає від учнів прийняття конкретних рішень у проблемній ситуації в межах ролі. Кожна гра має чітко розроблений сценарій, головну частину якого необхідно доопрацювати учням. Отже, пошук вирішення проблеми залишається за школярами.

4. Театральна вистава. На відміну від рольової гри, вистава передбачає більш чіткий сценарій, який регламентує діяльність учнів безпосередньо на уроці і збільшує їхню самостійність під час підготовки сценарію. Театралізовані вистави спрямовані на те, щоб викликати інтерес до навчання. [3]

На сьогоднішній час педагоги-практики розробляють авторські технології, які поєднують у різних варіантах елементи апробованих технологій. Як правило, всі вони зорієнтовані на реалізацію змісту та досягнення мети різнорівневого і різнопрофільного навчання.

На сьогодні вченими визначено чотири основні педагогічні парадигми, що реалізуються у навчально-виховному процесі:

- 1) класична (акцентована на формування знань, тому інколи її називають авторитарною);
- 2) маніпулятивна педагогіка;
- 3) педагогіка підтримки;
- 4) інформаційно-комп'ютерна педагогіка.

У школі, яка працює за моделлю особистісно орієнтованої освіти, майже неможливо вирішувати освітні завдання, використовуючи технології, що належать до парадигми авторитарної чи маніпулятивної педагогіки. Перша навряд чи відповідатиме основному завданню розвитку особистості. Друга позитивно впливає на розвиток особистості, але потребує спеціальних умов для навчання і виховання – малої укомплектованості вихованцями, збільшення кількості педагогів, додаткового дидактичного матеріалу. Оптимальними для розв'язання сучасних освітніх завдань є парадигми педагогіки підтримки та інформаційно-комп'ютерної. Вони потребують спеціальної структуризації змісту, а до змісту – добору форм, засобів його реалізації. [1]

Сучасна школа прагне до застосування тих педагогічних технологій, які спираються на педагогіку підтримки, інформаційно-комп'ютерної парадигми. Саме вони найповніше забезпечують розвиток учня, забезпечуючи його пізнавальні можливості. Всі технології навчання та виховання "розраховані" на вміння учнів вчитися самостійно та розвиватися як особистість.

Література

1. Буркова Л. Технології освіти // Рідна школа. – 2001. – Лютий.
2. Освітні технології : Навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіхтенко, О. М. Любарська та ін. За заг. ред. О. М. Пехоти. – К. : А.С.К., 2001. – 256 с.
3. Підласий І. Педагогічні інновації: Освіта XXI століття // Рідна школа. – 1999. – № 2. – С. 3–17.
4. Пехота О. М. Що таке педагогічна технологія? // Завуч. – 2001. – № 20–21, липень.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

Канівець Марина, студентка природничо-географічного факультету
Науковий керівник: **Дубровська Л. О.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

Виховна діяльність класного керівника в школі охоплює безліч проблем і є виключно багатогранною як за змістом, так і за різноманітністю методів, форм і засобів педагогічного впливу на учнів. Основоположене значення у роботі класного керівника полягає в тому, що провідним напрямом діяльності його є формування у школярів основ наукового світогляду, виховання їх в дусі суспільної моралі, робота по ідейно-моральному переконанню учнів. Класний керівник виступає як основний організатор морального виховання учнів у позаурочний час. Цілком зрозуміло, що діяльність класного керівника в цьому напрямі характеризується великою складністю, широким методичним різноманітністю і

вимагає глибокого осмислення покладених на нього виховних завдань і педагогічних функцій. У формуванні цілей виховання теорія педагогіки повинна виходити з необхідності розвитку у дітей якостей, які б допомагали людині реалізувати себе і як особу суспільну, і як неповторну індивідуальність із своїми специфічними запитами та індивідуальними методами соціальної самореалізації.

Ознайомлення з ситуацією в суспільному та шкільному житті, з основними підходами до визначення цілей і завдань навчання школярів дає можливість розглянути місце класного керівника в системі виховання. Але для цього треба відповісти на запитання: "Які чинники впливають на формування підлітка?"

Загальновідомо, що соціалізація особистості (її освіченість у найширшому значенні) відбувається під впливом як стихійних сил соціального середовища, так і цілеспрямованих з боку спеціально створених державних і суспільних інститутів. Схематично ці сфери впливу можна зобразити так.

Залежно від віку дитини одні чинники стають більш вагомими, інші відходять на задній план, треті мають постійний фоновий вплив. Наприклад, домашнє середовище має вирішальне значення в розвитку дитини в дошкільному віці. Будучи могутнім фактором виховання в молодшому шкільному віці, сім'я в психологічному сприйнятті дитини з часом поступається місцем перед школою. Провідною, як стверджують психологи, стає навчальна діяльність, а найбільшого авторитету під час формування ціннісних орієнтацій набуває думка вчителя.

Починаючи з молодшого підліткового віку, соціальна ситуація розвитку дітей характеризується різкою зміною орієнтирів. З цього часу підлітка надзвичайно хвилює, що про нього думають товариші, як вони оцінюють події, що відбуваються в світі. Хлопчики і дівчатка в цьому віці особливо пильно придивляються до однолітків, порівнюють себе з ними, намагаються відповісти на життєво важливі запитання: "Який я?", "Чи не гірший за інших?" Дуже важливо для підлітка – виправдати сподівання друзів та ні в якому разі не бути гіршим за них. Думка "я в усьому поступаюся друзям" сприймається як трагедія. Звідси виникає потреба самоствердження, самореалізації, яка за несприятливих умов набуває гострих, конфліктних, інколи антисоціальних форм. Тому одне з найважливіших педагогічних завдань у роботі з дітьми "складного віку", яке успішно реалізують досвідчені педагоги, – організувати найрізноманітнішу діяльність, де б кожен зміг виявити свої найкращі нахили, заслужити повагу товаришів. При цьому не треба забувати, яке значення для підлітка має суспільно-корисна та суспільно оцінювана діяльність. Хоча підліток і переймається думкою про те, як його сприймає товариське середовище (товариші з класу чи друзі-сусіди), варто все ж враховувати, що не будь-яка група однолітків є для нього ваговою. Він прагне увійти до так званої референтної групи, норми стосунків якої для нього

особливо важливі й сприймаються ним із задоволенням. Проте часто буває, що гурт, до якого так прагне дівчинка чи хлопчик, не відповідає взаємністю або навіть уникає їх. У такій ситуації педагогічною допомогою може бути: в першому випадку – зміна ціннісної орієнтації референтної групи (якщо вона дає негативний соціальний досвід); в другому (якщо група з педагогічних позицій оцінюється позитивно) – підвищення авторитету учня, який прагне стати членом цієї групи.

Починаючи з 7-го класу (11–12 років), в психології та поведінці школярів з'являються нові тенденції, світ їхніх можливостей та інтересів розширюється і вони прагнуть вийти за межі класу, шукають себе поза найближчого оточення друзів і звичної діяльності. Дітей цього віку ми найчастіше зустрічаємо в спортивних секціях, гуртках і клубах позашкільних закладів. Відбувається активне випробовування сил. Діти переходять з одного гуртка в інший, із секції в секцію, поки не зважаться на певний вибір (або, як це часто трапляється, нічого не вибирають, і для них пріоритетною залишається лише сфера вільного спілкування).

13–14-річні підлітки досить виразно уявляють перспективу власного майбутнього життя. У них активно формується уявлення про власне "Я", виникає проблема морального вибору способів поведінки в навчальній роботі та в боротьбі за любов і повагу інших людей. При цьому в саморозвитку важливого значення набувають не стільки літературні герої, скільки цінності молодіжної субкультури, схилення перед зірками кіно, поп-музики. Зразками для створення духовних пріоритетів і суспільних ідеалів стають старші за віком і класом учні (старшокласники). У цьому зв'язку вирішальне значення для виховання старших підлітків має формування духовно-моральної атмосфери життя старшої школи. Ця атмосфера передається як діяльно, безпосередньо комунікативним способом, так і опосередковано – через сприйняття морально-психологічного клімату стосунків старшокласників між собою, з учителями та молодшими учнями.

Протягом підліткового віку діти неоднаково сприймають учителя (а отже, і його позиції). Беззастережний авторитет, який мав учитель у школяра молодших класів, у підлітковому віці піддається критиці. Слово вчителя перевіряється його ставленням до справи, моральні тенденції – вчинками й стосунками з колегами та учнями, здатністю жити чесно, розв'язувати повсякденні проблеми справедливо. Класний керівник отримує авторитет, якщо зможе стати старшим товаришем і зуміє ввійти в референтне середовище учнів.

Кіно, телебачення, газети і журнали, музика, література супроводжують дитину протягом усіх шкільних років, але ефективність їх впливу, як показують спеціальні дослідження, відбувається через ті оцінки, через той вибір, який здійснюють значимі для школяра люди: батьки, вчителі, товариші. Тому вплив засобів масової інформації, відео- та магнітопродукції можна регулювати опосередковано. Сім'я та шкільні

педагоги з першого до останнього дня навчання дитини постійно впливають на її розвиток. Але цей вплив буде успішним за умови, якщо точно відповідатиме змінам у соціальному розвитку школяра, якщо спиратиметься на авторитети соціального середовища дитини.

В сучасних умовах суспільного розвитку, національного відродження України все більш зростає роль школи у формуванні особистості, здатної забезпечити прогрес нації.

Розглядаючи з позиції загальноосвітньої школи проблему національного виховання, доцільно підкреслити, що одна із головних фігур у виконанні поставлених завдань – класний керівник – безпосередній наставник, вихователь, консультант учнівської молоді. Він в тісному співробітництві, співтворчості з учнями, батьками, керівниками гуртків і секцій, вихователями груп продовженого дня, вчителями-предметниками, громадськістю організовує і спрямовує навчально-виховний процес у класі.

В своїй практичній діяльності класний керівник керується законом України "Про освіту", в якому чітко сформульовані обов'язки педагогічних працівників, зокрема: вчитель забезпечує умови для засвоєння програм; утверджує принципи загальнолюдської моралі, правди, справедливості, відданості, патріотизму, гуманізму, доброти, стриманості, працелюбства, поміркованості та інших добродійностей. виховує повагу до батьків, жінки, культурно-національних духовностей, історичних цінностей України, походження державного і соціального устрою, цивілізацій, відмінних від власних, дбайливе ставлення до навколишнього світу; готує до свідомого життя в душі взаєморозуміння, миру, злагоди між усіма народами, етнічними, національними, релігійними групами; дотримується педагогічної етики, моралі, поважає гідність дитини; захищає підрастаюче покоління від будь-яких форм фізичного" або психічного насильства, запобігає вживанню ними алкоголю, наркотиків, інших шкідливих звичок; постійно підвищує свій професійний рівень, педагогічну майстерність, загальну і політичну культуру Як бачимо, вплив педагога на учнів складає ту виховну силу, яку не можна замінити ніякими статутами і програмами, ніякою організацією навчальних закладів. Цілком справедливо стверджував К. Д. Ушинський, що особистість вихователя означає все у вихованні. Тільки особистість може діяти на розвиток особистості, тільки характером можна сформувати характер. Отже, в кожному наставнику важливі: характер, моральність, переконання.

Виконуючи головні завдання школи, класний керівник, як особистість, має відповідати певним критеріям, зокрема:

а) суспільно-гуманістична спрямованість, яка передбачає високий рівень суспільної та національної свідомості, самосвідомості, переконаність; усвідомлення громадянського обов'язку, політичну культуру та культуру міжнародного спілкування, високий рівень моральної вихованості; соціальну активність і відповідальність; навички суспільно-гуманістичної роботи, вміння творчо працювати, використовувати і

цінувати колективний досвід, прислухатись до думки колег, критично оцінювати досягнуте; вміння працювати на основі співдіяльності, співтворчості, співробітництва; прояв громадської активності на благо суверенної України;

б) професійно-педагогічна спрямованість, змістом якої є: уявлення про соціальну роль педагогічної професії; інтерес до дитини як суб'єкта діяльності вміння розуміти її потреби і особливості, складність неоднозначність внутрішнього світу, педагогічна спостережливість; педагогічний такт;

в) високий рівень педагогічної майстерності, яка передбачає знання основ предмету, завдань і категорії педагогіки; закономірності вікового, анатомо-фізіологічного та психічного розвитку, соціального формування особистості; розуміння суті, мети, завдань, форм і методів виховання; знання індивідуально-психологічних та індивідуально-типологічних особливостей вихованців; наявність умінь і навичок організації виховуючої діяльності школярів – виявляти рівень вихованості; проектувати розвиток особистості в колективі, планувати, відбирати, узагальнювати навчально-виховний матеріал; володіти прийомами, засобами педагогічної техніки; встановлювати педагогічно доцільні взаємовідносини з окремими учнями, малими групами, учнівським колективом, батьками, вчителями, аналізувати свою діяльність і діяльність колективу, наслідки роботи.

Отже, основними вимогами до особистості класного керівника є:

- ✓ суспільно-гуманістична спрямованість
- ✓ педагогічна майстерність
- ✓ ерудиція і культурний кругозір
- ✓ моральний авторитет
- ✓ педагогічний такт
- ✓ любов і повага до дітей
- ✓ педагогічний оптимізм
- ✓ організаторські вміння
- ✓ творчий підхід
- ✓ безперервне підвищення кваліфікації.

Література

1. Практикум з педагогіки: Навчальний посібник : Видання 2-ге, доповнене і перероблене / За заг. ред. О. А. Дубасенюк, А. В. Іванченка. – Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2002. – 482 с.
2. Зайченко І. В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів / Зайченко І. В. – К. : "Освіта України", 2006. – 528 с.
3. Класний керівник у сучасній школі : метод. посібник / В. Оржехівська, О. Пилипенко та ін. – К., 1996.
4. Сучасні педагогічні технології: [методичні матеріали до семінарських занять для студентів заочної форми навчання] / Л. О. Дубровська, В. Л. Дубровський, В. В. Ковнер. – Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2011. – 79 с.
5. Положення про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти // ІЗМОУ. – 2000. – № 22.

6. Асмолова Л. Планування в роботі класного керівника / Л. Асмолова // Управління школою. – 2004. – № 24.

7. Сорока Г. Роль класного керівника у розвитку виховної системи класу / Г. Сорока // Управління школою. – 2003. – № 2.

КРИМІНАЛЬНА СУБКУЛЬТУРА НЕПОВНОЛІТНІХ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ

Капштик Аліна, студентка факультету психології та соціальної роботи
Науковий керівник: **Суховєєва Н. М.**, канд. пед. наук, доцент кафедри

Одним із негативних наслідків трансформації соціально-економічної, морально-духовної та інших сфер нашого суспільства є глобальний ріст злочинності. Масштабність та темпи зростання цього явища зробили його одним із основних чинників, що перешкоджають здійсненню соціальних реформ, формуючи при цьому у громадян відчуття незахищеності й тривоги за своє життя та благополуччя. Об'єктивним є той факт, що в суспільстві, стабільному в економічних, політичних, соціальних та моральних відносинах, кримінальний спосіб життя з боку більшості громадян засуджується, а протидія злочинності у більшості випадків є ефективнішою, ніж у суспільстві, що знаходиться у системній кризі, де наслідком загострення соціальних суперечностей є падіння моральності, а злочинна мораль і спосіб життя привертають увагу багатьох членів суспільства. Вони також зумовлюють певну переорієнтацію цінностей, що формувалися і відшліфувалися поколіннями протягом багатьох століть. Порядність, відповідальність, працьовитість, сьогодні підміняються жорстокістю, вседозволеністю, насильством.

Особливе занепокоєння викликає зростання злочинності серед неповнолітніх. За статистичними даними на сьогодні злочинність неповнолітніх має таку структуру: злочини, пов'язані з наркотиками – 2,8 %; хуліганство – 6,2 %; крадіжки – 70,5 %; злочини проти життя та здоров'я – 2,1 %; інше – 9,4 %. Злочинність серед молоді все більше набуває групового характеру. Питома вага злочинів, учинених групами, становить понад 70 %. Щодня підлітки в Україні вчиняють понад 100 злочинів, у тому числі одне вбивство або злочин із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень, одне зґвалтування, два-три розбійні напади, вісім пограбувань, сімдесят крадіжок приватного та державного майна [4, с. 23].

Проблемі злочинності присвячено значну кількість досліджень (Ю. Александров, І. Дегтярьов, В. Оржеховська, В. Тарарухін, Н. Ю. Максимова та інші), в яких аналізуються форми прояву делінквентної поведінки підлітків, їх соціально-психологічні особливості, фактори та передумови, що зумовлюють злочини неповнолітніх, а також способи профілактики такої поведінки.

Однією з характерних рис злочинності як соціального явища є існування специфічної субкультури. У контексті теми нашої роботи інтерес представляє з'ясування існування кримінальної субкультури у середовищі неповнолітніх злочинців та правопорушників, особливості її проявів та вплив на процес ресоціалізації неповнолітніх засуджених в умовах виховних колоній.

Цікаво відзначити, що термін "субкультура" (походить від англ. sub-culture – підкультура) виник у 20-ті роки ХХ ст. й охоплював процеси, що відбувалися в кримінально орієнтованому молодіжному середовищі з протиправними нормами поведінки. На сьогоднішній день феномен "субкультура" визначають як культуру окремої соціальної спільноти (групи, класу, регіону), що чимось відрізняється від традиційної культури суспільства. За допомогою субкультури відбувається соціальна ідентифікація членів певної спільноти [3, с. 401].

В педагогічній науці поняття "субкультура" характеризують як частину загальної культури, систему цінностей, традицій, що притаманні певній соціальній групі, яка відрізняється від домінуючої культури поглядами на життя, звичаями, сленгом, одягом, зачіскою тощо. Тому розрізняють дитячу, молодіжну, маргінальну, регіональну, національних меншин, професійну, а також кримінальну субкультуру.

Кримінальна субкультура є об'єктом наукового вивчення. Так, значну увагу питанню кримінальної субкультури та її профілактики приділяють російські та вітчизняні вчені-кримінологи (Ю. Александров, В. Анісімков, Ю. Антонян, Т. Барило, Л. Білогриць-Котляревский, Д. Виговський, М. Гернет, А. Гуров, М. Денисов, П. Люблинський, І. Мацкевич, В. Тулегенов, М. Яковлев). З'ясуванню соціально-педагогічних аспектів профілактики негативного впливу кримінальної субкультури на особистість неповнолітніх присвячено праці О. Беци, І. Звереві, В. Кривуші, В. Оржеховської, С. Кушнар'ова, В. Лютого, Г. Радова, В. Синьова, М. Фіцули.

Поняття *"кримінальної субкультури"* в сучасній науці трактується, як *сукупність духовних та матеріальних цінностей, що формують стиль негативно спрямованої (девіантної, делінквентної) індивідуальної або групової поведінки людей, обумовленої неформальними нормами, правилами, ідеями, принципами, що протистоять загальноправовій культурі суспільства* [1, с. 38].

Кримінальна субкультура є небезпечною у тому відношенні, що її вплив забезпечує розвиток асоціальної та антисоціальної спільноти, яка характеризується девіацією моральних та правових цінностей. Обслуговуючи інтереси представників злочинного світу, вона являє собою неминучу протидію загальноприйнятим культурним нормам і цінностям. Характерною ознакою такої субкультури є активне культивування у суспільній свідомості зразків і норм поведінки кримінального середовища, нав'язування елементів тюремної творчості, пропаганди кримінальних

способів вирішення проблем конфліктів. Сформувавшись у злочинному середовищі та удосконалюючись в ньому, кримінальна субкультура є відображенням світогляду та настроїв злочинних груп.

В соціально-педагогічному аспекті важливо відмітити, що цінності кримінальної субкультури призводять до втрати людиною практично всіх її соціальних орієнтирів, що викликає в особистості глибинні зміни. Приймаючи ідеали та принципи життя злочинних груп, людина звільняється від соціальних заборон [4, с. 154].

У суспільстві з підвищеною криміногенною ситуацією ознаки кримінальної субкультури проникають у повсякденне життя громадян, на них можна натрапити практично у всіх соціальних групах. Так, за дослідженням А. Гурова 3,6 % термінів кримінального жаргону 30–50-х років трапляються у повсякденній мові звичайного громадянина. У свою чергу соціальні психологи відзначають наявність у повсякденній поведінці громадян елементів, характерних для соціально-психологічного типу засуджених [2, с. 54].

Кримінальна субкультура відрізняється від будь-яких інших субкультур кримінальним змістом норм, що регулюють взаємовідносини і поведінку членів групи. Вона безпосередньо та опосередковано регулює протиправну поведінку та злочинний спосіб життя.

Як справедливо зазначає А. Гуров, кримінальна субкультура складається не тільки з предметних результатів діяльності злочинного світу та його членів (поділу на касти, способів поведінки, матеріальних цінностей тощо), але і суб'єктивних особистісних можливостей та здібностей, які реалізуються в процесі кримінальної діяльності. До них автор відносить знання та вміння, професійно-злочинні навички і звички, рівень інтелектуального розвитку, естетичні потреби, етичні погляди, форми і способи взаємного спілкування, способи вирішення конфліктних ситуацій, управління злочинною групою тощо [2, с. 56].

Кримінальна субкультура увібрала в себе кримінальну ідеологію, окремі етичні норми і цінності, естетичні установки і потреби, міфологію та смаки, якими керуються злочинці у повсякденному житті та побуті.

Цінності кримінальної субкультури можуть швидко розповсюджуватись у молодіжному середовищі, оскільки підлітки виявляють захоплення її зовнішніми атрибутами та символікою, емоційною насиченістю норм, правил та ритуалів. Закріплені круговою порукою і жорстокими правилами, негативно спрямовані неформальні групи намагаються зберегти у таємниці від оточення "закони" життя свого середовища. Але, незважаючи на прихований характер, кримінальна субкультура має чітку структуру.

Як справедливо стверджує В. Пірожков, будь-яке середовище закритого типу породжує у своїй структурі лідерів і аутсайдерів, та обов'язково з'являються особи з нейтральним ставленням до тих чи інших. Спонтанна самоорганізація існує в суспільстві на всіх його рівнях,

та особливо гостро виникає потреба у неформальних об'єднаннях, у середовищі неповнолітніх засуджених. Членство у тому чи іншому неформальному об'єднанні передбачає свідомий вибір стереотипу поведінки та чіткої позиції у поглядах та переконаннях [6, с. 67].

Теоретичний аналіз наукової літератури підтверджує припущення про те, що принципи неформального розподілу засуджених на ієрархічні групи носять динамічний характер свого існування та неоднозначно трактуються не тільки представниками злочинного світу, але і науковцями, які досліджують їх. Фактично має місце: три-, чотири-, шести- та восьмизначний розподіл засуджених.

Дослідження вчених показали, що неформальний розподіл у середовищі неповнолітніх засуджених схожий із розподілом в установах для дорослих, виправних колоніях, але має ряд своїх специфічних особливостей.

По-перше, у середовищі неповнолітніх більш гостро, ніж у дорослих проявляються механізми групової взаємодії (психічне зараження, навіювання, наслідування, конформізм, суперництво), внаслідок чого формується досить складна референтна структура взаємовідносин. По-друге, особливістю середовища неповнолітніх є їх прагнення утворювати групи, що значно полегшує процес адаптації та пристосування. Крім того, будь-який неповнолітній засуджений прагне стати членом елітної групи, потрапивши до якої, він, як правило, позбавлений особистої думки і повністю підпорядкований вимогам лідера [1, с. 38].

Ці особливості формують у середовищі неповнолітніх засуджених чотириступеневий розподіл на ієрархічні групи:

- формальні лідери (актив),
- неформальні лідери (блатні),
- основна маса (пацани),
- аутсайтери (ображені, опущені).

Підсумовуючи зазначимо, що цілком правомірно стверджувати, що норми і цінності кримінальної субкультури засуджених є потужним регулятором не тільки індивідуальної кримінальної поведінки, але і специфічним фактором формування професійної злочинності.

Соціальна шкода впливу кримінальної субкультури обумовлена тим, що вона кримінально деформує соціалізацію особистості та стимулює злочинну поведінку. Проникаючи в середовище засуджених, кримінальна субкультура порушує, а інколи блокує педагогічний процес у місцях позбавлення волі. Вона руйнує внутрішньо-колективні взаємини, змінює колективістські відносини – круговою порукою, товариськість – ворожістю, виправдовує і заохочує злочинський спосіб життя. Під впливом негативно спрямованих груп та лідерів проходить формування і зміна життєвих орієнтацій, потреб, установок, принципів, ідеалів особистості, що в свою чергу пояснюється психологами як готовність сприймати явища і фактори дійсності з окремих кримінальних позицій у

залежності від попереднього досвіду. Це означає, що під впливом групи може утворюватись і антисупільна установка, що формує у даному випадку готовність особистості діяти відповідно до її поглядів, звичок, інтересів проти інтересів суспільства [5, с. 198].

Звільняючись з місць позбавлення волі, кримінально-деформована особистість стає потенціальним джерелом розповсюдження антикультурних цінностей кримінальної субкультури серед підлітково-юнацької спільноти. Маючи за плечима досвід перебування у місцях соціальної ізоляції, особа стає об'єктом поведінкового та комунікативного наслідування, часто виконує роль радника, неформального судді, лідера. Під негативним впливом лідера формується кримінальна свідомість членів групи, а сама група стає своєрідним осередком підготовки молодих злочинців, школою підвищення кримінальної "майстерності".

Отже, слід говорити про вплив кримінальної субкультури на особистість. Під впливом кримінальної субкультури розуміють комплексну дію специфічних взаємопов'язаних факторів, що призводять до кримінальної деформації особистості внаслідок безпосереднього залучення до злочинного середовища протягом певного, як правило, тривалого періоду часу [4, с. 44]. Відзначимо, що на сьогоднішній день основним напрямом протидії негативного впливу кримінальної субкультури є моральне відродження української нації, формування у підлітків та молоді морально здорової громадської позиції

Підсумовуючи зазначимо, що цілком правомірно стверджувати, що норми і цінності кримінальної субкультури засуджених є потужним регулятором індивідуальної кримінальної поведінки, специфічним фактором формування професійної злочинності, а також джерелом розповсюдження цінностей кримінальної субкультури серед підлітків та молоді.

Ігнорування та некритичне ставлення до кримінальної субкультури є найбільшою помилкою у вивченні та реалізації педагогічного процесу у місцях позбавлення волі. У сучасних умовах розвитку та реформування пенітенціарної системи кримінальна субкультура є об'єктивною реальністю, яку необхідно глибоко вивчати та активно протистояти їй.

Література

1. Александров Ю. К. Тюремный закон Ю. К. Александров. / Ю. К. Александров. – М. : Правовое просвещение, 1999. – С. 38.
2. Гуров А. И. Профессиональная преступность. Прошлое и современность / Александр Иванович Гуров. – М. : Юридическая литература, 1990. – С. 54–62.
3. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. – 2 видання / За заг. ред. проф. І. Д. Звереві. – Київ, Сімферополь : Універсум, 2013. – С. 401.
4. Замула С. Ю. Профілактика впливу кримінальної субкультури на неповнолітніх засуджених у спеціальних виховних установах : Навчально-методичний посібник / С. Ю. Замула [Під заг. ред. д. пед. н., проф. Оржеховської В. М.]. – Д., 2011. – 240 с.

5. Замула С. Ю. Кримінальна субкультура неповнолітніх засуджених як соціально-педагогічна проблема / С. Ю. Замула // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. / [редкол. : І. Д. Бех, О. В. Сухомлинська]. – К. : Інститут проблем виховання, 2005. – Вип. 8, кн. 2. – С. 196–201.

6. Пирожков В. Ф. Законы преступного мира молодежи (криминальная субкультура) / Виктор Федорович Пирожков. – Твер : ИПП "Приз", 1994. – С. 67.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРНЕТ-СПІЛКУВАННЯ

Кашпур Марина, студентка факультету іноземних мов
Науковий керівник: **Демченко Н. М.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

Актуальність теми. В даний час у світі існує досить багато засобів, форм і способів спілкування, і чимала частина з них так чи інакше пов'язана з сучасними технічними можливостями, які, зокрема, представлені використанням глобальної комп'ютерної мережі-Інтернет (Internet). Це в першу чергу пов'язано з тим, що людство за останнє століття вчинило величезний стрибок у розвитку науки і техніки, відкрило нові простори для діяльності людини. Так виникнення і розвиток цифрових і комп'ютерних технологій, а згодом масове поширення персональних комп'ютерів, відкрили новий вид взаємодії "людина-комп'ютер", а розвиток мережі Інтернет до взаємодії "людина-комп'ютер" додало можливість комунікації "людина-комп'ютер-людина". Слід зауважити, що Інтернет розвивається досить стрімко. Так на сьогоднішній день Інтернет має близько 15 мільйонів абонентів у більш ніж 150 країнах світу, причому щомісяця розмір Мережі збільшується на 7–10 відсотків. Швидко зростає кількість видань, присвячених Мережі, що віщує широкое її розповсюдження навіть у далеких від техніки областях. Одним словом, Інтернет перетворюється з великої іграшки для окремих інтелектуалів у повноцінний джерело різноманітної корисної інформації для всіх, а також стає основною формою віртуального спілкування.

У даній статті буде розглянута тема, що стосується особливостей спілкування сучасної молоді в Інтернеті. Актуальність обраної теми пояснюється також необхідністю вивчення спілкування в мережі Інтернет, тому як даний вид віртуального спілкування набуває більшої значущості і стає одним з основних видів комунікації молоді в сучасному світі.

Об'єкт дослідження – глобальна мережа Інтернет як спосіб організації міжкультурного спілкування.

Предмет дослідження – особливості віртуального спілкування молоді в Інтернеті.

Мета нашої статті – розглянути особливості віртуального спілкування молоді в Інтернеті.

Основний матеріал. Всі форми Інтернет-спілкування, у зв'язку з його опосередкованістю комп'ютером, мають деякі **особливості**:

1. **Анонімність** – не дивлячись на те, що іноді є можливість отримати деякі відомості анкетного характеру і навіть фотографію віртуального співрозмовника, це недостатньо для реального і більш – менш адекватного сприйняття особистості. Крім того, при віртуальному спілкуванні спостерігається переховування або презентація неправдивих відомостей про себе. Внаслідок такої анонімності та безкарності в мережі проявляється й інша особливість, пов'язана зі зниженням психологічної і соціального ризику в процесі спілкування – афективна розкутість, ненормативність і деяка безвідповідальність учасників спілкування. Людина в мережі може виявляти і виявляє більшу свободу висловлювань і вчинків, тому що ризик викриття і особистої негативної оцінки оточуючими мінімальний [8, с. 47].

2. **Своєрідність протікання процесів міжособистісного сприйняття в умовах відсутності невербальної інформації** – як правило, сильний вплив на уявлення про співрозмовника мають механізми стереотипізації та ідентифікації, а також установка бажаних якостей у партнері.

3. **Добровільність і бажаність контактів** – користувач Інтернету добровільно зав'язує всілякі контакти або йде від них, а також може перервати їх у будь-який момент.

4. **Утрудненість емоційного компонента спілкування** і, в той же час стійке прагнення до емоційного наповнення тексту, що виражається у створенні спеціальних значків для позначення емоцій або в описі емоцій словами (у дужках після основного тексту послання).

5. **Прагнення до нетипової, ненормативної поведінки** – часто користувачі Інтернету презентують себе з іншої сторони, ніж в умовах реальної соціальної норми, програють не реалізуються у діяльності поза мережею ролі, сценарії ненормативного поведінки.

6. **Традиційні для Мережі абрєвіатурні скорочення англійських виражень.**

7. **"Смайлики"** (посмішки). Це спеціальні знаки, якими можна виражати свої почуття при написанні листів чи відповідей на них (досить повернути голову на 90 градусів ліворуч, щоб зрозуміти, що саме цей "смайлик" означає). Ось найбільш вживані:

:-) – посміхаюся;

:-) – посміхаюся і підморгую (зміст листа варто сприймати як жарт, навіть якщо ви цей жарт не можете відшукати години з дві);

8-) – посміхаюся в окулярах, чи посміхаюся із широко відкритими очима (подив);

;-* – цей "смайлик" означає поцілунок;

:-(– суплюся, смутний, розстроєний (повідомлення несе дуже неприємні новини);

;-) – той, хто пише, украй розчарований;

8-O – людина вкрай здивована чимось, чи їй повідомили зовсім несподівану новину (круглі очі і широко відкритий рот);

;-p – показую язик, іронізую, жартую;

;~) – сльози капають з очей, тощо.

У зв'язку з розглянутими особливостями можна зробити висновок про те, що анонімність спілкування тягне за собою цілий ряд наслідків. Так у комунікації за допомогою Інтернет втрачають своє значення невербальні засоби спілкування. Незважаючи на те, що в текстовій комунікації існує можливість висловлювати свої почуття за допомогою "смайликів", фізична відсутність учасників комунікації в акті спілкування призводить до того, що почуття можна не тільки виражати, а й приховувати, так само, як і можна виражати почуття, які людина в даний момент не відчуває [9, с. 160]. В Інтернеті, в результаті фізичної не представленості партнерів по комунікації один одному, втрачає своє значення цілий ряд бар'єрів спілкування, обумовлених такими характеристиками партнерів по комунікації, що виражені в їх зовнішньому вигляді: стать, вік, соціальний статус, зовнішня привабливість, комунікативна компетентність людини. Інше важливе, як наслідок фізичної не представленості людини в текстовій комунікації, – це можливість створювати про себе будь-яке враження за своїм вибором. Дійсно, в текстовій комунікації в мережі Інтернет люди часто створюють собі так звані "віртуальні особистості", описуючи себе певним чином. Віртуальна особистість наділяється ім'ям, часто псевдонімом (який ще називають – "нік"). Існує точка зору, згідно з якою конструювання віртуальних особистостей в Інтернеті – це відображення змін структури ідентичності людини є відображенням соціальних змін. Якщо людина повністю реалізує всі аспекти свого "Я" у реальному спілкуванні, мотивація конструювання віртуальних особистостей у нього, швидше за все, відсутній, тоді спілкування в Інтернеті носить характер доповнення до основного виду спілкування.

Але віртуальне спілкування може мати і компенсаторний, замісник характер, це відбувається у випадку формування Інтернет – залежності. Поведінково така залежність проявляється в тому, що люди настільки воліють життя в Інтернеті, що фактично починають відмовлятися від свого реального життя, проводячи до 18 годин на день у віртуальній реальності. Інтернет-залежні отримують в Інтернеті різні форми соціального визнання. Їх залежність може говорити про те, що в реальному житті соціального визнання вони не отримують, а також про те, що в реальному житті у цієї групи людей можуть існувати певні труднощі у спілкуванні, що знижують їх задоволеність реальним спілкуванням [9, с. 161]. Як будь-яка спільнота, культура спілкування в Інтернеті володіє своїм власним набором цінностей, стандартів використовуваної мови, символів, до якого пристосовуються окремі користувачі. Включаючись у

таку групу, людина отримує можливість підтримки позитивного образу "Я" за рахунок позитивної соціальної ідентичності.

Висновок. Отже, в цілому можна сказати, що основними причинами звернення до Інтернету, як інструменту спілкування може бути:

- недостатнє насичення спілкуванням у реальних контактах – у подібних випадках користувачі швидко втрачають інтерес до Інтернет-спілкування, якщо з'являються нові можливості для задоволення відповідних потреб у реальному житті;

- можливість реалізації якостей особистості, програвання ролей, переживання емоцій, з тих чи інших причин фрустрованих в реальному житті – подібна можливість обумовлена особливостями спілкування за допомогою мережі – анонімністю, нежорсткої нормативністю, своєрідністю процесу сприйняття людини людиною. Бажанням переживання тих чи інших емоцій пояснюється і прагнення до емоційного наповнення тексту.

Також існує ряд характерних особливостей комунікації за допомогою комп'ютерних мереж. По-перше, можливість одночасного спілкування великої кількості людей, що знаходяться в різних частинах світу, і, отже, живуть у різних культурах, по-друге, неможливість використання більшої частини невербальних засобів комунікації і самопрезентації, по-третє, збіднення емоційного компоненту спілкування; і, по-четверте, анонімність і зниження психологічного ризику в процесі спілкування.

Література

1. Белінська Є. Сучасні дослідження віртуальної комунікації : проблеми, гіпотези, результати / Є. Белінська. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 165 с.
2. Горявський Ю. Назад у майбутнє / Ю. Горявський // Світ Internet. – 2001. – № 10. – С. 35–37.
3. Жичкіна А. Соціально-психологічні аспекти спілкування в Інтернеті / А. Жичкіна. – М. : Дашков і Ко, 2004. – 117 с.
4. Крол Е. Усі про Internet : Керівництво та каталог / Е. Крол. – Київ : ВНУ, 2002. – 156 с.
5. Метт Г. Мережевий лікнеп / Г. Метт // Спецвипуск Хакера. – 2001. – № 7. – С. 12–15.
6. Освіта. Комунікація. Цінності. (Проблеми, дискусії, перспективи). За матеріалами круглого столу "Комунікативні практики в освіті" / За ред. С. І. Дудника. – СПб. : Санкт-Петербурзьке філософське товариство, 2004. – 465 с.
7. Петрова Н. П. Комп'ютерна освіта : несприятливий прогноз? / Н. П. Петрова // Hard'n'Soft. – 2006. – № 7. – С. 36–40.
8. Петров К. Мобільна революція / К. Петров // Світ Internet. – 2001. – № 5. – С. 45–48.
9. Посохова В. Інтернет-середовище і формування гендерної ідентичності в процесі життєвого планування / В. Посохова // Соціальна психологія. – 2005. – № 4 (12). – С. 158–162.
10. Симонович С. В. Ви купили комп'ютер : Повне керівництво для початківців у запитаннях і відповідях / С. В. Симонович, Г. А. Євсєєв, В. І. Мураховський та ін. – М. : АСТ-ПРЕСС; Інфорком-Прес, 2006. – 544 с.

11. <http://internet.strana.ru/>
12. <http://www.gumer.info.ru/>
13. <http://www.lib.berkeley.edu/TeachingLib/Guides/Internet/FindInfo.html>
14. <http://www.learnthenet.com/english/section/digdat.html>
15. <http://www.uic.edu/classes/bhis510/lim3/htm>
16. <http://www.itrainonline.org/itrainonline/english/searching.shtml>
17. http://ed.fnal.gov/lincon/tech_find_info.shtml
18. <http://schools.perm.ru/modules/wfsection/article.php?articleid=201>

КУЛЬТУРА СПІЛКУВАННЯ ВЧИТЕЛЯ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Кієнко Жанна, студентка факультету іноземних мов
Науковий керівник: **Самаріна С. І.**, канд. пед. наук.,
старший викладач кафедри педагогіки

У професійній діяльності педагога важливу роль відіграє культура спілкування. Педагогічне спілкування відбувається в різних ситуаціях та умовах. Труднощі в комунікації, як правило, виникають тоді, коли вчитель прагне примусити учнів вступити в контакт, незважаючи на їх емоційний стан, інтелектуальні особливості та бажання спілкуватися. Це "відштовхує" вихованців і сприймається ними як некоректність та нав'язливість. Тому в намірі спілкування слід виявляти обережність, здатність осягнути налаштованість іншого на встановлення контакту, комунікативну дію.

Деякі вчителі запитують себе, чому діти погано працюють на уроках, не відвідують занять чи не люблять предмет, який він викладає. Насправді, все просто: ставлення до вчителя діти часто переносять на предмет, який він викладає [3, с. 129]. Дуже важливо, щоб вчитель знайшов підхід до дітей, встановив контакт з ними. Вирішення цієї проблеми може полягати у спрямованому вивченні основ спілкування в діяльності викладача. Педагогічна культура спілкування вчителя є дуже важливим складником його педагогічної діяльності. Вчитель має бути не лише "своїм" для вихованців, але й залишатися при цьому педагогом.

Професіональне педагогічне спілкування визначається як комунікативна взаємодія педагога з учнями, батьками, колегами, спрямована на встановлення сприятливого психологічного клімату, психологічну оптимізацію діяльності і стосунків [1, с. 113]. Якщо говорити про педагогічну культуру спілкування, то вчитель має враховувати оточення, в якому він перебуває, вік співрозмовників, стосунки з людьми, місце події, конкретну ситуацію і ще дуже багато аспектів. Він не повинен говорити з аудиторією занадто зухвало та зарозуміло, бо діти зрозуміють, що їх не поважають і вони не будуть зацікавлені у співпраці. Але педагог також не має говорити занадто м'яко, тихо, сором'язливо, оскільки учні вважатимуть, що вони можуть не слухати учителя, поводитись, як вони заба-

жають, при цьому залишаючись без покарання. Вчитель має бути авторитетом для дітей, прикладом для наслідування та порадиником. Він має постійно працювати над собою та своєю діяльністю, якщо бажає досягти позитивного результату. Діти швидко відчувають нещирість у спілкуванні, тому вчителю не варто їх обманювати, навіть, якщо у нього добрі наміри. Звісно, людина не може постійно перебувати у гарному настрої, адже існує багато різних обставин та ситуацій. Проте перед тим, як зайти в клас, вчителю варто зібратися з думками, розслабитись, відкинути переживання і психологічно налаштуватися на роботу. У педагогічній літературі представлено значну кількість методичних рекомендацій щодо оптимізації процесу входження вчителя у творчий стан.

Зазначимо, що культура педагогічного спілкування передбачає реалізацію у професійній діяльності таких складових як мовленнєва культура вчителя та культура спілкування під час взаємодії з іншими людьми. Мовленнєва культура вчителя залежить від виразності його мови, вміння доцільно використовувати засоби художньої виразності. Культура спілкування під час взаємодії з іншими людьми полягає в умінні знайти правильний підхід, вислухати співрозмовника. Варто пам'ятати, що діти – це маленькі дорослі, тому вчитель має ставитись до них відповідно, з повагою, розумінням, щирістю.

Оскільки навчальне заняття поєднує різні форми, види, жанри, функціональні різновиди спілкування, вчителю важливо дотримуватись мовного етикету уроку, творчо інтерпретувати конкретні комунікативні ситуації. Дотримання етикету не тільки не обтяжує, а й, навпаки, розширює комунікативні можливості педагога, забезпечує ефективний обмін почуттів і думок, зближує потенційних співрозмовників, робить спілкування бажаним, а процес надання і сприймання інформації – цікавим, психологічно актуальним [2, с. 114].

Зауважимо, що у педагогічній діяльності існують різноманітні бар'єри і дистанції у спілкуванні. Оскільки спілкування не може обмежуватись лише інформативною функцією, то воно має, долаючи ці бар'єри, створити умови для активного пошуку шляхів взаємодії та заохочування дітей до співпраці.

Варто зазначити, що виразність мови вчителя передбачає чіткість, лаконічність, простоту та природність його мовлення. Потрібно уникати слів-паразитів, одноманітності, монотонності й мовних повторів. Культура спілкування вчителя враховує і організацію невербальної взаємодії між учасниками навчально-виховного процесу, що, в першу чергу, виявляється у доречному підсиленні мовлення жестикуляцією. Існують певні рекомендації та вказівки щодо використання жестів, вчителю варто їх дотримуватись, оскільки неправильне використання жестів може призвести до непорозуміння у спілкуванні. Наприклад, дотик до дитини молодшого шкільного віку означатиме схвалення дій учня, тоді як цей самий жест у роботі зі старшокласниками буде недоречним і виглядатиме досить дивно.

Отже, педагогічне спілкування як професійно-етичний феномен потребує від учителя спеціальної підготовки з оволодіння технологією взаємодії з людьми, набуття морального досвіду, педагогічної мудрості в організації стосунків з учнями, батьками, колегами у різних сферах навчально-виховного процесу. Культура людського спілкування – це складова загальної культури особистості, тоді як її відсутність – свідчення бездуховності людини. Педагог несе відповідальність за формування людяності в людині, тому йому слід дотримуватися культури спілкування, незважаючи на суспільні негаразди. Вчитель повинен вимогливо ставитися до виконання своїх обов'язків перед суспільством, учнями, їх батьками, до себе як до людини, яка добровільно обрала власний педагогічний шлях.

Література

1. Педагогічна майстерність / Крамущенко Л. В., Кривonos І. Ф., Мирошник О. Г. та ін. ; за ред. І. А. Зязюна. – 2-ге вид. – К. : Вища школа, 2004. – 422 с.
2. Педагогічне спілкування у діяльності вчителя / [укладачі: Киричок І. І., Кучерявець В. Г.]. – Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2009. – 392 с.
3. Педагогічна творчість і майстерність / [уклад. Гузій Н. В.]. – К. : "ВІПОЛ", 2000. – 168 с.

ПРОЕКТУВАННЯ ВИХОВНОЇ СИСТЕМИ ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ НА ЗАСАДАХ ІДЕЙ СОФІЇ РУСОВОЇ

Колеганова Л. В., студентка факультету психології і соціальної роботи
Науковий керівник: **Коваленко Є. І.**, канд. пед. наук,
професор кафедри педагогіки

Актуальність теми. Нині з'явилося багато нових програм, концепцій, різних методик, що стосуються дошкільного виховання, переважно запозичених зі світового досвіду. Однак в Україні є своя концепція, власна педагогічна теорія і практика дошкільного виховання, яку розробила С. Русова. Погляди С. Ф. Русової на проблеми розумового, морального, естетичного, трудового, дошкільного, сімейного виховання, підготовки вихователів дитячих садків є актуальними і нині.

Дошкільні навчальні заклади, що працюють за ідеями С. Русової, відрізняються один від одного, але спільним в них є головне – увага до особистості кожної дитини, сприяння її творчому розвитку.

Мета цієї статті полягає в розгляді проектування виховної системи дошкільного закладу на основних засадах виховання С. Русової.

Принципово важливе значення для розвитку дошкільної освіти має позиція С. Ф. Русової щодо програм для дитячих садків. Більш, ніж

півстоліття дошкільні заклади працювали за єдиною програмою, що спричинило виникнення унітарної системи дошкільного виховання. Не все в ній заслуговує критики. Однак, саме єдиною обов'язковою програмою обумовлено один тип дошкільних закладів з єдиним змістом, методами роботи і вимогами щодо її наслідків. Це призвело до спрощення виховного процесу, розпорядку дня, стилю взаємин вихователів і дітей, зменшенню творчого ставлення, психологічної і особистісної орієнтованості.

Праці С. Ф. Русової в цей час не вивчались. Ідеї С. Ф. Русової у цьому напрямку є незалежними від часу, історичного періоду чи, навіть, рівня розвитку психологічних і педагогічних наук.

З метою показу і доведення сучасності та перспективності ідей, поглядів С. Ф. Русової в статті досліджено питання розвитку ідей відомого педагога в системі сучасної суспільної дошкільної освіти в Україні. Перший досвід використання ідей С. Ф. Русової в роботі дошкільних навчальних закладів та шкіл-дитячих садків засвідчив низку позитивних наробок і нерідко значних труднощів, що стосуються різних аспектів діяльності, які, очевидно, притаманні новим типам освітніх закладів. Більшість із оригінально і нестандартно розроблених С. Русовою проблем виховання та розвитку дітей не лише не втратили значущості, а, навпаки, ще чекають на реалізацію в майбутньому. І цілком вірогідно, що актуальними вони будуть і в XXI столітті.

Принципи, що за ними, як вважала С. Русова, має будуватися український дошкільний заклад, становлять таку систему [7]:

- дитячий садок має працювати на засадах сучасних положень психології і педагогіки про закономірності та умови розвитку дитини, найдоцільніші для дошкільного віку методи виховання;
- дитячий садок має бути просякнутий національним духом свого народу, закладатися на демократичному ґрунті;
- психологічною основою виховання має бути творча діяльність дитини;
- дошкільне виховання має сприяти якнайкращому розвитку мовлення дітей;
- дошкільне виховання має поєднувати народну педагогіку із сучасними дослідженнями в галузі вікової психології, відроджувати традиції, що дають дітям відчуття своєї причетності до національних основ і визначити орієнтири на майбутнє, перспективи наступної роботи;
- створення можливостей для запровадження дослідницької роботи з метою стимулювання пізнавальної активності дітей;
- серйозна увага до проблем родинного виховання як найбільш природної основи повноцінного психічного і фізичного розвитку особистості.

С. Русова вважала, що на психологічний розвиток дитини впливає середовище яке її оточує. Вона наголошує: "...навкруги в дитячому

садку мусить бути усе рідне, що нагадує знайомі хатні обставини з найкращого боку; мусить лунати рідне слово, рідна музика й поезія" [6]. Причому С.Русова вказує, що таке середовище має бути комфортним для дитини, вміщувати цікаву і доступну для їхнього сприйняття інформацію, ознайомлювати дітей з соціально-культурним життям, будуватися на національному матеріалі.

Таким чином, чітко окреслюються основні складові середовища дошкільного закладу, які охарактеризувала С. Русова:

- середовище власного "я" дитини;
- природне середовище;
- соціальне середовище;
- предметне середовище.

На психологічний розвиток дитини за словами С. Русової, крім оточуючого середовища впливає рідна мова та художня література, рідна природа та природознавство, гра та зв'язок гри з іншими видами діяльності дошкільника, мистецтво в духовному і загальному розвитку дитини.

Дошкільні навчальні заклади, що працюють за ідеями С. Русової, відрізняються один від одного, але спільним в них є головне – увага до особистості кожної дитини, сприяння її творчому розвитку. За ідеями С. Русової педагоги будують такі важливі і складні ділянки роботи, як організація гри і театру у вихованні дітей, співпраця з батьками тощо. На перше місце педагоги цих закладів ставлять дитину з її настроєм, бажаннями, у переважній більшості слабким здоров'ям. На краще змінюються самі педагоги, їх ставлення до дітей і взагалі до роботи. Небайдужість, самовідданість, теплота у відносинах стали характерними у цих колективах.

Всі ці зміни в виховній системі дошкільного навчального закладу пояснюється тим, що вихователі почали використовувати в своїй педагогічній діяльності психолого-педагогічне проектування, яке складається з шести етапів: мотиваційного, інформаційного, репродуктивного, узагальнюючого, творчого, рефлексивно-оцінювального. Цей поділ є досить умовним, а назва етапу вказує на педагогічні завдання, які є домінуючими в той чи інший період дитячої діяльності[4].

Планування навчально-виховної роботи за проектною моделлю не обмежує дій вихователя жорсткими нормами побудови освітнього процесу, оскільки практично неможливо наперед передбачити і чітко розпланувати хід того чи іншого заняття, спостереження чи гри. Тому вихователь може змінювати розклад занять, надаючи перевагу інтегрованим заняттям. Проте дуже важливо, щоб педагог чітко усвідомив і спланував кожен крок проектування спільної з дітьми діяльності, визначивши тему проекту, його мету (навчальну, розвиваючу, виховну), орієнтовну тривалість проекту (в групах раннього віку – один день; у молодшій групі – декілька днів; у середній, старшій – від двох тижнів до одного місяця), види діяльності та зміст роботи з дітьми на кожному етапі.

Таким чином, кожен педагог, який прагне працювати інноваційно, має усвідомити, що його навчальний вплив не може здійснюватись без

реальної активної діяльності самої дитини. Зміна відношення педагога до вихованців полягає в тому, що він має сприймати кожну дитину як рівноправного партнера, як особистість, рахуватись з її бажаннями, визнавати за нею право спілкуватись з педагогом на рівних, висловлювати та відстоювати свою думку.

Література

1. Беднаржова Т. Софія Русова (до 60-річчя з дня смерті) / Тетяна Беднаржова // Пороги. – 2000. – № 1. – С. 12–13.
2. Зайченко І. В. Педагогічна концепція С. Ф. Русової: [навчальний посібник для студентів педагогічних спеціальностей вузів] / Передмова М. Д. Ярмаченка / Іван Васильович Зайченко. – Чернігів: РВК "Деснянська правда", 2006. – 232 с. – (3-е вид., доп. і переробл.)
3. Коваленко Є. І. Софія Русова – видатний педагог України / Є. І. Коваленко, І. М. Пінчук // Русова С. Вибрані педагогічні твори : у 2-х кн. / [за ред. Є. І. Коваленко; упоряд., передм., прим. Є. І. Коваленко, І. М. Пінчук]. – К.: Либідь, 1997. – Кн. 1. – С. 7–43.
4. Педагогічна спадщина Софії Русової і сучасна освіта: [науково-методичний посібник / за ред. В. Г. Слюсаренка, О. В. Проскури]. – К.: ІЗІН, 1998. – 196 с.
5. Русова С. Вибрані педагогічні твори / Русова Софія. – К.: Освіта, 1996. – 304 с.
6. Русова С. Теорія і практика дошкільного виховання / Софія Русова. – Львів – Краків – Париж: Просвіта, 1993. – 127 с.
7. Русова Софія. Нові методи дошкільного виховання / Софія Русова. Вибрані педагогічні твори: у 2-х кн.: [за ред. Є. І. Коваленко] / Упор. Є. І. Коваленко, І. М. Пінчук. – К.: Либідь, 1997. – Кн. 1. – 272 с. – С. 162–171.

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНО-ВОЛЬОВОЇ ГОТОВНОСТІ ДІТЕЙ 6-ГО РОКУ ЖИТТЯ ДО ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Кольчуріна Наталія, студентка факультету психології і соціальної роботи
Науковий керівник: **Коваленко Є. І.**, канд. пед. наук,
професор кафедри педагогіки

Актуальність. Перехід дитини дошкільного віку з дитячого садка до школи є важливим етапом її життя. Він пов'язаний не лише зі зміною середовища її розвитку, а й із відповідними процесами самоусвідомлення, і характеризується зіткненням з новими проблемами, відкриттям у собі нових можливостей.

Сьогодні проблема психологічної готовності до шкільного навчання є особливо актуальною у зв'язку із перебудовою системи дошкільної та початкової освіти, з переходом до навчання дітей з 6 років.

Готовність дитини до шкільного навчання – це сукупність фізіологічних і психологічних особливостей дитини старшого дошкільного віку,

яка забезпечує успішний перехід до систематично організованого шкільного навчання.

Метою даної статті є визначення основних напрямків, компонентів і критеріїв готовності дитини до шкільного навчання.

На думку М. І. Дьяченко і Л. А. Кандибович, психологічна готовність – це істотна передумова цілеспрямованої діяльності, її регуляції, стійкості й ефективності. Вона допомагає людині успішно виконувати свої обов'язки, правильно використовувати знання, досвід, особисті якості, зберігати самоконтроль і перебудовувати свою діяльність із появою непередбачених перешкод [5].

Своєчасна діагностика готовності дитини до навчання у школі дозволяє:

- визначити ступінь готовності дитини до шкільного навчання;
- покращити процес адаптації дитини до школи;
- запобігти втомлюваності й захворюваності молодших школярів, надмірній нервово-психічній напрузі під час виконання шкільних завдань;
- спрямувати увагу вихователів, вчителів і батьків на необхідність проведення додаткової розвиваючої та корекційної роботи із дітьми, які мають низький рівень готовності до навчання у школі.

Залежно від визначення психологічної готовності до діяльності, різними авторами виділяються її структура, головні складові: мотиваційний, пізнавальний, емоційний, вольовий, когнітивний компоненти [5].

Отже, основні компоненти загальної (психологічної) готовності до школи:

1. Мотиваційна готовність до навчання у школі. Виявляється у прагненні дитини до навчання; у достатньо високому рівні пізнавальної діяльності і мислительних операцій; у володінні елементами навчальної діяльності; у певному рівні соціального розвитку. Все це забезпечує психологічні передумови включення дитини в колектив класу, свідомого, активного засвоєння навчального матеріалу, виконання різноманітних шкільних обов'язків. Свідченням мотиваційної готовності є наявність у дитини бажання йти до школи і вчитися, сформованість позиції майбутнього школяра. Якщо в дитини сформувалися адекватні уявлення про школу, вимоги до нової поведінки, вона не відчуватиме труднощів у прийнятті нової позиції, легко засвоюватиме норми і правила навчальної діяльності та поведінки в класі, взаємини з учителем і школярами.

2. Емоційно-вольова готовність до навчання у школі. Засвідчує здатність дитини регулювати свою поведінку в різноманітних ситуаціях спілкування і спільної навчальної діяльності, виявляється у самостійності, зосередженості, готовності й умінні здійснювати необхідні вольові зусилля.

3. Розумова готовність дитини до навчання в школі. Виявляється у загальному рівні її розумового розвитку, володінні вміннями і навичками, які допоможуть вивчати передбачені програмою предмети. Загалом

розумова готовність дитини до навчання у школі охоплює її загальну обізнаність з навколишнім світом, елементи світогляду; рівень розвитку пізнавальної діяльності й окремих пізнавальних процесів (мовлення, пам'яті, сприймання, мислення, уваги); передумови для формування навчальних умінь і загалом навчальної діяльності [7]

Мотиваційна і розумова готовність, емоційно-вольовий розвиток фізичне загартування дитини забезпечуються спільними зусиллями як дошкільного закладу так і сім'ї.

Мотиваційно-вольова сфера включає в себе сформованість навчальної мотивації (бажання вчитися – все для школи) і довільності поведінки (усвідомлення "треба вчитися і працювати"). Якщо мотиваційно-вольова сфера не розвинена, дитина не зможе успішно навчатися навіть у тому випадку, якщо вона добре читає, вміє писати і рахувати [2].

Важливий фактор вольового розвитку дошкільників – формування мотивів, зв'язаних із взаєминами дитини з дорослими і ровесниками. Характерною рисою дошкільників є те, що загальмовувати безпосередні свої бажання, підпорядковувати мотиви у залежності від їх суспільної цінності, дітей спонукає авторитет дорослого, любов до нього. Довіра до дорослого змушує дитину відмовляти собі в тому, що може викликати невдоволення близької людини.

У процесі взаємин дітей-ровесників виховуються їх вольові якості: бажання зробити щось корисне, приємне іншому, формується здатність жертвувати особистими бажаннями заради інтересів інших людей, докладає зусиль до спільної справи [3].

Визначну роль мотивації готовності дитини до шкільного навчання підкреслює своїх роботах Л. І. Божович. Вона виділяє дві групи мотивів навчання [3]:

- широкі соціальні мотиви навчання, або мотиви пов'язані "з потребами дитини у спілкуванні з іншими людьми, з бажанням учня зайняти певне місце в системі доступних йому суспільних відносин";

- мотиви, пов'язані безпосередньо з навчальною діяльністю, або "пізнавальні інтереси дітей, потреба в інтелектуальній активності і в оволодінні новими вміннями, навичками і знаннями".

Розвиток мотивації шкільного навчання передбачає формування уявлень дошкільника про те, яким буде навчання в школі, знань про те, яким буде його завтрашній день і підготовку дитини до нього як до радісної події. Тому дорослим потрібно з'ясувати зміст і характер стихійних уявлень дитини про школу та коригувати їх [8].

Розглянемо мотиваційну готовність дошкільника до навчання у школі:

- мотиваційна готовність полягає у бажанні дитини вчитися, її ставленні до школи і навчання як до серйозної діяльності;

- структура мотиваційної готовності включає пізнавальні й соціальні мотиви при провідній ролі останніх;

– розвиток мотиваційної готовності дитини до шкільного навчання передбачає формування правильних та різнобічних уявлень і знань дитини про школу, про шкільні вимоги; емоційно-позитивного ставлення до майбутнього навчання та розвиток пізнавальної активності дітей;

– педагогічними засобами формування готовності дошкільника до навчання у школі є читання книг про школу, знайомство з деякими правилами поведінки учня, відвідування школи; прийом аналізу дитячих робіт дорослим спільно з вихованцями; ігри "У школу".

Висновки. Унаслідок теоретичного аналізу ми встановили, що результатом підготовки дітей дошкільного віку до навчання в школі – є психологічна готовність, яка охоплює компоненти, що забезпечують успішну адаптацію до умов і вимог школи (мотиваційну готовність, емоційно-вольову готовність, розумову, психологічну готовність до спілкування та спільної діяльності) та аспекти зрілості (розумової, соціальної, емоційної).

А на формування психологічної готовності до навчання безумовно впливають вихователі, психологи дитячих закладів та сім'я, які постійно повинні постійно взаємодіяти.

Загалом, психологічна готовність є цілісним станом психіки дитини, що забезпечує успішне прийняття нею системи вимог школи і вчителя, успішне оволодіння новою для неї діяльністю та новими соціальними ролями.

Література

1. Артемова Л. Щоб дитина хотіла і вміла вчитися / Людмила Артемова // Дошкільне виховання. – 2000. – № 5. – С. 6–7.
2. Бабаева Т. Н. Совершенствование подготовки детей к школе в детском саду / Т. Бабаева. – Л., 1990. – 81 с.
3. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Л. И. Божович. – СПб. : Питер, 2008. – 400 с.
4. Гуткина Н. И. Психологическая готовность к школе / Н. И. Гуткина. – М. : Образование, 1996. – 160 с.
5. Дьяченко М. И. Психологические проблемы готовности к деятельности М. И. Дьяченко, Л. А. Кадыбович. – Минск : Изд-во БГУ, 1976. – 176 с.
6. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Григорій Силевич Костюк / За ред. Л. М. Проколієнко. – К. : Рад. шк., 1989. – 608 с.
7. Кравцова Е. Е. Психологические проблемы готовности детей к обучению в школе / Елена Евгеньевна Кравцова. – М. : Педагогика, 1991. – 152 с.
8. Черепаня Н. І. Проблеми готовності дитини до школи / Наталія Іванівна Череваня // Педагогіка і психологія: Формування творчої особистості: проблеми і пошуки. Зб. наук.праць. Вип. 33. – Київ, 2004. – С. 421–426.

СПАДЩИНА СОФІЇ РУСОВОЇ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОСТІ

Кательницька Л. В., студентка групи ІП-41
історико-юридичного факультету
Науковий керівник: проф. **Коваленко Є. І.**

Тільки після проголошення суверенності України предметом наукового аналізу стала педагогічно-просвітницька діяльність Софії Федорівни Русової – педагога світового рівня, визначного громадського діяча, літературного критика, життя якої було і залишається прикладом служіння українському народові. З її іменем пов'язане національне відродження нашого народу. Доля Софії Федорівни склалася так, що їй судилося довгі роки жити за межами рідної землі, а багатогранна творчість цієї жінки тривалий час замовчувалася.

Вся діяльність Софії Русової націлена на створення в Україні власної системи національного виховання. Висловлені нею думки не втратили свого значення в наш час, коли особливо гостро постає проблема створення системи виховання і навчання, побудованої на народному виховному досвіді, українських виховних традиціях.

Багатогранність творчого доробку вченої, його значення для сучасної теорії та практики національної освіти й виховання і недостатнє вивчення зумовлюють актуальність статті.

Творчість С. Русової опинилася в центрі уваги вже на початку ХХ ст. Рецензії, коментарі, огляди, у яких оцінювалися її окремі аспекти, перед Першою світовою війною були опубліковані в періодичних виданнях царської Росії та Буковини, Галичини. У міжвоєнний період спроби наукового осмислення суті творчої спадщини Софії Русової були здійснені К. Слоновською, Б. Залевським, В. Лащенком. Із публікацій представників української діаспори другої половини ХХ ст. заслуговують на увагу статті В. Єрмоленко, Н. Ліндфорс-Михалевич, О. Лятуринської, Г. Мандрики, О. Русової-Базілевської.

Глибоке вивчення, критичне осмислення і теоретичне узагальнення поглядів С. Русової, що набуло свого поширення у 90-ті роки ХХ ст., представлене у великому обсязі праць істориків, педагогів. До числа перших українських дослідників, хто зробив значний внесок у повернення на Батьківщину із забуття творчої спадщини педагога, належать Н. Дічек, Є. Коваленко, І. Зайченко, В. Качкан, Т. Ківшар, О. Проскура, З. Нагачевська, Н. Калениченко, О. Сухомлинська. У їхніх наукових працях досліджено громадсько-педагогічну діяльність і провідні ідеї науково-теоретичного доробку С. Русової.

Мета статті полягає в тому, щоб показати актуальність поглядів видатного педагога для незалежної української держави на сучасному етапі її розвитку.

На нашу думку, погляди С. Русової співзвучні з потребами сьогодення.

Цілком по-сучасному сприймається нині, як і колись, заклик Софії Русової працювати на благо українського народу. "Життя не жде: воно кличе нас до роботи. І доля, щастя нашого народу залежить від того, як ми проведемо в життя дороге, велике гасло: вільна національна школа для виховання вільної, свідомої, дужої нації," – зазначала вчена [9; с. 138]. Щоб успішно виконати це призначення, на думку педагога школи в Україні мають бути різними за формами, змістом, методами, організацією навчання та виховання, але всі вони повинні бути національними за своєю сутністю.

Є. І. Коваленко пише: "Процес виховання особистості, як визначала С. Русова, є надзвичайно багатоплановий, динамічний. Він обумовлюється всією цілісною виховною системою: сім'єю, дитячим садком, школою, позашкільними закладами, різноманітними неформальними об'єднаннями, які відіграють важливу роль у позашкільному вихованні і мають велике значення для морального розвитку учнів" [3; с. 76].

Ми погоджуємося з думкою С. Русової, що виховання повинне розпочинатися з народження дитини. Педагог стверджує: "Нація народжується коло дитячої колиски, лише на рідному ґрунті, серед рідного слова, пісні здатна вирости національно свідомою дитина". Найдієвішим засобом національного виховання С. Русова визнає рідне слово. Саме через слово дитина сприймає духовні цінності народу, здійснюється її художньо-образне мислення, засвоюються мораль, історичний досвід народу тощо. В національній школі мова мусить стояти на чолі так званого гуманітарного навчання і виховання [8; с. 83].

Для сучасної системи освіти в Україні особливо актуальними видаються судження С. Русової, які стосуються проблем двомовності в освіті. Висловлені в умовах зростання, ополячення та румунізації українців, вони позначені палкою пристрастю педагога-патріота і водночас глибоким науковим аналізом психолого-педагогічних "заперечень двомовності".

І. В. Зайченко відмічає: "Збільшення інтересу до творчої спадщини С. Русової, її педагогічних ідей і поглядів обумовлене їх актуальністю, вагомим теоретичним і практичним значенням для розбудови сучасної освіти, школи, національного виховання, педагогічної науки в Україні" [2; с. 5].

На нашу думку, життя, діяльність і творчість С. Русової є справжнім подвигом в ім'я України та українства.

Потрібно зазначити ще й те, що у системі національної освіти і виховання Софія Русова надзвичайну увагу приділяла дошкільному вихованню, яке, на її думку, є мостом, що перекидається між школою і родиною. У своїх працях "Націоналізація дошкільного виховання", "В дитячому садку", "Дошкільне виховання" та ін. С. Ф. Русова глибоко розробляє методику навчання та виховання дітей: досліджує проблеми розвитку мови і мовного навчання, морально-соціального виховання, підготовки педагогічних кадрів (садівниць) тощо.

У вихованні дитини слід враховувати психологію, світогляд тієї нації, представником якої вона є: "Національне виховання є певний ґрунт у справі зміцнення моральних сил дитини і оновлення відродженої душі народу". Суто національне, "український дух" зазначає С. Русова, має втілюватись у творчу діяльність дітей дитячого садка [5; с. 151].

У педагогічній концепції Софії Русової особлива увага надається художньо-мовленнєвому вихованню дітей засобами художньої літератури, образотворчої діяльності й музики. Насамперед учена описує, яке велике значення для маленьких дітей мають оповідання й казки, як вони люблять їх слухати.

Концепція національної освіти С. Русової базувалася на її глибокому переконанні, що доля, щастя нашого народу залежать від того, як ми втілимо в життя дороге, велике гасло: вільна національна школа для виховання вільної, свідомої дужої нації.

Аналізуючи світовий досвід, С. Русова ставить питання про те, на якому ґрунті засновувати українську школу, якими принципами вона має керуватися. Орієнтири ж слід шукати у Т. Шевченка:

"І чужому навчайтесь, й свого не цурайтесь!"

С. Русова вважала школу провідним чинником і засобом соціально-економічного та культурно-освітнього визволення українського народу, важливою умовою його самореалізації, виховання національної самосвідомості. Тоді ж вона розробила загальні засади майбутньої національної школи, які виклала у "Проекте новой свободной школы для Украины" і які знайшли відображення в наукових дослідженнях І. Зайченка [11].

Єдина школа, за висновком С. Русової, "бере дитину з дошкільних організацій на 7-му році й доводить до 14 літ, і тоді вже робиться диференціація по різних галузях промислово-професійної освіти. Ті учні, що мають хист до науки, переходять до гімназій, де за 4 роки класичного або реального навчання, дитина готується або до вищої загальної наукової або ж до вищої технічної школи. Така єдина школа має бути однаковою для всіх, задовольняти всі різноманітні здібності, всі нахили" [9; с. 107]. Отже, однакова для всіх 12-річна школа не обмежує простору для виявлення індивідуальних здібностей дитини.

Вчена розглядає навчально-виховний процес у його єдності, вважаючи, що виховувати моральні якості окремо неможливо. На її думку моральним вихованням має бути перейняте все навчання і життя. Провідним методом виховання С. Ф. Русова вважає гідний для наслідування приклад дорослих і всіх тих, з ким спілкується дитина. У зв'язку з цим, вважає вона, треба, щоб вихованці у своєму оточенні бачили якнайбільше добра і краси.

Показником рівня вихованості особистості значною мірою слугує здатність останньої до усвідомлення моральної відповідальності за свої вчинки перед собою, іншими людьми, суспільством, до здійснення морального самоконтролю і самовдосконалення; до глибоких емоційних переживань за свої вчинки і думки.

Цінності ж естетичного виховання С. Русова вбачала в тому, щоб "розвинути свідомість, смак естетичний до найкращого приймання художніх вражень", розвинути "почуття краси, вимоги гармонії і в житті, і в душі своїй, і в творах майстрів, і в наших власних творах і вчинках".

Прагнення до краси людині властиве ще з дитинства. Ось чому важливо розвивати в дітях почуття краси й гармонії і в житті, і в праці та вчинках [9; с. 67].

Провідне місце у навчанні, фізичному і духовному зростанні дітей С. Ф. Русова надає народному вчителю. Він має бути національно свідомим українцем, що володіє високим рівнем культури, скарбами народної педагогіки, здатний творчо використовувати їх на практиці.

Головним завданням педагога С. Ф. Русова вважає розвиток самостійності дитини. Треба "не вчити дитину, не давати їй готові знання, а більш усього збудити її духовні сили, розворушити її цікавість, виховати її почуття" [6; с. 14].

Не втратили актуальності до нинішніх днів слова Софії Федорівни про те, що бути гарним шкільним вчителем, педагогом – це бути справжнім реформатором майбутнього життя України, бути апостолом Правди і Науки. Тільки великим зусиллям таких апостолів Україна матиме чесних діячів-патріотів, вмілих практичних робітників і соціально об'єднану, інтелектуально розвинену народну масу.

Теоретичні принципи побудови системи національної освіти, розроблені С. Русовою, мають загальнокультурне значення. Вони можуть стати основоположними і в розбудові національних типів шкіл для народів, які проживають в Україні, – росіян, поляків, євреїв, болгар, угорців, румунів та інших народів. Принципи, наповнені національним змістом, дадуть можливість створити навчальні заклади, в яких дитина росте з почуттям власної національної гідності, любові до Батьківщини і водночас поваги до інших народів, готовності до взаємного розуміння, взаємин спільної праці, спільних моральних обов'язків.

Таким чином, стратегічним завданням реформування освіти в Україні є відродження і розбудова національної системи освіти як найважливішої ланки виховання свідомих громадян Української держави, формування освіченої, творчої особистості, становлення її фізичного і морального здоров'я, забезпечення пріоритетності розвитку людини.

Література

1. Гальонка О. А., Ланько Н. О. Творча реалізація ідей С. Русової в практиці освітян Чернігівщини // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2011. – № 8. – С. 78–83.
2. Зайченко І. В. Педагогічна концепція С. Русової. – Чернігів, 2006. – 264 с.
3. Коваленко Є. І. Освітня діяльність і педагогічні погляди С. Русової / Є. І. Коваленко, І. М. Пінчук; за ред. Є. І. Коваленко. – Ніжин : НДПІ, 1998. – 214 с.

4. Кошель А. П. С. Русова про естетичне виховання дітей дошкільного віку засобами мистецтва // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Сер. : Пед. науки / Черніг. держ. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. – Чернігів, 2009. – Вип. 71. – С. 39–42.

5. Лохвицька Л. В. Софія Русова про організацію середовища для дітей дошкільного віку // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2011. – № 8. – С. 150–152.

6. Маяцька Н. О. Ідеал вихователя очима Софії Русової // Таврійський вісник освіти. – 2011. – № 3 (35). – С. 12–17.

7. Наконечна М. М. Гуманізм Софії Русової та сучасні виклики психології // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2011. – № 8. – С. 153–155.

8. Русова Софія. Вибрані педагогічні твори: У 2 кн. Кн. 1 / За ред. Є. І. Коваленко; упоряд., передм., прим. Є. І. Коваленко, І. М. Пінчук. – К.: Либідь, 1997. – 272 с.

9. Русова Софія. Вибрані педагогічні твори: У 2 кн. Кн. 2 / За ред. Є. І. Коваленко; упоряд., передм., прим. Є. І. Коваленко, І. М. Пінчук. – К.: Либідь, 1997. – 320 с.

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ІНТЕГРАТИВНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИСТОСТІ

Котенко Алла, студентка V курсу історико-юридичного факультету
заочної форми навчання
Керівник: **Новгородська Ю. Г.**

Проблема толерантності для українського суспільства пов'язана насамперед із необхідністю подолання внутрішньої роз'єднаності, у тому числі політичної, соціальної, релігійної. Нетерпимість є однією з найбільших глобальних проблем сучасного світу. Виникає інтерес до явища толерантності, що розглядається як один з можливих шляхів подолання соціальної напруженості. Серед пріоритетних напрямів реформування навчально-виховного процесу є реалізація принципів загальнолюдської моралі, формування усвідомлення взаємозв'язку свободи, прав людини та її громадянської відповідальності, вміння міжособистісного спілкування та підготовки підрастаючого покоління до життя в умовах полікультурного простору.

Виховання толерантності надає можливість пізнання культури різних народів, створюючи тим самим передумови взаєморозуміння і пошани, позиції співпраці, що є запорукою соціальної міжнародної стабільності. Основу сучасного освітнього простору має складати педагогіка толерантності, яка передбачає зміну системи людських відносин, побудову їх на взаємній повазі.

Вперше питання про педагогічну толерантність порушив М. Бубер. Він окреслив коло важливих ознак, проявів толерантності, показав

зв'язок толерантності з життям людей у малих групах, виявив риси толерантної та інтолерантної особистості [1]. Поступово з'явилася необхідність створення нового напрямку в педагогічній науці – педагогіки толерантності.

У російській науці першим, хто про це заговорив, став директор Інституту етнології й антропології РАН В. Тишков. У програмному виступі на міжнародній конференції "Толерантність в ім'я взаєморозуміння і співробітництва" (червень 1995 р.). Він сформулював розуміння толерантності як особливого соціально-духовного феномена та визначив завдання і стратегію культивування цього явища в суспільстві: "Толерантність знаходить своє вираження в двох основних сферах: на психологічному рівні – як внутрішня установка і відносини особистості та колективу, на політичному рівні – як дія або здійснювана норма. Як установка толерантність повинна мати характер добровільного індивідуального вибору; вона не нав'язується, а набувається через виховання, інформацію та особистий життєвий досвід. Толерантність як дія – це активна позиція самообмеження та націленого невтручання, це добровільна згода на взаємну терпимість різних суб'єктів, які єдині у протистоянні. Толерантність у політичній дії має на меті або не помічати (ігнорувати), або стверджувати переваги однієї зі сторін шляхом переконання, дискусії й завойовування через аргументацію та демократичну процедуру великої кількості прибічників. Толерантна установка та дія можуть не збігатися у своїх виявах на рівні окремої особистості" [4, с. 259].

В. Тишков виділив у педагогіці толерантності низку завдань: навчити аналізувати місцеві ситуації, обставини у власному навчальному закладі, сім'ї, класі; виробити здібності самоаналізу, запропонувати загальні та конкретні заходи, прийоми реагування на нетерпимість та на шляхи її ліквідації або нейтралізацію.

Щодо розкриття педагогічного контексту феномена толерантності, вважаємо суттєвим відзначити, що у роботах окремих авторів (В. Шалін, І. Бех, В. Калошин, В. Рахматшаєва, Л. Завірюха) педагогічний контекст феномена толерантності розглядається не тільки як характеристика індивідуальної свідомості, але й як особлива особистісна риса, що може бути більшою або меншою мірою сформована відповідною педагогічною взаємодією. Відтак, слід відзначити, що "толерантність", будучи особливістю свідомості чи особистісною рисою, не притаманна людині спочатку і може ніколи не з'явитися, якщо не буде спеціально вихована, сформована.

Толерантність з педагогічної точки зору – це, по-перше, мета процесу виховання, і, по-друге, засіб досягнення виховних та освітніх завдань, тобто вимога до діяльності та особистості педагога.

Б. Вульфов вважає, що толерантність не тільки якість особистості, а й її стан, точніше – реалізований стан. Тому особливістю виховання толерантності виступає тісна двоєдність його завдань: розвиток готовності

та підготовленості людини до співіснування з іншими людьми і прийняття їх такими, якими вони є. Готовність – це внутрішній стан, мотивація, бажання та здібність позитивного ставлення до об'єкта; а підготовленість – практичні вміння комунікації та розуміння, вміння розібратися, намагатися зрозуміти іншого та його обставини, динамічне – оновлене або нове – середовище. Отже, толерантності необхідно вчити [2].

В. Маралов, В. Сітаров послуговуються таким поняттям, як "педагогіка ненасилля", що є складовою педагогіки толерантності. "Педагогіка ненасилля" – це рух прогресивних педагогів, які виступають проти різних форм примусу, приниження людської гідності, це реалізація нових ідей у навчанні й вихованні, що мають за мету формування творчої, активної особистості, яка буде своє життя на основі довір'я, терпимості.

В якості конкретних завдань педагогіки ненасилля виступають два взаємопов'язаних блоки: 1) завдання, які пов'язані з вихованням у підростаючого покоління миролюбства, духу ненасилля; 2) завдання, які пов'язані з гуманізацією процесу навчання та виховання, взаємодії дорослих і дітей.

Основоположники напряму В. Маралов, В. Сітаров наголошують на головному: без толерантності, справедливості, гуманізму насильство саме по собі не зникне. За це слід боротися найрішучішими, але гуманними засобами [3, с. 148–158]. Вчені пропонують починати формувати цю особисту якість з дошкільного дитинства через тренування та розвиток витримки, у молодшому шкільному віці – через формування елементів терпимості, у підлітковому та старшому шкільному віці – через розвиток терпимості.

Вивчення та аналіз сучасної педагогічної літератури дозволили виділити основні напрями формування толерантності у процесі навчання та виховання підростаючого покоління:

1) розвиток міжкультурної толерантності, виховання в дусі відкритості й розуміння інших народів, різноманітності їх культур та історії;

2) формування відмови від насильства, використання мирних засобів для розв'язання конфліктів;

3) прищеплення ідей альтруїзму та поваги до інших, солідарності, що базуються на усвідомленні та прийнятті особистої самотності та визнання різноманітності навколишнього світу;

4) удосконалення знань і вмінь взаємодії з людьми на підставі поваги людської гідності та прийняття іншої особистості;

5) формування навичок конструктивного, безконфліктного спілкування та співпраці на підставі толерантних цінностей.

Толерантність – моральна якість особистості, яка характеризує терпиме ставлення, повагу, сприйняття та розуміння інших людей, незалежно від їхньої етнічної, національної або культурної належності; інших поглядів, характерів, звичок; різних культурних груп чи їхніх представників, різноманітних форм самовираження та самовиявлення людської особистості.

Отже, аналіз робіт дозволив нам зробити висновок: толерантність з ідеї, декларованої окремими філософами, вченими, педагогами, перетворилася в міжнародну норму загальнолюдського спілкування, яка потребує іншого підходу до її вивчення, викликає необхідність впровадження проблеми формування толерантності у практику освітньої діяльності.

Література:

1. Бубер М. Я и ты. / Пер. с нем. – М. : Высшая школа, 1993. – 175 с.
2. Вульфов Б. З. Воспитаниетолерантности: сущность и средства // Внешкольник. – 2002. – № 6. – С. 12–16.
3. Маралов В. Г., Ситаров В. А. Педагогика ненасилия – гуманизм в действии: Материалы педагогического проекта "Гуманизация исторического образования и его роль в воспитании в духе мира". Центр педагогики мира. – М., 1993. – С. 140–158.
4. Тишков В. Очерки истории иполитикиэтничности в России. – М., 1997. – 360 с.

МІМІКА ЯК ІНДИКАТОР ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ

Кучерявенко О. В., студент факультету іноземних мов
Науковий керівник: **Гордієнко Т. В.**, канд. пед. наук,
старший викладач кафедри педагогіки

Міміка посідає значне місце в процесі комунікації як додатковий засіб вираження і сприймання емоційного стану людей, оскільки вона невіддільна від усього складу думок, дій, почуттів людини і є органічним виявом її внутрішнього життя. Мімічні рухи здійснюються, звичайно, мимовільно, за безумовно-рефлекторним механізмом (міміка, яка спостерігається в повсякденному житті). Однак, включаючись у другу сигнальну систему, вони можуть виникати й довільно (міміка як один з елементів авторської майстерності, як мистецтво передачі душевного і фізичного стану за допомогою виразу обличчя й очей).

Саме про довільну міміку і йтиметься у цій статті. Міміка – один з найвиразніших інструментів впливу вчителя на учнів, поряд з голосом та мовою жестів. Наприклад, Аллан Піз у книзі "Язык телодвижений" докладно описує основні прийоми читання інших людей за їхньою мімікою та пантомімікою, звертає особливу увагу на цей аспект будь-якої людської діяльності. Ці вміння відіграють особливу роль у педагогічній техніці. А. Піз підкреслює, що наша міміка і пантоміміка дають близько 80 % інформації, пов'язаної з підсвідомістю людини, бо вони є проявом підсвідомих імпульсів поведінки будь-якої людини. Людина більше вірить тому, що бачить, а не тому, що чує.

Міміка – це мистецтво виявляти свої думки, почуття, психічний та інші стани за допомогою виражальних рухів м'язів обличчя. Міміка обов'язково повинна доповнюватися пантомімікою.

Пантоміміка – це виражальні рухи всього тіла людини або окремих його частин, пластика тіла. Пантоміміка допомагає педагогу виокремити основне, намалювати образ. Жести бувають описовими та психологічними. Перші допомагають педагогу більш образно тлумачити вихованцям зміст матеріалу, що викладається, другі – спрямовані на показ внутрішнього емоційного стану педагога, тобто вони показують його почуття.

Але пантоміміку ми наразі опустимо, і прискількише придивимося до міміки як індикатора емоцій. В основному рухи м'язів обличчя є мимовільними, і це широко відомо, а тому люди намагаються їх маскувати, імітувати тощо. Але цей процес потребує неабиякої концентрації та володіння мімічними м'язами, тому навіть професіонали нерідко допускаються помилок, виявляючи свій справжній емоційний стан.

Найчастіше міміка, навіть та, котру легко розпізнати, триває вкрай недовго (долі секунди), і тому для невідготовлених людей лишається непоміченою. Особливо виразними є губи, їх рухи читати відносно легко. Так, рухомість губ або їх прикусування свідчать про занепокоєність, а скривлений в сторону рот – про скепсис, насмішку.

Загалом відомо, що дружелюбність або потребу схвалення найчастіше видає посмішка. Для чоловіка посмішка – гарний спосіб показати, що він володіє ситуацією. Жіноча ж посмішка є правдивішою, і тому частіше відповідає фактичному емоціональному стану жінки.

Але ж посмішка може означати ще й таке:

- усміхненість понад міру – потреба схвалення;
- скривлена посмішка – знак контрольованої нервозності;
- усмішка з припіднятими бровами – готовність підкоритися;
- усмішка з опущеними бровами – прояв зверхності;
- усмішка без підняття повік – нещирість;
- усмішка з постійним розширенням очей, без їх закривання –

погроза;

Інші вирази обличчя можуть свідчити про такі емоційні стани особи:

- цікавість – брови припідняті або опущені, повіки трохи розширені або звужені;

- щастя – куточки губ припідняті й, зазвичай, відведені назад, очі спокійні;

- подив – зведені брови викликають зморшки на лобі, очі розширені, губи набувають злегка округлої форми;

- відраза – брови опущені, ніс зморщений, нижня губа виступає вперед, припіднята, торкається верхньої, очі немов косяться;

- презирство – брові припідняті, обличчя витягнуте, підборіддя припідняте, немов людина дивиться на співбесідника зверху вниз;

- страх – брови прями, злегка припідняті, внутрішні куточки зведені, горизонтальні морщини на лобі, розширені очі, нижня повіка напружена, верхня – припіднята; відкритий рот з напруженими губами свідчить про інтенсивність емоцій. Якщо зі згаданого спостерігається лише форма брів, то страх є контрольованим;

- гнів – м'язи лоба здвигнуті до центру і вниз, створюючи похмурий або погрозливий вираз очей, ніздрі розширені, крила носа припідняті, губи напружені й стиснені, набуваючи дещо прямокутної форми і оголяючи стиснені зуби. Обличчя, як правило, червоніє;

- сором – голова опущена, вираз обличчя й погляд відсторонені, очі направлені вниз, бігають, повіки прикриті, іноді зімкнені, пульс прискорений, дихання поривчасте;

- радість – губи розтягнені у посмішці, куточки губ відтягнуті назад, маленькі зморшки коло очей;

- печаль – зведені брови, похмурі очі, зовнішні куточки губ дещо опущені.

Очі є особливим інформативним органом. Певну інформацію несе навіть їх колір. Цікаві дані щодо цього містить *іридодіагностика* (грец. *iris* (*iridos*) – веселка і грец. *diagnostics* – здатний розпізнавати) – визначення за малюнком райдужної оболонки ока станів та особливостей індивіда. За спостереженням представників цієї галузі знань, у чорно- і карооких людей нервова система більш збудлива, ніж у людей з блакитними й сірими очима; блакитнооки більш схильні до неврологічних нездужань, проте найменш чутливі до болю. За кольором очей визначають риси характеру: діти з темними очима енергійніші, ініціативніші, неспокійніші, ніж із світлими. Дорослі з темно-блакитними очима – наполегливі, проте схильні до сентиментальності, легко піддаються настрою, довго пам'ятають образи, примхливі. Люди з темно-сірими очима вперті і сміливі, домагаються свого, незважаючи на труднощі, бувають запальні і злопам'ятні, надзвичайно ревниві, як правило, однолюби. Особи, наділені темно-карими очима, веселі, дотепні, запальні, однак легко заспокоюються, люблять гумор, комунікабельні; світло-карими – соромливі, схильні до самотності, мрійливі, важко переживають образи, працьовиті, старанні, на них можна покласти в усьому. Сині очі свідчать про романтичні схильності, егоїзм і зарозумілість. Люди з такими очима легко піддаються поривам і заспокоюються. Характерна їхня риса – правдивість. Люди з зеленими і сіро-зеленими очима мають сильну волю, наполегливо домагаються поставленої мети, старанні, але бувають жорсткими і незговірливими.

Однак не можна забувати, що в основному діяльність вчителя спрямована на дітей, котрі, як правило, не володіють своєю мімікою, а отже в їх випадку міміка навряд чи може буди доволіною. Значить, навмисне користування мімікою як невербальним засобом комунікації набуває одностороннього порядку. Звичайно, вчитель має знати й розу-

міти мимовільні вияви емоційного стану учнів, але зі свого боку він має контролювати свої зовнішні вияви емоцій. Відомо, що готовність класу до сприйняття нового матеріалу значною мірою залежить саме від поведінки вчителя. Учні надають перевагу вчителям із доброзичливим виразом обличчя, високим рівнем зовнішньої емоційності, привабливою зовнішністю ("ореол красивості"), тобто з мімікою, що виражає позитивно забарвлені емоційні стани. Надмірна рухливість м'язів очей, обличчя, як і нежиттєва їх статичність, завдають серйозних проблем у спілкуванні з дітьми. Деякі вчителі створюють "спеціальний вираз обличчя" для впливу на дітей, надаючи суворого вигляду, нахмурюючи чоло, стискаючи губи, напружуючи нижню щелепу, або використовують "певне обличчя для певного учня". З педагогічного погляду такий підхід не є бездоганим, оскільки спостережливі діти зауважать його штучність, що позначиться на довірливості стосунків з ними. Не підготовлений належним чином вчитель кількома мимовільними мімічними рухами може зіпсувати весь настрій учнів незалежно від цікавості матеріалу та якості його викладання.

Тому контроль власної міміки можна вважати невід'ємною частиною професійної підготовки вчителя. На мою думку, йому треба приділяти більше уваги в процесі підготовки, ніж приділяється наразі. Адже навіть якщо відсторонитися від педагогічної діяльності, то міміка посідає важливе місце у повсякденному спілкуванні зі співробітниками, сім'єю, друзями, знайомими: у процесі мовлення людина по-різному використовує вираз обличчя, підсилюючи чи нейтралізуючи вплив слова, підтримуючи чи гальмуючи увагу слухача.

Література

1. Пиз Аллан. Язык телодвижений. Как читать мысли окружающих по их жестам / Аллан Пиз, Барбара Пиз. – М., 2007. – 448 с.
2. Равенский Н. Н. Как читать человека. Черты лица, жесты, позы, мимика / Равенский Николай. – М. : Рипол Классик, 2007. – 672 с.
3. Иридодиагностика / [Вельховер Е. С., Шульпина Н. Б., Алиева З. А. и др.]. – М. : Медицина, 1988. – 240 с.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ

Логвин Ольга, студентка природничо-географічного факультету
Науковий керівник: **Падун Н. О.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

Єдиних рекомендацій щодо навчання обдарованих дітей не існує й не може існувати, адже кожна дитина – унікальна особистість зі своїми перевагами і недоліками. Тому головним є пошук ключа – індивідуаль-

ного підходу до кожного учня, зокрема учня обдарованого, з вираженою індивідуальністю, незалежністю. Незалежність – риса творчо обдарованої дитини. З такими дітьми, з одного боку, працювати легше, бо вони мають високі розумові здібності, а з іншого – важче, оскільки ці діти "знають собі ціну", потребують багато уваги, особливого ставлення. До того ж робота з ними вимагає значних професійних і педагогічних знань від вчителя: визначення змісту, підбір форм та методів організації навчальної діяльності.

Отже, одним з найголовніших завдань нашої роботи було проаналізувати методику роботи учителя біології з обдарованими учнями на уроках біології.

Біологія – один з найцікавіших і найблагодатніших предметів шкільного курсу. У біографії майже всіх відомих вчених, чия діяльність пов'язана з біологією, є рядки, що в дитинстві ця особистість дуже любила природу, цікавилася рослинним і тваринним світом. І хоча в планах батьків їм часто судилася інша доля, любов до природи, жага знань, бажання присвятити себе науці біології, перемагали. І, можливо, із сучасних дітей, які цікавляться природою, люблять тварин, піклуються про рослини, виростуть майбутні вчені-біологи, які внесуть свій гідний вклад в сучасну науку, стануть гідним продовженням видатних біологів [3, с. 27].

Проаналізувавши роботи методистів з галузі біології, ми зробили висновок, що на уроках біології потрібно особливу увагу приділяти обдарованим дітям, розвивати їх логічне мислення, творчу активність, бажання глибше, ніж інші учні, пізнати загадковий світ живої природи. Обдарованість, талановитість необхідно пов'язувати з особливостями власне творчої діяльності, проявом творчості, функціонуванням творчої людини.

Обдаровані діти – це перші помічники учителя на уроці. Вони з радістю готують реферати і повідомлення, постійно переглядають телепередачі про рослинний і тваринний світ, читають додаткову літературу і пресу, беруть активну участь у підготовці і проведенні семінарських занять, конференцій.

У ході нашого дослідження, ми звернули увагу на те, що вчитель біології з цієї категорією учнів використовує такі форми роботи як групові та індивідуальні заняття на уроках та в позаурочний час.

Зміст навчальної інформації для цих учнів має доповнюватись науковими відомостями, які вони можуть одержати в процесі виконання додаткових завдань у цей же проміжок часу, що інші учні, але за рахунок більшого темпу обробки навчальної інформації [2, с. 22].

Важливе значення має індивідуальна форма роботи, оскільки за її використання здійснюється безперервна дія учня і вчителя, під час якої найбільш повно реалізуються індивідуальні особливості учня, враховуються його особистісні якості. Доречно, перед вивченням будь-якої теми уроку поставити перед учнями проблему, тоді обдаровані діти будуть не просто сприймати і засвоювати навчальний матеріал, а знаходити шля-

хи для вирішення проблеми. На уроках біології потрібно використовувати найрізноманітніші форми і методи роботи. Це буде надавати обдарованим дітям різноманітні знання і давати можливість у різних видах діяльності випробовувати свої сили і можливості.

Не менш важливе значення у роботі вчителя з обдаровано дитиною займають факультативи та курси за вибором, метою яких, є орієнтація школярів на індивідуалізацію навчання та розширення змісту навчального предмета "Біологія".

У методах навчання цих учнів мають переважати самостійні роботи, частково-пошуковий і дослідницький підходи до засвоєних знань, умінь і навичок [4, с. 288]. Контроль за їх навчанням має націлювати на стимулювання поглибленого вивчення навчального матеріалу, його систематизацію, класифікацію, перенесення знань у нові ситуації, виявлення і розвиток творчих елементів у їх навчанні. Домашнє завдання таким учням повинні мати творчий характер.

Як показало дослідження, одним з головних аспектів організації навчального процесу обдарованих дітей на уроках біології є використання інноваційних технологій та інтерактивних методів навчання, де обдаровані учні мають здатність очолювати діяльність роботи "малих" і "великих груп", під час "Мозкового штурму" висловлювати найоригінальніші та найсміливіші думки. "Мозковий штурм" досить ефективно використовується для визначення глобальних проблем [1, с. 32]. Учні при цьому усвідомлюють свій особистий внесок у зроблене, а оригінальність та неповторність таких визначень просто вражають. Метод "Навчаючи – вчуся" дає змогу обдарованим дітям взяти участь у навчанні та передачі знань іншим.

Допомагає вести обговорення дискусійного питання в класі і дати змогу обдарованим дітям проявити себе, метод "Займи позицію". Він проводиться з метою надання учням висловитися та практикуватися в навичках спілкування. Учні, залежно від зайнятих ними позицій, висловлюються, з'ясовують наукову думку з цього приводу. Деякі учні можуть перейти з однієї групи в іншу, але при цьому обґрунтовують причини зміни своєї позиції. У цій роботі активно взаємодіють всі учні класу. Це розвиває в них уміння співпраці, взаємонавчання: учитель-учень, учень-учень. Учні вчать моделювати ситуації, у них розвивається вміння аналізувати життєві та навчальні ситуації [4, с. 305].

Проаналізувавши роботу вчителя біології, ми звернули увагу на те, що однією з ефективних форм роботи з обдарованими дітьми на уроках є аналіз ситуації, випадку з життя. Ситуації, випадки слугують для учнів конкретними прикладами для ідей та узагальнень, забезпечують підґрунтя високого рівня абстрагування та мислення, демонструють людські почуття та емоції, зацікавлюють учнів, захоплюють їхню увагу, допомагають пов'язати навчання з досвідом реального життя, дають шанс застосувати знання на практиці. Особливо вдало аналіз ситуацій даєть-

ся при вивченні тем екологічного змісту. Наприклад, під час екскурсії в природу, побачивши зламане деревце і стоптани квіти, можна проаналізувати ситуацію: "Що відбувається? Чому так сталося? Хто винен у цьому?". І школярі не тільки самі аналізують ситуацію, а й знаходять шляхи її вирішення. Розв'язуючи ситуації, учні готуються до реального життя, адже в житті може все трапитися і тоді знадобляться знання з біології. Ситуації дають шанс застосовувати знання на практиці і сприяють розвитку обдарованості школярів.

За допомогою інтерактивних методів навчання учитель перестає бути головним джерелом інформації, але зростає його роль в організації самостійної пізнавальної діяльності школярів. В результаті застосування інтерактивних методів навчання, учні стали краще навчатися, збільшилася кількість учнів з високим та достатнім рівнем навчальних досягнень [1, с. 23].

На уроках біології створюються умови для вибору учнями власного шляху в навчанні й, у подальшому, виборі професії. Одним з видів навчання біології є метод проектів, який орієнтований на самостійну діяльність учнів – індивідуальну, парну, групову, спрямовану на розв'язання конкретної проблеми з використанням методів і способів навчання та знань з різних галузей науки біології. Цей метод дає змогу самореалізуватися обдарованим школярам.

Модульна технологія дозволяє учням самостійно досягти навчально-пізнавальної діяльності. Для цього підбирається фактичний матеріал, форми і засоби навчальної діяльності, розбивається навчальний матеріал на окремі логічно завершені навчальні елементи і визначається мета кожного з них.

Модульні технології реалізують принцип диференціації, що дає змогу засвоїти не тільки обов'язковий мінімум, а й досягти більш високого рівня, що сприяє роботі з обдарованими дітьми.

Таким чином, не варто забувати і про те, що вище перелічені аспекти, які мають бути органічно вплетеними в уроці, повинні доповнюватися системою позакласної роботи та позашкільної, виконання учнем поза навчальних завдань; відвідування гуртка або участь у (наукових) тематичних масових заходах тощо.

Література

1. Богданова О. К. Сучасні форми і методи викладання біології в школі. – Харків : Видавнича група "Основа", 2003. – 80 с. – (Серія "Бібліотека журналу "Біологія")
2. Богданова Д. К. Робота з обдарованими дітьми в умовах масової школи / Д. К. Богданова, Л. В. Гончаренко // Управління школою. – 2004. – № 14, травень. – С. 20–24.
3. Верзілін М. М. Загальна методика викладання біології / М. М. Верзілін, В. М. Корсунська. – К. : Вища школа, 1980. – 352 с.

4. Загальна методика навчання біології : (навчальний посібник) / І. В. Мороз, О. Д. Гончар та ін.; за ред. І. В. Мороза. – К. : Либідь, 2006. – 592 с.

ВПЛИВ ПРОВЕДЕННЯ ІНТЕГРОВАНИХ УРОКІВ З ГЕОГРАФІЇ НА РІВЕНЬ ЯКОСТІ ЗНАНЬ

Лупас Наталія, студентка природничо-географічного факультету
Науковий керівник: **Падун Н. О.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

Розвиток сучасної географічної науки, зокрема інтеграція знань навколо теоретичних узагальнень, уможливають визнання одним з перших, пріоритетних завдань навчально-виховного процесу формування в учнів наукової картини живої природи, яка є складовою наукової картини світу, вищої й особливої форми систематизації знань фундаментальних наук, вищою формою інтеграції знань. Водночас наукова картина світу виконує поряд з навчальною і виховну функцію розвитку сучасного стилю мислення, світогляду учнів, їх інтелектуального потенціалу, залучає до опанування досвідом творчої діяльності, яка моделює процес наукового пізнання [2].

Наукова картина живої природи фіксує знання про структуру й функціонування живих систем, їх індивідуальний та історичний розвиток, процеси пристосування до умов існування, зміни, що відбуваються в них через вплив людини. Формування в учнів наукової картини живої природи має здійснюватися на основі оволодіння ними географічних закономірностей, законів, теорій, ідей.

На основі літературних джерел можна стверджувати, що формування інтегрованої системи знань із структурою, що відповідає структурі теорії, передбачає оволодіння учнями методологією, тобто знаннями про знання, емпіричними й теоретичними методами наукового пізнання.

Тобто методологічні знання є орієнтиром у пошуку шляхів здобуття нових знань, способів діяльності, вони відкривають можливості самостійно здобувати й переробляти інформацію, одержану з різних джерел, застосовувати її для індивідуального розвитку і саморозвитку [1]. Саме тому наступне завдання географічної освіти – забезпечити засвоєння учнями інтегрованих знань про методи наукового пізнання живої природи.

Соціальні цілі спрямовують навчально-виховний процес на підготовку учнів до самоосвіти, життєтворчості, рефлексії, соціальної активності, самореалізації особистості в різних видах діяльності.

Це уможливлює потребу в окресленні конструктивних цілей, що передбачають опанування учнями відомими способами діяльності з вивчення природи (інтелектуальними, практичними, загально навчальними, спеціальними).

Формування якостей творчої особистості, критичне ставлення до себе і власної думки, здатність до напруженої діяльності, зосередження на досягненні мети, прагнення до вдосконалення виконуваної роботи, схильність до фантазування, самовдосконалення можливі на мою думку лише за умови набуття учнями досвіду творчої діяльності, що має бути обов'язковою ціллю географічної освіти.

Соціальні цілі спрямовують діяльність школи на формування компетентності, які передбачають оцінні судження особистості, формування моральних якостей, світогляду. Загальновідомо, що системою цінностей, ціннісними орієнтаціями та відношенням до дійсності зумовлюється й поведінка людини. Шкільний предмет "Географія" засобами свого змісту має сприяти формуванню ставлення учня до живої природи, до людини, а також до географічної науки і методів наукового пізнання.

В ієрархії цілей географічної освіти конструктивні цілі трансформуються в оперативні, навчально-пізнавальні й матеріалізуються у реальному процесі навчання, в конкретних умовах класу. Навчально-пізнавальні цілі постають перед учнями у формі навчально-пізнавальних задач. Цілі (завдання), що їх учитель визначає до теми, до окремого уроку, розкривають зміст навчального предмета, а діяльність визначає методи засвоєння. Саме у цьому полягає сутність цілей як тієї ланки, що поєднує зміст освіти і методи навчання [3].

Виходячи із загальних вимог до навчання, виховання та розвитку учнів у сучасній школі, враховуючи можливості змісту навчального матеріалу, оперативні цілі (завдання) навчання географії в основній школі мають бути спрямовані на те, щоб учень володів інтегрованими знаннями та:

- виявляв інтерес до живої природи;
- знав елементи живої природи, географічні закономірності, досягнення географічної науки;
- усвідомлював місце людини серед природи та її вплив на природне середовище;
- умів використовувати достовірні джерела географічної інформації;
- умів застосовувати методи пізнання природи (експеримент, спостереження, опис), конкретизувати теоретичні ідеї, конструювати ідеальні й матеріальні моделі та користуватися ними;
- виявляв екологічну освіченість;
- мав уявлення про здоровий спосіб життя;
- застосовував здобуті знання для прийняття рішень й оцінних суджень [4].

Література

1. Бицюра Ю. Інтегрована система навчання // Завуч (Перше вересня). – 2002. – № 16. – С.10–11.

2. Зверева И. Д. Межпредметные связи в современной школе. – М. : Педагогика, 1981. – 160 с.

3. Кучменко Н. Г. Интегрированный подход в обучении естественным наукам // Завуч. – 2002. – № 5. – С. 59–66.

4. Степанюк А. В., Гадюк Т. В. Интеграція природничих дисциплін у школі // Педагогіка і психологія. – 1996. – №1. – С. 18–24.

ПРОБЛЕМА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ ДИТЯЧИХ НЕГАТИВІЗМІВ СЕРЕД МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Мизенко Тетяна, студентка IV курсу, група СП-41

Науковий керівник: **Новгородський Р. Г.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки

Актуальність. Останніми десятиліттями в Україні спостерігається тенденція збільшення кількості осіб з девіантною поведінкою. Ця поведінка суперечить загально визначеним у суспільстві нормам і виявляється у незбалансованості психічних процесів, не адаптованості, порушенні само актуалізації, відхиленнях від морального та естетичного контролю над особистісною поведінкою.

Оскільки відповідно до механізму формування девіантної поведінки, поведінкові відхилення зароджуються ще у старшому дошкільному та молодшому шкільному віці як негативні прояви у поведінці. Тому основним завданням фахівців освіти та батьків є комплексна профілактика девіантної поведінки. На нашу думку, необхідно зосередити свою увагу, саме на молодшому шкільному віці, адже якщо упустити момент на даному етапі розвитку, наслідки можуть бути руйнівного характеру.

Метою статті є – розкрити особливості первинної соціально-педагогічної профілактики негативізмів дітей молодшого шкільного віку. Відповідно поставленої мети за **основне завдання** ми обрали – теоретично обґрунтувати стан соціально-педагогічної профілактики дитячих негативізмів молодших школярів у психолого-педагогічній літературі.

Молодший шкільний вік – це період інтенсивної соціалізації особистості, здобуття нею життєвого досвіду. Захисні механізми її психіки тільки починають формуватися, і саме від подій цього періоду життя залежить, якими вони будуть в майбутньому: продуктивними, тобто такими, що стимулюють процес розвитку і саморегуляції особистості, чи непродуктивними, що деформують картини зовнішнього світу, а також поведінку і діяльність дитини. Деформацію поведінки науковці й називають негативними проявами у поведінці, або негативізмами [1, с. 33]. Аналізуючи психолого-педагогічну літератури з теми, можна констатувати, що молодший шкільний вік – це етап психічного розвитку дітей, який охоплює період від 7 до 10–11 років і характеризується тим, що

провідною діяльністю є учбова діяльність, і це є дуже важливим для формування особистості

Негативізм (англ. negativism; від лат. Negation – заперечення) – позбавлений розумних підстав опір суб'єкта діям, що спрямовані на нього [5]. Поняття "негативізм" спочатку вживалося лише відносно патологічних явищ, що виникали за деяких форм психічних захворювань.

У даний час це поняття набуло ширшого застосування: воно вживається в педагогіці і психології для позначення будь-якого опору чужому впливу, що видається невмотивованим. Частіше за все негативізм зустрічається у дітей щодо вимог дорослих, що висувуються без урахування потреб дітей.

Під "негативізмом" психологи і лікарі розуміють невмотивовану відмову від виконання дій, прохань, вказівок. Він може виявлятися пасивно (відмова від дії) чи активно (вчинки "навпаки"). Якщо ж у дитини є мотив такої поведінки, наприклад, дитина відмовляється припинити гратися і не хоче йти додому, то тут мова йде про неслухняність. Негативізм як медичний термін використовується для характеристики прояву хвороб, а щодо здорових дітей застосовується у ситуаціях, коли дитина виявляє норовистість, свавілля і невмотивовано діє наперекір дорослим, батькам чи вчителям [5, с. 21].

Існують дві форми негативізму: **пасивний**, який виражається у відмові виконувати вимоги, що пред'являються; **активний**, за якого виробляються дії, протилежні потрібним. Негативізм може бути епізодичним або ситуативним, але за певних умов він може закріпитися і стати стійкою рисою вдачі [5].

Наприклад, поняття негативізмів у науковій літературі трактують як:

1. Один із симптомів розладу вищої нервової діяльності людини, що виражається в безглуздому опорі різним впливам;
2. Невмотивоване бажання діяти наперекір кому-небудь;
3. Необґрунтоване заперечення чого-небудь [4].

Отже, негативізм – це така реакція, така тенденція, де мотив знаходиться поза даною ситуацією.

За визначенням словника основних термінів з превентивного виховання, дитячий негативізм виявляється як невмотивоване і нерозумне протистояння дитини впливу на нього оточуючих людей. Негативізм завжди свідчить про негарзди у стосунках між дорослими та дітьми. Дитячий негативізм – форма протесту дитини проти реально існуючого (або такого, що сприймається як реальне) несприятливого ставлення до нього з боку однолітків або дорослих. Дитячий негативізм може виявлятися по-різному: у підвищеній грубості, упертості, в замкнутості, відчуженості.

Негативні прояви у поведінці дослідники визначають як спеціальний засіб, психологічний захист, що розглядається в медичній психології, коли йдеться про аномалії психічного розвитку.

Психологічною основою негативних реакцій у всіх випадках є незадоволення якихось надзвичайно істотних для дитини потреб соціального характеру: потреби в спілкуванні, схваленні, пошані, потреби в емоційному контакті – емоційному співзвуччі із значущим іншим (однолітком або близьким дорослим). Блокування потреби стає джерелом глибоких переживань, які у міру їх усвідомлення дитиною сприяють виникненню у неї негативних тенденцій у поведінці.

Як реакція на неуспіх (у досягненні бажаного) негативна реакція є компенсаторною, захисною. Вона допомагає дитині вистояти у складній для неї життєвій ситуації: в одних випадках – за рахунок зовнішнього знецінення істотної для неї потреби, в інших – шляхом ствердження себе за рахунок недисциплінованості, блазенства тощо [2].

Для негативізмів характерна вибірковість: дитина ігнорує вимоги одного члена сім'ї або одного вчителя, а з іншим досить слухняна. Головна мета дії – зробити навпаки, тобто прямо протилежно тому, що їй сказали.

По-друге, нове ставлення дитини до власного афекту. Дитина не діє під впливом афекту, а чинить усупереч власному бажанню. За різної форми негативізму можна спостерігати, як правило, протилежну відповідь на будь-яку пропозицію, зроблену авторитетним тоном [3].

Дітей з негативізмом відрізняє їх чутливість і вразливість. Основними рисами характеру таких дітей є егоїзм та самовдоволеність. Тому надмірна чутливість до всього, що стосується їх особистості, викликає реакцію протесту. Будь-яку критику і зауваження, несхвалення чи просто байдужість оточуючих вони сприймають як образ. А оскільки це може відбуватися досить часто то, молодші школярі з негативізмами дуже роздратовані і підозрілі. Вони нездатні керувати своїми емоціями. Разом з тим вони обмірковують кожне своє слово і дію, консервативні і надають перевагу традиційним поглядам, що відгороджують їх від інтенсивних хвилювань і непотрібних конфліктів.

Як правило, виявлений негативізм, конфлікти, що виникають з однолітками, поступово змінюють на гірше статус школяра. Дитина не може бути колективістом, якщо у неї руйнується уміння підкорювати особисте суспільному, зникає відповідальність за себе і друзів перед колективом тощо.

Негативні переживання виникають при невдачах, негативному досвіді поведінки, сприяють формуванню негативних якостей. Наприклад, пасивність може сприяти виникненню таких особистісних недоліків, як байдужість, лінощі. Так поступово формується особистість важковихованої дитини. Причому вчинки дитини визначаються домінуючою негативною рисою характеру, яка підпорядковує собі інші якості, в тому числі і позитивні [4].

За свідченнями багатьох дослідників, діти з негативними проявами у поведінці, як правило, неслухняні, невірноважені й часто нечутливі як

до заохочувань, так і до покарань. Вони відрізняються нестійким настроєм і дивують своєю поведінкою. З іншими дітьми поводять себе деспотично і владно. Багато з них уже в ранньому дитинстві виявляє холодну жорстокість, повну байдужість до страждань інших.

Багатьма дослідниками (В. Оржеховська, О. Пилипенко, Т. Титаренко, Т. Федорченко тощо) були розроблені різноманітні класифікації щодо негативних проявів у поведінці дітей і тому дослідивши дані припущення, ми отримали підстави об'єднати їх у чотири групи на основі критерію домінуючих чинників:

1 група. Негативні прояви поведінки, зумовлені дефіцитом уваги (істерики, агресивність, крадіжки, гіперактивність). Незадоволена потреба в увазі, безумовній любові та особистісній значущості є підґрунтям для формування негативних проявів у поведінці дитини. Якщо дитина не отримує достатньої кількості уваги, яка обов'язково потрібна для нормального розвитку, вона знаходить власний спосіб її отримання, демонструючи різні негативні прояви.

2 група. Негативні прояви поведінки, зумовлені кризами психологічного розвитку (істерики, неслухняність, гіперактивність). Як зазначають науковці, вікові кризи – неодмінна складова соціально-психологічного розвитку дитини, умова її переходу із однієї вікової сходинки на іншу. У кожному конкретному випадку вони проходять по-різному – гостріше чи м'якше – і можуть викликати в дитячому організмі різні зміни, не завжди позитивні [5].

3 група. Негативні прояви поведінки зумовлені неправильним вихованням (сором'язливість, замкнутість, страхи, агресивність, крадіжки, нечемність).

А. Кочетов, Н. Верцинська, Н. Пихтіна вважають, що вже в молодшому шкільному віці внаслідок неправильного виховання в сім'ї виникають помилки в поведінці дитини (невміння спілкуватися з однолітками, взаємодіяти з ними), формується неправильне ставлення до старших і до самої себе [3].

Науковці стверджують, що обов'язковою умовою формування негативізмів у поведінці, їх виникнення, закріплення як стійкої поведінкової реакції є неправильна позиція дорослого у вихованні, педагогічно недочільне реагування в ситуаціях первинних проявів негативізмів.

В. Оржеховська та О. Пилипенко виділяють такі найтипівіші помилки сімейного виховання:

- дефіцит позитивного спілкування батьків з дітьми;
- відсутність у дорослих власних моральних позицій;
- така організація життя в сім'ї, яка не сприяє формуванню у дитини моральних навичок;
- незнання і нерозуміння батьками внутрішнього світу власної дитини;
- недобррозичливе, грубе ставлення дорослих до дитини [2, с. 71].

4 група. Негативні прояви поведінки, зумовлені несприятливою адаптацією дитини до ЗНЗ (істерики, замкнутість, сором'язливість, агресивність).

Йдучи до школи, дитина одночасно змінює місце свого перебування, соціальне оточення, умови розвитку, види діяльності. Якщо свідомість і поведінка молодшого школяра не підготовлені належним чином до цієї події, не виключена можливість виникнення в нього різноманітних порушень і відхилень.

На сучасному етапі життя, ми з тикаємося з різними проблемами, які вирішивши дають змогу жити краще. Дивлячись на це, ми те саме можемо сказати і про різні напрями профілактичної роботи з дітьми, які мають негативні прояви у поведінці, яких на даний момент багата, а саме:

- Профілактична робота з сім'ями;
- Створення в освітньому закладі середовища, що перешкоджає негативізмом та негативним проявам у поведінці;
- Превентивне навчання і виховання дітей.

Профілактична робота з сім'ями здійснюється в межах декількох аспектів:

1. Загальної інформаційно-просвітницької роботи з батьками чи особами, що їх замінюють;

2. Індивідуального консультування батьків з питань виховання дітей;

3. Робота з сім'ями "групи ризику" [3].

Даний напрямок є надзвичайно важливим у профілактичній роботі, адже дослідження причин правопорушень і злочинів неповнолітніх свідчать, що у 60–80 % випадках, механізм протиправної поведінки був "запущений" недоліками сімейного виховання. Виявлено три основні варіанти криміногенної позиції сім'ї: небажання, невміння і неспроможність виховувати дітей.

В. Оржеховська та О. Пилипенко зазначають, що сьогодні дуже гостро виявляється тенденція до зниження рівня батьківського виховання. Ті сім'ї, в яких не забезпечуються нормальні умови виховання, вважають дисфункціональними, й у разі виявлення негативних вад виховання та розвитку, батьків обмежують в дієздатності впливу або відбирають в них права на виховання дітей [2, с. 41].

Діяльність в межах другого напрямку, тобто створення в освітньо-виховному закладі середовища, що перешкоджає негативізмом та негативним проявам у поведінці, передбачає:

- Упровадження у освітньо-виховне середовище індивідуальних педагогічних технологій, які б забезпечували формування і розвиток у дітей цінностей здорового способу життя;

- Створення і впровадження технологій ранньої діагностики негативізмів та негативних проявів у поведінці [3].

Важливість зазначеного напрямку підкреслює В. Оржеховська, яка вважає, що в цілому зміст педагогічної діяльності з превентивної роботи

в ЗНЗ повинен враховувати ситуацію розвитку дитини в системі негативних явищ та базуватися на вірі у здатність дитини до усвідомленого ставлення до здоров'я та небезпек негативної поведінки. При цьому слід орієнтуватися на рівень системного забезпечення здоров'я, який виконує загальну функцію виховання, створює умови для попередження відхилень [2].

Науковці вважають, що для розуміння методологічних основ здоров'я, здорового способу життя важливо розглядати його у тріаді: "здоров'я – здоровий спосіб життя – культура здоров'я" [2].

Превентивне навчання і виховання дітей – нова галузь педагогічної діяльності, яка здійснюється на основі поєднання досягнень сучасної педагогіки, практичної психології, медичної профілактики та поєднує проєкційну роботу з формуванням у дітей установок та навичок відповідальної поведінки.

Дослідники зазначають, що превентивне навчання і виховання дітей як напрямок профілактичної роботи відображає суть і структуру превентивно-педагогічної системи для забезпечення соціально-психологічних умов у навчальному закладі, розвитку знань, умінь та навичок з протидії впливам негативних чинників у ситуації їх тиску [2, с. 77].

Також педагогічна профілактика має декілька рівнів, а саме:

- Первинна
- Вторинна
- Третинна

Первинна педагогічна профілактика – це процес комплексного цілеспрямованого впливу на свідомість, почуття, волю учнів, метою якого є виховання їх психічного і фізичного здоров'я [3].

Як зазначає Т. Федорченко, первинна профілактика спрямована на збереження і розвиток умов, що сприяють здоров'ю, збереженню життя дітей, а також на попередження несприятливого впливу на нього факторів соціального та природного середовища [4].

Вторинна педагогічна профілактика, на думку науковців, є цілеспрямованою діяльністю, метою якої є діагностика умов і факторів та груп ризику; нівелювання їх дії, застосування відповідного комплексу корекційно-виховних заходів [4].

Т. Федорченко вказує, що завданням вторинної профілактики є раннє виявлення (діагностика) негативних змін у поведінці дитини, що дає можливість попередити їх подальший розвиток [4].

Отже, вторинна або рання профілактика – це діяльність із запобігання можливих порушень соціальних механізмів моральної регуляції.

Третинна педагогічна профілактика – це адаптація, реабілітація, ресоціалізація дитини зі стійкими негативними проявами у поведінці. Її сутність полягає у розробці заходів, які спрямовані на відновлення втрачених соціально-психологічних функцій і ролей. Основою третинної профілактики є терапевтичні заходи і соціальна реабілітація.

О. Зверєва пропонує виділити 2 рівні профілактичної діяльності:

- організаційно-структурний;
- психолого-педагогічний.

На психолого-педагогічному рівні в різноманітних формах діяльності психологічна робота виявляється в роботі семінарі, консилиумів, соціологічних служб, рад профілактики. Характерним є застосування активних форм і методів роботи. Цей рівень забезпечує індивідуальний підхід до учнів.

На організаційно-структурному рівні розробляються нормативні і методичні матеріали про взаємодію школи, органів і служб у справах неповнолітніх, батьків, державних і громадських організацій. Робота будується на взаємозв'язку вчителі – діти – батьки – соціальне середовище.

Єдність психолого-педагогічного і організаційно-структурованого рівнів дає можливість в умовах гуманізації виховного процесу формувати моральні якості учнів, виходячи з їх прав та обов'язків.

На рахунок всього мовленого, можемо зазначити, що профілактика – це не лише низка заходів, спрямованих на виявлення і усунення причин і умов правопорушень, а й система заходів виховної роботи по формуванню рис особистості дітей і підлітків. У психолого-педагогічній літературі представлено багато підходів до трактування сутності поняття педагогічна профілактика, основною характеристикою якої є спрямованість на попередження і мінімізацію негативних проявів у поведінці особистості.

Таким чином, можемо зазначити, що проблема соціально-педагогічної профілактики дитячих негативізмів серед молодших школярів є актуальною серед сучасних соціально-педагогічних досліджень і розглядається крізь призму врахування вікових особливостей дітей, реалізується відповідно до типів та особливостей об'єкта профілактичного впливу (первинна, вторинна, третинна).

Проте подальшого дослідження може потребувати питання різних проявів дитячих негативізмів у колі ровесників, конкретної субкультури, негативізми як реакція на моральне та психологічне насилля вчителів у ЗНЗ тощо.

Література

1. Вікова і педагогічна психологія: навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська та ін. – К. : Каравелла, 2006. – 344 с.

2. Оржеховська В. М. Профілактика девіантної поведінки неповнолітніх: навч. посіб. / В. М. Оржеховська, Т. Є. Федорченко. – Черкаси: вид. Чабаненко Ю., 2008. – 376 с.

3. Пихтіна Н. П. Профілактика та соціально-педагогічна робота з дітьми девіантної поведінки: навч.-метод. посіб. / Н. П. Пихтіна, Р. Г. Новгородський. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2007. – 239 с.

4. Федорченко Т. Є. Рання профілактика девіантної поведінки молодших школярів : навч.-метод. посіб. / Т. Є. Федорченко, О. В. Потапова. – Запоріжжя : ПП "АА Тандем", 2008. – 236 с.

5. Федорченко Т. Є. Рання профілактика негативних проявів у поведінці дітей : навч.- метод. посіб. / Т. Є. Федорченко. – К.: ТОВ "ХІК", 2003. – 128 с.

ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ГРУПОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Микитуха Роксолана Юріївна, старший лаборант кафедри педагогіки
Науковий керівник: **Коваленко Є. І.**, канд. пед. наук,
професор кафедри педагогіки

Успіх у формуванні особистості дитини залежить від форм організації навчання, тобто від зовнішнього боку організації навчального процесу, який відображає характер взаємозв'язків його учасників. За визначенням Н. В. Пожар, "форма організації навчання" означає певну взаємодію вчителя та учнів, що регулюється встановленим режимом та умовами роботи [4, с. 21].

Форма організації навчання – спосіб організації навчальної діяльності, який регулюється певним, наперед визначеним розпорядком; зовнішнє вираження узгодженої діяльності вчителя та учнів, що здійснюється у визначеному порядку і в певному режимі.

Педагогічній практиці відомі понад тридцять конкретних форм навчання.

Загальноприйнятими формами організації навчальної роботи є колективна – уроки у школі, екскурсії, факультативні заняття тощо та індивідуальна – самостійна робота, які суттєво відрізняються за ступенем самостійності пізнавальної діяльності учнів і ступенем керівництва навчальною діяльністю з боку викладача.

Розвиток форм організації системи навчання збігається з розвитком суспільства. Першим, ймовірно, виникло індивідуальне навчання – учні спілкувались наодинці з учителем і виконували всі завдання індивідуально. Наступним етапом став індивідуально-груповий спосіб навчання – вчитель навчав групу дітей, однак, навчальна робота мала індивідуальний характер [8, с. 13].

Вибір форм організації навчання зумовлюється завданнями освіти і виховання, особливостями змісту різних предметів та їх окремих розділів, конкретним змістом занять, складом, рівнем підготовки і віковими можливостями учнів.

Організаційні форми навчання змінюються і розвиваються разом із суспільним розвитком. За первіснообщинного ладу навчання було практично-догматичним. Діти засвоювали виробничий і моральний досвід у процесі спільної праці та повсякденного спілкування з дорослими.

Навчальна робота з ними була індивідуальною, потім індивідуально-груповою [5, с. 213].

Індивідуально-групова форма навчання. Згідно з нею учитель займається з групою дітей (10–15 осіб), навчальна робота має індивідуальний характер, оскільки діти різного віку неоднаково підготовлені. Діти приходять на заняття в різний час. Учитель по черзі опитує кожного учня, пояснює новий матеріал, дає індивідуальні завдання. Подібна організація навчальної роботи існувала до того часу, поки навчання не стало масовим, обмежувалось виробленням найпростіших навичок читання, письма і рахування. Тепер її використовують в малокомплектних сільських школах, де на уроці одночасно навчаються учні різних класів.

Класно-урочна форма навчання. За феодального ладу розвиток виробництва і підвищення ролі духовного життя в суспільстві сприяли виникненню форм масового навчання дітей. Однією з перших було групове (колективне) навчання у братських школах Білорусії та України та німецьких гімназіях (XVI–XVII ст.). Воно започаткувало класно-урочну форму навчальної роботи, теоретично обґрунтовану в праці Я.-А. Коменського "Велика дидактика". Як система, що забезпечує масовість навчання, за якої можна "усіх навчати всьому", вона існує понад три століття, переважає і тепер. Сутність її полягає в тому, що учнів одного віку розподіляють на класи, заняття з ними проводять поурочно за наперед складеним розкладом. Усі учні працюють над засвоєнням одного й того ж матеріалу [10, с. 58].

Групова робота полягає у спільних зусиллях учнів щодо вирішення поставлених учителем завдань. Вони здійснюють планування, обговорення і вибір способів вирішення навчально-пізнавальних завдань, взаємоконтроль і взаємооцінку.

Серед форм групової роботи основними є: ланкова, бригадна, парна.

Ланкова форма передбачає організацію навчальної діяльності постійних груп учнів з 4–6 осіб (на чверть або навчальний рік) з однаковою або з різною успішністю. Ефективнішою є група зі змішаним складом учнів (учні з високими, середніми та низькими навчальними можливостями). Вони працюють над єдиним завданням (вчитель пояснює матеріал, у групах здійснюють повторний аналіз за питаннями, запропонованими учителем). Оптимальна тривалість роботи в групах 5–7 хв. для молодших школярів, 10–15 хв. – середніх, 15–20 хв. – старших.

Бригадна форма передбачає формування тимчасових груп учнів для виконання навчальних завдань. Є два різновиди організації їх роботи: кооперативно-груповий (кожна група виконує частину загального завдання, що доцільно при вивченні великого за обсягом матеріалу), диференційовано-груповий (завдання з урахуванням їх складності розподіляють між учнями з різними навчальними можливостями).

Парна робота полягає в допомозі сильного учня слабшим, у взаємодопомозі. Склад пар визначає вчитель, враховуючи симпатії або

можливості учнів. Пари можуть мати постійний (статичні) і змінний склад (динамічні). Головне за парної організації навчальної діяльності – взаємонавчання і взаємоконтроль. Згідно з методикою цієї системи учитель готує картки з диктантом для кожного учня; один учень читає текст, другий пише, потім навпаки; учні обмінюються написаним і перевіряють його; той, хто допустив помилки, робить усний розбір під контролем партнера; потім партнери змінюються і все починається спочатку, але з іншими текстами [13, с. 9].

Гадецький М.В. виділяє й інші форми організації групового навчального процесу, за умови використання групових методів навчання:

а) семінарські заняття.

Метою проведення семінарських занять в школі є розширення самостійної роботи учнів, залучення їх до поглибленого вивчення джерел. Форма семінару визначається змістом теми, рівнем підготовки дітей, їх спеціальністю. Завершальний момент семінару – практична реалізація прийнятих на семінарах пропозицій.

б) проведення практикумів.

Практикум – це практичний різновид семінару, метою якого є формування навичок розумового і трудового характеру, вмінь проведених дослідів, профорієнтаційні цілі.

в) лабораторні заняття.

Лабораторні заняття є одним із засобів здійснення зв'язку між теоретичним навчанням і виробничо-технологічною практикою. Завдання проведення лабораторних робіт – познайомити учнів з технологічними процесами і їх закономірностями, з технологічним обладнанням, його характеристикою. Велике визнання одержали лабораторні заняття, проведені у виробничих умовах, їх мета не лише вивчити складне устаткування, нову техніку та технологічні процеси, а й виконати виховну роль: розвинути вміння у складних ситуаціях, шукати і приймати правильні рішення.

г) навчальні екскурсії.

Важливе місце в навчальному процесі школи займає екскурсія, бо дозволяє побачити об'єкти і процеси в природній обстановці. Такі екскурсії бувають загальнопознавальними і тематичними [5, с. 96–97].

Система навчання в сучасній школі перестає бути орієнтованою тільки на рівні "знання" і "розуміння". Учні повинні думати, розуміти суть речей, осмислювати ідеї та концепції і вже на основі цього вміти шукати потрібну інформацію, висвітлювати її та застосовувати в конкретних умовах, формулювати і відстоювати власну думку.

Таким чином, головною особливістю групової форми організації навчання є те, що процес засвоєння та застосування знань відбувається у спільній діяльності.

Порівняно з індивідуальною роботою за схемою "вчитель – учень" внутрішньо групова співпраця щодо виконання тих самих завдань, на

думку Пометун О. І., підвищує її ефективність майже на 10 відсотків. Крім того, групова форма орієнтації навчання одночасно допомагає виконати три основні завдання навчально-виховного процесу:

1) конкретно-пізнавальне, що пов'язане з безпосередньою навчальною діяльністю, де учні обмінюються думками, надають допомогу в розв'язанні того чи іншого питання, засвоюють навчальний матеріал, набувають умінь та навичок застосовувати набуті знання на практиці;

2) комунікативно-розвивальне, у процесі якого виробляються основні навички спілкування всередині та за межами групи, вміння вислухати думку іншого та висловлювати свою думку стисло, логічно, конкретно;

3) соціально орієнтоване, що виховує громадянські якості, необхідні для адекватної соціальної особистості в суспільстві [12, с. 164].

Отже, групова навчальна діяльність учнів на уроках має значні переваги в порівнянні з іншими методами. Наприклад, допомагає створювати на уроці умови для формування позитивної мотивації учіння школярів, дає можливість здійснювати диференціацію навчання, сприяє виробленню вмінь співпрацювати з іншими учнями, забезпечує високу активність усіх учнів, реалізує їх природне прагнення до спілкування, взаємодопомоги і співпраці, підвищує результативність навчання та розвиток школярів. Проте, одночасно, впровадження групової навчальної діяльності вимагає деяких додаткових витрат часу, оскільки необхідно здійснити відповідне тематичне планування, розробити структуру проведення занять, скласти варіанти завдань.

Література

1. Алексюк А. М. Удосконалення навчального процесу в середній школі / А. М. Алексюк, О. С. Кашин. – К. : Вища школа, 1986. – 56 с.
2. Баханов К. О. Навчання у співробітництві / К. О. Баханов // Історія в школах України. – 2005. – № 10. – С. 2–5.
3. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи // Бібліотека освітньої політики / Н. М. Бібік [під заг. ред. О. В. Овчарук]. – К. : "К.І.С.", 2004. – 112 с.
4. Боголюбов В. И. Методы и средства реализации педагогических технологий / В. И. Боголюбов // Школьные технологии. – 2004. – № 5. – С. 18–30.
5. Гадецький М. В. Організація навчального процесу в сучасній школі: навч.-метод. посібник для вчителів, керівників навч. закладів, слухачів ІПО / М. В. Гадецький, Т. В. Хлебнікова. – Х. : Ранок, 2003. – 136 с.
6. Іванішена С. Форми і методи інтерактивного навчання / С. Іванішена // Початкова школа. – 2006. – № 3. – С. 9–11.
7. Кокарева І. Інтерактивні технології у навчанні / І. Кокарева // Початкова школа. – 2006. – № 2. – С. 19–21.
8. Коломієць Н. Л. Інтерактивні технології в особистісно-зорієнтованій / Н. Л. Коломієць // Відкритий урок. – 2006, вересень. – С. 12–15.
9. Комар О. А. Інтерактивні технології – технології співпраці / О. А. Комар // Початкова школа. – 2004. – № 9. – С. 5–7.

10. Комар О. А. Навчання школярів за інтерактивними методами / О. А. Комар // Рідна школа. – 2006. – № 5. – С. 57–60.
11. Корніяка О. Норми розвитку комунікативної культури / О. Корніяка // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2005. – № 3. – С. 35–40.
12. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. – К. : А.С.К., 2005. – 192 с.
13. Ярошенко О. Г. Повніше використовувати можливості групової навчальної діяльності школярів / О. Г. Ярошенко // Нива знань. – 2001. – № 3. – С. 8–10.

ГОТОВНІСТЬ ПЕДАГОГА ДО УПРОВАДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

Орел Людмила, студентка природничо-географічного факультету
Науковий керівник: **Дубровський В. Л.**, старший викладач
кафедри педагогіки

Одним із принципів реалізації Державної Національної програми "Освіта (Україна – XXI століття)" є гуманізація освіти, що полягає в утвердженні людини як найвищої соціальної цінності, у найповнішому розкритті її здібностей та задоволенні різноманітних освітніх потреб.

Згідно з цим принципом на сучасному етапі розвитку системи освіти відбувається перехід до особистісно орієнтованого навчання, мета якого – створення максимально сприятливих умов для розвитку і саморозвитку особистості учня, виявлення та активного використання його індивідуальних особливостей у навчальній діяльності. Такий підхід має сприяти більш цілеспрямованому, гармонійному розвитку школяра, громадянина і творчої особистості.

У зв'язку з цим педагоги і психологи усвідомлюють гостру потребу у створенні та реалізації особистісного підходу до учня як одного з принципів організації навчально-виховної роботи.

Завдання педагога полягає перш за все, в тому, щоб своїми діями на учнів у навчально-виховному процесі вони максимально активізували свої внутрішні ресурси, щоб вони самі на високому моральному рівні могли успішно справлятися з різноманітними життєвими проблемами. Якість професійно-педагогічної підготовки оцінюють за рівнем готовності майбутніх учителів.

Професійно-педагогічна підготовка вчителя визначається вимогами, що ставляться як до особистості вчителя, так і до характеру його професійної діяльності, вираженої в професіограмі. Остання містить в собі: основні функції, вимоги до вчителя, необхідні теоретичні знання, перелік педагогічних вмінь, навичок, цінностей, інтегративні професійно-особистісні якості.

Професіограма моделює результат педагогічної освіти.

Таким чином, якість професійно-педагогічної підготовки майбутнього визначається не лише навчальним планом і програмами. Вона в значній мірі залежить і від особистості викладача, його духовного обличчя, професійної компетенції, знань сучасної школи і передового педагогічного досвіду, дослідницької культури, творчого ставлення до справи, вміння співробітничати з колегами, педагогічної майстерності тощо. А це, в свою чергу, актуалізує питання удосконалення традиційно існуючих стосунків між викладачем і студентом в сторону збільшення суб'єктності кожного з них. Ось тому головний напрямок розвитку сучасної педагогічної освіти – перехід від масово-репродуктивної до індивідуально-творчої освіти, що створює умови для виявлення, формування і розвитку творчої особистості кожного майбутнього вчителя.

Проблемі професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів присвячено ряд досліджень, в яких вказано якості, що потрібно розвивати майбутньому педагогу: емпатія (здатність відчувати емоційний стан іншої людини, вміння співчувати); толерантність (здатність розуміти і приймати людину такою, якою вона є); здатність обґрунтувати свої вчинки, дії; вміння виділяти мотиви своєї діяльності; рефлексивно виділяти труднощі учня та власні. Але найважливішою характеристикою підготовленості вчителя до професійної діяльності є професійна компетентність, що являє собою сукупність комунікативних, конструктивних, організаторських вмінь та здатність і готовність практично їх використовувати в роботі.

Однією з вагомих характеристик професіограми майбутнього вчителя, що працює в особистісно орієнтованому середовищі, є здатність творити. Серед причин, які гальмують розвиток педагогічної творчості, на перший план виступає психолого-педагогічна неготовність учителя до зазначеного виду діяльності (С. О. Сисоева). Підвищити стан готовності майбутнього вчителя до педагогічної творчості, його здатності до формування творчої особистості учня в процесі "суб'єкт-суб'єктної" педагогічної взаємодії можна в процесі формування у майбутніх учителів стимулів до педагогічної творчості.

Готовність до педагогічної діяльності передбачає формування таких якостей особистості, які забезпечать майбутньому педагогу можливість усвідомлено і компетентно здійснювати професійну діяльність (А. Й. Капська). Тобто, робота з особистістю дитини потребує від самого педагога **формування наступних особистісних професійних якостей:**

- якості особистості, що відображають загальну і професійно-педагогічну спрямованість: відповідальність, любов до дітей, благородство, доброта, принципиовість, правдивість, працьовитість;
- риси інтелектуальної сфери особистості: допитливість, кмітливість, ерудиція, дотепність, уміння виділити головне, логічність мислення і розвинута мова;
- емоційно-вольові якості особистості: витримка, самовладання, життєрадісність, рішучість, вимогливість до себе і дітей;

- соціально-психологічні якості: ввічливість, справедливість, доброзичливість, діловитість, організаторські здібності;
- сенсорно-перцептивні характеристики: розподіл уваги, спостережливість, пам'ять на обличчя, педагогічне уявлення, здатність бачити очима дитини, емпатія, фантазія, почуття гумору;
- риси самосвідомості особистості: самокритичність, впевненість у собі, почуття власної гідності.

Виділені групи взаємопов'язані. Доповнюючи одна одну, вони складають цілісну структуру якостей особистості педагога, що цінує кожную дитину і орієнтується на особистісний підхід у педагогіці.

Для переходу до особистісно орієнтованого навчання в середній школі особистісно орієнтовану освіту майбутній педагог має отримати у вищому навчальному закладі.

Майбутній вчитель повинен бути готовим до реалізації особистісно орієнтованого навчання. Це має стати важливим завданням професійно-педагогічної підготовки.

Характеристиками готовності майбутнього вчителя до особистісно орієнтованого педагогічного навчання є:

- сприйняття актуальності і значимості ідей і цінностей особистісно орієнтованого навчання;
- самообґрунтування вчителем своїх дій, самореалізація на основі внутрішньої професійної мотивації;
- неперервний пошук альтернатив існуючій практиці освіти і виховання;
- цілепокладання і цілереалізація на основі авторської моделі освіти і виховання;
- спільне з учнями осмислювання елементів змісту освіти; внесення авторських елементів в зміст освіти і виховання; рефлексія власної і професійної поведінки; відповідальність за прийняті рішення;
- прийняття чи відторгнення форм діяльності і спілкування з позицій власного педагогічного ідеалу;
- орієнтація на діалог і власні зміни в процесі педагогічного спілкування тощо.

Особистісно орієнтоване навчання має свої особливості, що ґрунтуються на врахуванні мотивів, визначенні мети і задач навчання, знаннях студентами способів досягнення поставленої мети; оволодіння базовою освітою (стандартом); систематичному і науково підтвердженому виявленні динаміки процесу навчання і рівня засвоєних знань, вмінь, навичок; інтегрованого використання їх і власного досвіду та формуванні на цій основі індивідуально-прийнятної дидактичної системи знань.

Тому готовність майбутнього вчителя до реалізації особистісно орієнтованого навчання розглядається як єдність чотирьох складових компонентів: ціле-мотиваційного, змістового, операційного та інтеграційного.

Високий рівень готовності майбутнього вчителя до реалізації особистісно орієнтованого навчання характеризується:

ціле-мотиваційним компонентом, що передбачає сформованість мотивів і цілей особистісно орієнтованої педагогічної діяльності вчителя як запоруки власної самореалізації і саморозвитку; зацікавленість працею вчителя як важливим джерелом професійних потреб і особистісного росту; стійкий інтерес до предмету викладання як результату усвідомленого вибору майбутньої предметно-професійної діяльності; гуманне ставлення до дитини; високий рівень емпатійності і поваги до особистості кожного учня, розуміння його потреб, бажань і устремління; врахування досвіду дітей та стійку орієнтацією на особистісний розвиток учнів; усвідомлення і привласнення ціннісних гуманних орієнтацій;

змістовим компонентом, що передбачає системне володіння знань особистісно орієнтованого навчання із дисциплін педагогічного і предметно-методичного циклів; продуктивний рівень відтворення теоретичних положень та понять особистісно орієнтованого навчання в практичній діяльності, при баченні особливостей педагогічного процесу в школі та перспектив його розвитку;

операційним компонентом, що передбачає творчий рівень предметно-професійних умінь реалізації технологій особистісно орієнтованого навчання; творче і аргументоване застосування моделей особистісно орієнтованого навчання в школі;

інтеграційним компонентом, що передбачає впевненість у власних професійних можливостях; творче ставлення до своєї практичної діяльності та її реалізації залежно від змін в освіті та суспільстві; стійке бажання самопізнання і системне володіння навиками самоаналізу, саморегуляції, самооцінки і самоконтролю, самоактуалізації; вміння будувати навчальний процес на доступній технології особистісно орієнтованого навчання; здатність у створенні індивідуальної самодостатньої методики і на її основі технології викладання предмету; коригування процесу власного розвитку через розроблення та втілення системи оптимальних технологічних прийомів викладання предмету під час педагогічної практики.

Засобами здійснення професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя до реалізації особистісно орієнтованого навчання можуть бути педагогічні умови її ефективної організації.

Тому готовність майбутнього вчителя до реалізації особистісно орієнтованого навчання у подальшій професійній діяльності розглядається як складноструктуроване утворення, що забезпечує внутрішні умови для успішного формування професійної грамотності студента щодо реалізації особистісно орієнтованого навчання.

Література

1. Васьков Ю. Особистісно орієнтоване навчання – нова освітня парадигма // Сучасні педагогічні технології: Навч.-метод. посібник. Ч. 1. – Ніжин, 2006. – 63 – 64 с.

2. Вердіна С. В., Панченко А. І. Секрети педагогічної майстерності. Уроки для вчителя. – Х.: Вид. група "Основа". 2008. – 111 с.
3. Гін А. О. Прийоми педагогічної техніки: Вільний вибір. Відкритість. Діяльність. Зворотний зв'язок. Ідеальність: посібник для вчителів. – Луганськ, 2004. – 84 с.
4. Державна національна програма "Освіта (України - XXI століття)" – К., 2000.
5. Дубровська Л. О., Дубровський В. Л., Ковнер В. В. Особистісно орієнтована освіта і технологія // Сучасні педагогічні технології: Методичні матеріали до семінарських занять. – Ніжин, 2011. – 20 – 28 с.
6. Методичний poradnik: форми і методи навчання / Автор-укладач Б. О. Житник. – Х. : Вид. група "Основа", 2005. – 128 с.
7. Мойсеюк Н. Є. Особистісно орієнтоване навчання // Педагогіка: Навчальний посібник 5-е видання. – Київ, 2007.
8. Педагогическое мастерство и педагогические технологии: Учебное пособие / Под ред. Гребенкиной Л. К., Байковой Л. А. – 3-е изд., испр. и доп. – М. : Педагогическое общество России, 2000. – 256 с.
9. Пехота О. М. Особистісно орієнтована освіта і технології // Освітні технології: Навч.-метод. посбник. – Київ, 2001. – 28 – 44 с.
10. Сериков В. В. Личностный подход в обучении: от концепции к технологии / В. В. Сериков // Проблемы обновления содержания общего образования. – Ростов-на-Дону, 1992. – 153 с.
11. Сорока Г. І. Сучасні виховні системи та технології: [навчально методичний посібник]. – Харків : Ранол, 2002. – 128 с.

ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Пащенко Ірина, студентка факультету іноземних мов
Науковий керівник: **Демченко Н. М.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

Актуальність теми. Якісна мовна підготовка школярів не можлива без використання сучасних освітніх технологій. Інформаційні технології – це вимога сьогодення, оскільки вони стрімко увірвалися в усі сфери нашого життя. Впровадження нових технологій в навчальний процес завжди вважалося прогресивним кроком і підвищувало мотивацію навчання. В умовах, коли освіта України потребує реформ у зв'язку з впровадженням положень Болонської декларації, мовна підготовка студентів повинна відповідати європейським якісним та кількісним характеристикам. Підвищити рівень мовної підготовки студентів можна за допомогою залучення новітніх інформаційних технологій, до числа яких ми відносимо й мультимедійні засоби [4].

Предмет нашої статті – нові інформаційні технології як засіб формування мотивації навчання.

Основний матеріал. Сучасні технології у викладанні іноземних мов – це професійно-орієнтоване навчання іноземної мови, проектна робота в навчанні, застосування інформаційних та телекомунікаційних технологій, робота з навчальними комп'ютерними програмами, дистанційні технології в навчанні іноземних мов, створення презентацій в програмному середовищі Microsoft PowerPoint, використання ресурсів всесвітньої мережі Internet.

Кожна методика викладання іноземної мови характеризується власними їй позитивними та негативними рисами і має свою об'єктивну цінність. Використання мультимедійних програм в освіті вже давно показало позитивний вплив на якість вивчення іноземної мови не тільки закордоном, але і в нашій країні. Такий метод навчання органічно вписується в структуру практичних занять, дозволяє досягати більш ефективних результатів, що розкривають потенційні можливості кожного учня.

Впровадження сучасних освітніх технологій покликане створити умови для вироблення навичок та вмінь працювати самостійно, дає можливість здійснити диференційований та індивідуальний підхід як у виборі матеріалу, так і в темпах роботи окремих учнів та сприяє розширенню та поглибленню знань [1].

В наш час постійно спостерігається оновлення та розвиток інформації, інтенсивне розширення міжнародних ділових, культурних зв'язків у галузі науки, техніки та економіки. Все це пред'являє суворі вимоги до вчителя іноземної мови, який повинен вміти поєднувати глибоку фахову підготовку з комп'ютерною грамотністю. Ці вимоги взаємопов'язані, неподільні, сприяють взаємному збагаченню та удосконаленню.

Сьогодні в центрі уваги – учень, його особа, неповторний внутрішній світ. Тому основна мета сучасного вчителя – вибрати методи і форми організації учбової діяльності учнів, які оптимально відповідають поставленій меті розвитку особи.

Сучасні педагогічні технології такі, як навчання у співпраці, проектна методика, використання нових інформаційних технологій, Інтернет-ресурсів допомагають реалізувати особово-орієнтований підхід у навчанні, забезпечують індивідуалізацію і диференціацію навчання з урахуванням здібностей дітей, їх рівня знань.

Форми роботи з комп'ютерними навчальними програмами на уроках іноземної мови включають: вивчення лексики; відпрацювання вимови; вивчення діалогічної і монологічної мови; вивчення писемності; відпрацювання граматичних явищ [2].

Можливості **використання Інтернет-ресурсів** величезні. Глобальна мережа Інтернет створює умови для здобуття будь-якою необхідною учням і вчителям інформації, що знаходиться в будь-якій точці земної кулі: народознавчий матеріал, новини з життя молоді, статті з газет і журналів та інше.

На уроках англійської мови за допомогою Інтернету можна вирішувати цілий ряд дидактичних завдань: формувати навички і уміння

читання, використовуючи матеріали глобальної мережі; удосконалювати уміння письмової мови школярів; поповнювати словарний запас учнів; формувати у школярів мотивацію до вивчення англійської мови.

Крім того, робота направлена на вивчення можливостей Інтернет-технологій для розширення кругозору школярів, налагоджувати і підтримувати ділові зв'язки і контакти зі своїми однолітками в англійськомовних країнах. Учні можуть брати участь в тестуванні, у вікторинах, конкурсах, олімпіадах, що проводяться по мережі Інтернет, переписуватися з однолітками з інших країн, брати участь в чатах, відеоконференціях та інше.

Учні можуть отримувати інформацію з проблеми, над якою працюють в даний момент в рамках проекту.

Змістова основа масової комп'ютеризації пов'язана з тим, що сучасним комп'ютером є ефективний засіб оптимізації умов розумової праці, взагалі, в будь-якому його прояві. Є одна особливість комп'ютера, яка розкривається при використанні його як пристрою для вчення інших, і як помічника у придбанні знань, це його бездушність. Машина може "доброзичливо" спілкуватися з користувачем і в якісь моменти "підтримувати" його, проте вона ніколи не проявить ознак дратівливості і не дасть відчуття, що їй стало нудно. У цьому сенсі вживання комп'ютерів є, можливо, найбільш корисним при індивідуалізації певних аспектів викладання.

Основна мета вивчення іноземної мови в школі – формування комунікативної компетенції, всі останні цілі (виховна, освітня, розвиваюча) реалізуються в процесі здійснення цієї головної мети. Комунікативний підхід має на увазі навчання спілкуванню і формуванню здібності до міжкультурної взаємодії, що є основою функціонування Інтернету.

Поза спілкуванням Інтернет не має сенсу – це міжнародне багатонаціональне, культурне суспільство, чиє життєдіяльність заснована на електронному спілкуванні мільйонів людей у всьому світі, що говорять одночасно – самий гігантський по розмірах і кількості учасників розмови, яка будь-коли відбувалася. Включаючись у нього на уроці іноземної мови, ми створюємо модель реального спілкування.

На даний час пріоритет віддається комунікативності, інтерактивності, автентичності спілкування, вивченню мови в культурному контексті, автономності і гуманізації навчання. Дані принципи роблять можливим розвиток міжкультурної компетенції як компонента комунікативної здатності. Кінцевою метою навчання іноземним мовам є навчання вільному орієнтуванню в іншомовному середовищі і умінню адекватно реагувати в різних ситуаціях, тобто спілкуванню. Сьогодні нові методики з використанням Інтернет-ресурсів протиставляються традиційному вивченню іноземних мов. Щоб навчити спілкуванню іноземною мовою, потрібно створити реальні, справжні життєві ситуації (тобто те, що називається принципом автентичності спілкування), які стимулюватимуть вивчення матеріалу і вироблятимуть адекватну поведінку. Цю помилку намагаються виправити нові технології, зокрема Інтернет.

Комунікативний підхід – стратегія, що моделює спілкування, направлена на створення психологічної і мовної готовності до спілкування, на свідоме осмислення матеріалу і способів дій з ним. Для користувача реалізації **комунікативного підходу в Інтернеті** не представляє особливої складності. Комунікативне завдання повинне пропонувати таким, що вчиться проблему або питання для обговорення, причому учні не просто діляться інформацією, але і оцінюють її. Основним же критерієм, що дозволяє відрізнити цей підхід від інших видів учбової діяльності, є те, що учні самостійно обирають мовні одиниці для оформлення своїх думок. Використання Інтернету у комунікативному підході як не можна краще мотивовано: його мета полягає у тому, щоб зацікавити учнів у вивченні іноземної мови за допомогою накопичення і розширення їх знань і досвіду.

Усне спілкування складається з говоріння та слухання, яке в методичі називається аудіюванням. Поняття "аудіювання" і "слухання" не синонімічні. Слухання позначає лише акустичне сприйняття усної мови, а аудіювання – це процес сприйняття усної мови, крім слухання передбачає ще слухання, розуміння та інтерпретацію сприймається на слух інформації. Вчителі англійської мови з сумом констатують, що багато учнів загальноосвітніх шкіл відчують труднощі з сприйняттям мови носіїв мови на слух. **Формування навички аудіювання** – один із способів рішення даної проблеми. Проблема полягає в тому, що не дуже просто знайти якісні матеріали для цих завдань. Звичайно, можна купувати допомоги типу книга + аудіокасети шановних Британських видавництва, але ці книги досить дорогі і знайти їх можна в основному у великих містах. Де ж у такому випадку можуть знайти такі матеріали вчителя невеликих міст, селищ, сільських шкіл?

У вирішенні цієї проблеми може допомогти Інтернет, який є джерелом аудіоматеріалів з промовою носіїв мови (в тому числі і професійних акторів) у вигляді звукових файлів і текстів до цих звуковим фрагментами у вигляді текстових файлів. У цьому випадку вчитель або методист має можливість переписати звуковий фрагмент на аудіокасету і роздрукувати текст. Далі цей матеріал можна використовувати в будь-якій формі для підготовки до уроків. Крім того, є можливість встановлювати контакти через Інтернет з акторами та авторами сторінок. На деяких з них автори і диктори просять оцінювати їх роботи, висилати зауваження, коментарі, критику і можуть навіть начитати який-небудь твір на прохання відвідувачів їхніх сайтів.

Грамотне використання **аудіоматеріалів** може значно сприяти підготовці слухачів до ситуацій реального спілкування і зняти можливі труднощі. Навчити учнів розуміти чуже мовлення – одна з найважливіших цілей навчання. На уроці практично неможливо формувати лише один мовний або мовної навик. Працюючи з аудіотекстом, ми паралельно відпрацьовуємо лексичні, граматичні, фонетичні навички. Аудіотекста дають інформацію для обговорення, що, у свою чергу, передбачає

подальший розвиток навичок говоріння. У цьому випадку аудіювання є засобом навчання.

Аудіювання – дуже складний вид мовленнєвої діяльності і, відповідно, містить у собі деякі труднощі.

Розглянемо труднощі, пов'язані з умовами сприйняття:

1) однократність і короткочасність пред'явлення інформації, що вимагають від слухача швидкої реакції при сприйнятті звучного тексту;

2) ми не в змозі що-небудь змінити, не можемо пристосувати мова говорить під свій рівень розуміння (у кожної людини свій стиль, іноді він занадто науковий, а іноді надто емоційний, насичений ідіомами і образними виразами);

3) темп, що задається мовцем. Середній темп англійської мови 250 складів на хвилину.

При навчанні аудіювання викладач орієнтується на мовний досвід учня, коригує його й вибирає відповідну структуру роботи з аудіотексту.

Знання вище перерахованих груп складнощів дозволяє правильно оцінити рівень труднощі аудіювання як такого, врахувати їх при організації навчального аудіювання, зняти їх, а можливо, і створити, максимально наближаючи навчальне завдання до ситуацій реального спілкування.

Навчання аудіювання та розвиток умінь передбачає поетапне формування рецептивних аудитивних навичок. Більшість методистів поділяють аудитивних вправи на підготовчі та мовні. Підготовчі спрямовані на подолання окремих труднощів аудіювання і на формування його механізмів. Мовні вправи являють собою керовану мовну діяльність, забезпечують практику аудіювання на основі комплексного подолання аудитивних труднощів.

Наведемо деякі вправи:

Прослухайте кілька пропозицій і підніміть руку, коли почуєте питальне речення.

Прослухайте кілька дієслів і назвіть ті, які вжиті в простому минулому часі.

Озаглавити прослуханий текст.

Розбити аудіотекста на смислові шматки.

У тих випадках, коли школа має можливість копіювати звукову інформацію з мережі, можна використовувати автентичну інформацію для вдосконалення умінь аудіювання. Необхідно лише мати на увазі, що практично будь-який текст для аудіювання має потребу в деякій обробці, адаптації за рахунок його можливого скорочення. Крім того, текст може містити деяку кількість незнайомих для даної групи учнів слів, які важко зрозуміти навіть з контексту. Ці слова краще заздалегідь виписати і, якщо вони значущі для подальшої роботи, об'єднати їх у словосполучення і записати на магнітофон у вигляді двотактної паузірованої вправи, щоб хлопці змогли звикнути до їх звучанням, впізнавали на слух

і виголошували. Подальша робота організується звичайним чином за задумом вчителів. Важливо залучати для дискусій на уроці живі висловлювання носіїв мови, отримані з різних ресурсів Інтернету.

Необхідно зауважити, що для організації усного спілкування необхідно враховувати наступні нюанси:

- оснащений чи комп'ютер звуковою платою, звуковими колонками
- оснащений чи комп'ютер відеокамерою для проведення
- відеоконференцій з партнерами.

Що стосується звукової плати, то переважна більшість сучасних комп'ютерів мають її в своїй конфігурації або можуть мати за бажанням користувача. Це зараз не проблема, і вартість звукової плати не висока. Що ж стосується відеокарти або з'являються останнім часом відеотелефонів, що підключаються до комп'ютера, то в нашій країні це поки що екзотика, досить дорога і тому мало доступна для маси користувачів. Тому теоретично (тобто технічно) завдання організації усного спілкування з носіями мови може бути здійснене. Практично ж для більшості користувачів така послуга мережі виявляється поки недоступною.

У процесі реального групового спілкування рідною і (або) іноземною мовами величезну роль мають домінуючі або, навпаки, відсторонені позиції суб'єктів спілкування, явна або прихована структура міжособистісних відносин, володіння або недостатнє володіння невербальними засобами спілкування і багато іншого, що може викликати і нерідко викликає у дітей і навіть дорослих реальні труднощі в спілкуванні. До того ж у окремих учнів є реальні, а найчастіше уявні комплекси неповноцінності, які якраз і виявляються в процесі спілкування рідною або іноземною мовою. Для ряду учнів, навпаки, характерна зайва самовпевненість, яка нерідко породжує свої складності в процесі спілкування. Для того щоб уникнути такі проблеми, необхідно використовувати різні рівні вправи для роботи над усним мовленням.

Вислови свою точку зору з даної проблеми:

Чи згоден ти з автором тексту;

Опиши дані картини;

Звернись до різних співрозмовників з проханням.

Тут можна навести масу вправ на ситуативній основі, а також на Інтернеті забезпечувати нас графічної (статичною або динамічною) і звуковою інформацією. Ось на ці можливості мережі Інтернет ми і будемо розраховувати при аналізі можливих способів використання ресурсів і послуг мережі на уроках іноземної мови та в позакласній діяльності учнів.

Однією з основних вимог, що пред'являються до навчання іноземним мовам з використанням Інтернет-ресурсів, є створення взаємодії на уроці, що прийнято називати в методиці **інтерактивністю**. Інтерактивність – це "об'єднання, координація і взаємодоповнення зусиль комунікативної мети і результату мовними засобами". Навчаючи справжній мові, Інтернет допомагає у формуванні умінь і навиків розмовної

мови, а також у вивченні лексики і граматики, забезпечуючи справжню зацікавленість і, отже, ефективність. Інтерактивність не просто створює реальні ситуації з життя, але і змушує учнів адекватно реагувати на них за допомогою іноземної мови.

Інтернет може і повинен використовуватися не тільки пасивно, але й активно. За допомогою Інтернет учні можуть спробувати себе в ролі не споживачів, а постачальників інформації. Сайт THE YOUNG VOICES OF THE WORLD – відкритий форум, який представляє собою якесь видавництво, де бажаючі можуть опублікувати свої роботи, зробивши їх надбанням багатомільйонної аудиторії і висловивши на обговорення свою думку. Всі роботи супроводжуються електронною адресою їх творця, що дозволяє здійснення зворотного зв'язку і зав'язування дискусій. Тобто Інтернет може повною мірою забезпечити нас текстовою інформацією [3].

Однією з технологій, що забезпечує особово-орієнтоване вчення, є **метод проектів**, як спосіб розвитку творчості, пізнавальної діяльності, самостійності. Типологія проектів всіляка.

Проекти можуть підрозділятися на монопроекти, колективні, усномовні, видові, письмові і Інтернет-проекти. Хоча в реальній практиці частенько доводиться мати справу зі змішаними проектами, в яких є ознаки дослідницьких, творчих, практико-орієнтованих і інформаційних. Робота над проектом – це багаторівневий підхід до вивчення мови, що охоплює читання, аудіювання, говоріння і граматику. Метод проектів сприяє розвитку активного самостійного мислення що вчать і орієнтує їх на спільну дослідницьку роботу. На мій погляд, проектне навчання актуальне тим, що учить дітей співпраці, а вчення співпраці виховує такі етичні цінності, як взаємодопомогу і вміння співпереживати, формує творчі здібності і активізує учнів. Загалом, у процесі проектного навчання, просліджується нерозривність вчення і виховання.

Метод проектів формує в учнів комунікативні навички, культуру спілкування, вміння коротко і доступно формулювати думки, терпимо відноситися до думки партнерів по спілкуванню, розвивати вміння добувати інформацію з різних джерел, обробляти її за допомогою сучасних комп'ютерних технологій, створює мовне середовище, сприяюче виникненню природної потреби в спілкуванні на іноземній мові.

Проектна форма роботи є однією з актуальних технологій, що дозволяють учневі застосувати накопичення знань з предмету. Учні розширюють свій кругозір, кордони володіння мовою, отримуючи досвід від практичного його використання, вчать слухати іншомовну мову і чути, розуміти один одного при захисті проектів. Діти працюють з довідковою літературою, словниками, комп'ютером, тим самим створюється можливість прямого контакту з автентичною мовою, чого не дає вивчення мови лише за допомогою підручника на уроці в класі.

Робота над проектом – процес творчий. Учень самостійно або під керівництвом вчителя займається пошуком вирішення якоїсь проблеми,

для цього потрібне не лише знання мови, але і володіння великим обсягом наочних знань, володіння творчими, комунікативними і інтелектуальними уміннями. В курсі іноземних мов метод проектів може використовуватися в рамках програмного матеріалу практично по будь-якій темі. Робота над проектами розвиває уяву, фантазію, творче мислення, самостійність і інші особові якості.

До сучасних технологій відноситься і **технологія співпраці**. Основна ідея полягає в створенні умов для активної спільної діяльності учнів в різних учбових ситуаціях. Діти об'єднуються в групи по 3–4 людини, їм дається одне завдання, при цьому обмовляється роль кожного. Кожен учень відповідає не лише за результат своєї роботи, але і за результат всієї групи. Тому слабкі учні прагнуть з'ясувати в сильних те, що їм незрозуміло, а сильні учні прагнуть, щоб слабкі досконально розібралися у завданні. І від цього вирає весь клас, тому що спільно ліквідуються пропуски.

Впровадження інформаційних технологій у вчення значно різноманітнить процес сприйняття і відробітку інформації. Завдяки комп'ютеру, Інтернету і мультимедійним засобам учням надається унікальна можливість опанування великого об'єму інформації з її подальшим аналізом і сортуванням. Значно розширюється і мотиваційна основа учбової діяльності. В умовах використання мультимедіа учні отримують інформацію з газет, телебачення, самі беруть інтерв'ю і проводять телемости.

Недоліками у використанні мультимедійних технологій можна назвати наступні: 1) надлишок емоційності ускладнить засвоєння й осмислення досліджуваного матеріалу; 2) через постійний зоровий контакт з мультимедійною дошкою швидко стомлюється зір, тому необхідно враховувати період підвищеної активізації студентів на занятті та чергувати мультимедійний виклад матеріалу з традиційним, по-третє, не завжди існує можливість використання необхідних технічних умов та засобів. Вирішення останнього питання слід актуалізувати на відповідних засіданнях. Підсумовуючи, треба зауважити, що краще разом з інноваційною методикою викладання слід використовувати традиційну.

Висновки. Безсумнівно, нові комп'ютерні технології відіграють важливу роль у навчанні іноземних мов на сучасному етапі. Особливе місце відводиться Інтернет.

Головним чином, це залежить від широкого спектру можливостей мережі. По-перше, Інтернет дозволяє постійно отримувати нову інформацію на тему, що цікавить. При цьому інформація іноземною мовою буде абсолютно автентичною і, крім того, сучасною. По-друге, існуючі сайти дозволяють відстежити рівень своїх знань, виконуючи ту чи іншу тренувальне вправу. По-третє, за допомогою Інтернету можна створити справжнє мовне середовище на основі інтенсивного спілкування з носіями мови, роботою з автентичною літературою, аудіювання оригінальних текстів, що, безсумнівно, сприяє підвищенню рівня мотивації

школярів. І, нарешті, Інтернет є незамінним помічником при навчанні різними видами і аспектами мовної діяльності.

Ресурси Інтернет, безсумнівно, можуть бути присутніми на всіх етапах навчання іноземної мови. Особливо важливу роль глобальна мережа відіграє при самостійній роботі учнів, спонукаючи їх до пошукової та творчої діяльності.

Дидактичні можливості мережі дуже великі. Вона може стати засобом досягнення освітніх цілей як для учня, так і для вчителя. У цьому випадку вчитель стає помічником учнів, які виконують роботу, яка найбільш органічна в сучасному контексті освіти. Інтернет не замінює вчителя, а стає одним з найбільш важливих засобів навчання іноземної мови на сучасному етапі.

Література

1. Сасенко Н. С. Инновационные технологии в обучении иностранным языкам / Н. С. Сасенко. – К., 2010. – 123 с.
2. Тищенко М. А. Використання сучасних освітніх технологій в процесі навчання іноземної мови професійного спрямування / М. А. Тищенко. – К. : Національний технічний університет України "КПІ", 2009. – 167 с.
3. Шаманська Р. М. Ресурси мережі Інтернет при викладанні англійської мови / Р. М. Шаманська. – Гадяч, 2010. – 16 с.
4. http://www.confcontact.com/2008oktlnet_tezi/iy_korzhh.php

ЕТАПИ РОЗВИТКУ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Пирог Анна, студентка фізико-математичного факультету

Науковий керівник: **Демченко Н. М.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

Актуальність дослідження. Основним засобом вивчення якості шкільної освіти є моніторинг, система інструментарію якого здатна оцінити ефективність освітнього процесу та передбачити подальші кроки до її підвищення.

Моніторинг якості освіти – це система заходів щодо збирання, опрацювання, аналізу та поширення інформації з метою вивчення й оцінювання стану функціонування певного суб'єкта освітньої діяльності чи освітньої системи загалом та прогнозування їх розвитку на основі аналізу одержаних даних і виявлених тенденцій та закономірностей.

Багато праць відомих науковців, таких як Дж. Вілмс, А. Вілохін, А. Ісаєва, Г. Сігеева, В. Кальней, М. Поташник, Ч. Тедлі, С. Шишов, Дж. Уілмс присвячено дослідженню моніторингу освіти в світі, але залишаються не досить розкритими етапи розвитку моніторингу освіти у світі. Тому у індивідуально науково-дослідному завданні розкриємо суть даного питання.

Основний матеріал. Сучасний освітній менеджмент ґрунтується на запровадженні діагностичних методів і технологій збирання й опрацювання отриманої інформації, протиставляючи їх декларативності та суб'єктивності інтерпретації одержаних даних. Тому для прийняття ефективних і своєчасних управлінських рішень, що відповідають реальному станові функціонування й прогнозування розвитку об'єкта управління – учня, студента, навчального закладу чи системи освіти загалом, необхідна об'єктивна та вірогідна інформація про різні аспекти їхньої діяльності. Це потребує постійного їх обстеження, налагодження системи моніторингу освіти, головною метою якої стане збирання, оцінювання й аналіз її якісних показників на всіх рівнях функціонування, поширення та доступ до цієї інформації громадськості, різних користувачів освітніх послуг, посилення управлінських дій щодо якісних показників в освіті.

За результатами моніторингу якості освіти органи управління отримують інформацію про стан освітньої системи та її окремих складників, виявляють проблеми, що виникли в процесі запровадження педагогічних інновацій, з'ясовують тенденції розвитку освіти та прогнозують зміни, необхідні для перспективного функціонування освітньої системи. Отже, моніторинг освітньої системи стає дієвим інструментарієм менеджменту освіти, зокрема в управлінні її якістю.

Останнім часом моніторинг якості освіти як засіб вивчення освітніх систем став водночас об'єктом теоретичних досліджень і сферою педагогічної діяльності.

Проте саме слово "моніторинг" (від англ. *monitoring* – контроль, відстеження) не завжди однозначно тлумачать у педагогічній літературі й освітянській практиці. Інколи його вживають у значенні відстеження результативності навчально-виховного процесу (наприклад, моніторинг навчальних досягнень учнів) [2, с. 18]; подекуди під ним розуміють звичайний педагогічний контроль (моніторинг успішності); частіше його використовують у сенсі різнобічного вивчення певних параметрів функціонування системи освіти чи окремих її елементів або суб'єктів освітнього процесу (моніторинг якості підготовки фахівців з певної спеціальності, матеріально-технічного забезпечення навчальних закладів, стану здоров'я учнів тощо) [4, с. 16; 6, с. 34]. Отже, моніторинг все більше набуває статусу дослідження, а не емпіричного збору інформації про певні характеристики та властивості освітньої системи.

Моніторинг в освіті – це системна процедура, яка не обмежується контрольною функцією. Безумовно, збирання інформації про стан об'єкта дослідження й умови його функціонування, її аналіз та узагальнення є необхідною умовою проведення моніторингу. Проте його мета і ширша, й глибша. Вона полягає не лише у відстеженні стану певного суб'єкта освітньої діяльності, а скоріш спрямована на з'ясування чинників, які потрібні для його розвитку, зміни ситуації тощо. А це належить скоріш до сфери оцінювання, яке відіграє продуктивну роль у визначенні

подальших його змін і розвитку. Тобто констатуюча частина моніторингу – вивчення стану функціонування певного об'єкта дослідження – не є самоціллю, а стає лише передумовою вибору стратегії змін, необхідних для його розвитку, та пошуку шляхів її реалізації.

Соціальна сутність освітнього моніторингу визначається тим, що він є категорією і педагогічною, й управлінською, оскільки поєднує принципи управління системою з загальнопедагогічними принципами функціонування освітньої системи. Система моніторингу якості освіти підпорядкована ієрархічним зв'язкам освітньої системи. Тому об'єктами оцінювання можуть бути всі ті, хто задіяний в обстеженні – учні та студенти, вчителі й викладачі, навчальні заклади, їхні керівники, органи управління різних рівнів та їх інфраструктурні підрозділи тощо [2, с. 32]. За цією ознакою систему моніторингу освіти можна розглядати на різних рівнях її функціонування, а саме:

- **індивідуальному рівні** самооцінки учнями й студентами якості своєї загальноосвітньої та професійної підготовки, суспільної, професійної і життєвої компетентності, досвіду оволодіння алгоритмічними й евристичними способами діяльності, навичками критичного мислення тощо;
- **локальному рівні** оцінювання навчальним закладом учасників навчально-виховного процесу щодо якості освіти, досягнення ними поставленої мети в опануванні вимог державного стандарту відповідного рівня освіти, коригування стратегії розвитку за соціальними, педагогічними, економічними та іншими показниками;
- **муніципальному рівні** оцінювання місцевими органами управління суб'єктів освітньої діяльності (рівня навчальних досягнень учнів і студентів, кваліфікації та педагогічної майстерності вчителів і викладачів, компетентності керівників навчальних закладів тощо) та порівняння результатів діяльності власної мережі навчальних закладів;
- **регіональному рівні** оцінювання ефективності функціонування місцевої системи освіти, зокрема підпорядкованих органів управління, забезпечення ними державної освітньої політики в регіоні, вибіркове вивчення ефективності роботи окремих навчальних закладів і органів управління, вдосконалення мережі навчальних закладів на підставі аналізу одержаних даних;
- **державному рівні** акцентованого й узагальненого оцінювання якості функціонування національної системи освіти та порівняння її показників з міжнародними індикаторами й системами, забезпечення єдиної методології державної атестації випускників навчальних закладів, аналіз і порівняння стану реалізації державної освітньої політики в різних регіонах України.

Об'єктами оцінювання можуть бути внутрішні й зовнішні характеристики якості освіти як процесу, результату чи системи загалом, тобто зміст освіти, відбитий у навчальних планах і програмах, підручниках та інших навчальних засобах тощо, рівень його засвоєння, демографічні

показники доступу до освіти, дані кадрового й ресурсного забезпечення освітньої системи, економічні індикатори освіти тощо.

Джерелами інформації в цьому разі є статистичні дані й матеріали спеціальних кваліметричних досліджень, результати зовнішнього контролю (незалежного аудиту) діяльності навчальних закладів і вивчення рівня навчальних досягнень учнів і студентів, аналітичні доповіді й оцінки вітчизняних та іноземних експертів, порівняльні дані міжнародних моніторингових досліджень, зовнішнього тестування, рейтинги виступів українських школярів і студентів на олімпіадах та конкурсах, матеріали державної атестації й акредитації навчальних закладів тощо.

Особливість освітнього моніторингу полягає в тому, що він зазвичай комплексний за предметом оцінювання, оскільки спрямований як на результат освітньої діяльності, так і на сам процес, який привів до такого результату, тобто навчання, виховання, викладання, управління, ресурсне забезпечення тощо. Наприклад, моніторинг навчальних досягнень учнів передбачає насамперед результат їхньої навчальної діяльності.

Проте без належного оцінювання самого навчального процесу, з'ясування умов викладання предмета, його навчально-методичного забезпечення дослідники не спроможні виявити чинники, що вплинули на одержані результати, і виробити об'єктивні рекомендації щодо внесення змін у навчально-виховний процес.

Системність моніторингових досліджень в освіті реалізується через методологію їх проведення та етапи організації. Перше зумовлює використання широкого спектра пошукових методів, які дають змогу різнобічно оцінити досліджуваний об'єкт (учня чи студента, клас чи групу, навчальний заклад, регіональну систему освіти тощо), з'ясувати інформаційні потреби та визначити адекватні методи і засоби збирання й опрацювання одержаних даних. Друге дозволяє змодельовати хід моніторингу, спланувати відповідні заходи щодо його проведення.

Зокрема, проведення більшості моніторингових обстежень відбувається п'ятьма етапами, які органічно поєднані між собою і в багатьох випадках перехре щуються один з іншим: ініціювання моніторингу; підготування до його проведення; збір та аналіз даних; узагальнення й оприлюднення результатів; складання звіту й вироблення рекомендацій (стратегії змін) щодо розвитку досліджуваного об'єкта

Отже, **моніторинг в освіті** – це система заходів щодо збирання, опрацювання, аналізу та поширення інформації з метою вивчення й оцінювання стану функціонування певного суб'єкта освітньої діяльності чи освітньої системи загалом та прогнозування їх розвитку на основі аналізу одержаних даних і виявлених тенденцій та закономірностей.

Необхідно зауважити, що система освітнього моніторингу функціонує в динамічних умовах освітньої діяльності, тому критерії й показники, що їх обирають відповідно до певної моделі об'єкта моніторингу, мають сенс лише в певній програмі моніторингу. Тому всі рейтинги та показники

якості освіти слід сприймати аналітично, тлумачити по-різному, зважаючи на їх природу, і не робити упереджених висновків.

Міжнародна спільнота розглядає сьогодні якісну освіту як одну з необхідних умов успішного розвитку будь-якої країни, інструмент соціальної й культурної злагоди та економічного зростання [1, с. 6]. Міжнародне співтовариство нині хвилюють питання якісної освіти з проєкцією на набуття молоддю життєвих компетентностей, успішне входження в сучасне суспільство та гендерна рівність [8, с. 15].

Україна також приділяє велику увагу проблемі якості, проголошуючи її "національним пріоритетом і передумовою національної безпеки держави, додержання міжнародних норм і вимог законодавства України щодо реалізації права громадян на освіту" [4, с. 143]. Якісний рівень освіти забезпечується в світі за допомогою відповідних механізмів, що дістали назву моніторингу, який розуміється як *система збору, опрацювання й поширення інформації про діяльність освітньої системи, що забезпечує безперервне відстеження за її станом і прогноз розвитку*.

Отже, моніторинг розглядається як засіб отримання інформації про якість освітньої системи та її компонентів.

У педагогіці моніторинг має свої етапи становлення й розвитку, як процедури контролю за якістю освіти в світі має багаторічну історію. Інтерес до моніторингу як явища педагогічного процесу вперше виникає в 30-ті роки ХХ століття. Шлях становлення та розвитку моніторингу у світовій системі педагогіки, за дослідженням О. Локшиної, пройшов три етапи [2, с. 108].

Перший етап – 30–50-мі роки ХХ століття. Уперше моніторинг в освітній сфері застосувала в США Прогресивна освітня асоціація (*Progressive Education Association*), яка досліджувала стан американської освітньої системи. Задля цього у тридцяти школах, що запровадили новий зміст освіти, вимірювали рівень навчальних досягнень учнів, їхні вміння критично мислити й будувати стосунки в колективі. Основну увагу було зосереджено на порівнянні успіхів дітей випускників цих тридцяти шкіл з їхніми однолітками. Концепцію дослідження розробив видатний американський учений Ральф Тайлер, який уперше в історії акцентував на важливості системного підходу до цієї справи, починаючи від структурування змісту освіти й закінчуючи ефективним оцінюванням навчальних досягнень учнів з основних дисциплін з урахуванням не тільки здобутих знань, але й набутих умінь і навичок. У Європі перші моніторингові дослідження було проведено в Швеції протягом 1952–59 рр. з метою порівняння ефективності роботи нових об'єднаних шкіл з традиційними [8, с. 42; 4, с. 12]. Важливу роль у становленні моніторингу як системи збору інформації відіграв Інститут ЮНЕСКО в Гамбурзі, заснований 1952 р., який започаткував регулярне проведення конференцій з питань діагностики якості освіти.

Поштовхом для початку нового (другого) етапу в розвитку освітнього моніторингу став успішний запуск супутника Радянським

Союзом 1957 р. Цю подію США й інші розвинені держави Заходу розглядали як свідчення існування високого рівня компетентності радянських учнів з математики та природничих наук, що стало причиною початку кампанії з перегляду змісту освіти та методів навчання в школах багатьох країн світу [1, с. 18].

Другий етап у розвитку моніторингу (60–70-ті роки) можна охарактеризувати як період обґрунтування концептуальних засад моніторингу, вдосконалення освітніх індикаторів і початку його проведення на міжнародному рівні. Базуючись на теорії, запропонованій американськими науковцями, на думку яких, ефективність системи шкільної освіти є основною умовою для підготування кваліфікованої робочої сили, а отже, й детермінантою добробуту нації, в цей час реалізуються дослідження в галузі теорії соціальних індикаторів з пізнішим охопленням освітніх проблем, для яких індикатори почали розробляти ЮНЕСКО та Організація з економічного співробітництва та розвитку – ОЕСР (*Organization for Economic Cooperation and Development – OECD*). ОЕСР, об'єднуючи 30 країн-членів, сприяє розвитку демократичного управління та ринкової економіки. Активно співпрацюючи з 70 іншими країнами, Організація з економічного співробітництва та розвитку опікується проблемами статистики у сферах макроекономіки, торгівлі, науки та освіти).

Саме тоді Центр порівняльних досліджень у галузі освіти (США) за підтримки всесвітньо відомих науковців Роберта Торндайка та Бенджаміна Блума запропонував проводити міждержавні моніторингові дослідження, застосовуючи тестування навчальних досягнень учнів. Розроблені тести з математики, природничих наук і читання для учнів 13-річного віку було перекладено вісьмома мовами і в 1959–1961 рр. використано в дванадцяти країнах світу. Набутий у процесі дослідження досвід використала Міжнародна асоціація з оцінювання навчальних досягнень (МАОНД, англійською мовою – *International Association for the Evaluation of Educational Achievements (IEA)*), заснована 1961 р., започаткувавши регулярне проведення моніторингу навчальних досягнень учнів.

Слід зазначити, що хоча порівняння рівня досягнення стандартів у різних національних системах освіти було надзвичайно прогресивним у той період, проте тогочасний моніторинг не враховував інформації про оточення, в якому перебуває освітня система країни та ресурси, які вкладаються в освіту, що на сьогодні розглядається як обов'язкова умова об'єктивного оцінювання. 1973 р. світ побачив документ ОЕСР "Схема освітніх індикаторів для керівництва в прийнятті урядових рішень", який містив 46 індикаторів, зібраних у результаті п'ятирічного дослідження для визначення впливу освіти на особистість та суспільство [3, с. 25]. Але через економічні (нафтова криза й скорочення видатків на освіту) та соціальні (зниження рівня народжуваності) причини моніторингових досліджень на міжнародному рівні не проводили. Основну увагу в цей час зосереджували переважно на проблемах освіти в обмеженому національними рамками контексті.

У 80-ті роки США знову повертаються до проблем рентабельності освіти, яка, в свою чергу, зосередила увагу на учнівських досягненнях і якості освіти, особливо після публікації результатів другого дослідження МАОНД, присвяченого успішності 13-річних учнів з математики, за оцінками якої рейтинг цієї та багатьох західноєвропейських країн виявився набагато нижчим, аніж Японії. Світ побачив державний документ "Нація в небезпеці" (1983). Привертаючи увагу до проблеми якості освіти, документ наголошував на важливості міжнародних порівняльних досліджень навчальних досягнень учнів, які можна було б використовувати як віхи для розроблення рівня досягнень різних освітніх систем [5, с. 12].

Проблема якості освіти вимагала переосмислення ролі освітньої мети в багатьох країнах. Тоді освітню мету зазвичай формували дуже загально без відповідного узгодження з національними або міжнародними стандартами. Зазвичай вона містила загальні положення та опис того, як має бути організованою освіта для забезпечення всім рівного доступу. Змістові стандарти існували тільки в деяких країнах, зокрема у Фінляндії, Франції, Японії та деяких інших країнах. Поступово для вимірювання ефективності функціонування освітньої системи розвинуті країни починають конкретизувати навчальні досягнення учнів і розробляти процедури оцінювання.

Крім того, новими характеристиками **третього етапу** моніторингу стає збір даних не тільки про витрати на освіту та навчальні досягнення учнів, але й такі результати, як кількість випускників, безробітних тощо. Можна говорити в цьому контексті про початок зміни вимірювальної парадигми від вимірювання вкладених ресурсів до системного підходу, який передбачав розбудову нової моделі моніторингу системного бачення освіти. 80–90-і роки стають часом завершення формування сучасної моделі моніторингу якості освіти, яка в узагальненому вигляді передбачає збір даних на різних рівнях освіти, з обов'язковим врахуванням контекстуальної інформації, ресурсного внеску, освітнього процесу та його результатів і передбачає інтерпретацію одержаних даних для окреслення подальших дій. Отже, запровадження моніторингу якості безпосередньо пов'язане з рухом економічно розвинених країн до підвищення результативності освіти шляхом поліпшення підзвітності освітніх систем в умовах збільшення витрат на освіту.

Висновок. Моніторинг в освіті, як і будь-яка інша система пройшла декілька етапів становлення та розвитку. Шлях становлення та розвитку моніторингу у світовій системі педагогіки, за дослідженням О. Локшиної, пройшов три етапи.

Перший етап становлення (30–50-ті роки), посиляючись на американського вченого Р. Тайлера, дослідниця відзначає як такий, що "вперше акцентував увагу на можливості системного підходу в галузі моніторингу, починаючи від адекватного структурування змісту освіти і закінчуючи ефективними процедурами оцінювання навчальних досягнень

учнів з основних дисциплін з урахуванням не лише отриманих знань, а й набутих умінь і навичок".

Другий етап (60–70-ті роки) пов'язаний з діяльністю групи вчених Центру порівняльних досліджень у галузі освіти (США), яка ініціює проведення міждержавних моніторингових досліджень шляхом тестування навчальних досягнень учнів.

Третій етап 80–90-ті роки – це час завершення формування моніторингу як цілісної системи, що включає збір даних на різних рівнях освіти, ураховує контекстуальну інформацію, ресурсний внесок, освітній процес та освітні результати і передбачає інтерпретацію отриманих фактів з метою вироблення плану подальших дій.

Отже, поняття "моніторинг" вивчається й використовується в межах різних сфер науково-практичної діяльності, у тому числі педагогічної. Водночас необхідно відзначити, що окремі аспекти цієї важливої проблеми ще потребують вивчення. Насамперед виявлення різниці та визначення особливостей між поняттями "навчальний моніторинг", "педагогічний моніторинг", "моніторинг якості освіти", "моніторинг якості навчання" тощо, категорії яких сучасними вченими розкриваються неоднозначно і свідчать про різні підходи до їх використання.

Література

1. Аванесов В.С. Композиция тестовых заданий / В. С. Аванесов. – М. : Центр тестирования, 2002. – 218 с.
2. Бурлачук Л. Ф. Словарь справочник по психологической диагностике / Л. Ф. Бурлачук, С. М. Морозов. – К. : Наукова думка, 1989. – 278 с.
3. Вайс К. Г. Оцінювання : Методи дослідження програм та політики / К. Г. Вайс. – К. : Основи, 2000. – 218 с.
4. Гопкінз Д. Оцінювання для розвитку школи / Д. Гопкін. – Львів : Літопис, 2003. – 224 с.
5. Ингенкамп К. Педагогическая диагностика / К. Ингенкамп. – М. : Педагогика, 1991. – 243 с.
6. Майоров А. Н. Тесты школьных достижений: конструирование, проведение, использование / А.Н. Майоров. – СПб. : Образование и культура, 1996. – 348 с.
7. Максимова В. Н. Концепция системной диагностики качества среднего образования / В.Н. Максимова. – М. : Народное образование, 2004. – 119 с.
8. Михайлычев Е. А. К понятийному аппарату педагогической диагностики / Е. А. Михайлычев. – М.: Народное образование, 2004. – 149 с.
9. Михайлычев Е. А. Дидактическая тестология / Е. А. Михайлычев. – М. : Народное образование, 2001. – 132 с.

ОЦІНЮВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Попело Н. М., студентка фізико-математичного факультету
Науковий керівник: **Стрельнікова Н. М.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

Упровадження новітніх технологій навчання, що ґрунтується на нових підходах подання та засвоєння навчальної інформації, потребує нових, сучасних методів їх вимірювання й оцінювання.

Оцінювання – це процес встановлення рівня навчальних досягнень учня (учениці) в оволодінні змістом предмета, вміннями та навичками відповідно до вимог навчальних програм.

Об'єктом оцінювання навчальних досягнень учнів є знання, вміння та навички, досвід творчої діяльності учнів, досвід емоційно-ціннісного ставлення до навколишньої дійсності.

Пошук досконалих методів вимірювання рівня навчальних досягнень учнів на сучасному етапі розвитку інформаційних технологій набуває надзвичайної актуальності, оскільки об'єктивізація процесу вимірювання, забезпечуючи зворотний зв'язок, дає можливість координувати цей розвиток. Отже, об'єктивні та точні методи вимірювання й оцінювання знань стають однією з рушійних сил наукового прогресу.

Оцінювання має ґрунтуватися на позитивному принципі, що передусім передбачає врахування рівня досягнень учня, а не ступеня його невдач.

Основними функціями оцінювання навчальних досягнень учнів є:

- контролююча – визначає рівень досягнень кожного учня (учениці), готовність до засвоєння нового матеріалу, що дає змогу вчителю відповідно планувати й викладати навчальний матеріал;
- навчальна – сприяє повторенню, уточненню й поглибленню знань, їх систематизації, вдосконаленню умінь та навичок;
- діагностико-коригувальна – з'ясовує причини труднощів, які виникають в учня (учениці) в процесі навчання; виявляє прогалини у засвоєному, вносить корективи, спрямовані на їх усунення;
- стимулюючо-мотиваційна – формує позитивні мотиви навчання;
- виховна – сприяє формуванню умінь відповідально й зосереджено працювати, застосовувати прийоми контролю й самоконтролю, рефлексії навчальної діяльності.

При оцінюванні навчальних досягнень учнів мають ураховуватися:

- характеристики відповіді учня: правильність, логічність, обґрунтованість, цілісність;
- якість знань: повнота, глибина, гнучкість, системність, міцність;
- сформованість загальнонавчальних та предметних умінь і навичок;
- рівень володіння розумовими операціями: вміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, абстрагувати, класифікувати, узагальнювати, робити висновки тощо;

- досвід творчої діяльності (вміння виявляти проблеми та розв'язувати їх, формулювати гіпотези);

- самостійність оцінних суджень.[1]

Зараз з метою забезпечення об'єктивності з 2000/01 навчального року введено 12-бальну шкалу, побудовану за принципом урахування особистих досягнень учнів. Нова оцінювальна система покликана сприяти гуманізації освіти, методологічній переорієнтації процесу навчання з інформативної функції на розвиток особистості людини, впровадженню особистісно-орієнтованого підходу до навчання, підвищенню якості та об'єктивності оцінювання.

Критерії оцінювання навчальних досягнень реалізуються в нормах оцінок, які встановлюють чітке співвідношення між вимогами до знань, умінь і навичок, які оцінюються показником оцінки в балах.

Таблиця 1

Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів

Рівні навчальних досягнень	Бали	Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
1	2	3
I. Початковий	1. 2. 3.	Учень (учениця) розрізняє об'єкти вивчення. Учень (учениця) відтворює незначну частину навчального матеріалу, має нечіткі уявлення про об'єкт вивчення. Учень (учениця) відтворює частину навчального матеріалу; з допомогою вчителя виконує елементарні завдання.
II. Середній	4. 5. 6.	Учень (учениця) з допомогою вчителя відтворює основний навчальний матеріал, може повторити за зразком певну операцію, дію. Учень (учениця) відтворює основний навчальний матеріал, здатний з помилками й неточностями дати визначення понять, сформулювати правило. Учень (учениця) виявляє знання й розуміння основних положень навчального матеріалу. Відповідь його (її) правильна, але недостатньо осмислена. Вміє застосовувати знання при виконанні завдань за зразком.
III. Достатній	7. 8.	Учень (учениця) правильно відтворює навчальний матеріал, знає основоположні теорії і факти, вміє наводити окремі власні приклади на підтвердження певних думок, частково контролює власні навчальні дії. Знання учня (учениці) є достатніми, він (вона) застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, намагається аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв'язки і залежність між явищами, фактами, робити висновки, загалом контролює власну діяльність. Відповідь його (її) логічна, хоч і має неточності.

<i>Продовження таблиці</i>		
1	2	3
	9.	Учень (учениця) добре володіє вивченим матеріалом, застосовує знання в стандартних ситуаціях, уміє аналізувати й систематизувати інформацію, використовує загальновідомі докази із самостійною і правильною аргументацією.
IV. Високий	10.	Учень (учениця) має повні, глибокі знання, здатний(а) використовувати їх у практичній діяльності, робити висновки, узагальнення.
	11.	Учень (учениця) має гнучкі знання в межах вимог навчальних програм, аргументовано використовує їх у різних ситуаціях, уміє знаходити інформацію та аналізувати її, ставити і розв'язувати проблеми.
	12.	Учень (учениця) має системні, міцні знання в обсязі та в межах вимог навчальних програм, усвідомлено використовує їх у стандартних та нестандартних ситуаціях. Уміє самостійно аналізувати, оцінювати, узагальнювати опанований матеріал, самостійно користуватися джерелами інформації, приймати рішення.

Видами оцінювання навчальних досягнень учнів є поточне, тематичне, семестрове, річне оцінювання та державна підсумкова атестація.

Поточне оцінювання – це процес встановлення рівня навчальних досягнень учня (учениці) в оволодінні змістом предмета, уміннями та навичками відповідно до вимог навчальних програм.

Поточне оцінювання здійснюється у процесі поурочного вивчення теми. Його основними завдання є: встановлення й оцінювання рівнів розуміння і первинного засвоєння окремих елементів змісту теми, встановлення зв'язків між ними та засвоєним змістом попередніх тем, закріплення знань, умінь і навичок.

Тематичному оцінюванню навчальних досягнень підлягають основні результати вивчення теми (розділу).

Тематичне оцінювання навчальних досягнень учнів забезпечує:

- усунення безсистемності в оцінюванні;
- підвищення об'єктивності оцінки знань, навичок і вмінь;
- індивідуальний та диференційований підхід до організації навчання;
- систематизацію й узагальнення навчального матеріалу;
- концентрацію уваги учнів до найсуттєвішого в системі знань з кожного предмета.

Оцінка за семестр виставляється за результатами тематичного оцінювання, а за рік – на основі семестрових оцінок.

Дуже важливу роль в оцінюванні виконують експерти, вони впливають на формування у дитини різних якостей. Тому це повинні бути освічені, підготовлені спеціалісти. [4]

На жаль, в Україні традиційно склалося, що за рівень готовності до виконання такої важливої складової педагогічної діяльності, як оцінювання, відповідають самі вчителі. При цьому в них виникають специфічні труднощі, зокрема:

1. Невміння вловити ту межу, за якою починається якість, що оцінюється за іншим критерієм. Тут нерідко більше за нормативність спрацьовує індивідуальна установка вчителя: надмірна вимогливість або лібералізм.

2. Невпевненість, відсутність власного ставлення до заданої системи оцінювання.

3. Нерідко в учителя, який ще недостатньо ввійшов у професійну роль, спрацьовує "рефлекс солідарності" – він на боці учня, що відповідає, намагається йому допомогти, усунути загрозу покарання оцінкою. Такий учитель щедро ставить позитивні оцінки, виправдовуючи це необхідністю заохочувати будь-які прояви активності учнів, побоюється додаткових запитань. Така поблажливість розбещує дітей, і вони починають зневажливо ставитися й до самого вчителя.

4. Учитель орієнтується не на реальний результат конкретних учнів, а на порівняння з визнаним ним еталоном. Він може зробити одного учня "взірцем" і ставити його всім у приклад.

5. Відсутність чіткої системи дій, орієнтація на якісь випадкові чинники. Наприклад, якщо проаналізувати шкільний журнал, виявиться, що учнів, прізвища яких розташовані в середині або в кінці списку, учитель викликає значно рідше, ніж тих, чиї прізвища стоять на початку. Учитель оцінює учня незалежно від життєвих обставин, вважаючи: якщо він прийшов на урок, то має працювати, як усі. Це цілком справедливо щодо більшості дітей, які регулярно відвідують школу.

Розгляньмо, як включаються процедури оцінювання у виконання відповідних функцій.

1. Навчальна. Контроль сприяє поглибленню, розширенню, вдосконаленню та закріпленню знань. У процесі контролю здійснюється багаторазове повторення навчального матеріалу, що сприяє переведенню інформації з короткочасної в довготривалу пам'ять.

2. Діагностична. Контроль встановлює "зворотний зв'язок" між діями вчителя і результатами його роботи.

3. Диференціальна. За результатами контролю відбувається первинна диференціація учнів, що дає вчителю змогу орієнтуватися в їхніх пізнавальних можливостях.

4. Вимірювання та оцінювання. Вона дає змогу встановити рівень реалізації визначеної мети, виразити його в якісних та кількісних показниках.

5. Стимулююча. Наявність оцінок у навчальному процесі є додатковим чинником стимулювання. Якщо оцінка є об'єктивною, а її рівень значущий для учнів, то навчальна діяльність значно активізується.

6. Виховна. Варіюючи оцінками, вчитель може справляти на дітей неабиякий виховний вплив. Йдеться не лише про оцінки "за вихованість" або "за поведінку", які за своїм змістом покликані слугувати стимулятором виховання. Неадекватно високі оцінки розбещують учня, привчають його до поблажливого ставлення з боку оточення. Неадекватно низькі оцінки значно знижують рівень домагань і самооцінку дітей.

7. Розвивальна. Процедура контролю сприяє розвиткові багатьох особистісних якостей. У цей момент учень активізується, щоб продемонструвати рівень розуміння навчального матеріалу.

8. Прогностична. Завдяки контролю можна скласти динаміку змін, що відбуваються з учнем, виявити та проаналізувати її тенденції, екстраполювати отримані результати аналізу на наступний період.

9. Методична. Наявність якісної або кількісної інформації в межах "зворотного зв'язку" дає вчителю змогу проаналізувати рівень своєї роботи, тобто рівень використаних методик, визначити її ефективність, виявити та усунути недоліки, накреслити перспективні зміни.

10. Керівна. Через процедури контролювання вчитель отримує можливість керувати діяльністю учнів, спрямовувати її в потрібному напрямі.

11. Коригувальна. За допомогою оцінок учитель може вчасно вносити зміни в діяльність учнів, усувати недоліки.

12. Соціаліальна. Оскільки оцінка в межах певної соціальної групи (учитель, учні, батьки) є показником "соціальної успішності", адаптованості учнів, то вона є вагомим показником соціального успіху.

13. Констатуюча. Фіксує рівень досягнень індивіда у відповідній галузі діяльності.

Нині питання про об'єктивність педагогічного оцінювання стають дедалі актуальнішими. Це пов'язано з виникненням системи престижних шкіл з більш високим, ніж у загальноосвітніх, рівнем навчання та додатковими можливостями вступу до вищих навчальних закладів.[5]

Тому дуже важливо в процесі навчання у вищому педагогічному закладі усвідомити можливі труднощі, сформувати свій підхід до виведення кожної оцінки як до особливої, багатоаспектної проблеми, тренуватись в об'єктивному оцінюванні. Адже непідготовлений до цього вчитель або сам постійно відчував незадоволення, або викликав у дітей образ своєю непослідовністю й несправедливістю.

В інструктивних матеріалах до сучасної системи оцінювання запропоновано 6 критеріїв, за якими слід оцінювати результати роботи учнів:

1) характеристика відповіді учня (елементарна, фрагментарна, неповна, повна, логічна, доказова, обґрунтована, творча);

2) якість знань (правильність, повнота, осмисленість, глибина, гнучкість, дієвість, системність, узагальненість, міцність);

3) ступінь сформованості загально навчальних і предметних умінь і навичок;

4) рівень оволодіння операціями (вміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, абстрагувати, узагальнювати, робити висновки тощо);

5) досвід творчої діяльності (вміння виявляти й розв'язувати проблеми, формулювати гіпотези);

6) самостійність оцінних суджень.

Кожен із цих показників є важливим результатом навчального процесу, проте вчитель повинен керуватися відповідними критеріями не "взагалі", а щодо оцінки діяльності конкретного учня. [2]

Отже, зовнішня цілком логічно виправдана структура вимог до оцінювання навчальних досягнень учнів через свою неоднорідність залишається внутрішньо суперечливою й породжує нові проблеми, які мають розв'язувати ті особи, що нею користуються (або розробники критеріїв оцінювання з кожного навчального предмета та виду діяльності, або вчителі).

Невизначеність пріоритетів, декларована та потенційна рівнозначність кожного з цих показників ускладнюватимуть безпосередню ситуацію оцінювання, роблячи її або структурно невизначеною, або суб'єктивною (залежно від того, який критерій є найважливішим для того, хто здійснює оцінювання).

Нині 12-бальна система оцінювання вже стала нормативною для школи. Певною мірою адаптувались до неї як учителі, так і батьки, учні. Багато проблем, які вважались вкрай складними на перших етапах, сьогодні вирішуються без особливих труднощів. Водночас це суб'єктивне полегшення часто відбувається знов-таки шляхом відмови певної категорії педагогічних працівників від усвідомлення проблемного характеру відповідних подій. Тому я вважаю незаперечну цінність цієї системи оцінювання, звернути увагу на ті аспекти, які містять внутрішню суперечливість і потребують вдумливого ставлення до їх розв'язання кожного вчителя.[3]

Серед позитивних досягнень слід зазначити те, що ретельно розроблено адаптацію загальних показників як до окремих навчальних предметів, так і до основних видів діяльності учнів. Адже раніше специфіка оцінювання результатів навчання з урахуванням цих принципів аспектів була опрацьована недостатньо. Проте при ознайомленні із запропонованими системами оцінювання з окремих предметів також виникає безліч запитань. предметів також виникає безліч запитань.

Отже, основними недоліками запропонованих критеріїв є: невизначеність, розпливчастість окремих понять; відсутність чіткої наступності при переході від одного критерію до іншого (так, комплексний тест стану фізичної підготовленості невідомо за якою логікою входить до ознак одних рівнів і чомусь вилучається з інших); з цих критеріїв незрозуміло, як оцінювати домашню роботу – за фактом чи за результатом; що вкладати в поняття "знання" щодо фізичної культури тощо.

Нарешті, чи не найважливішим моментом є неврахування того, чи здатний взагалі конкретний учень усвідомити всю складну логіку

науковців, зрозуміти, яким чином оцінюють його знання? Адже якщо дитина не отримує зворотного зв'язку (а незрозумілість логічних засад оцінювання якраз до цього й призводить), то вона втрачає впевненість у своїй здатності контролювати ситуацію навчання або хоч якось на неї впливати.

Отже, запропоновану систему оцінювання за всієї її прогресивності та ґрунтовності поки що можна вважати лише примітивним опрацюванням проблеми, яке, розв'язуючи одні питання, породжує спектр нових. Проте вже сьогодні можна стверджувати, що прогресивні ідеї, покладені в основу цього експерименту, переважають його недоліки і сприятимуть піднесенню процесу навчання на новий якісний рівень.

Література

1. Галузник В. М. Педагогіка: навчальний посібник / В. М. Галузник, М. І. Сметанський, В. І. Шахов. – Вінниця : Книга-вега, 2003. – 416 с.
2. Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти [електронний ресурс]. Режим доступу : http://s72.lviv.ua/krut_ocinjv.html
3. Оцінювання успішності учнів [електронний ресурс]. Режим доступу : http://pidruchniki.ws/17490110/pedagogika/otsinyuvannya_ustpishnosti_uchniv_za_rubizhniy_shkoli
4. Теоретичні засади, цілі та завдання якості освіти [електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.zippo.net.ua/index.php?page_id=197
5. Український центр оцінювання якості освіти [електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.ua/test/test_office/822/

ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ

Постол Альона, студентка фізико-математичного факультету
Науковий керівник: **Солова В. М.**, старший викладач кафедри педагогіки

Особистісний підхід до дитини – основа нової філософії виховання – ґрунтується на педагогічній підтримці, принципі центрації виховання на розвитку особистості, який повинен стати основною ідеологією суспільства у сфері виховання, центральною цілісною орієнтацією. Особистісний підхід – це ставлення до вихованця як до особистості і відповідального суб'єкта власного розвитку і сприйняття його як найвищої життєвої цінності. Принцип центрації виховання на розвиток особистості вимагає демократичного стилю взаємодії суб'єктів, його гуманізацію.

Аналіз сучасної ситуації дозволяє стверджувати, що молоде покоління стикається з унікальним феноменом – необхідністю оволодіння наукою виживання на основі розвитку соціально психологічних засобів пристосування до складних життєвих ситуацій. Як стверджували такі науковці, як І. Д. Бех, В. О. Білоусова, Є. В. Бондаревська, спектр здібностей, які повинен розвивати виховний процес надзвичайно широкий – від

фізичних якостей, які потрібні кожному як для зустрічі з довкіллям, з іншими людьми з метою, зазвичай далекою від ідеалу творчої співпраці, взаємодопомоги, до вміння вижити у співтоваристві інших, залишаючись при цьому вільною і відповідальною особистістю.

Нова школа матиме справу з унікальністю, самобутністю особистості, оскільки індивідуальність виявляється головним принципом етики і мусить виступати керівним методологічним положенням у гуманістичному вихованні.

У зв'язку з цим практичним завданням педагога є виявлення й розвиток усіх позитивних сил дитини, виховання усвідомлення своєї неповторності, спонукання до самовиховання та самореалізації, але важливо, щоб самореалізація дитини не пригнічувала переваг та інтересів інших людей. Як показує шкільна практика і стверджують учені, абсолютизація розкряпаності особистості призводить до сприйняття особистого інтересу як абсолютного блага.

Метою даної публікації є встановлення можливостей сучасних навчальних технологій у розвитку особистості школяра.

У сучасних умовах технологічність стає домінуючою характеристикою діяльності людини, означає перехід на якісно новий рівень ефективності та оптимальності.

Науковці використовують термін "технологія" на позначення сукупності прийомів і способів оброблення або виробництва певних продуктів і водночас – науки про такі способи. Останнім часом зміст цього поняття значно розширився: інформаційні технології, технології біологічних систем, освітні технології та ін.

Освітня політика передових держав акцентує увагу на розвитку особистості, її якостей, талантів і здібностей. Характеризуючи стан освіти, вчені зауважують у ній кризові явища, які є наслідком відставання освіти від науки і виробництва. Незважаючи на те що освіта зумовлює науково-технічний прогрес, вона чинить опір інноваційним явищам у власному середовищі.

У теорії і практиці середньої і вищої школи існують суперечності, які зумовлюють необхідність пошуку нових технологій навчання:

- між суспільною формою здійснення професійної чи навчальної діяльності, колективним характером праці і спілкування її суб'єктів та індивідуальною технологією оволодіння цією діяльністю;

- між необхідністю здійснення діяльності на рівні активності і творчості та функціонуванням репродуктивного мислення, пам'яті, індуктивної логіки процесу засвоєння знань під час навчання;

- між спрямованістю змісту навчальної діяльності на вивчення минулого соціального досвіду та орієнтацією суб'єкта навчання на результативність майбутньої професійної діяльності;

- між функцією відображення педагогічної реальності у системі психолого-педагогічних понять і категорій і необхідністю реалізації констуктивно-аналітичної функції в процесі вивчення навчальних дисциплін.

Окрім того, дидактика середньої і вищої школи не завжди оперативно реагує на інноваційні освітні процеси, а іноді й стримує їх впровадження в масову практику. Для вчителів і майбутніх фахівців дидактика була і залишається надто теоретичною наукою тому, що на шляху руху від теоретичних знань до їх практичного застосування існує вакуум. Щоб подолати цей розрив, забезпечити синтез теорії і практики, необхідно озброювати студентів прикладними, суто технологічними знаннями. Використання нових освітніх технологій передбачає не стільки поповнення теоретико-методологічних знань студентів, скільки формування професійних умінь проєктувати, конструювати процес навчання, аналізувати його результати.

Про технологічні аспекти навчання писав ще Я.-А. Коменський, який прагнув знайти його загальний порядок (ідеальний метод навчання). За такої умови навчання можна характеризувати як майстерний розподіл часу, предметів і методу. Відтоді було багато спроб зробити навчання подібним на добре налагоджений механізм. Основною перешкодою на шляху до ідеального "єдиного методу" навчання є багатоваріантність, неоднозначність елементів змісту освіти, видів навчального матеріалу, прояву закономірностей пізнавальної діяльності, взаємин учителя й учнів.

Уперше термін "технологія" стосовно процесу виховання запропонував А. Макаренко.

Запровадження педагогічних технологій у практику розпочалось у 60-ті роки ХХ ст. У зарубіжній теорії і практиці воно пов'язане з працями Б. Блума, Д. Брунера, Дж. Керола, С. Сполдінга, Д. Хамбліна, Ю. Бабанського, В. Беспалька, П. Гальперіна, Н. Щуркової, а в українській науці – А. Алексюка, В. Бондаря, В. Вонсович, В. Лозової, І. Підласого, А. Фурмана та ін.

Технологічний підхід характеризує спрямованість педагогічних досліджень на вдосконалення діяльності навчання, підвищення її результативності, інструментальності, інтенсивності. Технологія педагогічної діяльності враховує об'єктивні дидактичні закономірності і забезпечує в конкретних умовах відповідність результату діяльності попередньо поставленим цілям. Особливістю освітніх технологій є те, що сфера педагогічної діяльності не може бути охарактеризована чітким предметним полем, однозначністю функцій, відокремленістю професійних дій від особистісно-суб'єктивних параметрів. Крім того, віддаленість і варіативність результату навчальної діяльності не можуть забезпечити його чіткого прогнозування і моделювання. Водночас саме технологічний підхід може протиставити довільним діям жорсткі алгоритмічні приписи, систему логічно вмотивованих операцій, спрямованих на досягнення діагностичної заданої мети.

Інтелектуальний і соціальний розвиток учнів спрямований метою і змістом освіти, практично реалізується через навчальні технології. Основними навчальними технологіями, задіяними в колі сучасної освіти України, є: інформаційні, проблемні, розвивальні, індивідуалізовані,

інтерактивні, модульні, ігрові, дистанційні, інтегровані, адаптивна система навчання. Кожна з них має свою концептуальну основу, мету і завдання, основні поняття, зміст, умови реалізації.

Інформаційні технології – вимога сьогодення, яка потребує ґрунтовного, загально дидактичного, методичного та технологічного опрацювання. Саме тоді проблема комп'ютеризації сучасного педагогічного процесу вийде на практичну площину впровадження.

Особливої уваги заслуговують унікальні можливості інформаційних технологій, реалізація яких створює передумови для небувалої в історії дидактики інтенсифікації навчального процесу, а також створення методів, що орієнтовані на розвиток особистості тих, хто навчається. Це такі можливості, як:

- миттєвий зворотній зв'язок між користувачем та інформаційними і комунікаційними технологіями;
- комп'ютерна візуалізація навчальної інформації про об'єкти або закономірності явищ, як таких, що реально відбуваються, так і "віртуальних";
- архівне зберігання великих обсягів інформації з можливістю її передачі, а також легкий доступ користувача до центрального банку даних;
- автоматизація процесів обчислювальної, інформаційно-пошукової діяльності, а також обробка результатів навчального експерименту з можливістю багаторазового відтворення фрагмента або самого експерименту;
- автоматизація інформаційно-методичного забезпечення, управління навчально-виховним процесом і контролю результатів якості засвоєння матеріалу.

Крім цього, в умовах сучасності потрібна відповідна підготовка молоді в галузі володіння засобами інформаційних технологій, як пропедевтична підготовка до майбутньої професійної діяльності, тобто реалізація соціального замовлення, яке зумовлене інформатизацією сучасного суспільства.

Дистанційна освіта позитивно впливає, як на учня, так і на викладача, підвищує їх творчий та інтелектуальний потенціал завдяки самоорганізованості, прагненню до нових знань, умінь працювати з комп'ютерною технікою і самостійно приймати відповідні рішення.

Головною метою дистанційної освіти можна назвати такі:

1. надання однакових освітніх можливостей суб'єктам освітнього процесу у будь-яких районах області за допомогою інформаційних і телекомунікаційних засобів;
2. підвищення якісного рівня освіти за рахунок більш активного використання наукового та освітнього потенціалів головних університетів, академій провідних інститутів, галузевих центрів підготовки і перепідготовки кадрів, інших освітніх установ.

Дистанційна освіта – це технологія, яка базується на принципах відкритого навчання, широко використовує комп'ютерні навчальні

програми різного призначення та сучасні телекомунікаційні з метою отримання матеріалу та спілкування.

Перебуваючи на уроках можна помітити, що одні діти активно працюють і швидко розуміють матеріал, а інші просто сидять не готові засвоювати новий матеріал. Тоді можемо розглядати зону найближчого розвитку дитини, під якою розуміють те коло дій дитини, які вона не може виконати самостійно, але може здійснити під керівництвом або у співробітництві з дорослим, зокрема при показі їй необхідних дій, наведених запитань, підказок.

Більш ефективно використовувати зону найближчого розвитку дитини дозволяє включення адаптивної системи навчання і моніторингу в навчальну діяльність.

Адаптивна система навчання – це освітня система, що допомагає кожному учневі досягти максимального рівня інтелектуального розвитку відповідного до його природних задатків і здібностей.

З поміж запропонованої сьогодні великої кількості інноваційних технологій багато вчителів визнають переваги роботи в режимі інтерактивну, якій найбільш повно забезпечує комфортні, безконфліктні і безпечні умови розвитку дитини, всебічно реалізує її природний потенціал, виховує особистість, здатну до самоосвіти, саморозвитку, самовдосконалення, яка вміє використовувати одержані знання для творчого розв'язання проблем, критично мислити, прагне реалізувати себе.

Інтерактивні форми роботи допомагають не позбавити жодного учня уваги, зробити його не тільки слухачем, а й активним учасником навчального процесу. Застосовуючи групові форми роботи, можна переконатися, що вони успішно формують у дітей потребу здобувати знання, розвивають інтерес, любов до пізнання, допитливість. Працюючи в групах чи парах, учні самостійно розв'язують доступні для них питання, стають дослідниками, разом переборюють труднощі на шляху до мети.

Те, що учні під час групової роботи мають можливість тісно спілкуватися одне з одним, сприяє тривалому прогресу. Розподіл ролей, слухання, надання допомоги, перевірка розуміння, випробування – всі ці складові групової роботи розвивають у школярів навички позитивної взаємодії, які допомагають у спілкуванні, викликають довіру, розвивають вміння вирішувати конфлікти, приймати рішення.

Ще однією технологією навчання є проблемне навчання – це розвивальне навчання, в якому поєднується самостійна та пошукова діяльність учнів, заснована на суперечності.

Проблемне навчання підвищує самостійність учнів, збільшує їх творчу активність, сприяє розвитку мовленнєвих навичок та колективних схильностей.

Проблемне навчання – сучасний метод навчання, що відповідає вимогам формування творчо активного спеціаліста, а тому школа повинна широко використовувати його в навчальній діяльності.

Нещодавно ми перебували на практиці у школі і могли на власні очі побачити як вчителі і студенти інших факультетів використовують різні технології навчання на своїх уроках, а також застосовували їх на своїх уроках.

На деяких уроках математики я використовувала, таку інформаційну технологію, як візуалізація навчальної інформації на комп'ютері. Візуальне сприйняття нової теми дало змогу дітям краще її засвоїти, а мені подати більшу кількість матеріалу за менший проміжок часу.

Також я використовувала інтерактивні технології навчання. На одному з уроків такий тип, як роботу в парах. Діти були поділені на пари та з метою закріплення знань з вивченої теми отримали картки з завданнями і виконували їх разом. При роботі в парах всі діти в класі отримують рідкісну за традиційним навчання можливість говорити, висловлюватися. Робота в парах дала учням час подумати, обмінятися ідеями з партнером і лише потім озвучувати свої думки перед класом. Вона сприяє розвитку навичок спілкування, вміння висловлюватися, критичного мислення, вміння переконувати, вести дискусію.

Також була використана технологія інтерактивного навчання – карусель. Вона дала змогу задіяти всіх учнів для роботи. Діти були розміщені в два кола: зовнішнє і внутрішнє. Внутрішнє коло було нерухомим, а зовнішнє рухалось: за сигналом усі учасники зовнішнього кола пересідали на один стілець і таким чином змінювали партнера. Учні в парах які постійно змінювались мали розв'язувати запропоновані вправи. Це дало змогу навчитися дітям працювати в парах з різними партнерами, висловлювати свої пропозиції та прислухатись до думки інших. Також був використаний різновид загально групового обговорення "Мікрофон".

Взагалі, на мою думку, використання різних технологій навчання є дуже важливо, адже воно допомагає розвивати особистість учня, його самостійність, формулювання власної думки та проявляти інтерес до предмету який ти викладаєш.

Таким чином стара дидактична проблема вибору, оптимізації форм і методів роботи переросла у тривалий колективний творчий пошук нової, інноваційної системи навчання. Кожного нового дня починається новий урок – і новий пошук, як співробітництво учня і вчителя, як співтворчість.

Література

1. Ампілогова Л. Інтерактивні технології // Завуч. – 2004. – № 30.
2. Бех І. Принципи інноваційної освіти // Освіта і управління. – 2005. – Т. 8. – № 3.
3. Освітні технології / За ред. О. М. Пехоти. – К. : А.С.К., 2001.
4. Практикум з курсу Сучасні педагогічні технології : навч. посіб. / укл.: Солова В. М., Яковець Н. І., Мушенко Т. А. ; За заг. ред. Н. І. Яковець. – Ніжин : Видавництво НДУ імені М. Гоголя, 2006. – 219 с.

5. Столяренко О. Педагогічна підтримка в особистісно зорієнтованій парадигмі виховання // Рідна школа. – 2004. – № 5.

6. Чайка В. М. Основи дидактики : навч. посіб. – К. : Академвидав, 2011. – 238 с.

ТЕХНОЛОГІЯ ПЛАНУВАННЯ РОБОТИ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

Потаченко Олеся, студентка природничо-географічного факультету
Науковий керівник: **Дубровська Л. О.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

Реалізація ідей Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти вимагає творчого підходу до вироблення учителями стратегії й тактики своєї професійної діяльності. Планування підвищує результативність виховної роботи, надає їй цілеспрямованості та систематичності, дозволяє включити кожного учня в особистісно значущу пізнавальну, громадську, художньо-естетичну, трудову, спортивно-оздоровчу діяльність, яка задовольняє запити особистості і відповідає традиціям навчально-виховного закладу.

Планування роботи класного керівника це – усвідомлене, цілеспрямоване прогнозування цілей виховання й проектування шляхів їх досягнення. Скласти план виховної роботи означає визначити виховні завдання на конкретний період, розробити модель виховної системи, структуру й зміст виховної діяльності. Розробляють плани перспективні (на рік і більше), календарні (місяць, чверть), оперативні (день, тиждень), плани окремих виховних заходів.

План – це педагогічно обґрунтована система виховних дій. При її розробці необхідно дотримуватися наукових принципів планування виховної роботи.

Принцип індивідуально-особистісного підходу забезпечується вивченням особистості кожної дитини, рівня сформованості якостей її характеру і визначенням на цій основі перспектив розвитку індивідуальних потреб, інтересів, можливостей.

Принцип цілеспрямованості передбачає проектування таких видів та форм діяльності (суспільно-корисної, пізнавальної, спортивно-оздоровчої, трудової, художньо-творчої), які забезпечують виконання визначених на період планування завдань виховання та розвитку дітей.

Принцип комплексності означає прогнозування єдності у виховному акті одночасно морального, естетичного, інтелектуального впливу та фізичного розвитку дітей.

При плануванні життєдіяльності дітей потрібно враховувати:

- 1) їх вікові та індивідуальні особливості, стан здоров'я;
- 2) специфіку роботи школи, її матеріально-технічну базу;

- 3) можливості взаємодії з іншими соціальними інститутами виховання;
- 4) дітей;
- 5) реальність планів, їх розумну насиченість, зокрема, відводити час на
- 6) підготовку до широкомасштабних справ.

Джерелами планування є:

- 1) державні документи в галузі виховання, освіти та охорони здоров'я дітей;
- 2) інтереси, потреби та побажання самих дітей, їх батьків, педагогів;
- 3) результати аналізу планів роботи, звітів, педагогічних щоденників та іншої
- 4) документації попередніх виховних періодів;
- 5) плани роботи школи, гуртків, секцій, клубів;
- 6) традиції школи: свята, ювілеї, конкурси, тематичні дні, тижні;
- 7) програми діяльності дитячих громадських організацій та об'єднань;
- 8) природне та соціальне оточення школи;
- 9) перспективний досвід роботи інших класів, шкіл;
- 10) календар знаменних дат, зокрема, села чи міста, де живуть і навчаються діти.

Технологія планування виховної роботи складається з ряду послідовних **етапів**.

1. *Діагностичний* – визначення рівня розвитку й вихованості учнів, їхніх потреб, інтересів, можливостей, зон актуального й найближчого розвитку, співвіднесення їх із суспільною метою виховання.

2. *Прогностичний* – цілепокладання, цілеутворення: інтерпретація цілей виховання у виховні задачі, їх конкретизація, деталізація, систематизація, уточнення та оцінка умов досягнення.

3. *Орієнтаційно-пошуковий* – висунення і науково-теоретичне обґрунтування провідної ідеї діяльності на заданий виховний період, моделювання оптимального варіанта суб'єкт-суб'єктних виховуючи відносин, визначення основних напрямків виховної діяльності.

4. *Структурно-змістовий* – розробка змісту та послідовності, визначення організаційних форм, часу й місця проведення виховних справ і заходів, розподіл "ролей" виховної діяльності.

5. *Конструктивний* – операційно-інструментальна розробка форм, методів, прийомів, способів виховної роботи з учнями.

6. *Контрольно-оцінний* – розробка системи засобів контролю та оцінки результатів і процесу виховної діяльності, уявне експериментування, аналіз, корекція й експертна оцінка розробленого плану виховної роботи.

Технологічний цикл роботи класного керівника. Створення плану роботи класного керівника означає розробку проекту виховного процесу, в якому чітко визначені завдання і засоби їх реалізації, досягнення. Цим, власне, займається методика виховної роботи в школі,

яка вивчає завдання, зміст, методи і форми виховної роботи. Технологія ж відрізняється прагненням до точного управління (детальною розробкою усіх частин конкретного процесу виховання) і можливістю відтворення виховних процедур, що означає, що за певним проектом будь-який педагог може зробити орієнтовно те ж саме за наявності подібних умов. Згідно з технологічним підходом, виділяється цикл роботи класного керівника, який є рядом послідовних дій, циклічно повторюваних етапів роботи, а саме:

1. Вивчення учнів і колективу класу: отримання демографічних, медичних, психологічних, педагогічних даних (сім'я, соціальне і матеріальне становище, стан здоров'я, рівень розвитку, вихованості, індивідуальні особливості).

2. Планування виховної роботи, що передбачає формулювання проблем, визначення завдань виховання учнів і безпосереднє складання плану – перспективного й оперативного документа для роботи з учнями, учителями, батьками.

3. Організація, проведення і коректування діяльності у відповідності з завданнями і планом: проведення класних годин, екскурсій, походів, вечорів, батьківських зборів тощо.

4. Аналіз і оцінка результатів роботи, які виражаються у рівні вихованості учнів. Спостереження, опитування та інші методи дозволяють визначити результати і нові завдання, а також зробити висновок про власну професійну компетентність і особистісне зростання класного керівника як вихователя.

Цей цикл, від діагностики до оцінки результатів, характерний для управління в соціальних системах (з участю людини), якою й є система виховання, і може бути коротко визначений так: **діагностика, планування, організація роботи, аналіз результатів**.

Діагностика в роботі класного керівника. Як було відзначено вище, діагностика в роботі класного керівника – це вивчення учнів класу, індивідуального розвитку кожного і їх групової взаємодії та відношень, це отримання відомостей про учнів, необхідних для організації виховної роботи з ними.

Зрозуміло, що діагностика в класі має здійснюватися згідно з планом і систематично. Підготовлений класний керівник може це робити самостійно або у співробітництві з психологом. Рекомендується здійснювати як загальну педагогічну діагностику класу, так і спрямовану на частинні аспекти розвитку учнів. Тож може бути складена програма вивчення школярів. Нині, на відміну від традиційних, розробляються види характеристик, документів, які відображають рівень розвитку і вихованості учня і дозволяють здійснювати своєрідний моніторинг, спостереження, стеження за станом процесу. Існує друкарським способом набраний журнал класного керівника, який дозволяє здійснювати діагностику учнів і зафіксувати її результати. Існують також і різноманітні

варіанти психолого-педагогічних характеристик учня і класу, багато з яких дають можливість отримати різноманітні дані про учнів, хоча більшість з них є громіздкими.

Результатом етапу діагностики є оцінка стану вихованості учнів і формулювання проблем для їх подальшого розвитку. Аналізуючи дані діагностичної карти, важливо виділити пріоритетні завдання виховання учнів класу на певний термін. При цьому проблему потрібно розуміти як недолік у розвитку, вихованості школяра, як розбіжність між потрібним і наявним станом справ, а завдання як опис бажаного стану, якісної зміни, тобто опис планованої, очікуваної поведінки учнів.

Діагностична карта класу допомагає виявити проблеми у вихованні учнів і сформулювати завдання за наступним алгоритмом:

1. Необхідно виявити типові характеристики, показники вихованості з окремих параметрів і оцінити їх відповідність моральним та іншим нормам.

2. Визначити зв'язок між різними показниками для розуміння причин відхилення. (Наприклад, зв'язок між мотивами навчання і успішністю).

3. Сформулювати власне педагогічні завдання.

Складання плану роботи класного керівника. При плануванні класний керівник повинен знати і враховувати наступні джерела:

- державні, регіональні і місцеві документи про освіту, виховання;
- педагогічні і методичні рекомендації з питань виховання і планування;
- план навчально-виховної роботи школи; дані власної діагностики класу;

- рекомендації учителів класу, побажання батьків і учнів класу;
- поточні і очікувані події у світі, країні, вашому місті і селі.

В практиці роботи школи виділяють такі види планів: **перспективний, тижневий, на один день, план виховного заходу.**

Перспективний план – це власне той, про який ми говорили вище. Його зміст і структуру може визначити кожний педагог. Однак, методисти рекомендують у ньому передбачити такі розділи: 1) загальна і психолого-педагогічна характеристика класу; 2) план-мережа на чверть чи півріччя за напрямками роботи і календарними термінами, де вказані конкретні справи з класом; 3) робота з учителями і батьками; 4) індивідуальна робота з окремими учнями.

Варіант форми плану:

№ п/п	Зміст, методи, форми роботи	Терміни виконання	Виконавці	Відмітка про виконання
-------	-----------------------------	-------------------	-----------	------------------------

Можлива й така форма перспективного плану на рік:

Напря́м	Колективна робота	Індивідуальна робота	Робота з учителями	Робота за батьками	Зовнішні зв'язки
Навчання					
Спілкування					
Образ життя					
Здоров'я					
Дозвілля					

Вибираючи варіант, варто прагнути до простоти, зрозумілості й менших витрат праці.

Рекомендується також така орієнтовна схема плану класного керівника:

I. Характеристика класу

1. Загальні відомості про клас, історія його формування. Стать, вік учнів. Навчальна діяльність.

2. Стан фізичного розвитку й здоров'я учнів.

3. Спрямованість діяльності класу. Відношення до громадських до-ручень.

4. Структура класного колективу.

5. Особливості особистих взаємовідносин у класі.

6. Загальний психологічний клімат у колективі.

7. Індивідуальні та вікові особливості учнів класу.

8. Характеристика навчальної й трудової діяльності.

9. Загальні висновки.

(Запропонована схема складання психолого-педагогічної характе-ристики класу орієнтовна. Вона може бути взята за основу, доповнена або скорочена, враховуючи поставлені цілі, особливості конкретного колективу).

II. Основні завдання виховної роботи на даний період

III. Основні напрями, зміст, форми та методи діяльності класного колективу

IV. Індивідуальна робота з дітьми

V. Робота з батьками

Теми батьківських зборів. Вивчення сімей учнів. Педагогічна освіта батьків. Педагогічне керівництво роботою батьківського комітету класу. Індивідуальна робота з батьками.

VI. Додатки

Відомості про учнів, їх батьків, сім'ї. Список членів батьківського ко-мітету. Щоденник педагогічних спостережень. Форма плану має відобра-жати зміст, форми та методи роботи і її розрахунок у часі.

Література

1. Практикум з педагогіки : Навчальний посібник: Видання 2-ге, доповнене і перероблене / За заг. ред. О. А. Дубасенюк, А. В. Іванченка. – Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2002. – 482 с.
2. Класний керівник у сучасній школі : метод. посібник / В. Оржехівська, О. Пилипенко та ін. – К., 1996.
3. Сучасні педагогічні технології: [методичні матеріали до семінарських занять для студентів заочної форми навчання] / Л. О. Дубровська, В. Л. Дубровський, В. В. Ковнер. – Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2011. – 79 с.
4. Положення про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти // ІЗМОУ. – 2000. – № 22 .
5. Асмолова Л. Планування в роботі класного керівника / Л. Асмолова / Управління школою. – 2004. – № 24.
6. Сорока Г. Роль класного керівника у розвитку виховної системи класу / Г. Сорока // Управління школою. – 2003. – № 2.

ЗОВНІШНІЙ ВИГЛЯД УЧИТЕЛЯ ЯК СКЛАДОВА ПЕДАГОГІЧНОГО ІМІДЖУ

Роганіна Оксана, студентка факультету іноземних мов
Науковий керівник: **Самаріна С. І.**, канд. пед. наук,
старший викладач кафедри педагогіки

У сучасному суспільстві професія учителя залишається однією з небагатьох, яку можна назвати вічною, тому що ніхто і ніщо не може замінити вчителя – творчу особистість зі своїм неповторним іміджем. Імідж учителя – це його візитівка, що допомагає йому реалізовуватися у своїй професійній діяльності й, одночасно, створює низку вимог до самої особистості вчителя, зокрема і його зовнішнього вигляду.

Існує низка професій, для представників яких зовнішність відіграє першочергове значення: директор телебачення, дипломат, актор і, звісно, педагог. Проте формувати імідж, слідкувати за своїм зовнішнім виглядом учителю необхідно значно більше, ніж спеціалістам інших професій, тому що саме вчителі формують імідж своїх учнів, стають для них взірцем для наслідування, еталонною моделлю. Учені зазначають, що учителями повинні бути найкращі представники суспільства, а їх зовнішність має бути бездоганною у всіх відношеннях.

Зовнішній вигляд учителя – це складовий елемент педагогічної техніки, що у свою чергу є структурним компонентом педагогічної майстерності. Педагогічна техніка як інструмент впливу на суб'єктів навчання і виховання виявляється не лише в умінні учителя взаємодіяти з учнями, керувати власним психофізичним станом, а й дотримуватися вимог щодо зовнішньо-естетичної виразності. У народному прислів'ї говориться, що людину зустрічають за одягом, а проводжають за

розумом. Отже, перше враження, яке справить учитель на учнів під час зустрічі, залежить, в першу чергу, від зовнішнього вигляду самого учителя, його образу, що було створено за допомогою одягу, аксесуарів, макіяжу тощо.

Як засвідчують педагоги-практики, вплив учителя на учнів починається з першого візуального знайомства, тому зовнішність учителя – це не дрібниця, а сходинка до успіху у справі виховання учнівської молоді.

Зазначимо, що діти краще сприймають учителя з приємною зовнішністю, з витонченими манерами, охайно і елегантно одягненого, із гарною модною зачіскою, привабливим макіяжем. Наприклад, учні початкових класів легко вирізняють учителів зі смаком, запевняючи всіх, що у них "найкраща вчителька", тоді як підлітки можуть, навіть, зневажати вчителя, який недбало виглядає і не стильно одягнений.

На нашу думку, педагог повинен одягатися елегантно, з урахуванням модних тенденцій щодо ділового одягу, не доводячи компоненти зовнішнього вигляду до крайнощів. Насамперед його одяг має бути зручним для виконання необхідних педагогічних операцій: писання на дошці, роботи з демонстраційними матеріалами, а також під час нахилів, рухів вздовж парт тощо. Колір, фактура, доповнення також мають підкреслювати простоту й елегантність. Все це позитивно впливає на емоційний настрій учнів, дисциплінує їх, сприяє формуванню відчуття міри, не відвертає увагу від навчальних занять. Почуття міри потрібне й при використанні інших компонентів зовнішнього вигляду – зачіски, косметики, прикрас.

Зазначимо, що для підтримки належного зовнішнього вигляду вчителю потрібно слідкувати не лише за своїм одягом, макіяжем чи аксесуарами, а й виробити певну систему правил щодо формування свого іміджу. По-перше, учителю варто дотримуватися складеного заздалегідь режиму дня, в якому важливо передбачити час для догляду за собою, що забезпечить вироблення звички стежити за своєю зовнішністю. По-друге, регулярно здійснювати самоаналіз власної зовнішності з урахуванням педагогічних вимог до одягу, спостерігати за реакцією учнів, колег на зміни у вашому іміджі, зокрема, якщо ви одягаєте новий костюм, слідкувати за чистотою одягу тощо. По-третє, взяти за звичку перекопувати, що одягнений вами одяг є зручним для роботи у класі [2].

Окрім зазначеного вище, нами знайдено практичні рекомендації щодо створення належного зовнішнього вигляду учителя, які, на нашу думку, допоможуть молодому педагогу сформувати свій власний учительський імідж: [1]

1. У гардеробі вчителя не має бути ультрамодного одягу, незвичного фасону, який відволікає увагу учнів, а також вбрання занадто яскравих кольорів, що стомлює і дратує дітей.

2. Не варто з'являтися у школі в шортах, навіть молодому вчителю.

3. Не втрачайте почуття міри: навчіться чітко визначати, коли необхідно одягати класичний костюм, коли робочий халат, святкову сукню, а коли – светр і джинси.

4. Не перетворюйтесь на "синій панчох", тобто носіть той одяг, що вам до вподоби і до лица: естетично витриманий, ошатний, модний, елегантний.

5. Не захоплюйтеся сірим буденним одягом.

6. Не забувайте, що одяг завжди має бути охайним, чистим, зручним .

7. Не носіть тривалий час один і той самий одяг. Варто як найчастіше його "оживлювати" за допомогою комбінацій, прикрас.

8. Не носіть взуття босоніж, на високих підборах, бо крім того, що його стукіт відволікає увагу учнів, це підкреслює вашу зверхність.

9. Не знаходьтеся у приміщенні в теплих чобітках.

10. Ні в якому разі не перебувайте у приміщенні школи у головному уборі. Це стосується як чоловіків, так і жінок.

11. Не забувайте, що довге розпущене волосся заважає під час роботи з учнями.

12. Неприпустимо вчителям чоловікам приходити до школи неголеними.

13. Не експериментуйте надмірно зі своїм волоссям, аби хиренні зачіски і часті зміни кольору не відволікали уваги учнів.

14. Не рекомендується прикрашати себе занадто дорогими і яскравими коштовностями чи біжутерією, які, до того ж, заважають працювати і спілкуватися з учнями.

15. Не варто користуватися дезодорантами, туалетною водою чи одеколоном з різким, сильним запахом.

На нашу думку, дотримання запропонованих вище рекомендацій допоможе учителю вдало створити свій педагогічний імідж, забезпечить належну зовнішню-естетичну виразність його вигляду, надасть йому впевненості у собі. Оскільки зовнішній вигляд педагога є одним з головних компонентів його зовнішньої педагогічної техніки, то учитель має стежити за модними тенденціями у діловому одязі, виглядати так, щоб викликати в учнів позитивні емоції і враження. Образ учителя завжди повинен бути підпорядкований розв'язанню головної педагогічної задачі – налагодженню ефективної взаємодії задля формування особистості вихованця [3, с. 52].

Література

1. Імідж учителя або психологія одягу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/teacher/1850/> . – Заголовок з екрану. – Мова укр.

2. Зовнішній вигляд і поведінка педагога [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://studentam.net.ua/content/view/3468/97/> . –Заголовок з екрану. – Мова укр.

3. Педагогічна майстерність : Підручник / [І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.]; За ред. І. А. Зязюна. – К. : Вища школа, 2004. – 422 с.

ВПЛИВ ТРАДИЦІЙ НА СОЦІАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Романченко Наталья, студентка факультету іноземних мов
Науковий керівник: **Демченко Н. М.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

Актуальність теми. Процес виховання повинен завжди йти в ногу з життям, змінюватись у відповідності з життям, використовувати форми й методи найбільш придатні з точки зору сьогодення.

Значні зміни в житті народу зумовлюють і зміни у виховній системі. Розбудова незалежної держави України потребує формування у підростаючого покоління національної свідомості, любові до своєї Вітчизни, до рідної, мови, до свого народу, його традицій, історії та культури.

Ці вимоги найбільш ефективно реалізуються у Концепції національного-патріотичного виховання молоді [1].

Концепція національного виховання розглядає такі його принципи:

– **народність** – єдність загальнолюдського і національного. Національна спрямованість виховання, оволодіння рідною мовою, формування національної свідомості, любові до рідної землі та свого народу; прищеплення шанобливого ставлення до культури, спадщини, народних традицій і звичаїв, національно-етнічної обрядовості всіх народів, що населяють Україну;

– **природовідповідність** – урахування багатогранної й цілісної природи людини, вікових та індивідуальних особливостей дітей, їх анатомічних, фізіологічних, психологічних, національних та регіональних особливостей;

– **культуровідповідність** – органічний зв'язок з історією народу, його мовою, культурними традиціями, з народним мистецтвом, ремеслами і промислами, забезпечення духовної єдності поколінь;

– **гуманізація** – створення умов для формування кращих якостей і здібностей дитини, джерел її життєвих сил; гуманізація взаємин вихователя і вихованців; виховання – центр навчально-виховного процесу, повага до особистості, розуміння її запитів/інтересів, гідності, довір'я до неї; виховання гуманної особистості;

– **демократизація** – усунення авторитарного стилю виховання, сприйняття особистості вихованця як вищої соціальної цінності, визнання й права на свободу, на розвиток здібностей і вияв індивідуальності. Глибоке усвідомлення взаємозв'язку між ідеалами свободи, правами людини і громадянською відповідальністю;

– **етнізація** – наповнення виховання національним змістом, що передбачає формування самосвідомості громадянина. Забезпечення можливості всім дітям навчатися у рідній школі, виховувати національну гідність, національну свідомість, почуття належності до свого народу. Відтворення в дітях менталітету народу, увічнення в підростаючих поко-

ліннях специфічного, що є в кожній нації, виховання їх як типових носіїв національної культури. Принцип етнізації – невід’ємна складова соціалізації дітей, він однаковою мірою стосується всіх народів, що живуть в Україні.

Важливим елементом здійснення концепції національного-патріотичного виховання молоді є виховання підростаючого покоління на традиціях рідного народу. Ці традиції повинні закладатися у свідомість дітей з самого раннього віку, слідування ним повинно цілеспрямовано формуватися батьками та педагогами.

Розпочинати цілеспрямоване виховання на народних традиціях необхідно починаючи з дитячого садка. Саме дитячий дошкільний заклад повинен стати важливим етапом формування справжнього, національно-свідомого українця.

Об’єкт дослідження – процес використання традицій рідного народу як засобу виховання особистості.

Предмет дослідження – вплив українських народних традицій на соціальне виховання особистості.

Ця тема є дуже актуальною в наш час, адже в нашій країні підрастає майбутнє покоління, на виховання якого впливають традиції. Як відомо, діти рівняються один на одного, намагаються робити те, що роблять інші. А традиції відіграють тут дуже важливу роль. Адже як батьки виховують свою дитину, так й вона буде жити. І від цього залежить, чи буде дитина патріотом своєї країни, чи ні.

Народ і виховання – ці два поняття взаємопов’язані, вони не існують одне без одного. Адже так повелося в історії людства, що кожен народ від покоління до покоління передає свій суспільний та соціальний досвід, духовне багатство як спадок старшого покоління молодшому. Саме так створюється історія матеріальної і духовної культури нації, народу, формується його самосвідомість. Народ завжди виступає вихователем молодшого покоління, а виховання при цьому набуває народного характеру.

"Тільки народне виховання, – зауважував К. Д. Ушинський, – є живим органом в історичному процесі народного розвитку, таке виховання набуває надзвичайної впливової сили на формування національного характеру, національної психології людини" [8, с. 169].

Софія Русова підкреслювала, що потрібно пов’язувати виховання з історичними традиціями свого народу, дитина зможе по-справжньому поважати культурні і національні здобутки інших народів, якщо вона глибоко проникає в духовну скарбницю свого народу [8, с. 218].

Основою й головним методом народного виховання виступають народні традиції. Перлини виховної мудрості народу, невичерпна своєрідна скарбниця форм і засобів народного виховання становлять золотий фонд народної педагогіки, одного з чинників колективної народної творчості [2, с. 4].

Традиції у формі масових звичок підтримувались силою громадської думки і за своєю природою були наділені величезною стійкістю. Філософ І. Суханов з цього приводу пише: "Стойкість звичаїв, традицій і обрядів, їх живучість були воістину рятівними для збереження і передачі новим поколінням досягнень культури" [2, с. 128].

Традиція (від лат. traditio – передача) – це досвід, звичай, погляди, смаки, норми поведінки, що склалися історично і передаються з покоління в покоління [2, с. 128]. Педагогічне значення народних традицій полягає в тому, що вони виступають водночас і як результат виховних зусиль народу протягом багатьох віків, і як незамінний виховний засіб. Через систему традицій кожен народ відтворює себе, свою духовну культуру, свій характер і психологію своїх дітей [3, с. 11]. Стойкість, стабільність традицій не означає їх закостенілості. Кожна епоха вносить у їх зміст свої корективи, розвиває і доповнює старі традиції, заперечує ті, які втратили свою актуальність і суспільну значущість. Тому об'єктивне розкриття сутності традицій, можливе лише з позицій історико-педагогічного підходу і тих суспільних явищ, які мають пряме відношення до народної педагогіки та родинного виховання.

Однією з першооснов усної народної творчості є обряд. Адже саме вона своїм походженням нерозривно пов'язана з обрядом і міфом. Певну частину її становить обрядовий фольклор, тобто примовляння, заклинання, які виконувались під час святково-обрядових дійств і органічно впліталися в структуру обряду.

Обряди – це символічні дійства, приурочені до відзначення найважливіших подій у житті людських гуртів, родин, окремих осіб [3, с. 13].

Обрядами (або ритуалами) називають такі форми поведінки, що склалися історично, для яких характерні:

- стереотипність, повторюваність без змін;
- символічність (кожна обрядова пісня щось символізує), наприклад "Засівання" на Новий рік символізує майбутню сім'ю і багатий врожай.

Обряди нерозривно пов'язувалися з діями, для яких так само характерні стереотипність, повторюваність без змін, але які не мають символічного змісту. Такі дії називаються звичаями.

Звичай – це загальноприйнятий порядок, правила, які здавна існують у громадському житті і побуті певного народу, суспільної групи, колективу [7, с. 128].

В обрядовості українців розрізняють два види – родинну (чи сімейну) і календарно-побутову.

Перший вид обрядів тісно пов'язаний з громадським осмисленням важливості події в житті окремої родини чи людини.

Сімейне життя українців традиційно супроводжувалося різноманітними обрядами та ритуалами, які в образно-символічній формі відзначали певні стани життя людини та найважливіші стадії розвитку родини в її життєвому циклі утворення сім'ї, народження дитини, її повноліття, сімейні ювілеї, смерті когось із членів сім'ї. Відповідно до природного

циклу існування людини склався комплекс сімейної обрядовості. Основні його елементи – родильні, весільні та поховальні й поминальні обряди. Крім них, у сім'ї нерідко відзначалися події менш важливого значення: входина, пострижини, вступ до парубоцтва і дівоцтва, повноліття, срібне та золоте весілля.

Традиції, звичаї та обряди знаходять свій вияв у таких засобах народної культури: рідна мова, фольклор, систематична посильна праця, національні звичаї і культурно-історичні традиції народу, народне мистецтво, ремесла і промисли, народні свята, обряди, символи й атрибути, народний календар, мудрі заповіді народної моралі, дитячі ігри та іграшки, народні знання і проповіді стосовно різних сфер життя людини і суспільства, народні правила взірцевої поведінки й спілкування між людьми, культура сімейних родинних відносин, тощо.

Україна завжди славилась своїм декоративно-прикладним мистецтвом.

До наших днів дійшли численні пам'ятки народного мистецтва: вишивка, одяг, декоративне ткацтво, художня кераміка, різьблення, вироби зі шкіри, художня обробка металу, які вражають своїми високими художніми якостями.

Ткацтво – один з найдавніших і найважливіших елементів національної культури українського народу. Прядінням і ткацтвом споконвіку жінки, дівчата і підлітки. Ткацький верстат був у кожній селянській оселі. Упродовж століть вважалося, що жінка зобов'язана вміти виконувати ткацькі роботи, інакше вона не вважалася повноцінним членом громади.

Ткацтво виховувало зосередженість на справі, уважність, повагу і любов до традицій свого народу, повагу до української історії.

Вишивка – один з давніх і найбільш розповсюджених видів народного декоративно-прикладного мистецтва. Вона виникла дуже давно і передавалась з покоління в покоління. Але і в наш час це найбільш розповсюджений вид українського народного мистецтва з вище зазначених і, як і раніше, зараз також вишивають рушники. Рушник передавали як оберіг з роду в рід, із покоління в покоління. Без нього не обходиться жодне сімейне свято. Найбільше обрядових сюжетів, пов'язаних з рушниками, збереглося у весільному церемоніалі. Рушники подавали і брали на сватанні, ним пов'язували молодих на заручинах, на рушничок ставали, коли брали шлюб, одружувались.

Важко уявити і сучасну, і колишню хату в Україні без рушників. "Дім без рушників, як сім'я без дітей", – говорить народне прислів'я. Їх вишивають для прикрашення оселі, для домашнього затишку, просто так для душі.

І не випадково рушники вішають над вікнами і дверима, на покуті – це обереги від усього злого, що може зайти в дім. Саме тому цей вид українського народного мистецтва виховує любов до рідного краю, адже техніка вишивання різниться в залежності від території її виготовлення.

Також виховується любов до мистецтва, до Вітчизни, свого народу, його культурної спадщини.

Традиція розмальовувати навесні яйця у слов'янських народів сягає епохи язичества. Писанки у слов'ян були пов'язані з комплексом весняної обрядовості. Назва "писанки" походить від слова "писати", в розумінні "прикрашати орнаментом". Писанки розписували переважно жінки та дівчата, дуже рідко – хлопці і чоловіки.

Так, наші пращури вірили, що писанка має магічну силу. А старі люди і сьогодні вважають писанку особливою святістю, яка приносить добро, щастя, достаток, захищає людину від усього злого [4, с. 254].

Розмальовуючи писанки, діти дістають уявлення про народну символіку, традиції розписування писанок як оберегу, виховується інтерес до декоративно-прикладного мистецтва України, зосередженість, бажання вкласти частину своєї праці в українські традиції.

Українська народна іграшка несе дітям доступні знання про працю, відпочинок людей у давнину, їхній побут, мистецтво, життя загалом. Народна іграшка в дитячих руках є тією ниточкою, яка з'єднує людину з історією її Батьківщини [2, с. 356–358].

Зараз іграшка при всій своїй різноманітності і багатофункціональності залишається важливим засобом виховання дітей. Саме через спрощення іграшки-знаки дитина пізнає світ, навчається мислити узагальненими поняттями і яскравими образами. Вихователь спрямовує свою роботу на те, щоб навчити дітей поважати творців народної іграшки, виховувати інтерес до них.

У виховному процесі іграшка представлена у всій багатоманітності, а її використання пов'язане з віком дітей, завданнями виховної роботи, індивідуальними особливостями дошкільників.

Традиційна культура нашого народу вироблялася віками і передавалася від покоління до покоління, живлячись зв'язками з природою, темпераментом, світосприйняттям, творчим обдаруванням нашого народу.

Вивчення науково-теоретичних матеріалів з досліджуваної проблеми, аналіз масового педагогічного досвіду та спостереження дали можливість визначити критерії та рівні вихованості на основі використання народних традицій.

До критеріїв вихованості відносяться:

1. Любов до Батьківщини. Знання традицій свого народу, дбайливе ставлення до народних надбань.

2. Гуманність. Доброзичливе ставлення до ровесників, старших людей, турбота про них, допомога, чуйність.

3. Чесність. Правдивість, щирість, виконання обов'язків.

4. Ставлення до праці. Потреба і звичка до праці, сумлінність і старанність у праці, зацікавленість у позитивних результатах праці.

5. Любов до прекрасного. Властивість помічати красу, бажання творити красу.

Висновки. Отже, я дослідила проблему впливу традицій на соціальне виховання особистості, і можу зазначити, що традиції дійсно

мають великий вплив на людину. Аналізуючи українські народні традиції, я прийшла до висновку, що вони мають такі педагогічні характеристики та властивості:

- за допомогою прислів'їв та приказок здійснюється патріотичне, трудове виховання, вони відбивають такі моральні норми, як честь, гідність, обов'язок, щирість, добро та інші;

- на основі народних казок виховуються: ввічливість, конкретність у стосунках з людьми, працелюбність, любов до рідної землі, розуміння понять "добро" і "зло";

- застосування українських народних пісень у навчально-виховній роботі призводить до виховання у дитини любові до рідної землі, батьків і праці, поваги до старших, щирості, довір'я, інтересу до культурної спадщини українського народу;

- за допомогою українського народного мистецтва (ткацтва, вишивання, писанкарства) виховується зосередженість, уважність, повага і любов до традиції свого народу;

- українська національна символіка прищеплює приналежність до незалежної держави, виховує гордість за свою Батьківщину;

- під час використання українських народних іграшок та ігор у навчально-виховному процесі виховується: шанування традицій минулого, повага до батьків, творців народних іграшок та ігор, інтерес до них, чесність та гідність.

Література

1. Богуш А. М. Українське народознавство в дошкільному закладі : навч. посібник / А. М. Богуш. – К. : Вища школа, 1992. – 398 с.

2. Каирова И. А. Педагогическая энциклопедия / И. А. Каирова. – М. : Советская Энциклопедия, 1966. – Т. 3. – 880 с.

3. Кононенко О. Л. Стратегічна мета виховання – життєва компетентність дитини / О. Л. Кононенко // Дошкільне виховання. – 2002. – № 5. – С. 11–13.

4. Крутій Катерина. Педагогічна технологія освітньої полікультурної роботи з дітьми старшого шкільного молодшого віку / Катерина Крутій. – К. : Освіта, 1991. – 254 с.

5. Міщенко Н. Який же проросте патріотизм? / Н. Міщенко // Рідна школа. – 2004. – № 1. – С. 1–8.

6. Русова С. Вибрані твори / С. Русова. – К. : Освіта, 1996. – 365 с.

7. Павлюк С. П. Українське народознавство : підручник / С. П. Павлюк. – К. : Знання, 2004. – 570 с.

8. Ушинський К. Д. Про народність у громадському вихованні / К. Д. Ушинський // Історія дошкільної педагогіки. – 1990. – № 4. – 652 с.

МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Скоренок Юлія, студентка факультету іноземних мов
Науковий керівник: **Демченко Н. М.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

Актуальність дослідження пояснюється комп'ютеризацією всіх сфер людської діяльності, яка є однією із глобальних проблем сучасного світу. Причина тому – нечуване для попередніх епох підвищення ролі інформації, перетворення її в одну з найважливіших рушійних сил всього виробничого й громадського життя. Паралельно стрімкий стрибок, що відбувається, у розвитку апаратних засобів, тобто комп'ютерів як технічних пристроїв за останні 2–3 роки зробив цю техніку досить доступною. Тому впровадження комп'ютерних технологій в освіту можна охарактеризувати як логічний і необхідний крок в розвитку сучасного інформаційного світу в цілому. Підтвердженням цього може служити виникнення цілого ряду спеціальних наукових центрів, які безпосередньо займаються проблемами інформатизації і комп'ютеризації освіти.

Останні дослідження з проблеми. Біля витоків теорії і практики комп'ютеризації навчання стояли такі вчені, як Б. Гершунський, А. Єршов, Ю. Машбиць, В. Монахов, Н. Тализіна та ін. Сучасна наука концентрує увагу на теоретичній розробці концепції і структурно-організаційних моделей комп'ютеризації освіти, оскільки на даний момент, зважаючи на відсутність стабільних позицій в цьому питанні, реальна комп'ютеризація учбового процесу на місцях фактично відсутня.

Об'єкт дослідження – процес навчання за допомогою комп'ютерних технологій.

Предмет нашої статті – модернізація процесу навчання за допомогою комп'ютерних технологій.

Мета нашої статті – визначити вплив комп'ютерних технологій на модернізацію навчального процесу.

Основний матеріал. Процес навчання – специфічна форма пізнання об'єктивної дійсності, оволодіння суспільно-історичним досвідом людства; двосторонній процес взаємопов'язаних діяльностей учителя (діяльності викладання і діяльності з організації й управління навчальною діяльністю учня) і діяльності учня, спрямований на оволодіння учнями системою знань з основ наук, вмінь і навичок їх практичного застосування, розвиток творчих здібностей учнів. В процесі навчання беруть участь у взаємопов'язаній діяльності його суб'єкти – вчитель та учень [5, с. 276].

Останнім часом інформаційні технології навчання набувають глобального поширення в усі сфери суспільства, визначаючи розвиток особистості як основного критерію його прогресу. У процесі становлення освіти пріоритетним напрямком стає впровадження сучасних інформаційних технологій у навчально-виховний процес, які істотно впливають

на зміст та спрямованість навчання, на методики викладання, зумовлюють необхідність урахування психологічних чинників та підготовки вчителів до врахування індивідуальних особливостей учнів у процесі навчання. Використання інформаційних технологій у навчальному процесі істотно підвищує ефективність навчально-виховного процесу, забезпечуючи можливість індивідуальної роботи вчителя з кожним учнем; надає принципово нові можливості в розвитку мислення й розробці нових методів та алгоритмів керування навчально-виховним процесом, з урахуванням індивідуальних особливостей учня, з метою досягнення якісно нового засобу керування їхньою навчальною діяльністю.

Найважливішою умовою результативності педагогічної праці вчителя є його вміння організовувати взаємодію з учнями, але для успішної педагогічної взаємодії недостатньо знань навчального предмета та методик навчально-виховної роботи. Важливим елементом педагогічної діяльності є поступове встановлення та налагодження взаєморозуміння з учнями.

Таким чином, одним з основних напрямків інформатизації освіти є використання сучасних методів викладання, що враховують індивідуальні психолого-педагогічні параметри учня, які визначають його здібності до навчання. Процес навчання є спільною діяльністю вчителя з учнями, який можна уявити як педагогічну взаємодію між учителем та учнями.

Вивчаючи особливості навчальної діяльності в комп'ютерному середовищі, І. Зязюн визначає три основних напрямки: гностична діяльність (при взаємодії з навчальними предметами), саморозвивальна (при взаємодії з комп'ютерним середовищем), комунікативна діяльність (при взаємодії особистостей через комп'ютерні канали). Особливістю опосередкованого спілкування, на думку дослідника, є його емоційна бідність, якщо порівнювати з безпосереднім спілкуванням, де не тільки передається інформація, а ще й почуття та очікується відповідна реакція учня, в опосередкованому спілкуванні відповідна реакція передбачається не завжди [7, с. 80].

Медіаосвіту в сучасному світі розглядають як процес розвитку особистості за допомогою й на матеріалі засобів масової комунікації (медіа) з метою формування культури спілкування з медіа, творчих, комунікативних здатностей, критичного мислення, вмінь повноцінно сприймати, інтерпретувати, аналізувати і оцінювати медіатексти, навчатися різних способів самовираження за допомогою медіатехніки.

Таким чином медіаосвіта постає невід'ємною складовою інформаційної освіти й дає змогу людині активно використовувати можливості інформаційного поля – телебачення, радіо, відео, кінематографа, преси, інтернету.

Отже, поняття **"інформаційна освіта"** можна визначити так: інформаційна освіта є суттєвою органічною частиною та неодмінним виміром неперервної освіти, ґрунтується на інформаційно-комунікаційних, соціальних, гуманітарних науках і відповідних навчальних дисциплінах,

дає постійно поновлювані знання, потрібні для життя й діяльності у високотехнологічному інформаційно насиченому суспільстві.

Мета інформаційної освіти – підготувати особистість до повноцінної та ефективної участі в громадській, професійній та повсякденній життєдіяльності в умовах інформаційного суспільства [8, с. 89].

За роки незалежності в Україні визначились нові пріоритети розвитку освіти, і, відповідно, розпочався складний процес її модернізації з урахуванням потреб сучасного інформаційно-технологічного суспільства. Інтеграція України в Європейський, світовий простір актуалізує завдання підготовки нової генерації вчителів, які добре володіють сучасними педагогічними технологіями, яке міцно увійшло в педагогічний лексикон. Саме це поняття ще не відстоялося, не набуло наукової завершеності, воно ще не має вичерпного визначення. Різні автори дають різні визначення:

- **Педагогічна технологія** – це сфера знання, яка включає методи, засоби і теорію їх використання для досягнення цілей освіти [7, с. 73].

- **Педагогічна технологія** – це сукупність педагогічних прийомів, що забезпечують досягнення педагогічних цілей [3, с. 12].

- **Педагогічна технологія** – це спільна галузь педагогічного знання, яка включає в себе дві групи питань, перша з яких пов'язана із застосуванням у навчальному процесі технічних засобів, друга – з його організацією та багато інших [4, с. 29].

Значне розходження в поглядах на нове педагогічне явище багато в чому пояснюється його складністю і недостатньою вивченістю, значною відмінністю вихідних позицій у різних дослідників. Але майже всіх об'єднує визнання специфіки педагогічної технології, яка полягає в тому, що в ній намічається і здійснюється такий навчальний і виховний процес, який повинен гарантувати досягнення поставлених цілей.

Наряду з авторськими методиками і технологіями слід виділити і такий глобальний процес, як інформатизація, іншими словами впровадження нових ІТ (інформаційних технологій) в систему освіти.

Інформатизація суспільства – це глобальний соціальний процес, особливість якого полягає в тому, що домінуючим видом діяльності є отримання, накопичення, обробка, зберігання, передача і використання інформації, що виконуються на основі сучасних засобів, мікропроцесорної техніки, а також на базі різноманітних засобів інформаційного обміну. **Інформатизація суспільства забезпечує:**

- активне використання інтелектуального потенціалу суспільства, сконцентрованого в друкованому фонді, і науковій, виробничій та інших видах діяльності його членів;

- інтеграцію інформаційних технологій з науковими, виробничими, що ініціює розвиток всіх сфер суспільного виробництва, інтелектуалізацію трудової діяльності;

- високий рівень інформаційного обслуговування, доступність будь-якого члена суспільства до джерел достовірної інформації, візуалізацію інформації, істотність даних, що використовуються [9, с. 19–22].

Таким чином, використання відкритих інформаційних систем, розрахованих на використання всього масиву інформації, що доступна на даний момент суспільству в певній сфері, дозволяє удосконалити механізми керівництва суспільним устроєм, сприяє гуманізації і демократизації суспільства. Одним із пріоритетних напрямів процесу інформатизації сучасного суспільства є впровадження нових інформаційних технологій в систему освіти.

В умовах бурхливого росту й удосконалення ЕОМ логічним продовженням програмованого навчання стало комп'ютеризоване навчання. Виявилось, що комп'ютери забезпечені спеціальними навчальними програмами, можна пристосовувати для вирішення майже всіх дидактичних задач. Ними можна користуватися при засвоєнні нової інформації при виконанні тренувальних вправ, з метою контролю та корекції результатів навчання, для керування умовами його протікання, для збору та опрацювання даних про навчальний процес та його учасників тощо.

Найбільш ефективно комп'ютеризоване навчання використовується в трьох напрямках:

- для підвищення якості навчання з окремих предметів, зорієнтоване на кінцевий результат процесу;
- для розвитку когнітивних здібностей шляхом формування умінь вирішувати поставлені задачі, самостійно мислити, володіти навичками роботи з інформацією;
- для автоматизованого тестового контролю якості засвоєння.

Якість комп'ютеризованого навчання визначається показниками обчислювальної техніки, що використовується, та якістю комп'ютерних навчальних програм. Галузі, що їх забезпечують, є досить молодими, тому мають перспективу подальшого розвитку та вдосконалення [7, с. 80].

Масове використання інформаційних технологій у навчальних закладах не зробило істотного впливу на підвищення рівня підготовки учнів. Основними причинами такого стану є відсутність чіткої теорії комп'ютерного навчання; досліджень процесу навчання як об'єкта управління; відсутність загальних якісних і кількісних оцінок психолого-педагогічних параметрів учнів, науково обґрунтованих алгоритмів керування навчальним процесом з урахуванням індивідуальних особливостей учнів та їх змін протягом навчання; характеристик основних стратегій навчання, педагогічних впливів, які використовує вчитель у навчальному процесі [3, с. 16].

У середовищі вчитель і школярі використовують комп'ютери й програмне забезпечення для індивідуального й колективного навчання, а вчитель спрямовує навчальний процес, як у школі, так і вдома. Водночас учитель від традиційних лекційних методів передавання знань переходить до динамічної, орієнтованої на співробітництво технології навчання, а виникнення відносин співробітництва між учителем і учнем вивільняє час на уроці для їх персонального спілкування, створює нові

можливості співробітництва з батьками, залучаючи їх до активної участі в навчальному процесі.

Застосовуючи модель навчання "1 учень – 1 комп'ютер", учитель може використовувати не тільки освітній контент, а й програми для управління класом, які дають змогу надсилати файли на комп'ютери учнів, дистанційно відключати їхні браузері, одержувати поточну інформацію про успіхи школяра і багато чого іншого.

За допомогою Інтернету, браузера й стандартних додатків школярі можуть:

- працювати на уроці під управлінням вчителя;
- виконувати домашні завдання;
- переглядати й завантажувати інформацію для своєї дослідницької діяльності;
- взаємодіяти з іншими людьми за допомогою e-mail та інших технологій;
- працювати над спільними проектами з однокласниками, вчителями й іншими людьми;
- вчитися самостійно.

Застосування моделі "1 учень – 1 комп'ютер" у процесі навчання робить його більш динамічним, яскравим, а наочні інтерактивні завдання спрощують розуміння. Під час уроку учні одержують знання через інтерактивні моделі, що дає змогу не тільки отримати початкові уявлення про основні поняття, а й працювати з динамічними моделями систем з можливістю їх глибокого вивчення.

Під час навчання рідної та іноземної мов використання мультимедійних анімаційних об'єктів допомагає організувати роботу над текстом, відпрацювати орфографічні навички, розвивати мовлення, а використання в ході уроку текстових редакторів, електронної енциклопедії, фрагментів фільмів і спектаклів, аудіозаписів, підготовка презентацій і виступів, створення відеороликів роблять навчання максимально ефективним. На уроках природничого блоку використовуються інтерактивні тренажери, фотографії й відеофрагменти, зроблені учнями. Формування інформаційної компетентності є процесом переходу до такого стану, коли учень стає здатним знаходити, розуміти, оцінювати та застосовувати інформацію в різних формах для розв'язання особистих, соціальних або глобальних проблем.

Отже впровадження моделі навчання у середовищі "1 учень – 1 комп'ютер" з використанням шкільних нетбуків є одним з найперспективніших напрямів розвитку освіти у процес її інформатизації відповідно до сучасних світових критеріїв і стандартів її якості [10, с. 36].

Важливим фактором для запровадження комп'ютерних технологій у навчальний процес є досягнення учнями певного рівня інформаційної грамотності. Це поняття пов'язане з тим, що більшість закладів, які впроваджують дистанційне навчання в системі освіти, вимагають від

учнів відповідного рівня кваліфікації та вводять відповідні стандарти. Так, американські педагоги розробили серію стандартів для доколеджного навчання з питань інформаційної та технічної грамотності старших школярів – Національні стандарти технічної підготовки. Водночас країни ЄС уже на початку 2000 р. ввели обов'язковий сертифікат з комп'ютерної грамотності для випускників загальноосвітніх навчальних закладів.

Аналізуючи основні тенденції та підходи до запровадження комп'ютерних технологій у системі шкільної освіти, слід зазначити, що останнім часом шкільна освіта значно розширює спектр технологій, пов'язаних з комп'ютером та всесвітніми інформаційними мережами. Важливою є діяльність міжнародних організацій, які фахово опікуються навчальними програмами для вчителів, та великих промислових корпорацій, зокрема INTEL, що спрямовують зусилля не тільки на роботу з учнями, а й на підготовку вчителів, створення можливостей набувати необхідних навичок та компетентностей [1, с. 15].

Вивчаючи це питання доцільно дослідити зарубіжний досвід. Отже, в США комп'ютерна грамотність визначається перш за все як фактор підготовки до трудової діяльності: на початковому етапі навчання учні знайомляться з практичним використанням комп'ютера, на старших ступенях увага приділяється формуванню навичок програмування. Широко розповсюдженні домашні комп'ютери. Багато навчальних програм носять ігровий характер, якому віддається перевага завдяки його мотиваційній цінності. Розроблені також моделюючі програми, дозволяючи учням набути більш глибокі знання та навички, ніж при роботі з кабінетним обладнанням. У 1981 при Нью-Йоркському педагогічному коледжі створено центр "Діти та комп'ютер" з ціллю вивчення можливостей введення в шкільну практику комп'ютерів та їх впливу на життя дітей. Дослідження, проведені американським вченим на кінці 80-х рр., паралельно з позитивними результатами використання комп'ютера в навчанні, виявили, що перебування в області впливу низькоінтенсивних магнітних полів шкідливо для здоров'я дітей.

У Франції в 1970–76 був розгорнутий "Експеримент 58 ліцеїв", пов'язаний з введенням комп'ютера в учбовий процес. У ході цього експерименту французькі дослідники, не вводючи інформатику у якості нової дисципліни, розглядали міні – комп'ютер, з однієї сторони, як об'єкт вивчення, з другої – як дидактичний засіб, націлений на підвищення рівня викладання шкільних предметів. ВУ 1972–79 підготовлено 400 навчальних програм з історії, географії, іноземній і рідній мові, математики, фізики, економіки. У 1983 прийнятий проект "100000 комп'ютерів". З 1985 процес комп'ютеризації прискорився завдяки програмі "Інформатика для всіх", ціль якої дати усім громадянином незалежно від віку, професії та ін. можливість познайомитися з новими технологіями. У 1985–86 встановлено 120 тисяч комп'ютерів, підготовлено 150 тисяч вчителів. Зараз поставлено завдання розробити учбову програму,

орієнтовану не стільки на перевірку знань та застосування комп'ютера у якості допоміжного засобу, скільки на навчання імітаційному моделюванню, навичкам роботи з машиною, користуванням банком даних та пошуку необхідної інформації.

У Великобританії мікрокомп'ютером забезпечені усі школярі другої ступені середньої школи. Взагалі здійснюється комп'ютеризація математики та істотних наук. Програми орієнтовані перш за все на учнів. Інформатика включена у перелік екзаменаційних предметів. Комп'ютери також використовуються при навчанні рідній мові та перш за все при виробці в учнів елементарної грамотності (навички письма, почерк та ін.). Широке розповсюдження отримали ігрові навчаючі програми для дітей, починаючи з 5 років.

Слід відзначити, що сучасний ринок комп'ютерних засобів в Україні відрізняється від західного й відстає на 4–7 років. У недалекому минулому існувала заборона на ввіз сучасних комп'ютерних технологій з розвинутих країн. На даний час в Україні домінують комп'ютери, які вже взагалі зникли з ринків Західної Європи, США і Японії. До цього слід додати, що українські споживачі і навіть керівники окремих установ і навчальних закладів віддають перевагу дешевим, але застарілим моделям, вже знятим з виробництва [2, с. 23].

Проаналізувавши літературні джерела, можна сказати, що суспільний освітній потенціал, що збільшується, забезпечить впровадження в Україні новітніх виробничих інформаційних технологій, що дозволить протягом майбутніх 10–15 років скоротити відставання в темпах розвитку і надалі істотно наблизитися до рівня і способу організації життєдіяльності розвинутих країн світу [11].

Роль освіти на сучасному етапі розвитку України зумовлюється необхідністю подолання загрози відставання від світових тенденцій економічного та суспільного розвитку. В сучасному світі значення освіти як найважливішого фактора формування нової якості економіки та суспільства збільшується разом із ростом впливу людського капіталу. Українська система освіти здатна конкурувати із системами освіти передових країн. При цьому необхідною стає підтримка: глибока та всебічна модернізація освіти та створення механізмів її ефективного використання. На даний момент, коли ситуація у країні втратила певну стабільність, модернізація, не тільки у питаннях освіти, стає можливою, а й головне необхідною. **На сьогодні модернізація української освіти має, по суті, три сенси, три виміри:**

1. У історичному плані вона представляє собою логічне, закономірне завершення освітніх реформ останніх років. У силу багатьох причин не вдалося провести комплексне, усестороннє оновлення освіти. Потрібно ще створити багато нормативно-правових та організаційно-економічних механізмів, щоб у повній мірі реалізувати процес модернізації.

2. У плані реконструкції, відновлення освітянської гілки модернізації потрібно подолати наслідки загальносистемної соціально-економічної

кризи, яка може поставити цю галузь на грань виживання, а педагогічний корпус – за межу бідності. Тут постають величезні завдання по оздоровленню та розвитку сфери освіти, які потребують напружених зусиль держави, суспільства та самої системи освіти, інтенсивної та динамічної мобілізації її зовнішніх та внутрішніх ресурсів.

3. Не менш складні завдання модернізації у плані власне оновлення освіти, подолання все більш зростаючого її відставання від потреб розвитку країни. У цьому плані завдання модернізації освіти набувають максимальної загальнонаціональної значущості. Тому що ми проходимо перехрестя, де визначається, чи буде освіта стимулом стагнації суспільства чи фактором його економічного зростання та благоустрою, фактором конкурентоздатності та національної безпеки країни.

Для подальшого дослідження ми обрали емпіричний метод – письмове опитування. Було проведено тестування на базі Городнянської районної гімназії. **У ході дослідження було виявлено проблеми, які стримують використання інформаційно-комунікаційних технологій в гімназії:**

- недостатня забезпеченість гімназії інформаційно-комунікаційними технологіями та іншим обладнанням – 44 %;
- консерватизм у використанні інформаційно-комунікаційних технологій в навчально-виховному процесі – 12 %;
- недостатня розробленість програмного забезпечення – 20 %;
- запровадження інформаційно-комунікаційних технологій без попередньої апробації – 9 %.

Серед причин, що стримують використання інформаційно-комунікаційних технологій в гімназії, в першу чергу це організаційні та технічні – відсутність вільного доступу до комп'ютерного обладнання, труднощі із своєчасним ремонтом, проблеми із поділом класу на підгрупи при проведенні занять з використанням інформаційно-комунікаційних технологій та інші. Однак, головні проблеми – це проблеми психолого-педагогічні. Вони полягають у низькому рівні готовності керівників ЗНЗ до використання ІКТ, в управлінні гімназією, відсутності науково обґрунтованої методики використання ІКТ при проведенні занять з конкретних навчальних дисциплін, недостатньої забезпеченості навчальних закладів як кількісно, так і якісно педагогічними програмними засобами.

Використання комп'ютерних технологій в управлінській діяльності є такою:

- 1) ведення і оформлення внутрішньошкільної документації
 - а) отримання інформації та зберігання нормативних документів, які надходять з МОН, головного управління, відділу освіти ;
 - б) створення й зберігання основних нормативних документів та наказів по школі;
 - в) готувати звітну документацію;
 - г) створювати річний план роботи школи;
- 2) складання розкладу уроків;

З) створення і використання бази даних учителів та учнів школи:

а) автоматизація відомостей про якісний та кількісний склад педагогічних працівників школи(відомості про будь-якого працівника школи: його особисті дані, творчі надбання, методичні розробки, проблеми методичного росту, відомості про атестацію та курсову перепідготовку, участь у семінарах, роботі МК);

б) автоматизація відомостей про учнів (електронна алфавітна книга)

- моніторинг діяльності вчителів, учнів;

- оперативне управління навчальним закладом шляхом інтерактивних телеконференцій, віртуальних нарад, передачі термінової інформації на екрани вчительських машин;

- використання електронної пошти для єдності, наприклад, з органами управління освіти;

- контрольньо-аналітична діяльність;

- психологічне тестування працівників школи і дітей.

Гімназія була підключена до всесвітньої мережі Internet. Вихід в Інтернет дав можливість познайомитися з новими досягненнями науки в сфері комп'ютерних технологій, з досвідом роботи іншим шкіл та освітніх закладів нового типу (76 % учнів школи мають комп'ютер, 36 % вихід в Інтернет, 70 % учнів використовують комп'ютер для навчання).

Висновки. На даний час проблематика інновацій вийшла за рамки власне економічних концепцій і підходів і все більш активно включає пов'язані з ними проблеми педагогіки, психології, соціології, загальної теорії управління і інших дисциплін. При цьому характерним є синтез інновацій з технологіями у вигляді інноваційних технологій. В умовах сучасного динамічного розвитку суспільства найважливішим стратегічним ресурсом є інформація. Значення комп'ютера для системи освіти ще не повністю усвідомлене педагогами. Комп'ютер і програма повинні позбутися своєї штучності і стати невід'ємною частиною процесу навчання. Крім того, потрібна інтеграція інформаційної технології в арсеналі педагогічного інструментарію, відродження ідей індивідуалізованого навчання. Застосування нових програмних засобів дало змогу перебудувати навчання не лише з математики, фізики, хімії, а й з таких, здавалося б, далеких від комп'ютера навчальних предметів як рідна мова, іноземна мова, музика, малювання, географія, історія та інші.

Саме використання нових інформаційних технологій дає змогу створити на уроці природне середовище, допомагає розбудити творче начало в учнях, розвиває їхнє мислення і формує у них навички, необхідні для сучасного суспільства. При цьому змінюється парадигма навчання, більше уваги приділяється виробленню уміння самостійно здобувати знання в умовах дослідницької діяльності. Застосування нових інформаційних технологій у навчанні посилює зв'язок між предметами, що сприяє створенню нових інтегрованих курсів навчання і налагодження зв'язку між державними стандартами освіти.

Отож, інформатизація освітнього процесу є невід'ємною складовою модернізації сучасної школи.

Література

1. Андрущенко В. Інформаційні технології в системі інноваційної освіти / В. Андрущенко // Вища освіта України. – 2008. – № 3. – С. 5–16.
2. Білецька С. Педагогіка дитиноцентризму в суспільному вихованні США та Японії / С. Білецька // Шлях освіти. – 2007. – № 2. – С. 23.
3. Буряк В. Навчальна діяльність у комп'ютерному середовищі / В. Буряк // Рідна школа. – 2006. – № 9. – С. 14–16.
4. Глазиріна В. М. Педагогіка сучасної школи : навч. посібник для студентів педагогічних ВНЗ / В. М. Глазиріна. – Донецьк : Норд-Прес, 2006. – 220 с.
5. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 374 с.
6. Димарський Я. М. Навчальний діалог у системі "учитель – комп'ютер – учень", як засіб реалізації педагогічної взаємодії засобами педагогічних технологій навчання / Я. М. Димарський, О. В. Давіскіба // Освіта Донбасу. – 2009. – № 6. – С. 8.
7. Зязюн І. Технологізація освіти як історична неперервність / І. Зязюн // Неперервна педагогічна освіта. Теорія і практика. – 2001. – Вип. 1. – С. 73–85.
8. Матвієнко О. В. Інформаційна освіта : теоретико-методологічні підходи / О. В. Матвієнко // Педагогіка і психологія. – 2010. – № 2. – С. 88–95.
9. Овчарук О. Тенденції інформатизації освіти і використання інформаційних комп'ютерних технологій для поліпшення якості освіти / О. Овчарук // Шлях освіти. – 2007. – № 2. – С. 19–22.
10. Пушкарьова Т. Теоретичні аспекти інформатизації освіти у моделі "1 учень – 1 комп'ютер" / Т. Пушкарьова, Е. Лозовський // Рідна школа. – 2010. – № 6. – С. 35–39.
11. Про національну доктрину розвитку освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> . – Назва з екрана.

МОВЛЕННЯ ЯК МОДЕЛЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

Срібранець Марина, студентка факультету іноземних мов
Науковий керівник: **Гордієнко Т. В.**, канд. пед. наук,
старший викладач кафедри педагогіки

Якщо ви хочете досягти успіху у сфері викладання, то вам необхідно опанувати такий аспект педагогічної діяльності як мовлення. Це інструмент професійної діяльності педагога, за допомогою якого можна розв'язати різні педагогічні завдання: створити щире спілкування у класі, встановити контакт з учнями, зробити складну тему уроку цікавою, а процес її вивчення – привабливим.

Мовлення вчителя є показником його педагогічної культури, засобом самовираження і самоутвердження його особистості.

Володінню мовленням як засобом професійної діяльності потрібно вчитися. А.С. Макаренко зазначав, що вчитель повинен так говорити, щоб діти відчували в його словах волю, культуру, особистість. Мовлення вчителя – це мовлення, пристосоване для розв'язання специфічних завдань, що виникають у педагогічній діяльності, спілкуванні.

Мовлення вчителя буває у двох різновидах – у монологі (монологічне мовлення).

Найпоширенішими формами монологічного навчання вчителя є розповідь, шкільна лекція, коментар, пояснення, розгорнуті оціночні судження. Діалогічне мовлення широкого представлення в різного роду бесідах з учнями, які будуються у формі запитань і відповідей.

Аналізуючи мовлення педагога, часто використовують вираз "комунікативна поведінка".

В сучасній науковій літературі під комунікативною поведінкою розуміють таку організацію мовлення й відповідно до нього невербальної поведінки вчителя. Яка впливає на створення емоційно-психологічної атмосфери педагогічного спілкування, на характер взаємин між учителем та учнями, на стиль їхньої діяльності.

Комунікативна поведінка вчителя оцінюється відповідно до того, що і як він говорить, Які в нього тести, рухи, вираз обличчя, який підтекст мають його слова, на яку реакцію учнів розраховані.

Педагогічна ефективність комунікативної поведінки вчителя передусім залежить від того, який стиль спілкування з учитею притаманний учителеві, які в нього установки на взаємодію з учнями, якою мірою він відчуває психологічні особливості ситуації мовлення.

У вчителів, стиль спілкування яких з учнями будується на основі дружнього ставлення до них, комунікативна поведінка завжди спрямована на встановлення особистісного і пізнавального контакту, створення ситуації спільних роздумів і переживань.

До вашої уваги деякі вимоги до комунікативних якостей мовлення вчителя:

1) комунікативна – встановлення і регуляція взаємовідносин між учителем і учнем, забезпечення гуманістичної спрямованості розвитку учнів. Це одна з провідних функцій мовлення педагога. Її мета – допомогти вчителю налагодити взаємодію зі своїми вихованцями, побудувати виховання (навчання на заходах співробітництва і співтворчості).

2) психологічна – створення умов для забезпечення психологічної свободи учня, прояву індивідуальної своєрідності його особистості; зняття соціальних затисків, які заважають цьому.

Тут йдеться про ситуації, коли виникає потреба психологічно захистити учня: підкреслити повагу до нього як особистості, піднести його авторитет, знати страх перед можливою невдачею, заохотити зусилля для досягнення успіху. Мовлення вчителя в цих ситуаціях може бути тим інструментом, за допомогою якого знімається невпевненість учня в собі,

ініціюються його активність, творчість, вселяється віра в можливість самореалізації, досягнення позитивних результатів у діяльності. Вибір мовленнєвих моделей учителем тут здійснюється не з позиції "ти повинен", "зобов'язаний", а з позиції "ти маєш право".

3) пізнавальна – забезпечення повноцінного сприймання навчальної інформації учнями, формування в них особистісного, емоційно-ціннісного ставлення до знань.

Матеріал, що його викладає вчитель, нерідко закріплюється надовго в пам'яті учнів саме завдяки особливостей його мовлення: зберігаються емоційне забарвлення голосу вчителя, його інтонації, ритміка, характер вимовлення окремих слів. Але педагогічна доцільність мовлення вчителя полягає в тому, щоб не тільки передати учням знання, а й сформувати в них емоційно-ціннісне ставлення до знань, викликати потребу керуватися цими знаннями у своєму житті, зробити їх основою власних переконань. Розв'язати це завдання вчитель зможе лише тоді, коли він буде не просто інформувати знання, а й вживати на свідомість, почуття учнів, спонукати їх до спів роздумів співпереживань під час сприйняття навчального матеріалу.

4) організаційна – забезпечення раціональної організації навчально-практичної діяльності учнів. Вона підкреслює роль мовлення вчителя у розв'язанні таких завдань уроку, як організація ефективного навчального слухання учнів, забезпечення оптимального темпу пізнавальної діяльності, творчого робочого самопочуття учнів на уроці.

У розв'язанні цих завдань велике значення має мовлення вчителя, стиль його комунікативної поведінки на уроці.

Давайте дослідимо, за яких умов мовлення вчителя може бути інструментом продуктивного розв'язання педагогічних завдань?

По-перше, професійне мовлення вчителя повинно відповідати вимогам культури мови. Це важливий показник рівня його інтелігентності, освіченості, загальної культури. Його умовою є знання мови, адже мовлення є засобом існування, використання мови.

Під терміном "культура мови" розуміють відповідність її не тільки сучасним літературним нормам (акцентологічним, синтаксичним), а й іншим якостям, які свідчать про її комунікативну досконалість. Це точність, логічність, чистота, виразність, багатство, доцільність.

По-друге, професійне мовлення вчителя має бути своєрідною "словесною дією", мета якої – здійснення інтелектуального, емоційно-вольового, морального впливу на учнів. Слово справжнього вчителя переконує, навіює, викликає в учнів відповідні почуття, формує їхнє ставлення до того, про що він говорить.

Третя умова ефективності професійного мовлення вчителя – його спрямованість, зверненість до учнів. Головна мета спрямованості мовлення – викликати учнів на діалог з учителем, залучити їх до співпраці, створити атмосферу співроздумів і співпереживання.

Обов'язковою передумовою ефективності професійного мовлення вчителя є також володіння його технікою.

Компоненти техніки мовлення – голос, темп, дикція, інтонація – визначаються як акустична система відтворення людини людиною. Вони виконують при цьому важливі функції: створюють імідж людини, який закріплюється у свідомості довколишніх; дають змогу виявити психічну індивідуальність людини, визначити її емоційний стан.

Існує декілька шляхів формування мовленнєвої культури. Учителю необхідно опанувати кожен, а згодом обрати власний стиль мовлення для різних ситуацій.

1. Самоконтроль і розвиток культури мовлення, створення установки на оволодіння літературною мовою в різних ситуаціях спілкування.

Його суть полягає у вихованні звички і потреби в постійному навчанні і підвищенні рівня своєї культури мовлення.

Особливу увагу слід приділити питанням правильності і чистоти мови. Важливе значення тут має робота з тлумачними лексичними словниками, словником із словотворення та ін.

Важливо свідомо орієнтувати себе на оволодіння літературною мовою в найрізноманітніших ситуаціях – не тільки при розв'язанні ділових питань, проблем, а й у спілкуванні з друзями, батьками, незнайомими людьми.

2. Самоконтроль і розвиток умінь виразного мовлення.

Виразність мовлення досягається вмільм інтонуванням залежно від змісту, умов спілкування, а також шляхом доречного вживання зображальних засобів (епітетів, метафор, порівнянь), засобів образності словесної наочності.

3. Самоконтроль і розвиток комунікативних умінь, здібностей, соціальних установок у спілкуванні.

Продуктивна мовленнєва комунікація вчителя передбачає розвиток у нього низки спеціальних здібностей: соціально-перспективний (розуміти внутрішній стан людини через сприйняття його зовнішньої поведінки) здібності до ідентифікації (здатність поставити себе на місце іншої людини й передбачити її можливу реакцію, саморегулювання своїм психічним станом у спілкуванні).

4. Розвиток загальних психофізичних особливостей своєї особистості, які є передумовою оволодіння вміннями професійно-педагогічного мовлення.

Йдеться, насамперед, про розвиток уяви (відтворюючої і творчої), асоціативної і образної пам'яті. Обов'язковою умовою виразності мовлення вчителя є бачення ним тих предметів, подій, про які він розповідає. Тому необхідно розвивати в собі вміння бачити, відчувати навколишній світ у звуках, барвах, картинах і відтворювати своє бачення в слові.

Отже, рівень майстерності мовленнєвої діяльності вчителя визначається рівнем культури його мовлення і спрямуванням його

комунікативної поведінки. Важливо постійно працювати над власним мовленням, збагачувати словниковий запас, а також підвищувати рівень культури мовлення. Хоча мовлення індивідуальне явище, та вчитель мусить бути яскравим прикладом для своїх учнів. Ось чому мовленню вчителя та викладача приділяється найбільше уваги.

Література

1. Кудіна В. В. Педагогіка вищої школи / В. В. Кудіна, М. І. Соловей, Є. С. Спіцин. – К. : Ленвіт, 2007. – 194 с.
2. Голикова О. Ю. Практикум по развитию общения педагогов / О. Ю. Голикова, Н. К. Єлизарова. // Дошкільна педагогіка. – 2008. – № 8.
3. Галузинський В. М. Основи педагогіки і психології вищої школи в Україні : навчальний посібник / В. М. Галузинський, М. Б. Євнух. – К. : ІНТЕЛ, 1995. – 168 с.
4. Заброцький М. М. Технологія розвитку комунікативної компетентності вчителя / М. М. Заброцький. // Практична психологія. – 2007. – № 1. – С. 28–32.

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ПРАЦЕЛЮБНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Стрілець Альона, студентка факультету

Науковий керівник: **Білоусова Н. В.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

Людина розвивається духовно й фізично тільки в праці. Без праці вона деградує. Будь-які спроби уникнути продуктивної праці призводять до негараздів і для особистості, і для суспільства. З цього приводу К. Ушинський писав: "Якби люди знайшли казковий мішок, з якого вискакує усе, чого душа забажає, або винайшли машину, яка цілком затіняє всяку працю людини, то самий розвиток людства припинився б: розбещеність і дикість полонили б суспільство". У процесі фізичної праці в учнів розвивається мускулатура різних частин тіла, координація і точність рухів, зграбність, сила, витривалість. Праця сприяє їх розумовому розвитку. Діти, зайняті різними видами праці, кмітливіші, винахідливіші, вони стикаються з різними знаряддями праці, матеріалами, дізнаються, про їх призначення, збагачують свій словниковий запас. Участь школярів у трудових процесах позитивно впливає на їх поведінку, дисциплінує. Процес формування особистості обов'язково суроджується трудовим вихованням.

Трудове виховання – процес залучення школярів до різноманітних педагогічно-організованих видів суспільно корисної праці з метою передання їм певного виробничого досвіду, розвитку в них творчого практичного мислення, працьовитості й свідомості людини щодо праці. Трудове виховання – це ведуча ланка всієї системи виховання школярів. Трудове виховання визначається багатьма факторами, а в школах

здійснюється системою засобів, які охоплюють всі знання навчально-виховної роботи, а також зовнішньою діяльністю школярів, родиною, виробничим колективом і засоби масової інформації. Трудове виховання в сім'ї, за сучасних умов, це насамперед озброєння загально трудовими знаннями й навичками, розвиток працьовитості й формування психології (Віктор Бурдун). **Завдання трудового виховання** зумовлені потребами існування, самоутвердження і взаємодії людини в суспільстві та природно-меду середовищі. Вони покликані забезпечити:

- психологічну готовність особистості до праці (бажання сумнівно та відповідально працювати, усвідомлення соціальної значущості праці як обов'язку і духовної потреби, бережливості щодо результатів праці та повага до трудової діяльності);

- підготовки до праці (наявність загальноосвітніх і політехнічних знань, загальних основ виробничої діяльності, вироблення умінь і навичок, необхідних для трудової діяльності, підготовка до свідомого вибору професії).

Трудове виховання ґрунтується на таких принципах:

- єдності трудового виховання і загального розвитку особистості (морального, інтелектуального, естетичного, фізичного);

- виявлення і розвиток індивідуальності в праці;
- високої моральності праці, її суспільно корисної спрямованості;
- залучення дитини до різноманітних видів продуктивної праці;
- постійності, безперервності, посильності праці;
- наявності елементів продуктивної діяльності дорослих у дитячій праці;

- творчого характеру праці;

- єдності праці та багатогранності життя.

Зміст трудового виховання школярів визначається навчальною програмою для кожного класу. Його особливості відображають поняття "трудова свідомість", "досвід трудової діяльності", "активна трудова позиція". Трудова свідомість особистості містить уявлення про ставлення до праці, участі у суспільно корисній праці, усвідомлення необхідності трудового самовдосконалення, систему знань, трудових умінь і навичок, функціонування ролі праці у виборі майбутньої професії. Досвід трудової діяльності означає систему загальних умінь і навичок, необхідних у повсякденному житті, праці, об'єктивного оцінювання результатів своєї праці та самооцінювання вмінь і навичок систематичної, організованої, посильної суспільно-корисної праці, узагальнення набутого досвіду. Активна трудова позиція зумовлюється системою трудових потреб, інтересів, переконань, ціннісних орієнтацій, уподобань, прагненням до обумовленого вибору професії, продовження освіти у відповідному навчальному закладі.

Людина не тільки пізнає навколишній світ, а й змінює його, тобто виступає як діяч, творець, трудівник. Разом з тим, як писав К. Маркс,

змінюючи "зовнішню природу", "вона змінює свою власну природу". Психологічні дослідження підтверджують думку про те, що діяльність людини відіграє вирішальну роль у формуванні людської психіки та свідомості. Основними видами людської діяльності є: гра, навчання і праця. Гра є провідним видом діяльності дитини-дошкільника. З приходом до школи основним видом діяльності дитину стає навчання. А вже в навчальній діяльності є риси, що зближують її з працею. Праця являє собою діяльність, скеровану на виробництво суспільно-корисних продуктів – матеріальних чи ідеальних. К. Маркс писав, що праця – це процес, який відбувається між людиною і природою і в якому людина перетворює матеріал природи на засоби існування. При цьому не має значення чи потрібен продукт для того. Хто його виробляє, важливо, що цей продукт потрібен суспільству. Трудова діяльність, таким чином, є за своєю природою суспільна, оскільки цілі її диктуються індивіду суспільством, яке дає йому "соціальне замовлення". Олена Драшко пише, що праця відбиває життя людини, а в цілому і менталітет нації. Через художньо-естетичну форму матеріального середовища, створеного в процесі трудової діяльності народу, та її вмиле впровадження в усі педагогічні системи вдосконалюється педагогічна майстерність вчителів трудового навчання, зростає культура праці молоді, формується менталітет українського народу. Отже, **трудова діяльність** – явище складне, багатогранне, і керівникові виробничого колективу вкрай необхідно знати не тільки, як виконується той чи інший вид правці, а й психологічні особливості, пов'язані з трудовою діяльністю. Для успішного виконання якоїсь роботи необхідними є постановка мети і мотивів діяльності. Мета – це те, що чого прагне людина, чого хоче досягти. Мотив – це спонукальна дія діяльності, пов'язане з задоволенням певної потреби. В ролі мотивів виступають думки, прагнення, почуття людини, в яких проявляється усвідомлена потреба. Для успішного виконання якоїсь роботи, крім наявності цілей та мотивів, потрібно вміти її виконувати. Вміння – це здатність людини продуктивно, якісно і у відповідний час виконувати роботу.

Формування готовності до праці поділяються на етапи – своєрідні ступені трудового становлення особистості:

Дошкільний період. На цьому етапі відбувається залучення дітей до побутової праці, догляду за тваринами і рослинами, виготовлення іграшок, ознайомлення з працею дорослих, формування переконань щодо необхідності праці, бережливого ставлення до її результатів.

Початкова школа. Головне для неї – вироблення елементарних прийомів, умінь і навичок ручної обробки різних матеріалів, вирощування сільськогосподарських культур, ремонту навчально-наочного приладдя, виготовлення іграшок, різних предметів для школи. Учнів знайомлять з деякими професіями.

Основна школа. Навчання і виховання у ній зосереджується на оволодінні знаннями і практичними і вміннями обробки металу та дерева,

основами електроніки, металознавства, графічної грамоти. Формування уявлень про головні галузі народного господарства, вмінь і навичок виготовлення нескладних виробів. Починаючи з 8-го класу, учні працюють у навчально-виробничих бригадах, міжшкільних навчально-виробничих комбінатах, навчальних цехах.

Старша школа. Вона ставить за мету оволодіння уміннями і навичками з наймасовіших професій, які здобувають безпосередньо на виробництві, з урахуванням потреб регіону, наявної навчально-технічної та виробничої бази. На цьому етапі важливо знайомити учнів з основами економічних теорій, підприємницької діяльності, законодавства з питань підприємства, фінансово-кредитних операцій, психолого-педагогічними засадами управління.

На всіх етапах трудового виховання учнів необхідно формувати потребу в праці, творче ставлення до неї, залучати до реальних виробничих відносин і формувати розвинуте, зорієнтоване на особливості ринкового мислення, розвивати загальні (інтелектуальні, психофізіологічні, фізичні та ін.) і спеціальні (художні, технічні, математичні тощо) здібності, відроджувати національні традиції, народні промисли та ремесла, виховувати культуру особистості в усіх її проявах. Працелюбство не вроджена якість людини, і воно виховується і прививається йому з дитинства. Тому вся система виховання повинна будуватись на прищепленні дитині працелюбства. Завдання кожного виду праці – сприяти фізичному, розумовому і моральному вихованню школярів. Однак для того, щоб праця виховувала, вона має бути належним чином організована, тобто відповідати певним вимогам. Праця має бути цілеспрямованою, пов'язаною з навчальною роботою. Важливо домагатися, щоб трудова діяльність школярів сприяла практичному застосуванню і поглибленню знань, допомагала формуванню в них високих моральних якостей, підвищувала суспільну активність і сприяла підготовці до продуктивної праці в різних галузях виробництва. Праця має бути доступною, повинна ускладнюватися за методами її виконання і збільшуватися за обсягом у міру набуття школярем трудового досвіду. Організація праці учнів повинна ґрунтуватися на наукових засадах. Це сприяє формуванню у них культури праці, під якою розуміють продуманий порядок на робочому місці (раціональне розміщення інструменту, матеріалів, готової продукції), ефективне використання робочого часу, раціональних прийомів праці, економне витрачання матеріалів, електроенергії, естетичний вигляд виробу, дотримання особистої гігієни й техніки безпеки тощо. Учні мають навчитися працювати в колективі. Вплив оцінки результатів праці школярів та ефективність трудового виховання.

Ідея трудового виховання в історії розвитку педагогіки і шкільництва знайшла своє відображення у працях Песталоцці, Ушинського, Сквороди, Макаренка, Сухомлинського, Каменського. Песталоцці висунув проблему поєднання продуктивної праці з навчанням і розглядав трудове виховання в зв'язку з моральним. Велику роль як засобу

виховання особистості Ушинський відводить праці. В своїй роботі "Праця в її психічному і виховному значенні" він підкреслює, що людина формується і розвивається у трудовій діяльності. Праця, по-перше, є основою і засобом людського існування і, по-друге, вона є джерелом фізичного, розумового і морального вдосконалення людини. Саме через працю, за Г. Сковородою, лежить моральне самовдосконалення людини. Чи не найголовнішим "секретом" успіху виховної роботи в закладах А. С. Макаренка була відмова від споживацької благодійності та державних дотацій на їх утримання. Він здійснював перевиховання шляхом залучення вихованців не тільки до побутового самообслуговування, а й до рентабельної продуктивної праці. Центральним у всебічному розвитку особистості, на думку вченого, є трудове виховання. Особливого значення у зв'язку з цим, він надавав єдності трудової культури і загального розвитку – морального, розумового, естетичного, фізичного; розкриттю, виявленню і розвитку індивідуальності в праці, високій моральній сутності праці, її суспільно-корисній спрямованості. Педагог вважав за необхідне в період дитинства і отрочства широко залучати учнів до різноманітних видів продуктивної праці. Природно, що трудове виховання, на думку вченого, розпочинається за шкільною партою, оскільки навчання є найважчою справою для школяра.

Отже, праця є джерелом і важливою передумовою фізичного та соціально-психологічного розвитку особистості. "Праця, як ми її розуміємо є так "вільна і погоджена з християнською моральністю діяльність людини, на яку вона наважується з безумовної необхідності її для досягнення тієї чи іншої істотно людської мети в житті, – писав видатний російський педагог Костянтин Ушинський (182). – Саме виховання, якщо воно бажає щастя людини, повинно виховувати її не для щастя, а готувати до праці життя". Трудове виховання – виховання свідомого ставлення до праці через формування звички та навиків активної трудової діяльності. Критерієм трудової вихованості школярів є: висока особиста зацікавленість і продуктивність праці, відмінна якість продукції, трудова активність і творче, раціоналізаторське ставлення до процесу праці, трудова, виробнича, планова, технологічна дисципліна, працелюбство.

Література

1. Волкова Н. П. "Педагогіка". Посібник. – Київ, 2001. Видавничий центр "Академія".
2. "О трудовом воспитании". Хрестоматія. – Москва. "Просвещение", 1983.
3. Фіцула М. М. Посібник. – Київ. Видавничий центр "Академія" 2000.
4. Савин Н. В. "Педагогіка". Москва "Просвещение", 1978.
5. Бондар В. І. Мета та завдання трудового виховання в допоміжній школі // Трудове виховання учнів допоміжної школи. – К.: Радянська школа, 1984. – С. 6–16.

6. Омельченко С. А. Трудова діяльність старшокласників: морально-ціннісні орієнтири // Рідна школа. – 1998. – № 4. – С. 27–28.

7. Тхоржевський Д. О. Методика трудового навчання. – М.: Просвещение, 1987. – 340 с.

8. Бурдун В. Взаємодія сім'ї і школи в трудовому вихованню підлітків. / В. Бурдун // Рідна школа. – 2003. – № 12.

9. Драшко О. Використання освітньо-виховного потенціалу художніх ремесел в процесі трудового навчання школярів / О. Драшко // Рідна школа. – 2001. – № 12.

10. Подоляк В. Трудове виховання молоді в умовах складної екологічної ситуації / В. Подоляк // Рідна школа. – 2000. – № 7.

ПЕДАГОГІНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПОВЕДІНКИ У ДІТЕЙ 6-ГО РОКУ ЖИТТЯ

Струк Т. М., студентка факультету психології і соціальної роботи
Науковий керівник: **Коваленко Є. І.**, канд. пед. наук,
професор кафедри педагогіки

Актуальність дослідження проблеми виховання культури поведінки дітей зумовлюється новою соціокультурною ситуацією та суперечностями між проголошеним гуманізмом освіти й усе ще існуючим авторитаризмом у вихованні особистості, між нагальною потребою в розробці особистісно-орієнтованих виховних технологій та ортодоксальними формами і методами виховання.

Дошкільний вік виступає початковим етапом формування суб'єкта діяльності, спілкування та пізнання. Значення періоду від народження до вступу в школу полягає в набутті вихідних людських знань і умінь, психічних якостей і властивостей, необхідних людині для життя в суспільстві. Проблема виховання культури поведінки дошкільників та молодших школярів як один із аспектів морального виховання розглядалася у працях Л. Артемової, Н. Бархатової, А. Богуш, В. Білоусової, О. Богданової, Н. Ветлугіної, Н. Вітковської, В. Горєєвої, Л. Грибової, Р. Гурової, Д. Джולי, В. Котової, О. Кошелівської, О. Киричука, О. Кульчицької, Т. Маркової, В. Нечаєвої, Л. Одинцова, Л. Островської, С. Петеріної, Т. Поніманської, А. Щербо, О. Яницької та ін.

Формування загальної культури у дитини, аспектом якої є культура поведінки, – головна мета виховання у старшому дошкільному віці, оскільки процес виховання культури поведінки, починаючи з дошкільного віку, пов'язаний з періодом початкової соціалізації особистості.

Мета нашої статті полягає в дослідженні етапів формування культури поведінки в старшому дошкільному віці.

Поняття "культура поведінки" розглядається науковцями у різних гуманітарних науках: філософії, етиці, соціології, естетиці, психології,

педагогіці. Воно по-різному трактується залежно від того, який аспект культури поведінки або її соціальна функція є предметом конкретного дослідження.

У психології (Б. Ананьєв, І. Бех, Л. Божович, Л. Колберг, В. Роме-нець, С. Рубінштейн, Н. Чепелева, та ін.) культура поведінки кваліфікується як динамічне особистісне утворення, що поступово виявляється, формується і видозмінюється протягом життя людини в процесі вчинкових дій [3].

Формування культури поведінки дітей 6-го років життя відбувається в умовах поступового розширення соціального середовища. Найбільш авторитетною фігурою залишається дорослий, на оцінку якого дитина орієнтується у власних діях і вчинках, проте надалі розширюються взаємини з однолітками, значення яких постійно зростає. Серед основних механізмів, що визначають формування культури поведінки, виділяють спостереження за соціальною поведінкою, наслідування дій і вчинків, інтеріоризація.

Формування культури поведінки старших дошкільників (6-ий рік життя) відбувається на базі таких особистісних новоутворень: емоційна уява, афективно-гностичні комплекси, здатність до емпатії, формування "етичних інстанцій", оцінних еталонів, елементарна саморегуляція поведінки, механізми психічного захисту, "ієрархія мотивів". Перехід дитини до школи супроводжується поведінковою кризою 7-го року життя, що спричинює появу таких новоутворень як інтелектуалізація переживань, емоційна децентрація, елементарна рефлексія, довільна поведінка та внутрішній план дій [4].

Зазначені вище новоутворення формуються в ігровій, трудовій, навчальній, творчій діяльності і зумовлюють становлення стилю поведінки.

Вивчення поведінки дитини – це вивчення її соціальних взаємин, шляхів виникнення конфліктів і способів їх вирішення. Як зазначає Л. Виготський, історія поведінки людини починається з моменту її народження. На ранніх етапах розвитку поведінка дитини цілком продиктована стимулами середовища [2].

У дошкільному віці поведінка дитини значною мірою визначається її почуттями і переживаннями, що виявляється в безпосередності її реакцій на оточення. Але поступово, з накопиченням життєвого досвіду дитина починає усвідомлювати свою поведінку, стримувати прояви почуттів на фоні розвитку волі і самодисципліни. Засвоєння норм і правил поведінки відбувається у ході соціалізації в сімейному оточенні, громадських місцях, дитячому колективі. Поступово закладається фундамент самостійності: малюк уже сам одягається і роздягається, впорядковує іграшки і заправляє ліжко.

На підставі здійсненого теоретичного аналізу культура поведінки дітей старшого дошкільного віку розглядається нами як сукупність сформованих морально-етичних знань про поведінкові норми та правила,

соціально значущих якостей особистості, стійких форм повсякденної поведінки в побуті, у спілкуванні, у різних видах діяльності.

У змістовій структурі культури поведінки старших дошкільників вчені виокремлюють взаємозв'язані компоненти, а саме: культурно-гігієнічні навички та звички; культуру спілкування (з дорослими та однолітками); культуру діяльності та дозвілля [3].

Критеріями вихованості культури поведінки дітей старшого дошкільного віку було обрано: пізнавально-інформаційний з показниками: наявність знань про культурні норми, звички, якості, розуміння сутності певних морально-етичних понять, адекватна оцінка ситуацій морального вибору; емоційно-мотиваційний з показниками: вміння висловлювати почуття, володіння своїми емоціями і поведінкою, спрямованість мотивації; поведінково-діяльнісний з показниками: охайність, дотримання правил особистої гігієни та режиму дня; дисциплінованість та організованість, участь у суспільно-корисній праці та виконання доручень вихователя, культура мовлення та спілкування.

Отже, у старшому дошкільному віці дитина починає оцінювати свою поведінку, виходячи із засвоєних правил та норм: спершу дотримується вимог щодо поведінки, очікуючи схвалення дорослого, згодом позитивні переживання, які виникають під час додержання норм поведінки, починають сприйматися дитиною як щось саме собою позитивне. Так виникає перша моральна інстанція – "потрібно", що розглядається як початкова форма почуття обов'язку, тобто основний моральний мотив, що безпосередньо керує поведінкою дитини.

У старшому дошкільному віці з'являються нові риси у довільному характері поведінки і діяльності дітей, а саме старший дошкільник може відмовитися від захоплюючої мети і зайнятися нецікавою для нього діяльністю, керуючись моральними нормами та правилами. Причому робить він це з почуттям радості, задоволення.

Література

1. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Л. И. Божович. – СПб. : Питер, 2008. – 400 с.
2. Особливості становлення культури поведінки старших дошкільників та першокласників шестирічного віку / М. А. Федорова // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. – 2005. – № 25. – С. 165–167.
3. Федорова М. А. Виховання культури поведінки у дітей 6-7-го років життя (в умовах навчально-виховного комплексу "школа – дитячий садок") : дис. ... канд. пед. наук. 13.00.07 / М. А. Федорова. – Житомир, 2005.
4. Федорченко Т. Є. Рання профілактика девіантної поведінки молодших школярів : навч.-метод. посіб. / Т. Є. Федорченко, О. В. Потапова. – Запоріжжя : ПП "АА Тандем", 2008. – 236 с.
5. Федорова М. Формування культури поведінки у старших дошкільнят // Дошкільне виховання. – 2002. – № 12.

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ САМОСТІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Ступак Інна, студентка факультету іноземних мов
Науковий керівник: **Демченко Н. М.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку суспільства існує тенденція демократизації навчання, що веде за собою зміну вимог до навчального процесу. Школа повинна виховувати творчих, діяльних і обдарованих, інтелектуально й духовно розвинених громадян. Саме тому виникає проблема формування творчої особистості учня у процесі навчання.

Метою даної роботи є дослідження методів організації самостійної творчої діяльності учнів, дослідження можливостей розвитку творчої особистості учня на уроках іноземної мови.

Об'єктом дослідження є самостійна діяльність учнів на уроках іноземної мови. *Предметом* є засоби організації творчої самостійної діяльності учнів.

Мета роботи – знайти можливі варіанти сприяння творчому розвитку учнів на уроках іноземної мови, дослідити проблему творчої самостійної діяльності.

Основний матеріал. Методами стимулювання є такі, що спрямовані на формування позитивних мотивів учіння і сприяють збагаченню школярів навчальною інформацією. До даних методів належать методи формування пізнавальних інтересів та методи стимулювання обов'язку й відповідальності в навчанні. В даній роботі нас цікавить перша група методів, оскільки саме з ними пов'язана організація творчої діяльності учнів. До даної групи методів належать методи навчальної дискусії, забезпечення успіху у навчанні, пізнавальних ігор, а також методи створення ситуації інтересу в процесі викладання навчального матеріалу, створення ситуації новизни навчального матеріалу та метод опори на життєвий досвід учнів.

Метод навчальної дискусії передбачає суперечку, обговорення питань навчального матеріалу. Він ґрунтується на обміні думками між учнями, вчителями і учнями, вчить самостійно мислити, розвиває вміння практичного аналізу і аргументації висунутих положень, поваги до думки інших. Цей метод є дієвим у викладанні іноземної мови в 7–11 класах, коли рівень знання мови учнів дозволяє їм сформулювати та висловити свою думку, тоді вчитель має можливість оцінити творчий потенціал учнів, спираючись на їх відповіді, що допоможе в подальшій організації творчих завдань.

В методі **забезпечення успіху в навчанні** вчитель працює над розвитком інтересу до знань у відстаючого учня, допомагаючи учневі

засвоїти навчальний матеріал і наздогнати однокласників. При застосуванні цього методу застосування нестандартного творчого підходу може стати ключовим у формуванні пізнавального інтересу учня.

Метод пізнавальних ігор є одним з найефективніших методів, які дозволяють виявити творчий потенціал учнів усіх вікових груп. Це спеціально створена захоплююча розважальна діяльність, що забезпечує емоційну обстановку відтворення знань, полегшує засвоєння навчального матеріалу, створює сприятливий для засвоєння знань настрій, заохочує до навчальної роботи, знімає втому, перевантаження.

Метод створення ситуації інтересу в процесі викладання навчального матеріалу передбачає використання цікавих пригод, гумористичних уривків тощо, якими легко привернути увагу учнів. Цей метод передбачає творчу та пошукову роботу вчителя, але його застосування не лише стимулює пізнавальний інтерес учнів, а й сприяє розвитковій творчій активності та зацікавленості учнів.

Метод створення ситуації новизни навчального матеріалу передбачає, що у процесі викладання вчитель прагне окреслити нові знання, якими збагатилися учні, створює таку морально-психологічну атмосферу, в якій учні отримують моральне задоволення від свого інтелектуального зростання. Учень, відчуваючи, що він збагачує свій багаж знань, свій словниковий запас, свою особистість, намагатиметься ефективніше працювати над собою, що передбачає і розвиток творчих здібностей, самостійну пошукову і творчу роботу.

Дослідженням явища творчої діяльності займалися багато психологів (Л. С. Виготський, О. Н. Леонтьєв, Б. Г. Ананьєв, С. Л. Рубінштейн та інші). На їх думку, **творчість** – це продукт мисленнєвої діяльності, причому результатом творчого мислення є відкриття чогось нового. Принципове значення для розкриття проблеми творчості школярів має висловлювання Л. С. Виготського про те, що "...творчість існує не лише там, де вона створює великі історичні твори, а й там, де людина уявляє, комбінує, змінює і створює щось нове...".

В. Сухомлинський, у свою чергу, казав: "Будьте самі шукачами, дослідниками. Не буде вогника у вас – вам ніколи не запалити його в інших". Творчий процес відбувається за допомогою підключення інтуїції і логіки. До творчого акта використовується **рівневий підхід**: потреба у новому знанні складається на вищому структурному рівні організації творчої діяльності, тоді як засоби для задоволення цієї потреби складаються на нижчих структурних рівнях.

Б. І. Коротяєв визначив дві взаємопов'язані **ланки навчально-пізнавального процесу**: репродуктивне пізнання, яке виступає підготовчою ланкою, і творче, як основне. При цьому, на його думку, репродуктивне пізнання включає творчі елементи, й навпаки. З точки зору динаміки процесу, межа репродукції і творчості умовна, рухома, тому можливим є постійний перехід від репродуктивного до творчого: "чим

більше елементів творчості у репродукції, тим ближче якісний перехід до нового типу пізнання – творчого".

Творчість – це створення нового, прекрасного, що протистоїть шаблонам, наповнює життя радістю, збуджує потребу у знанні, роботу думки, вводить людину в стан постійного пошуку. Отже, в освіті та вихованні поняття "творчість" зазвичай пов'язують з поняттями "здібності", "розвиток", "обдарованість".

Творчість у будь-якому процесі є формою діяльності, спрямованою на створення якісно нових цінностей, які мають вплив на всебічний розвиток особистості та на формування якостей громадянина.

Риси творчої діяльності (за І. Я. Лернером):

- самостійне, внутрішньосистемне і міжсистемне перенесення знань і умінь на нову ситуацію;

- бачення нової проблеми, у традиційній ситуації;

- бачення нової функції об'єкта, здатність відрізнити її від традиційної;

- бачення структури об'єкта;

- врахування альтернативних варіантів під час вирішення завдань;

- комбінування і перетворення раніше відомих способів діяльності під час вирішення нової проблеми;

- відкидання всього відомого й створення принципово нового способу пояснення.

На думку Я. Скалкової, для творчості необхідна підвищена інтелектуальна пізнавальна активність, внутрішня потреба у нових знаннях; свідомо поставлена цілей, що впливають із усвідомлення проблеми; бачення шляхів їх досягнення; наполегливість; працездатність; вміння відмовитися від невірних рішень; загальна спрямованість, розпорядження про самостійну активність у подоланні труднощів, які виникли, тощо.

Отже, у творчості здійснюється самовираження, саморозкриття особистості дитини. Це акт, який завжди цілком усвідомлений, але завжди характеризується високим напруженням позитивних емоцій, підйомом моральних та фізичних сил, мобілізацією усіх знань, засвоєних раніше, прагненням віддати улюбленій справі найцінніше.

Тому можна зробити висновок, що будь-яка творча діяльність учня передбачає його самостійність у процесі навчання. Але самостійна робота буде творчою лише за умови, якщо вона зумовлює мислительні та практичні дії школяра, певним чином організовані вчителем, на критично-творчому та творчому рівнях.

Самостійна навчальна робота – це будь-яка, організована вчителем, активна діяльність учнів, спрямована на виконання визначеної дидактичної мети в спеціально відведений для цього час: пошук знань, їх осмислення, закріплення, формування та розвиток умінь і навичок, узагальнення та систематизація знань. Як дидактичне явище, самостійна робота, з одного боку, є навчальне завдання, яке повинен виконати

учень, з другого – форма вияву відповідної діяльності: пам'яті, мислення, творчого відображення, поглиблення та розширення сфери дії раніше отриманих знань.

Будь-яка самостійна робота на будь-якому рівні має конкретну мету. Кожен учень знає порядок і прийоми виконання роботи. Самостійна робота відповідає навчальним можливостям учня, а ступінь складності задовольняє принцип поступового переходу від одного рівня самостійності до іншого, забезпечуючи поєднання різних видів самостійної роботи. **Призначення** самостійної роботи – розвиток пізнавальних здібностей, творчого мислення, ініціативи в прийнятті рішення.

Творчість учнів у їх пізнавальній діяльності характеризується такими **особливостями**:

а) вона знаходиться під контролем учителя і в ході розгортання може ним коректуватися і регулюватися заданими орієнтирами та відповідними підказками;

б) всі творчі акти учнів попередньо проглядаються вчителем у його свідомості й уяві, ретельно ним готуються.

Творчі самостійні роботи є вінцем системи самостійної діяльності школярів, яка дозволяє їм отримувати принципово нові знання, зміцнити навички самостійного пошуку знань. Психологи вважають, що розумова діяльність школярів при вирішенні проблемних, творчих завдань аналогічна розумовій діяльності творчих і наукових працівників. Завдання такого типу – один з найефективніших засобів формування творчої особистості.

Слід зазначити, що у дитячому віці учень більше здібний до творчості, ніж у зрілому, тому що на нього не впливають різного виду стереотипи. Саме тому розвиток творчих умінь на уроках слід розвивати з початкової школи.

Уроки іноземної мови можуть бути пристосовані до будь-якої творчої діяльності, оскільки в них поєднані різні аспекти навчальної і пізнавальної діяльності учнів. На уроках іноземної мови в учнів формуються навички говоріння, читання, слухання, письма.

Головна **мета** на уроці – викликати у дітей пізнавальний інтерес. Тому на кожному уроці необхідно:

- учити дітей здобувати знання самостійно, при цьому організувати й направляючи сам процес навчання;
- спочатку самому вчителю добре продумати запитання, а потім ставити їх так, щоб вони активізували самостійну думку учня;
- формувати в учнів інтерес до навчання через **проблемно-пошуковий підхід** до висвітлення теми.

Отже, розвитком творчого мислення на уроках необхідно керувати. Для організації такої діяльності слід підбирати різноманітні **форми організації навчально-виховного процесу**, а саме: класну, індивідуальну, індивідуально-групову, роботу в парах, трійках, роботу в ланках, кооперативно-групову.

Зростанню творчого потенціалу учнів сприяють також **нестандартні уроки**: урок – ділова гра, урок – КВК, урок – подорож, урок – брейн-ринг, урок – диспут, урок – рольова гра, урок – змагання, урок – наукове дослідження.

Важливість ігрової діяльності полягає у тому, що вона надає дитині можливість помріяти, проявити уяву, дає свободу самовияву і творчості. Використання нетрадиційних уроків-ігор дає змогу учням на практиці застосовувати набуті знання.

Цінними для вчителів іноземної мови є **інтегровані уроки**. Цей підхід сприяє інформаційному збагаченню сприймання, мислення і почуттів учнів за рахунок залучення цікавого матеріалу, що дає змогу різнобічно пізнати певні тенденції в мові, правила, чи просто розширити коло знань з тієї чи іншої теми.

Зв'язок між предметами навчального плану потрібен для того, щоб один предмет допомагав школярам краще засвоїти інший. Використання інтегрованих уроків та міжпредметних зв'язків допомагає також домогтися від учнів творчої роботи, сприяє підвищенню інтересу до вивчення предметів.

Сприяє пізнавальній активності та розвитку творчого ентузіазму на уроках використання наочності, роздаткових матеріалів, а також технічних засобів навчання.

Щоб розвивати мислення учнів, їхні творчі здібності слід також використовувати **проблемне навчання**. Перед учнями на уроці ставиться проблема, яку вони повинні вирішити шляхом самостійного аналізу, через висування пропозицій, гіпотез, доказів. До того ж, проблемний підхід сприяє розвитку в учнів аналітичного мислення, а обговорення проблем допоможе в розвитку навичок говоріння, формуванні і висловлюванні власної думки. Учні співпрацюють у діалозі з вчителем, висловлюють свої думки, діляться інформацією, обговорюють те, що пропонують однокласники, відбирають під керівництвом вчителя той матеріал, що закріплений науковими знаннями.

Деякі вчителі практикують **творчі уроки**. Групи учнів отримують назви тем, зміст яких треба розкрити за допомогою цікавої та важливої інформації, прикладів, запитань до класу, які учні мають підготувати самостійно.

Метод проектів може дозволити вирішити задачу формування творчої особистості і відповідно перетворити уроки іноземної мови в дискусійний, дослідний клуб, в якому вирішуються дійсно цікаві, практично значимі і доступні для учнів проблеми з урахуванням особливостей культури країни і, по можливості, на основі міжкультурної взаємодії. В **основі** проекту лежить якась проблема. Щоб її вирішити, учням потрібно не лише знання мови, але й володіння великим обсягом різноманітних предметних знань, необхідних і достатніх для вирішення даної проблеми. Крім того, учні повинні володіти певними інтелектуальними,

творчими, комунікативними вміннями. Підсумовуємо основні **вимоги** до використання методу проектів:

1. Наявність значущої в дослідницькому, творчому плані проблеми / задачі, що вимагає інтегрованого знання, дослідницького пошуку для її рішення.

2. Практична, теоретична значущість передбачуваних результатів;

3. Самостійна (індивідуальна, парна, групова) діяльність учнів на уроці іноземної мови;

4. Структурування змістовної частини проекту;

5. Використання дослідницьких методів: визначення проблеми, її обговорення, підведення підсумків, коректування, висновки. Вибір тематики проектів у різних ситуаціях може бути різним. У курсі іноземної мови метод проектів може використовуватися в рамках програмного матеріалу практично по будь-якій темі, оскільки відбір тематики проводився з урахуванням практичної значущості для тих, хто вивчає мову.

Звісно, даний метод слід застосовувати у 8–11 класах, коли навчальна база учнів дозволяє виконати ряд поставлених завдань, у 5–7 класах слід подумати про невеликі за об'ємом та посильні завдання, а в молодших класах варто використовувати метод дидактичної гри. Отже, не слід забувати про **вікові та індивідуальні особливості** учнів.

Висновок. Отже, можна зробити висновок, що організація творчої діяльності є потужним стимулом у формуванні пізнавальної активності учнів та стимулюванні їх роботи на уроках. Правильно організована творча робота не лише полегшить роботу вчителя на занятті, але і сприятиме всебічному розвитку учнів.

У ході виконання роботи була опрацьована література з проблеми, було визначено основні тенденції та шляхи організації творчої діяльності учнів на уроках іноземної мови, здійснено пошук відповідних методів стимулювання творчої активності учнів на уроках іноземної мови.

Література

1. Абдрахманова О. С. Проблема ефективності та результативності процесу навчання дітей і їх діагностика / О. С. Абдрахманова, О. Т. Ізакова // Вісник НАПК. – 2005. – № 2. – С. 12–15.

2. Буряк В. К. Самостоятельная работа учащихся / В. К. Буряк. – К. : Знание, 1990. – 48 с.

3. Зимова І. А. Психологія навчання іноземних мов у школі / І. А. Зимова. – М. : Просвітництво, 1991. – С. 36.

4. Корсакова О. Формування в учнів досвіду творчої діяльності / О. Корсакова // Шлях освіти. – 1999. – № 2. – С. 35–39.

5. Сорока Г. І. Організація колективної творчої діяльності учнів : Методичні рекомендації / Г. І. Сорока. – Харків : ХДПУ, 1995. – С. 41.

6. Тесленко В. На шляху до нової парадигми освіти / В. Тесленко // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2007. – № 3. – С. 4–5.

7. Фіцула М. М. Педагогіка : Посібник / М. М. Фіцула. – К. : Видавничий центр "Академія", 2002. – С. 129–133.

8. Яресько К. В. Управління навчально-творчою діяльністю школярів в умовах інформатизації освіти: Дис... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / К. В. Яресько. – Харків, 1999. – 211 с.

МОРАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ КАЗКИ

Сурмило О. А., студентка факультету психології і соціальної роботи
Науковий керівник: **Коваленко Є. І.**, канд. пед. наук,
професор кафедри педагогіки

Актуальність теми. В умовах соціально-економічних, політичних та культурних трансформацій українського суспільства, становлення нової системи суспільних цінностей та ідеалів особливої актуальності набуває проблема морального виховання підростаючого покоління. Проблемне поле питання зосереджене у сфері визначення змісту морального виховання та сучасних форм його передачі дітям, особливо дошкільникам. На нашу думку, часткове вирішення зазначених проблем може бути пов'язане з використанням казки, адже даний засіб вихованого впливу вже містить перевірені часом моральні норми та є дієвим в роботі з дітьми дошкільного віку. Саме тому, *метою нашої статті є* теоретичне визначення та обґрунтування умов формування моральної свідомості у дітей старшого дошкільного віку засобами казки.

Виклад основного матеріалу. Зміст морального виховання підпорядкований вічним цінностям і конкретним потребам суспільства, які з плином часу змінюються. Засноване воно на принципах рівноцінності особистостей педагога і дитини, гуманності змісту і засобів виховання, довіри і поваги в процесі виховання, створення позитивної емоційної атмосфери, творчої взаємодії педагога і дитини.

Сучасні теоретичні дослідження та емпіричні пошуки у царині морального виховання ґрунтуються на доробках таких видатних педагогів як К. Ушинський, С. Русова, В. Сухомлинський, а також психологів – Е. Еріксон, А. Запорожець та ін. Слід наголосити на тому, що на сьогодні наукові надбання у цій сфері знайшли своє втілення у нормативно-правових документах. Зокрема, Законі України "Про дошкільну освіту", Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні, Базовій програмі розвитку дитини дошкільного віку "Я у Світі", програмі розвитку дітей старшого дошкільного віку "Впевнений старт" тощо. Зазначені нормативні документи визначили сучасні ідеали виховання, які повинні стати основою відтворення духовно-морального потенціалу нації.

Згідно з положенням Базової програми "Я у Світі" моральний портрет старшого дошкільника передбачає, що він [1]:

- знає головні правила моральної поведінки, намагається дотримуватись їх у своїй діяльності;
- диференціює поняття "добро" і "зло", може дати оцінки відповідним вчинкам (своїм та інших людей);
- має бути толерантним щодо інакшості, визнає та поважає схожі та відмінні риси людей;
- має поводитися чесно і правдиво щодо інших;
- ініціювати допомогу та підтримку всім, хто цього потребує; намагається захистити менших, слабших за себе;
- має поводитися безкорисливо, не розраховує на схвалення морального вчинку авторитетними людьми;
- має виявляти турботу про інших, прагнути бути їм корисним; намагається втішити, заспокоїти;
- має вчиняти справедливо, совісно не лише в присутності дорослих, а й за відсутності контролю з їхнього боку;
- має бути схильним до самопокладання, відповідальності за когось/щось;
- має утримуватися від ревності, мстивості, жадібності, заздрощів, зловтіхи, прагнення домінувати над кимось.

Окрім того, реалізація положень зазначених вище нормативних документів стосовно морального виховання набуває особливої значущості у старшому дошкільному віці, адже саме у старшому дошкільному віці дитина вже може усвідомлювати цілісний спектр моральних якостей і може проаналізувати вчинки сторонніх людей і власні вчинки. Окрім того, саме у цьому віці моральні мотиви можуть стати рушійними силами поведінки дитини [6]. Відповідно, процес формування моральної позиції дитини, її ціннісних орієнтирів, інтересів і потреб буде ефективним і сприятиме формуванню основ моральності особистості. В той же час, неухвага до морального виховання в дошкільному віці не може бути компенсована у подальші роки.

Усю сукупність методів морального виховання, які можуть бути використані у виховному процесі дошкільного навчального закладу (ДНЗ) чи батьками поділяють на три основних групи, а саме [10]:

1. Методи, спрямовані на формування моральних уявлень, думок і оцінок (бесіда на моральні теми, читання художньої літератури, розгляд і обговорення картин, переконання).

2. Методи, формування у дітей практичного досвіду суспільної поведінки (вправи, приклад, цілеспрямовані спостереження за працею дорослих або грою дітей, організація спільної діяльності, спільна гра, наслідування позитивних героїв казки).

3. Методи заохочення та покарання.

Також, слід зазначити, що розв'язання проблем морального виховання нерозривно пов'язане з використанням найкращих зразків усної народної творчості: приказок, прислів'їв, оповідань, пісень, казок тощо. Їх

застосування є доцільним тому, що вони не лише узагальнюють виховний досвід народу, а й втілюють у собі найкращі взірці моральної поведінки.

Особливо слід наголосити на потенційних можливостях казки як засобу виховного впливу в процесі морального виховання старших дошкільників. Адже у ній не лише представлені взірці моральної поведінки в діях позитивних героїв, а й одночасно здійснюється їх протиставлення діям та поведінці негативних героїв; казка може стати основою сюжету для гри та, відповідно, сприяти програванню дитиною позитивних поведінкових моделей, що сприяє їх засвоєнню та набуттю досвіду моральної поведінки.

Методика використання казок у процесі морального виховання дітей старшого дошкільного віку реалізовувалась у трьох напрямках [9]:

1. Робота з дітьми, а саме:

а) закріплення знань дітей про моральні якості, формування позитивного емоційного ставлення до них засобами казки повчального змісту;

б) формування уявлень про зв'язки й залежності у людських взаєминах, розвиток емоційно-ціннісного ставлення за допомогою казки;

в) формування уявлення про цілісність моральних відносин і людину як невід'ємну частину, суб'єкта і об'єкта цих відносин, як частину соціуму, розвиток позитивного емоційно-ціннісного ставлення засобами казки морального змісту, мотивація морально доцільної поведінки та діяльності.

2. Робота з педагогами дошкільних закладів (кваліфікованість і висока компетентність педагогів у застосуванні окремих казок у відповідності до віку дітей).

3. Робота з батьками (активна співпраця ДНЗ із сім'єю у напрямку морального виховання).

В ході нашого дослідження нами було здійснено аналіз казок, які можуть сприяти моральному вихованню старшого дошкільника та визначено моральні норми, які в них описані. Представимо результати нашої роботи у таблиці (див. таблицю 1).

Таблиця 1

Добірка казок, які доцільно використовувати у моральному вихованні старших дошкільників, та виокремлення моральних норм, на яких варто акцентувати увагу при їх читанні дитині

Казкові твори	Моральні норми
1	2
"Коза-дереза"	Порядність, щирість, люб'язність, чуйність, товарицькість, повага до друзів.
"Цап та баран"	Доброта, порядність, щирість у стосунках, дружлюбність, поступливість.
"Лисичка та Журавель"	Доброта, порядність, товарицькість, щирість, гостинність.

1	2
"Івасик-Телесик"	Любов та повага до батьків, порядність, чуйність, сміливість, мужність.
"Кирило Кожум'яка"	Повага до старших, доброта, чуйність, відвага, взаємодопомога, товариськість.
"Котигорошко"	Шанобливе ставлення до матері, любов до землі, порядність, чуйність, хоробрість, мужність.
"Дідова дочка та бабина дочка"	Доброта, співчуття, щирість, щедрість, працьовитість, чуйність.
"Мудра дівчина"	Любов та повага до батьків, доброта, мудрість, щирість, чуйність, порядність.
"Названий батько"	Доброта, правдивість, чуйність, щедрість, щирість, повага до старших, порядність, співчуття.

Слід зазначити, що запропоновані нами казки подано таким чином, щоб забезпечити поетапність збагачення знань дітей: від уявлень про окремі моральні якості до розуміння їх нерозривної цілісності.

Спираючись на усе вищезазначене, вважаємо, що казка як засіб морального виховання буде ефективною за дотримання низки умов, а саме:

1. *Систематичне читання казок дітям батьками.* Зрозумілим є той факт, що без безпосереднього контакту зі зразками усної народної творчості дитина не зможе оволодіти та засвоїти описаний в них досвід моральної поведінки.

2. *Обговорення з дитиною змісту прочитаних казок.* Враховуючи те, що дитина в силу свого віку та невеликого соціального досвіду не може самостійно визначити позитивні та негативні зразки, батькам та вихователям слід, в процесі безпосереднього спілкування, акцентувати увагу дитини на них.

3. *Використання сюжетів казок в іграх з дитиною.* В процесі гри дитина не лише повторить моральні норми, запропоновані у казці, а й "приміряє" їх на себе, отримує зворотній зв'язок від авторитетних осіб та набуде певного досвіду моральної поведінки.

4. *Наведення та аналіз прикладів з реального життя,* що подібні до вчинків казкових героїв. Враховуючи значення наслідування у формуванні особистості дитини, на нашу думку, слід намагатися знайти приклади вчинків значимих для неї реальних людей та звернути увагу дитини на них.

Висновок. Таким чином, виходячи з усього вищесказаного можемо зробити висновок про те, що старший дошкільний вік є важливим у формуванні моральних основ майбутньої людини. Одним із найдоцільніших засобів передачі дитині досвіду моральної поведінки, моральних норм та взірців є казка. Цей вихований засіб, за дотримання визначених вище умов, здійснює значний вплив на формування моральних рис дитини.

Література

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку "Я у Світі" / Наук. кер. та заг. ред. О. Л. Кононко. – 3-тє вид., випр. – К. : Світич, 2009. – 430 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. – К., 1999. – 42 с.
3. Богуш А. М., Лисенко Н. В. Українське народознавство в дошкільному закладі : Практикум: навч. посіб. – К. : Вища шк., 2003. – 206 с.
4. Веракса О. Д. Про користь чарівної казки: психоаналітичний підхід / О. Д. Веракса // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2010. – № 10. – С. 63–65.
5. Запорожец А. В. Избранные психологические труды. В 2-х т. Т. 1 Психическое развитие ребенка / А. В. Запорожец. – М. : Педагогика, 1986.
6. Эриксон Э. Детство и общество / Э. Эриксон. – СПб. : Летний сад, 2000. – 416 с.
7. Коваленко Є. І., Пінчук І. М. Освітня діяльність і педагогічні погляди С. Русової. – Н., 1998.
8. Козлова С. А., Куликова Т. А. Дошкільна педагогіка / А. С. Козлова, Т. А. Куликова. – М., 2002.
9. Кучеренко Ж. Р. Казка як складова освітнього процесу / Ж. Р. Кучеренко // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2010. – № 10. – С. 58–62.
10. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Т. І. Поніманська. – К. : Академвидав, 2006. – 456 с.

ВИХОВАННЯ ПОВАГИ ДО СТАРШИХ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Терещенко Н. В., студентка факультету психології і соціальної роботи
Науковий керівник: **Коваленко Є. І.**, канд. пед. наук,
професор кафедри педагогіки

Актуальність теми. Початок нового тисячоліття на фоні стрімкого науково-технічного прогресу входить в історію людства як епоха особливої антигуманності, адже новий етап розвитку суспільства вже встиг ознаменувати себе жорстокістю, бездушністю, моральною безпринципністю, кровопролиттям та насильством, що постає перед нами чи не всесвітньою проблемою – соціальною, психологічною та педагогічною і зумовлює вихід освіти на новий якісний рівень – спрямованість на гуманістичні ідеали виховання. Виховання високих духовних цінностей особистості неможливе без формування найперших моральних якостей – шанобливого ставлення, поваги до батьків, найрідніших і найдорожчих людей, бо саме вони передбачають розвиток у дітей цілого комплексу моральних почуттів, норм поведінки, етичних правил. Недарма повага розглядається етикою як один з найважливіших принципів моральності особистості, в якому фактично визначається гідність особистості людини (А. Архангельський, І. Кон, О. Дробницький).

Для формування у дітей шанобливого ставлення до дорослих необхідна система роботи, що має вестися у трьох напрямках; накопичення елементарного гностичного морального досвіду, утвердження практичного досвіду моральної поведінки стосовно дорослих і формування моральних мотивів поведінки. Дошкільний вік є періодом початкового становлення особистості. Саме у перші роки життя закладаються основи гуманізму, розвиваються моральні уявлення, почуття, звички, які визначають подальший розвиток особистості.

Незважаючи на численність наукових напрацювань із проблеми морального виховання дитини, залишаються недостатньо вивченими особливості й основні напрями діяльності дошкільних навчальних закладів щодо виховання в дітей старшого дошкільного віку шанобливого ставлення до старших як важливого складника морального виховання.

Мета написання статті: Теоретично обґрунтувати та вивчити умови виховання поваги до старших у дітей дошкільного віку.

Завдання написання статті: 1/ Дослідити стан висвітлення досліджуваної проблеми у науковій літературі. 2/ Обґрунтувати організаційно-педагогічні умови виховання у дітей дошкільного віку поваги до старших.

Виклад основного матеріалу. Для дошкільників найближчі дорослі – батьки, члени родини, педагоги – відіграють вирішальну роль в усвідомленні і переживанні таких моральних почуттів як доброта, любов, щастя, гідність людини, честь роду, відданість батькам, вірність тощо [8]. Основу шанобливого ставлення до дорослих становить позитивне сприйняття дитиною емоційного, фізичного, психологічного образу батьків, їх відносин. Це ставлення засноване на моральних знаннях і досвіді дитини та відображається в моральних учинках стосовно старших, безумовній повазі, турботі, гуманності, доброзичливості, довірі і допомозі. Результатом такого виховання є вихованість шанобливого ставлення до старших, що виявляється у відчутті і прояві дитиною поваги, пошани до батьків, піклуванні, ніжності та турботі про неї. Формування в дитини шанобливого ставлення до дорослих – складний процес, який передбачає формування в неї моральної поведінки та свідомості, що тісно пов'язано з формуванням етичних уявлень, моральних знань, доступних розумінню дитини. Нерозуміння суті поваги, ролі дорослих у суспільстві і в житті кожної людини, відсутність знань про правила поведінки з батьками відповідно до загальноновизнаних гуманістичних принципів, норм моралі робить неможливим сам процес формування в дітей гуманних якостей по відношенню до дорослих.

За своєю структурою будь-яке ставлення складається з трьох складників: світоглядно-пізнавального, емоційно-вольового та дієвого [10]. При цьому світоглядно-пізнавальний складник представлений такими якостями особистості, як пізнавальна активність, різноманітні пізнавальні інтереси, широта світогляду. Емоційно-вольовий – проявом моральних

відчуттів людини, що простежуються в органічному злитті з вольовим зусиллям особистості, її свідомій дисципліні. У дієвому складнику ставлення виокремлено такі якості особистості, як самостійність і творча активність.

Отже, категорія ставлення є ключовою в формуванні і розвитку особистості, оскільки розкриває становлення смислового зв'язку, єдності людини і світу, самого змісту цієї єдності. Вона визначає: буде цей зв'язок морально-конструктивним чи деструктивним щодо індивіда [3]. У цьому розумінні ставлення є вибірковою позицією однієї особистості щодо іншої в міжособистісних взаєминах.

У всякому суспільстві існує об'єктивна потреба в тому, щоб у певних ситуаціях, які часто повторюються, люди діяли однаково. Ця потреба практично реалізується при посередництві моральної норми. Її зобов'язуюча сила для кожної окремої людини засновується на інших формах практично вираженої влади суспільства. Доведено, що моральною свідомістю моральна норма формулюється у вигляді наказу, однаково зверненого до всіх людей, який має виконуватися ними беззастережно в різних життєвих ситуаціях. У дослідженні Т. Поніманської *моральна норма* також розглядається як одна із форм моральної свідомості, яка в процесі виховання може бути представлена як визначені правила поведінки, що передбачають способи дії у конкретних ситуаціях [12, 13].

За переконанням Л. Архангельського, моральна норма тоді буде прийнята індивідуальною свідомістю, коли буде усвідомлена суб'єктом поведінки, стане його внутрішнім переконанням, зіллється з волею, тобто стане внутрішньою основою свободи вибору вчинку. Результати психологічних досліджень Л. Виготського, Г. Люблінської, С. Рубінштейна доводять, що успішне усвідомлення дитиною важливих морально-етичних норм базується на її емоційній сфері [1].

М. Боришевський зазначає, що емоційний компонент несе в собі домінуюче психологічне навантаження у процесі формування моральних переконань, оскільки саме в ньому виражається ставлення особи до моральних норм і вимог. Крім цього, емоційний компонент нерозривно пов'язаний з мотивацією вчинків і фактично є джерелом мотиваційної, спонукальної функції морального переконання. "Глибоке усвідомлення сутності моральних норм у поєднанні з переживанням їх істинності (тобто єдність раціонального й емоційного) спричиняє виникнення у людини суб'єктивної готовності неухильно керуватися цими нормами у своїй поведінці" – писав М. Боришевський [3, с. 25].

Т. Титаренко, досліджуючи вплив емоцій на моральний розвиток дошкільників, акцентує увагу на тому, що дитина сприймає необхідне не як зовнішнє, примусове, а як предмет власних соціальних потреб, що формується як щось особливо значуще, бажане. Формами прояву регулятивної функції емоцій як інтегральної є оцінювальна, прогностична і спонукальна. Оцінювальна функція, на думку автора, є найбільш адекватною дошкільному віку. *Оцінка* розглядається як сполучна ланка між

світом цінностей, у тому числі моральних, і сферою потреб, представлених емоціями. Емоція як перша сходинка розвитку оцінки поступово насичується раціонально і набуває морального змісту [30]. На основі оцінювальної функції зароджується прогностична та спонукальна. Прогностична функція полягає в появі образу як моделі необхідної поведінки, що випереджає результати здійснюваних суб'єктом моральних дій. У цьому образі зосереджене згадуване минуле, реальна дійсність і передбачуване майбутнє.

Отже, у формуванні такої моральної якості, як пошана до дорослих, потрібен органічний зв'язок знань, тобто правильних уявлень і понять, та оцінних ставлень (добре, погано).

Т. Поніманська акцентує увагу на тому, що показником вихованості дитини є *поведінка*, яка відповідає духові моральних принципів і норм. Крім того, саме через моральну поведінку буде реалізовуватися діяльнісний компонент поняття "пошани до дорослих", що складається з гуманних учинків дітей стосовно батьків: привітність, турбота, надання допомоги, чуйність та ін. Дитина морально зростає, в ній утверджуються гуманні позиції лише тоді, коли сама вона активно діє. Керувати процесом морального становлення особистості дитини в цілому – означає соціально організувати діяльність дошкільника, створювати умови для виявлення пошани до дорослих, щоб дитина практично, через власні дії та задоволення від їх результату відчувала значущість та необхідність виявлення шанобливого ставлення до близьких та рідних [7].

Моральна поведінка означає єдність мотиву і дії. Важливим новоутворенням психіки дошкільника є формування ієрархії мотивів. В. Мухіна доводить, що супідкорення мотивів є найважливішим новоутворенням у розвитку особистості дошкільника, адже ієрархія мотивів надає певної спрямованості всій поведінці людини, що дає змогу оцінювати не лише окремі вчинки дитини по відношенню до батьків чи дорослих, але й поведінки загалом, як позитивної, так і негативної [25].

Одним з показників моральної вихованості є переживання моральних мотивів, а не окремого вчинку дитиною. Адже один і той самий учинок може бути викликаний різними мотивами і свідчити про різні рівні засвоєння дітьми моральних норм. Ставлення до батьків та інших людей за своїм змістом проявляється в тому, як діти пояснюють мотиви своїх дій, що вони вважають причиною уявного або реального вчинку. Отримуючи статус мотивації, моральна якість стає джерелом моральної активності особистості. Якщо провідними мотивами поведінки стають суспільні мотиви, виконання та дотримання моральних норм, дитина в більшості випадків буде діяти під їх керівництвом, і навпаки, коли дитиною керують особисті мотиви, це суттєво впливає на порушення правил поведінки.

Отже, важливою основою формування в дитини шанобливого ставлення до дорослих є формування в неї системи домінуючих мотивів, що

відповідають моральним нормам суспільства. Аналізуючи вище сказане, можна зробити висновок, що основами формування шанобливого ставлення до дорослих є когнітивний, емоційний та практичний компоненти.

Когнітивний компонент передбачає формування моральної свідомості дитини, наявність у неї певних знань, уявлень та суджень стосовно ролі дорослих, правил поведінки з ними, що регулюються суспільними нормами.

Емоційний компонент уключає в себе розвиток певних особистісних якостей, що зумовлюють моральну поведінку стосовно дорослих, розуміння власних емоційних станів, причин, з ними пов'язаних; моральні мотиви, потреби, самооцінку дитини.

Практичний компонент складає діяльнісну категорію поняття "пошана до дорослих" і виявляється у гуманних учинках дітей стосовно дорослих та передбачає наявність у дитини навичок моральної поведінки, шанобливого ставлення по відношенню до дорослих, здатності регулювати власну поведінку через співвіднесення, прагнення діяти відповідно до суспільних морально-етичних норм.

Процес виховання у старших дошкільників шанобливого ставлення до старших потребує визначення та наукового обґрунтування педагогічних умов, що впливають на підвищення ефективності цього процесу.

Одним із основних чинників забезпечення ефективності процесу виховання дітей дошкільного віку є взаємний вплив, взаємопроникнення сімейного та суспільного виховання. Відсутність єдності та наступності вимог до змісту виховання між дошкільним закладом і родиною є великою перепоною у процесі виховання підростаючого покоління. Необхідність взаємодії дошкільного та сімейного виховання обґрунтував ще у ХІХ ст. засновник дитячих садків німецький педагог Ф. Фребель, який убачав роль дитячого садка як продовжувача лінії виховання дитини в родині. Про необхідність взаємодії родинного та суспільного виховання красномовно свідчать дослідження багатьох науковців: Т. Бабаєвої, О. Коберника, А. Ковальова, М. Крулехт, П. Лесгафта, А. Макаренка, Л. Мотрич, С. Русову, В. Сухомлинського, З. Теплова та ін., які наголошують, що спільна робота батьків і педагогічного колективу є важливою умовою засвоєння дитиною соціального досвіду поведінки.

Дослідники дошкільного дитинства Л. Артемова, А. Богуш, Р. Буре, О. Запорожець, О. Кононко, В. Котирло, О. Усова та ін., роблячи акцент на взаємозалежності суспільного та родинного виховання, наголошують, що сім'я та дошкільний навчальний заклад як соціальні інститути, виконуючи специфічні виховні функції, не можуть замінити один одного і мають взаємодіяти задля повноцінного розвитку дитини-дошкільника.

Досліджуючи процес взаємодії дошкільного навчального закладу та сім'ї у вихованні гуманної поведінки дітей старшого дошкільного віку, Л. Врочинська зазначає, що звернення до історичного минулого дозволяє констатувати, що історія розвитку сім'ї, освіти та суспільства невіддільні одне від одного. [6].

Основними нормативними документами, якими сьогодні керуються у своїй роботі дошкільні навчальні заклади України, є Базовий компонент дошкільної освіти, який визначає вимоги до змісту та обсягу дошкільної освіти, та затверджена Міністерством освіти, науки, молоді та спорту України Базова програма розвитку дитини дошкільного віку "Я у Світі".

Деякі аспекти сімейного життя для дитини виявляються недоступними осмисленню, аналізу, обґрунтованій оцінці і часто залишаються на рівні сприйняття та емоцій [16]. Як наслідок – у дитини формуються спотворені уявлення про батьків, їх ставлення до неї, нешанобливе ставлення дитини до членів родини тощо. Деякою мірою вплинути на такий стан може дошкільний навчальний заклад. Саама дошкільний заклад має можливість збагачувати, уточнювати, узагальнювати, коректувати уявлення дітей про сім'ю, сімейний устрій, формувати ціннісні орієнтації, організовувати діяльність дітей, у якій знайдуть місце прояви відчуття шанобливого ставлення дітей до батьків, зокрема до матері.

Ми, вважаємо, що ефективність взаємодії дошкільного закладу та сім'ї залежить від узгодженості виховних цілей, завдань, засобів і методів; позицій, побудованих за принципом єдності, поваги і вимог до дитини, розподілу обов'язків і відповідальності. На оптимізацію роботи двох соціальних інститутів – дошкільних закладів і родини – вказувала О. Кононко [2]. Дослідниця розглядає сім'ю як соціального замовника і у зв'язку з цим вказує на необхідність вивчення її потреб, думок, замовлення; закликає піклуватися про гуманні та демократичні взаємини педагогів з батьками, що передбачають визнання кожного як особистості, його права на власну позицію, на вільне волевиявлення. О. Кононко зазначає, що перевага має залишатися не за колективними, а за індивідуальними формами роботи з сім'єю. З цією метою вона закликає до аналізу та розуміння необхідності оновлення змісту роботи з сім'єю та визнання цілеспрямованих пошукових форм роботи з родинами [8].

Соціально-педагогічні дослідження переконливо доводять, що у зв'язку з глобальними кризовими змінами у суспільстві родина виявилася відокремленою від навчально-виховного процесу, а це, в свою чергу, призвело до педагогічної некомпетентності членів сім'ї у справі виховання дітей. З цією метою необхідно здійснювати педагогічне просвітництво батьків. У ролі керівника й організатора у цьому процесі повинен виступити дошкільний навчальний заклад, який озброїть членів родини знаннями про сучасні освітні завдання, роль вікових та індивідуальних особливостей дитини, методи всебічного розвитку особистості тощо. Однак ми вважаємо, що основний акцент у роботі з батьками має бути на моральному вихованні, оскільки сім'я відіграє провідну роль у вихованні у дитини шанобливого ставлення до старших.

Дослідження провідних науковців, а також практика роботи дошкільних навчальних закладів з питань виховання у дітей шанобливого ставлення до старших свідчать, що *успіх співпраці дошкільних закладів*

із сім'ями залежить від ряду умов: відмова педагогів від проголошення готових рецептів, а налаштування на спільне розв'язання даної проблеми; створення в процесі співпраці атмосфери довіри, взаєморозуміння та відкритості для контактів; дотримання етики партнерства; уміння домовлятися, узгоджувати позиції, знаходити компроміс; прояв поваги до дитини та її батьків; залучення батьків до виховного процесу дошкільного закладу; ознайомлення педагога з умовами життя дитини в сім'ї; активізація й урізноманітнення форм взаємодії з родиною тощо.

Отож, беручи до уваги вищезазначене та підвищену увагу науковців до проблеми взаємовпливу двох соціальних інститутів – родини та суспільного виховання, – можна констатувати, що сучасні тенденції в суспільстві характеризуються підвищенням престижу сім'ї та ролі сімейного виховання як вирішального чинника становлення особистості дитини-дошкільника. Зважаючи на це, ми дійшли висновку, що для виховання у дітей старшого дошкільного віку шанобливого ставлення до старших необхідна взаємодія та взаємопроникнення родинного і суспільного виховання; вирішальним у змісті роботи з батьками має стати активне залучення сімей до співпраці з дошкільним закладом.

Сприятливий психологічний клімат передбачає створення педагогом у групі середовища, що характеризується взаємною довірою і повагою, відкритим і доброзичливим спілкуванням, відмовою від авторитарного стилю керівництва дитячим колективом, забезпеченням почуття захищеності кожної дитини. Групи, що мають сприятливий психологічний клімат характеризуються добродушними, безконфліктними стосунками між дітьми, наявністю спільної діяльності, відчуттям дітьми захищеності в групі і задоволення відносинами. Цьому сприяє демократичний стиль спілкування вихователя з дітьми. У групах, де педагоги обирають авторитарний чи ліберальний стиль спілкування з дітьми, психологічний клімат характеризується напруженими, конфліктними, вибірковими стосунками між дітьми, наявністю ізольованих дітей у групі, відчуттям дітьми тривоги та неповноцінності, відсутністю спільної діяльності та групової єдності. Особливу роль у розвитку особистості дитини відіграє педагог: саме він сприяє створенню найбільш сприятливого для навчально-виховного процесу мікросередовища, що сприяє психічному розвитку дошкільника і керує взаємовідносинами, що виникають у групі однолітків. Вивченню особистісних і професійних якостей педагога, його стилів взаємодії з вихованцями присвячені дослідження Б. Ананьєва, А. Бодальова, Є. Панько та ін. Для дошкільника важливим чинником є розуміння та підтримка його почуттів і потреб з боку вихователя, спокійне та довірливе ставлення до дитини. В той же час розгніваний, дратівливий педагог, який часто підвищує голос на дитину, пригнічує її природну активність, не задовольняє її потреби в спілкуванні, часто викликає в дошкільника почуття напруги та тривоги. В умовах позитивного емоційного ставлення з боку вихователя дитина відноситься до нього з

довірою. Добродушність з боку дорослого виступає умовою розвитку позитивних моральних якостей дитини, і навпаки, роздратованість, відчуження і неувага дорослого призводять до розвитку у дитини негативних якостей: агресії, неправдивості, підлабузництва, покірності тощо [11]. Психологи зазначають, що як тільки дитина починає взаємодіяти з однолітками в дошкільному навчальному закладі, на неї вперше починають впливати не лише члени сім'ї. Тобто, коли дитина входить в соціальну групу, її поведінка потрапляє під вплив членів цієї групи. Вона намагається отримувати підтримку і любов, і її поведінка буде набувати тих форм, які підкріплюються однолітками. Вплив групи ровесників на моральне виховання дитини-дошкільника важко переоцінити. Організована вихователем, взаємодія дошкільника з однолітками викликає у нього переживання, на яких базується емоційно-ціннісне ставлення до себе як до суб'єкта гуманних стосунків. Воно обумовлюється оцінними впливами дорослих. Дієвість таких впливів, як і будь-яких педагогічних дій, залежить від особливостей взаємин дорослих і дітей, зокрема "... емоційне ставлення педагога до дитини визначає характер емоційних переживань вихованців, при цьому суттєву роль відіграє виразна, експресивна сторона ці взаємин, яка сприяє адекватному сприйняттю педагогічних впливів" [5, с. 83]. Таким чином, розвиток соціальних мотивів на основі позитивних емоційних переживань найбільш інтенсивно відбувається за умов такого стилю керівництва з боку дорослого, за якого дитина стає рівноправним учасником діяльності і, при досягненні спільної мети, отримує можливість бути самостійною та проявляти ініціативу. Побудова поетапного процесу виховання у старших дошкільників шанобливого ставлення до старших – не простий. Процес виховання у дітей старшого дошкільного віку шанобливого ставлення до старших є складним, діалектичним і динамічним. Як показують результати аналізу наукової літератури, дошкільний навчальний заклад у навчально-виховній роботі в основному орієнтований на озброєння дітей необхідними знаннями та уявленнями про повагу до старших, тобто на реалізацію когнітивного компоненту. Однак емоційно-почуттєва сфера дошкільників часто залишається поза увагою педагогів. Досить часто спостерігається відірваність сформованих знань та уявлень дітей про шанобливе ставлення до старших від їх практичного застосування.

Хоча незаперечним є той факт, що тільки на основі знань дитини формуються певні погляди, переконання, досвід безпечної поведінки, проте, як наголошує Г. Костюк, "між знаннями норм, правил і реальною поведінкою бувають значні розбіжності. Якщо необхідні внутрішні спонукання (потреби, інтереси, почуття) відсутні або незначні, то знання і навички будуть недовірними [4, с. 177]. Зважаючи на це, ми вважаємо, що тільки завдяки побудові поетапного процесу, що включає просвітницьку роботу з педагогами, педагогізацію батьків та роботу з дітьми з виховання когнітивного, емоційно-почуттєвого та поведінкового компонентів у

структурі шанобливого ставлення до матері, можна досягти оптимізації цього процесу. Згідно з такою системою засвоєння одного етапу є передумовою якісного опанування іншим, що в підсумку має забезпечити формування у старших дошкільників цілісної системи необхідних знань, практичних умінь і навичок шанобливого ставлення до матері. В умовах авторитарної педагогіки діяла схема "вимога дорослого – сприймання дитини – дія", яка не забезпечувала належної активності дітей. Діти виступали об'єктами виховання, що не сприяло їх моральному вихованню. Сьогоднішня педагогіка розглядає дитину, перш за все, суб'єктом виховного процесу у системі відносин "дорослий – дитина". У Концепції дошкільного виховання в Україні зазначено: "Дошкільник у педагогічному процесі – не тільки об'єкт, а й суб'єкт процесу пізнання, морально-емоційної атмосфери в групі, взаємного впливу в середовищі дітей, індикатор педагогічних зусиль, партнер у співробітництві з дорослими й однолітками, старшими, молодшими дітьми" [8, с. 11–12]. Основна ідея педагогічних досліджень В. Котирло, С. Кулачківської, Ю. Приходько, Т. Титаренко, С. Тищенко та інших вітчизняних психологів представлена саме з позицій суб'єкт-суб'єктних відносин і передбачає створення умов для саморозвитку і самовдосконалення особистості дитини, реалізації нею права морального вибору за допомогою засобів педагогічного впливу. Серед сучасних досліджень, у яких з позицій особистісно орієнтованого підходу висвітлені проблеми виховання у дошкільників моральної поведінки, помітне місце займають наукові роботи Л. Артемової, О. Кошелівської, В. Павленчик, Т. Фасолько, Н. Химич та ін. Так, В. Павленчик провідними умовами вирішення завдань морального виховання називає співпрацю і партнерство в ході освітнього процесу, а також використання ситуацій вибору. Т.Фасолько та Н.Химич акцентують увагу на організації позитивних емоційно насичених взаємин дітей під час гри та інших видів діяльності, а також на створенні умов для самостійного відкриття та засвоєння дошкільниками моральних норм. Отже, проаналізована нами література, дала можливість стверджувати, що ефективними педагогічними умовами оптимізації процесу виховання у старших дошкільників шанобливого ставлення до старших є: інтеграція сімейного та суспільного виховання у процесі виховання шанобливого ставлення до старших у старших дошкільників; створення сприятливого психологічного клімату у групі дошкільного навчального закладу; побудова поетапного процесу виховання у старших дошкільників шанобливого ставлення до старших; зорієнтованість на суб'єкт-суб'єктні відносини у системі "дорослий – дитина".

Висновки. Проблема формування поважливого ставлення до старших ніколи не втрачала своєї актуальності. Особливо загострилася вона на сучасному етапі, коли українська держава, взявши курс на розбудову громадянського суспільства та впровадження ринкової економіки, зіткнулася з проблемами, зокрема, й морального характеру. Формування у

старших дошкільників поважливого ставлення до старших обумовлено розумінням того, що лише з самого раннього дитинства можна прищепити основні знання, навички і звички у галузі морального виховання. Неналежна увага до використання засобів етнопедагогіки є однією з причин недостатнього рівня сформованості у дошкільників поваги до старших. Ця проблема в цілому привертала увагу вітчизняних учених і педагогів, психологів однак моральне становлення старших дошкільників, зокрема засобами народної педагогіки вивчено не зовсім детально. На основі теоретичного аналізу наукових праць нами було визначено організаційно-педагогічні умови, що забезпечують виховання у старших дошкільників шанобливого ставлення до старших. В організації виховного процесу їх реалізація відбувається за моделлю, що складається з інформаційно-збагачувального, рефлексивно-діяльнісного, інтегративно-творчого етапів і методики, що передбачає реалізацію організаційно-педагогічних умов виховання шанобливого ставлення до старших у старших дошкільників.

Література

1. Артемова Л. В. Моральне виховання дошкільників (Формування суспільних взаємин дітей у грі) / Любов Вікторівна Артемова. – К. : Рад. шк., 1974. – 104 с.
2. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку "Я у Світі" / Наук. кер. та заг.ред. О. Л. Кононко. – 3-тє вид., випр. – К. : Світич, 2009. – 430 с.
3. Боришевський М. Й. Моральні переконання та їх формування у дітей // М. Й. Боришевський – К. : Рад. школа. 1979. – 48 с.
4. Воспитание нравственных чувств у старших дошкольников / под ред. Виноградовой А. М. – М. : Просвещение, 1989. – 96 с.
5. Герасименко Л. Виховуємо любов до матері // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2011. – № 1. – С. 60–64.
6. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві) : [навч. посіб. для вузів] / Олена Леонтіївна Кононко. – К. : Освіта, 1998. – 255 с.
7. Концепція дошкільного виховання в Україні (проект). – К. : Освіта, 1993. – 16 с.
8. Ладивір С. Перші уроки добра// Дошкільне виховання. – 2008. – № 12. – С. 5–7.
9. Мухина В. С. Детская психология / В. С. Мухина. – М. : ООО Апрель Пресс, ЗАО Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. – 352 с.
10. Островская Л. Ф. Педагогические ситуации в семейном воспитании дошкольников / Л. Ф. Островская. – М., 1990. – 159 с.
11. Поніманська Т. І. Моральне виховання дошкільників: Навчальний посібник // Т. І. Поніманська – Київ, 1993. – 240 с.
12. Титаренко Т. Влияние нравственных представлений дошкольников на поведение / Т. Титаренко // Дошкольное воспитание. – 1986. – № 10. – С. 32–34.

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Фоменко Катерина, студентка V курсу історико-юридичного факультету
Керівник: **Новгородська Ю. Г.**, доцент

Проблема формування духовності учнів є актуальною, і належить до проблеми соціального характеру, оскільки пов'язана з таким поняттям, як формування особистості. В наш час дуже часто можна почути заклики про підняття національної свідомості людини та виховання справжнього громадянина. А поштовхом і основою для цього є, в першу чергу, виховання духовної особистості. Школі потрібно змалку турбуватися про духовний світ дитини. Саме тоді країна буде бачити молодь – як майбутнє нашої нації, рушійну силу, яка спроможна вирішити проблему держави не на свою користь, молодь із своїми вищими моральними, естетичними канонами та ідеалами. Адже від її ставлення до надбань культури залежить нині духовне оновлення нашого суспільства, зміст її цінних орієнтацій і майбутнє.

В Українському педагогічному словнику за редакцією С. Гончаренка духовність визначається як "індивідуальна вираженість у системі мотивів двох фундаментальних потреб: ідеальної споживи пізнання й соціальної споживи жити, "діяти для інших" [4, с. 106]. В педагогічному довідниковому виданні духовність розглядається як "це вищий рівень розвитку та саморегуляції зрілої особистості, на якому провідними мотиваційно-смысловими регуляторами її життєдіяльності стають вищі людські цінності" [4, с. 139]. Однак, аналіз наведених словникових статей свідчить, що вони не акцентують увагу на тих чи інших способах формування духовності, тобто певною мірою мають загальнофілософський характер.

Звертаючись до науково-теоретичного та буденно-практичного розуміння проблематики духовності, В.Бутенко відзначає, що "духовність є не міф і не вигадка суспільства, а це є та реальність, з якою людина стикається щодня, спостерігаючи її прояви у різних формах, зокрема у способах поведінки окремих людей, їх ставленні до природи, предметних речей, побуту, цінностей мистецтва тощо" [3, с. 127].

Сучасні педагоги І. Зязюн, Г. Сагач пов'язують духовну людину з розумною. На їхню думку, людина розумна, на сучасному етапі виявляється нездатною подолати усякі негаразди, кризи життя, а тому загострився інтерес до людини духовної, яка по-новому ставиться до цих проблем; усвідомлюючи необхідність абсолютних цінностей та ідеалів з метою уникнення глобальної катастрофи. На думку цих науковців, без культу духовності людство загине. Духовність – це спосіб розбудови особистості, образно кажучи зустрічі з самим собою – своєю душею, внутрішнім "я". Духовність – це вихід до цих інстанцій формування, конструювання особистості та її менталітету [5, с. 247].

Духовність виникає на основі практичної діяльності людини як особлива форма відображення об'єктивного світу, як додатковий засіб орієнтації в цьому світі, а також взаємодії з ним. У загальному вигляді духовне можна визначити як спосіб відображення та оволодіння людиною дійсністю. Цей спосіб детермінований орієнтацією пізнання та її діяльності на вищі цінності життя та культури, що ґрунтується на ідеалі вільного і всебічного розвитку людини як конкретно-історичної єдності індивідуально-неповторного та універсально-загального. Духовність неможливо виховати, неможливо регулювати її лише зовнішнім образом. Во-на завжди є підсумком самовиховання, самореалізації, само будівництва.

Як соціально-педагогічне поняття, наділене власним змістом, розглядає духовність М. Чернова, підкреслюючи, що така властивість людини включає: особистісне начало (власні установки, погляди на світ, ідеї, збагачення своїм сенсом усіх цінностей, які освоюються та привласнюються); самосвідомість на рівні автокомунікації (вибудовування внутрішнього світу, певного внутрішнього простору); дозрівання внутрішньої структури особистості з рухом в розвитку зсередини; систематизовані стосунки зі світом, з іншими людьми, визначення свого місця; ставлення до себе як цінності; розвиток творчого початку на самих різних рівнях і в різних формах; здатність до розрізнення добра і зла [73, с. 27].

У педагогічному науковому дискурсі духовність насамперед характеризується як прояв „людського в людині“. Духовність – це те, що підносить людину над фізіологічними потребами, етичним розрахунком, раціональною рефлексією, те, що відноситься до вищої здатності душі людини, що закладене в підґрунтя її особистості.

Духовність слід розглядати як самостійний шар духовного життя суб'єкта, у якому взаємодіють психофізіологічні, моральні, культурні й інші частини його світовідчуття. З'ясування історичних коренів духовності, сучасних підходів до вивчення цього феномену дає можливість визначити теоретико-методологічні засади вивчення такої категорії як духовні цінності особистості.

Поняття цінності, введене у філософський ужиток ще античними мислителями (Аристотель, Платон, Сократ), які зверталися до таких цінностей як добро, краса, користь та ін. Античні автори вбачали в людині носія Логоса, що, відповідно, надавало їх статусу "міри усіх речей". Давні мислителі Сходу також намагалися вирішити проблему ціннісних засад існування людини. Особливо показовим у цьому контексті є учіння Конфуція. Ціннісні настанови європейської громадської свідомості середніх віків були зумовлені християнським учінням, тобто була встановлена одна цінність – Бог, усі інші цінності вважалися похідними. У цей період до філософського обігу введена тріада "Істина. Добро. Краса". Слід підкреслити принципову ідею про взаємозв'язок цих понять: вважалося, що істина прекрасна, добро – справжнє та прекрасне, а краса – справжня та добродійна. В епоху Відродження відбулася певна

переоцінка цінностей внаслідок повернення до античного постулату "Людина – мірило усього". Епоха Романтизму зумовила появу уявлень про розвиток людської історії на засадах закономірної зміни системи культурних цінностей.

У загальноживаному контексті поняття цінність пов'язано із тим, що людина вважає важливим та корисним. Саме це підкреслює М. Каган, відзначаючи, що "носієм цінності є дещо конкретне – будь-який предмет, річ, дія або подія, – цінність же є значення даного предмету для суб'єкта" [6, с. 45].

М. Боришевський переконаний, що систему духовних цінностей особистості утворюють ряд підсистем: "саме: 1) моральні цінності; 2) громадянські цінності; 3) світоглядні цінності; 4) екологічні цінності; 5) естетичні цінності; 6) інтелектуальні цінності; 7) валеологічні цінності" [2, с. 24–25].

Цінність Д. Леонт'єв визначає як „стійке переконання в тому, що певний спосіб поведінки або кінцева мета існування переважно з особистої або соціальної точки зору, чим протилежний або зворотний ним спосіб поведінки, або кінцева мета існування". М. Рокич розрізняє два класи цінностей: термінальні і інструментальні і будує свою типологію на таких принципах: загальне число цінностей, що є надбанням людини, порівняно невелике; всі люди володіють одними і тими ж цінностями, хоча й в різній мірі; цінності організовані в системи; джерела людських цінностей простежуються в культурі, суспільстві [7, с. 30].

Термінальні цінності вчений визначає як переконання в тому, що якась кінцева мета індивідуального існування з особистої і суспільної точок зору заслуговує того, щоб до неї прагнути; інструментальні цінності – як переконання в тому, що певний образ дій (наприклад, чесність, раціоналізм) з особистої і суспільної точок зору є доцільним у будь-яких ситуаціях. По суті розведення термінальних інструментальних цінностей відтворює досить традиційне розрізнення цінностей-цілей і цінностей-засобів. Термінальні цінності мають більш стійкий характер, ніж інструментальні. Крім того, для термінальних цінностей характерна менша індивідуальна варіативність.

Взаємодія категоріальних полів, пов'язаних із поняттями "духовність" та "цінність" зумовлює аналіз категорії "духовні цінності".

Аналіз поглядів науковців підводить до висновку про те, що поняття "духовні цінності" тривалий час ототожнювалось з поняттями "загальнолюдські цінності" або "релігійні цінності". Г. Онкович, відзначає, що "насправді духовні цінності – поняття поліаспектне за своєю суттю та за втіленням у матеріалізованих формах. Духовні цінності – це специфічний вид цінностей, які максимально ідентичні сутнісним силам людини і сприяють її оптимальній самореалізації. Вони є основою гуманізації суспільних відносин, утвердження людини вищою цінністю в ієрархії цінностей. Духовні цінності – це орієнтири, що відіграють роль ідеалу, еталона, з'ясовують ставлення людини до навколишнього світу і регулюють її поведінку" [8, с. 250].

Саме поняття "духовна цінність" має різні тлумачення. С. Анісімов розділяє всі цінності на три великі групи: абсолютні цінності, що зберігають свій зміст протягом життя людини; антицінності – є безумовними нецінностями при будь-яких обставинах; відносні цінності [1, с. 250].

Поняття духовності співвідноситься не з будь-якими цінностями. Д. Леонтьєв наголошує на тому, що "на рівні духовності поведінка визначається вищими цінностями, але не однією або декількома, а полем цінностей, що залишає мені можливість вибору" [7, с. 20]. Відповідно для кожної людини виникає ситуація вибору, усвідомлення альтернативності усього людського буття. Духовна людина орієнтується на інтегральні цінності людства, а не на вузько соціальні, містечкові цінності.

Духовні цінності – це так звані самоцінні, смислові засоби вживання людства, зафіксовані переживаннями краси, наслідування добробуту, соціальним ідеалам, моральним нормам, всього того, що зветься вселюдськими цінностями. Духовні цінності – це вимоги, звернені до волі, цілі, які стоять перед людиною: значущість тих чи інших факторів буття для особистості; ідеали, норми, які задовольняють потреби; почуття, що вказує на культурне, суспільне, чи особисте значення явищ і фактів дійсності, які оцінюються з погляду добра і зла, справедливості та несправедливості. Духовні цінності виконують роль аксіологічного ґрунту вибору потреб, інтересів, переживань, цілей, планів, способів реалізації, наслідків діяльності. Ці фактори відображають внутрішній стан буття людини або у загальнонаціональному аспекті, тому що вони є формою існування нації, індивідуального і вселюдського.

Звернемось до цінностей більш вищого рівня з достатньо загальним поняттям, яке має народжувати в людині добрі якості, високоморальні потреби. Він виділяє вісім таких понять: земля, загальний дім людства, земля людей і живої природи; вітчизна – єдина для кожного, дана йому долею; Батьківщина – початкова структурна одиниця суспільства, єдине середовище розвитку дитини, яке закладає основи особистості; праця – основа людського буття, яка цілісно характеризує сутність людини; знання – результат різноманітної і, перш за все, творчої праці; культура – велике багатство, накопичене людством, як у матеріальному, так й в духовному житті людей; мир – спокій і злагода між людьми, головна умова існування Землі і людства; людина – абсолютна цінність, міра всіх речей, мета, засіб і результат виховання.

У дослідженні В. Шердакова звернено увагу на систему духовних цінностей, в основі яких лежить певна національна ідея й водночас загальнолюдські ідеали і цінності, що весь час перебувають у русі і розвитку та відображають єдність і багатоманітність світового культурно-історичного процесу (Т. Бутківська, О. Вишневський, П. Ігнатенко, О. Кобрій, М. Чепіль) [9]. Дослідниця доходить висновку, що "на основі проведеного аналізу педагогічних підходів до природи цінностей нами виокремлено три основні системи цінностей: абсолютні (віра, надія, любов,

сумління, доброта, чесність, милосердя, краса тощо); соціоекологічні (прагнення до соціальної гармонії, культура соціальних і політичних стосунків, свобода слова, гармонія стосунків поколінь у сім'ї і т. д.); антропологічні (внутрішня свобода, самоповага, воля, оптимізм, почуття гумору, працьовитість та ін)".

Для людини, яка живе вищими, духовними цінностями, вибір перестав бути проблемою, оскільки така людина назавжди визначилася в своїх життєвих інтенціях, знайшла джерело справжнього осмислення життя, тим самим вирішивши наперед всі свої подальші вибори. Дійсні цінності внутрішньо освітлюють життя людини, наповнюють її справжньою свободою, відкривають в ній творчі можливості.

Традиційним є розуміння того, що матеріальні цінності пов'язані із задоволенням суто прагматичних, утилітарних потреб людини, у той час як духовні являють вищі, абсолютні цінності, що має особливе значення у процесі особистісного самовизначення. Слід наголосити на тому, що абсолютне відокремлення матеріальних цінностей від духовних неможливе внаслідок того, що втілення останніх відбувається за допомогою матеріальних. Орієнтація на духовні цінності пов'язана із потребою співвідносити своє буття з певними вищими ідеалами, що задають вектор духовного розвитку особистості. Прагнення людини до найвищих цінностей пов'язане із спробою залучення до вічності та нескінченності буття, зумовлено потребою у набутті свободи та незалежності емпіричного досвіду.

Цінності самі по собі, зокрема основні з них, залишаються постійними на різних етапах розвитку суспільства. Такі цінності, як добро, свобода, істина, творчість, краса, віра, любов, праця приваблювали людей протягом усієї історії людства. Ці цінності витримали перевірку часом протягом усієї історії людства.

Аналіз філософської, культурологічної та психолого-педагогічної літератури щодо сутності та особливостей духовних цінностей особистості, типології духовних цінностей дозволив виокремити наступні духовні цінності, що стають орієнтирами у навчально-виховній роботі із старшокласниками: Людина, Краса, Добро, Національна культура, Свобода .

Сформованість у старшокласників цінності життя за законами добра передбачає знання сутнісних норм суспільного життя, уміння оцінювати свої дії, вчинки, формування соціальної солідарності, виявлення співчуття, співпереживання; сприйняття моральних норм; відповідність повождення моральним нормам.

Наявність такої цінності як повага до національної культури припускає знання традицій, історії культури свого рідного народу, в тому числі українського; ціннісне ставлення до культури; збереження і розвитку старшокласником і втілення національних традицій у життя.

Краса як духовна цінність передбачає повагу до світу мистецтва, обізнаність у галузі мистецтва, ціннісне ставлення до мистецтва,

досягнень світової художньої культури; прагнення до краси та творчої реалізації у художньо-творчій діяльності. Мистецтво, втілюючи у своїх образах ідеал краси, збуджує у людях художників-творців, виховує здатність погоджувати їхні властивості із суспільними потребами людини, вчить відчувати і розуміти красу, діяти згідно її законам; формує духовно-ціннісну орієнтацію людини в світі.

Така цінність, як свобода припускає наявність знання прав і свобод людини; прийняття права і свободи вибору у творчій діяльності; реалізація в життєвих, творчих, проблемних ситуаціях права на вільний вибір.

Таким чином, духовні цінності представляють собою певним чином організовану систему, у якій цінності знаходяться в певному співвідношенні, проранжовані відповідно до порядку своєї значущості. Зрозуміло, що процес опанування особистістю цінністю складний і суперечливий, однак, є певні підстави говорити й про певну його послідовність.

Література

1. Анисимов С. Ф. Духовные ценности: производство и потребление / С. Ф. Анисимов. – М. : Мысль, 1988. – 253 с.
 2. Боришевський М. Й. Духовні цінності в становленні особистості громадянина / М. Й. Боришевський // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 4 (14). – С. 144–150.
 3. Бутенко В. Г. Формування духовної культури особистості як науково-педагогічна проблема / В. Г. Бутенко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. пр. / За ред. Єрмакова С. С. – Харків–Донецьк : ХДАДМ (ХХПІ), 2005. – № 22. – С. 127–
 4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. – Київ : Либідь, 1997. – 206 с.
 5. Зязюн І. А., Сагач Г. М. Краса педагогічної дії: Навчальний посібник для вчителів, аспірантів, студентів, середніх і вищих навчальних закладів / І. А. Зязюн, Г. М. Сагач. – К., 1997. – с.
 6. Каган М. С. Эстетика как философская наука / М. С. Каган. – СПб. : ТОО ТК "Петрополис", 1997. – 544 с.
 7. Леонтьев Д. А. Методика изучения ценностных ориентаций / Д. А. Леонтьев. – М., 1992. – 176 с.
 8. Онкович Г. Персоналії як духовні орієнтири молоді / Г. Онкович // Рідна школа. – 1996. – № 2. – С. 32–33.
- Шердаков В. Н. Добро. Истина. Красота / В. Н. Шердаков. – М. : Мысль, 1983. – 64 с.

ПЕДАГОГІЧНИЙ ГУМОР ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ШКОЛИ

Хукало О. В., студентка філологічного факультету
Науковий керівник: **Благінін В. М.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

Нагальною потребою сучасної педагогічної теорії є вивчення глибинних механізмів педагогічного впливу. Увагу вчених привертають досі малодосліджені чи взагалі недосліджені явища практичної педагогіки, які відіграють важливу роль в оптимізації професійної діяльності вчителя. Одним з них є використання у навчанні та вихованні школярів гумору як цінного морально-естетичного та інтелектуального надбання людства. Практичний досвід переконує, що в діяльності педагогів, які добре володіють почуттям гумору (приклад А. С. Макаренка, В. О. Сухомлииського), виявляється значно більше досягнень, ніж у вчителів, що чужі йому.

Проблема почуття гумору у вітчизняній і зарубіжній філософській та психолого-педагогічній науці досліджувалась у різних аспектах, зокрема, щодо природи і сутності почуття гумору, його зв'язку з світоглядними уявленнями (Арістотель, Р. Декарт, Ж. Поль), з переживанням почуття радості (К. Ізард, Д. Моррил, Л. Саккетті, З. Фрейд), з відчуттям естетичного і естетичним ідеалом (Ш. Монтеск'є), з самовихованням почуттів (І. Кант), з інтелектуальною діяльністю (К. Ізард, Л. Фейербах, П. Якобсон), із здатністю помічати алогічність самої ситуації, що викликає негативні переживання (Н. Казинс, Г. Шварц), з соціальним аспектом (С. Меткалф, Ф. Ніцше), специфічною емоційною формою відображення дійсності (Ю. Борєв, О. Лук, Г. Шингаров), з природою сміху (М. Бахтін, А. Бергсон, В. Пропп, Р. Садикова, Г. Спенсер), з розвитком комічного у дітей (Д. Ніколенко), з необхідністю зміни позиції вчителів і учнів, дорослих і дітей (Ш. Амонашвілі, І. Бех, І. Зязюн, Я. Коменський, О. Конко, В. Леві, А. Макаренко, І. Підласий, С. Русова, Ж. Руссо, О. Савченко, В. Сухомлинський), з використанням гумору у навчально-виховному процесі (А. Макаренко, С. Русова, Ж. Руссо, В. Сухомлинський), з національними традиціями дотепності, кмітливості, оптимізму (О. Драгоманов, М. Стельмахович, К. Ушинський).

Цінність гумору для педагога полягає, насамперед, у його гуманістичній спрямованості. На відміну від інших форм комічного, які виходять в основному з інтелектуально осягненої невідповідності між претензією явища та його дійсною суттю, гумор передбачає ще й доброзичливу участь у тому, що видається смішним. У такому випадку той, хто сміється (чи навіть сумно посміхається), не відчужує себе від об'єкта як чогось ворожого, а, скоріше, ототожнює себе з ним. Спільність переживань народжує і спільність цінностей. Моральний ідеал розкривається у буденному житті.

Дослідження присвячені психологічним аспектам виявлення почуття гумору, повинні враховувати складну природу зазначеного феномену: це конструкт, що характеризується декількома співвіднесеними ознаками, і тому не може розглядатися як деяке одновимірне утворення. Так у класифікації С. П. Рубінштейна почуття гумору характеризується як світоглядне явище, як одне із тих почуттів, що найчастіше відображають стійкі світоглядні настанови особистості. За рівнем узагальнення воно еквівалентне абстрактному мисленню. Багатоаспектність почуття гумору як психологічного феномену може бути продемонстрована через аналіз семантики самого терміну. Не існує єдиного підходу щодо тлумачення природи почуття гумору: одні дослідники пояснюють його походження природними детермінантами, інші вважають його соціально набутим утворенням. Поширеною є також думка, що почуття гумору належить до подвійно детермінованих: з одного боку – людина з почуттям гумору повинна мати вроджені задатки, з іншого – частково це почуття формується у процесі цілеспрямованого виховання [4; 42].

Згідно з визначенням спеціалістів різних галузей знань, слово "гумор" може означати:

1) характеристику зміни деякої інформації, що сприймається (комедійний фільм, гумористичне оповідання);

2) розумовий процес (конструювання висловлювань, здебільшого побудованих на розходженнях у змісті окремих слів, які об'єднуються у вислові, створюючи комічний ефект);

3) реакцію реципієнта на відповідну ситуацію (сміх, піднесений настрій), хоча сміх не завжди є відповідною реакцією на гумористичний зміст;

4) соціальне явище (у такому разі підкреслюється груповий характер сміху; визначаються його функції диференціації та єднання людей за певними ознаками, що сприяє чи, навпаки, заважає підтриманню стабільності в суспільстві).

Почуття гумору, на думку О. Лука, – це прагнення відшукувати неадекватні та смішні риси в повсякденному оточенні [1; 57]. За таких умов психічна дія розгортається в емоційній сфері, а розумові реакції виконують функцію лише пускового механізму для такої реакції. О. Н. Лук у роботі "Гумор, дотепність, творчість" відзначає, що основу почуття комічного складають такі властивості психіки, як дотепність та почуття гумору. Співвідношення почуття гумору і дотепності О. Н. Лук бачить так: "гостроту створюють (робота дотепності), а комічне знаходять (функції почуття гумору)". У цьому він розвиває позицію З. Фрейда: "гостроту створюють, комічне знаходять". О. Н. Лук виокремлює такі передумови почуття гумору: здатність до відчуження, уміння бачити себе ніби стороннім поглядом; здатність бачити речі під несподіваним кутом зору; "розкутість" мислення, легкість асоціювання без остраху небажаних наслідків [2; 32]. Із цього випливає важливий висновок, що при формуванні готовності педагога до попередження та розв'язання конфліктів в

його професійній діяльності ми можемо вдосконалювати дотепність не лише в тих випадках, коли вона вже присутня у фахівця, але й в інших випадках, оскільки для цього є психологічні передумови практично в кожного індивіда. На думку Ю. Г. Тамберга, почуття гумору – це здатність розуміти гумор, сприймати смішне [3; 17]. Це комплексне почуття: і моральне, й естетичне, й інтелектуальне, й емоційне. Воно розвивається, як і будь-яка інша сторона життя людини. Отже, почуття гумору можна ефективно розвивати, починаючи з раннього дитинства. Не лише в наукових дослідженнях, але й у звичайному буденному житті багато з людей відзначають вплив позитивних переживань на підвищення психічної активності, що забезпечує його "налаштованість" на вирішення тієї чи іншої проблеми. Сміх "зближає, допомагає спілкуванню", – відзначає В. В. Іваницький, тому доречно використання гумору є важливим як для міжособистісного спілкування в цілому, так і педагогічного, зокрема [4; 44].

В контексті даного дослідження під педагогічним гумором розуміється специфічна форма педагогічного впливу, в якій зовнішня комічність підпорядковується педагогічному задуму і цим сприяє підвищенню ефективності навчально-виховного процесу.

Обов'язковою ознакою педагогічного гумору є його педагогічна цінність. Він органічно включається у загальні методи виховання, у словесні, наочні, практичні методи навчання.

В педагогічному гуморі особливо яскраво виявляється безпосередність творчого характеру праці вчителя, вільне володіння ним конкретною ситуацією спілкування. У порівнянні з іншими формами педагогічного впливу він виграє завдяки своїй доброзичливості до дитини, піднесенню у ній позитивного, вільному зверненню до її фантазії. Це те, що викликає непідробне почуття радості пізнання та зростання як у дитини, так і у самого вчителя.

Звернення до гумору як самостійного педагогічного явища обумовлюється об'єктивно притаманними гумору якостями, його співзвучністю з емоційними потребами дітей, їхнім прагненням до відкриття нових, несподіваних граней буття. Крім того дана задача диктується насущною потребою кожного вчителя в опануванні простих і надійних засобів активної саморегуляції, в підтриманні інтересу до власної справи.

Як свідчать дані опитування, котрі були проведені у Ніжинській гімназії № 3 більшість учнів високо та позитивно оцінюють почуття гумору на шкалі людських цінностей. З віком зростає число високих оцінок почуття гумору і різко падає число негативних та невизначених. Усі учні виділяють насамперед соціальні та емоційні характеристики гумору. З віком зростає роль його інтелектуальних та світоглядних моментів. Поглиблюється розуміння моральних, естетичних аспектів гумору.

Більшість учнів будь-якого віку, позитивно оцінюють можливості педагогічного гумору у спілкуванні (від 72,23 % у 2–4 кл. до 87,9 % у 10–11 кл.). Найбільший процент дітей з активно позитивним ставленням

(34,2 %) зафіксовано у 7–9 кл., що ще раз підтверджує важливість повноцінного спілкування для підлітків. З іншого боку, в цій групі найбільше число тих, хто негативно ставиться до гумору вчителів у спілкуванні з ними (5,6 %). Даний факт свідчить, що вчителі не завжди враховують загострену сприйнятливості підлітків до критики, недостатньо доброзичливі до них. Встановлено також, що серед учнів, які встигають на "2" та "3", немає негативної установки на педагогічний гумор, вони гостро потребують доброзичливого спілкування з дорослими.

Попередні результати дослідження показали, що використання педагогом гумору веде до зміцнення контактів упорядкування зворотних зв'язків з учнями. Знімається надмірна формалізованість ситуацій педагогічного спілкування. Будучи ініціатором гумористичного прийому, вчитель контролює реакцію класу та окремого учня, педагогічно доцільно її спрямовує. Це сприяє підвищенню авторитету вчителя, позитивному впливу його прикладу на поведінку дітей, удосконаленню культури їхніх взаємин. Педагоги, які вдало використовують гумор, мають ефективні індивідуальні моделі реагування на різноманітні суперечності шкільної дійсності та розгортання побудованих на гуморі прийомів навчання. На їхній психічний стан менше впливають зовнішні подразники. Такі вчителі виступають джерелом позитивних емоцій для оточуючих їх дітей та колег. Використовуються не тільки окремі "вкраплення" гумору, але й цілі комплекси прийомів, об'єднані гумористичним образом або серією образів. Завдяки грамотній методичній організації вони позитивно впливають на ефективність основних методів навчання та виховання.

Література

1. Лук О. Н. О чувстве моря и остроумии / О. Н. Лук. – М., 1968.
2. Лук О. Н. Юмор, остроумие, творчество / О. Н. Лук. – М., 1977.
3. Тамберг Ю. Г. Как развить чувство моря / Ю. Г. Тамберг. – М., 2005.
4. Харченко І. А. Сила педагогічного гумору / І. А. Харченко // Рідна школа. – 1992. – № 2.

ФОРМУВАННЯ ВИСОКОЇ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

Цибаровська Катерина, студентка філологічного факультету

Науковий керівник: **Білоусова Н. В.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

Всебічний гармонійний розвиток особистості не можна уявити без її естетичної вихованості. "Краса, – писав В. О. Сухомлинський, – могутній засіб виховання чутливості душі. Це вершина, з якої ти можеш побачити

те, чого без розуміння і почуття прекрасного, без захоплення і натхнення ніколи не побачиш. Краса – це яскраве світло, що осяває світ. При цьому світлі тобі відкривається істина, правда, добро; осяяний цим світлом, ти стаєш відданим і непримиренним. Краса вчить розпізнавати зло і боротися з ним. Я б назвав красу гімнастикою душі – вона виправляє наш дух, нашу совість, наші почуття і переконання. Краса – це дзеркало, в якому ти бачиш сам себе і завдяки йому так чи інакше ставишся сам до себе”.

Естетичне виховання – це формування естетичних знань, смаків, ідеалів, розвиток здібностей до естетичного сприйняття явищ дійсності, творів мистецтва, потребу вносити прекрасне в оточуючий світ, зберігати прекрасне; одна з важливих і складних сторін системи всебічного і гармонійного розвитку особистості. Воно залучає людину до світу прекрасного, допомагає повніше відчувати, розуміти прекрасне в оточуючому світі, цінувати твори мистецтва, формує негативне ставлення до бридкого; сукупність дій вихователя і вихованців у ході їх діяльності, які забезпечують формування естетичної культури особистості .

Теорія естетичного виховання – розділ педагогічної науки про зміст, засоби, шляхи і методи формування естетичного ставлення до дійсності.

Суть естетичного виховання полягає у формуванні творчо активної особистості, здатної сприймати, відчувати, оцінювати прекрасне, трагічне, комічне, бридке в житті та мистецтві, жити і творити за законами краси. З поняттям естетичне виховання пов'язані: естетичний розвиток, художнє виховання, художня освіта. Естетичний розвиток – це організований процес становлення в дитини природних сил, які забезпечують активність естетичного сприйняття, відчуття емоційного переживання. Художнє виховання служить універсальному розвитку всіх потенційних творчих можливостей людини. Художня освіта – процес засвоєння школярами мистецтвознавчих знань, формування в них відношення до мистецтва, художньої творчості.

Завдання естетичного виховання:

- розвиток естетичного сприйняття, здатності сприймати прекрасне в природі, мистецтві, оточуючому житті.

- виховання естетичного смаку, здатності оцінювати і розуміти прекрасне, відмежовувати справді прекрасне від неестетичного.

- виховання естетичної активності - активної діяльності з охорони та захисту всього прекрасного.

- розвиток творчих художніх здібностей дітей в різних галузях мистецтв.

Системний підхід до естетичного виховання школярів передбачає послідовне здійснення всіх його завдань всіма доступними засобами. Тут повинні бути враховані та скоординовані впливи школи, сім'ї, засобів масових комунікацій, позашкільних навчальних закладів. Провідну роль у цій роботі відіграє школа, в рамках якої склалася своя підсистема естетичного виховання: урок, позакласне заняття, праця, естетика повсякденного життя.

Естетичне виховання на уроках здійснюється у системі вивчення навчальних дисциплін в школі. На уроках учні знайомляться з прекрасним в оточуючій природі, людських стосунках, у мистецтві. Уже в початкових класах дітей навчають правильній і виразній літературній мові, вмінню цінувати і розуміти прекрасне у природі, праці, стосунках. Особливе місце серед навчальних предметів займає література. Естетичне виховання на уроках літератури сприяє розвиткові творчих здібностей учнів: у них виникає потреба писати вірші, розповіді, критичні нариси і т. ін. Уроки історії також мають велику силу естетичного впливу. Події та явища мають пізнавальну та виховну цінність. Особливе значення в естетичному вихованні мають ті розділи курсу історії, де висвітлено розвиток вітчизняної та зарубіжної культури та мистецтва: живопису, літератури, музики, театру, архітектури. Природничі науки (біологія, географія) мають важливе значення для виховання почуттів прекрасного (у природі, у рослинному та тваринному світі). Нарешті, особистість вчителя, його загальна культура, мовлення, естетика манер, одягу, зачіски можуть стати на уроці зразком естетичної поведінки для школярів.

Естетичне виховання в системі позакласної роботи в представлено у двох напрямках:

- естетична просвіта і розвиток інтересів учнів у галузі естетики;
- розвиток дитячої художньої самодіяльності.

Найбільш поширеною формою естетичного виховання в системі позакласної роботи є гуртки: літературні, виразного читання, образотворчого мистецтва та ін. Важливим є відвідування театрів, виставок, музеїв, концертів, галерей та ін. У школі повинні бути сольні та хорові співи, драматургія, виразне читання, хореографія.

Що таке естетика праці? Це і естетика знаряддя праці, приміщення майстерні, спецодягу. Це й відчуття ритму, темпу, гармонії чітких рухів. Це і радість спільних переживань у колективно організованій праці. Це і сам трудовий процес. Учні виконують слюсарні, столярні, токарні роботи, займаються технічною творчістю, і естетична оцінка результатів посилює задоволення від діяльності. Великою популярністю користуються у школі гуртки випилювання, випалювання, різьби по дереву і металу. Усі ці види праці несуть у собі естетичний елемент. Система естетичного виховання включає в себе розвиток здатностей помічати, бачити прекрасне у творчій праці, так само як і радість активної участі у процесі праці.

Оточення людини, обстановка, обладнання приміщення, одяг повсякденно впливає на естетичний смак. Саме тому виховання у школярів загальної культури: дотримання гігієни, акуратність, ввічливість, делікатність, уважність є необхідною стороною естетичного виховання. Естетика стосунків між людьми – основа естетики повсякденного життя. Здорові, людські, красиві стосунки в сім'ї, у школі, з товаришами є фундаментом естетичного виховання. Почуття такту, вміння у складній

обстановці знайти правильне рішення і поступитися своїми бажаннями заради близьких людей, здатність створювати хороший настрій - все це не тільки моральна вихованість дитини, а й прояв її естетичної культури .

Отже, естетичне виховання школярів як процес оволодіння ними естетичною культурою сприяє всебічному гармонійному розвитку особистості, залучення до духовної культури людства, творчості в різних галузях життєдіяльності тощо, формує ставлення до праці, пізнання, спілкування, природи, світу речей тощо.

Для досягнення мети естетичного виховання вчитель використовує ряд методів. Оскільки матеріал для естетичних оцінок дає сприймання, то першим методом є ознайомлення, спостереження, демонстрування. Але розвиток естетичного сприймання полягає не тільки в тому, щоб учні побачили або прослухали те, що вчитель вважає за потрібне. Він повинен забезпечувати якість сприймання. Тобто образи, створювані в свідомості, мають бути глибокими, істинними й естетичними за характером. Вчитель повинен активізувати й концентрувати увагу на тих цілісних характеристиках об'єкта, які допомагають дітям збагнути ступінь його досконалості.

Для цього існують різні методичні прийоми. Наприклад, зіставлення двох предметів. Це обов'язково викличе роздуми, аналіз, активне осмислення побаченого, дасть відчуття учням, що для повноцінного естетичного враження важливо врахувати всі елементи форми й створити найповніший образ явища. Якщо учні не вміють виділити головне, демонстрування треба супроводити словесним поясненням вчителя. Внаслідок цього в учнів складуться психологічні механізми самостійного осягнення будь-яких явищ. У міру формування навичок естетичного сприймання вчитель свої пояснення робить дедалі коротшими, зводячи їх до форми коментаря, підказки. Оціночні поняття (гарне, потворне, трагічне, величне тощо), поєднуючись з чуттєвими образами, можуть впливати на формування в дітей критеріїв оцінки. В естетичних судженнях ми маємо усвідомити для себе, що ми сприймаємо, осмислюємо, як оцінюємо (якою мірою відчуваємо красу, комічність, трагічність тощо), чому так оцінюємо (якими критеріями користуємось).

Естетична освіта здійснюється передачею знань педагогом (розповідь, лекція, бесіда, консультація), самостійним опануванням знаннями (реферування, підготовка повідомлень, доповідей, робота з джерелами знань). Через оцінювання естетична освіта розвиває індивідуальне вміння оцінювати й насолоджуватись – естетичний смак. До практики оцінювання учнів залучають методом бесіди, в якій запитання вчителя спонукають їх висловлювати свої оцінки конкретних явищ (предметів побуту, вчинків, творів мистецтва, оформлення свята тощо), складанням відгуків (коротких описів власного враження) і рецензій (ширших і мотивованіших оцінок), які є різновидом методу розповіді, розповіддю про враження .

Щодо завдання формувати активне, творче ставлення до дійсності, тобто прагнення втілювати свої уявлення про красу в життя, створювати для людей нове, досконаліше, то його можна розв'язати, лише залучивши учнів до безпосередньої діяльності. Методом доручень, постановкою практичних завдань, виконанням їх розвиваються творчі здібності учнів.

Методом вправління людина приходиться до майстерності. Якщо це вдалий, оптимальний варіант, в якому органічно поєднано форму й зміст, то людина переживає радість від своїх умінь, радість творця. Завдяки цьому і виникає висока потреба створювати й споглядати досконале, гарне. Тобто краса як результат діяльності сама стає стимулом до нових звершень, нової діяльності. Дітей уже з раннього віку треба свідомо орієнтувати на красу. Методів, якими можна розвивати творчу ініціативу, бажання самим створювати красу, багато: демонстрування зразків, показ (приклад самого виховання), спеціальний інструктаж (на початку роботи, в процесі і в кінці її), суспільна оцінка творчості, заохочення тощо.

Отже, усі методи естетичного виховання становлять єдину систему. Основними з них є: бесіда, розповідь, творчі завдання (з використанням прийомів порівняння, зіставлення, контрасту), аналіз, метод аналогій. Знаючи роль кожного методу цієї системи у розв'язанні конкретних завдань, можна уникнути захоплення одним якимось методом і нехтування іншими.

Естетичне виховання залежить від рівня загального розвитку особистості, її віку й характеру сприймання, засвоєння нею морально-естетичних ідеалів людства.

У процесі засвоєння людиною суспільних цінностей встановлюється її зв'язок з суспільством завдяки критичній нормі оцінки творів і особливостям їх розуміння. Оцінки учнів свідчать про характер уявлень дітей про цінності. Засвоєння учнями естетичної інформації сприяє розвитку оціночних здібностей, впливає на формування ціннісних орієнтацій, потреб, інтересів, ідеалів. Естетичні оцінки допомагають педагогам виховувати особистість з розвинутим художнім смаком, який виробляється на основі наявної в неї системи поглядів і переконань.

Вплив естетичної інформації на оціночну діяльність визначається її змістом, а освоєння її відбувається в результаті впливу різноманітних інформаційних джерел (трудова та навчальна діяльність, навколишнє середовище, природа, стосунки між людьми). Як універсальне джерело естетичної інформації можна виділити мистецтво.

Твори мистецтва інтегрують у собі різні напрями естетичного освоєння дійсності, а тому й мають багатогранні можливості для формування ідеалів, почуттів, думок, прагнень. Для оціночної діяльності людині потрібні глибокі знання життя, розвинуті вміння оцінювати зміст різноманітних явищ, які дають література та мистецтво. Яскраві і правдиві художні образи дають змогу учням пізнати світ духовних проявів,

зрозуміти ідейні, моральні, естетичні явища. Мистецтво – стимулятор високих переживань людини. Воно розвиває здатність відчувати складні моральні стосунки героїв художніх творів, проникати в суть їх образів. Мистецтво як форма відображення дійсності здатне передавати величезну кількість відтінків оціночного ставлення, виражати красу людських почуттів, думок, загострювати увагу на актуальних проблемах суспільного розвитку.

Сприймаючи й оцінюючи естетичні явища, дитина набуває досвіду оціночної діяльності. Він включає найважливіші компоненти: світоглядні позиції і установки, особистісно-емоційні ставлення до світу, уміння виділяти найважливіші художні характеристики. Оціночна діяльність впливає на інтелектуальну та емоційну сферу дитини, і це неодмінно пов'язано з оціночним ставленням до фактів і явищ реальної дійсності, поведінки і вчинків людей, вимагає створення в дитини певної системи знань, норм і понять у різних видах цінностей (моральних, естетичних і т. д.), наявності певного запасу емоційних та інтелектуальних вражень. Саме тому розвитку духовної сфери дитини значною мірою допомагає мистецтво як один із видів пізнання суспільного життя в яскраво вираженій формі. У художньому образі концентруються уявлення художника про життя і зображення фактів і явищ реальної дійсності .

Засоби виразності, що впливають на виникнення естетичних почуттів, у кожному мистецтві різні. Якщо в художній літературі це словесні описи зовнішності, життя героїв, пейзажу, які дають простір дитячій фантазії і розвитку емоційного ставлення до зображеного, то в живопису цими засобами є колір, світлотінь, колорит, лінія. У музичному мистецтві основні засоби виразності, які створюють музичний образ, – мелодія, ритм, темп, лад. Вони визначають настрої музики - радісний, піднесений, скорботний.

Отже, процес сприймання естетично цінної інформації різних видів мистецтва ґрунтується на поступовому нагромадженні знань, без яких неможливе розуміння емоційного настрою твору, його ідеї, художньої цінності. Таким чином, учнів підводять до розуміння нормативної естетичної оцінки, робота над якою практично охоплює весь матеріал предметів естетичного циклу і властива для кожного його етапу засвоєння.

Шкільна система естетичного виховання використовує традиційно для навчання учнів три основних види мистецтва – літературу, образотворче мистецтво і музику, оскільки вони втілюють особливості художньо-зорового, слухового і синтетичного відображення дійсності.

Керівництво процесом формування естетичних оцінок у учнів вимагає від учителя не тільки постійної уваги до особливостей їхнього сприймання, а й засвоєння ними мови мистецтва, на якому будуються естетичні оцінки, відбувається перенесення набутих навичок оцінювання на інші явища життя і предмети. Естетична діяльність, починаючи від сприймання, що несе насолоду дітям, де формування оцінок

"прекрасне", "потворне", здійснює виховну функцію, яка полягає в розвитку естетичної культури і здатності творити за законами краси .

Психолого-педагогічні дослідження, присвячені вивченню впливу на дітей різного віку окремих видів і жанрів мистецтва, торкаються питань формування естетичних оцінок. Спираючись на дослідження психологів (Л. І. Божович, А. П. Краковський, В. О. Крутецький та ін.), можна констатувати, що учні середнього шкільного віку більш сприйнятливі та емоційні, ніж молодші школярі, але менш безпосередні у виявах почуттів: їм властиве прагнення до безапеляційних суджень і замкнутість в обґрунтуванні їх. Досить часто можна спостерігати схильність до самоаналізу, прагнення самостійно оцінювати явища мистецтва і мати свою думку, яку вони готові захищати до самозабуття.

Особливості середнього шкільного віку у зв'язку із сприйманням творів літератури досліджувала О. І. Нікіфорова . Естетична оцінка розглядається як вияв уміння розуміти, емоційно переживати і правильно визначати красу в навколишньому житті, творах мистецтва і літератури і яка ґрунтується на знанні мистецтва, а також розумінні критеріїв краси.

Естетичні судження, їх природа і особливості формування в учнів 4–7 класів вивчалися О. В. Сисоєвою-Ляхович, яка розв'язувала це питання на матеріалі образотворчого мистецтва. На її думку, перевага емоційних реакцій на колір і форму в учнів п'ятих класів відповідає їх життєвому досвіду. Учні 6 класу знаходять красу в змісті сприйнятого предмета або у властивостях людської особистості, розкритті її духовного світу. Повноцінне естетичне ставлення до естетичних об'єктів виявляється в учнів 7 класів, судження яких пов'язані з ідеалом. Середній шкільний вік характеризується активізацією діяльності, пошуку змісту життя, самостійного визначення моральних та естетичних ідеалів .

Оціночна діяльність залежить як від естетичних почуттів, так і від естетичних знань. Естетичні почуття активізують чуттєвий досвід, створюють умови для естетичного співпереживання.

Процес формування оцінки відбувається в такій послідовності: сприймання прекрасного, переживання як результат сприймання, емоційна оцінка, естетичний аналіз, що характеризується усвідомленням емоцій і почуттів. Продуктом аналізу є естетичні оцінки, які виражаються в оціночних судженнях. На розвиток естетичних оцінок можна активно впливати, керувати процесом їх формування. Навчання в школі, естетичне виховання в сім'ї сприяють засвоєнню дитиною прийнятих суспільством оціночних норм. Ці норми стимулюють становлення і розвиток індивідуально-неповторного ставлення до мистецтва і дійсності.

Естетичні почуття, погляди, ідеали, художній смак, на яких ґрунтується оцінка, формуються в певній атмосфері (навчально-виховний процес, дозвілля дітей, засоби масової інформації). Якщо в процесі навчання вчитель може контролювати в учнів знання, уміння і навички розуміння мистецьких творів, то в нерегламентований час ці можливості

досить обмежені. Правильна організація всіх складових впливу на школярів – перша умова педагогічного керівництва оціночною діяльністю школярів.

Другою умовою є створення системи аналогій, які допомагають сприймати різні види мистецтва, збагачують асоціативний фонд, що актуалізується на уроці та в позаурочний час. Аналіз і оцінка художнього образу впливають з естетичних почуттів, які забезпечують емоційність і естетичну оцінку.

Третьою умовою забезпечення процесу формування естетичних оцінок в учнів є збагачення й активізація їх словникового запасу, який дає можливість повно і глибоко формулювати свої думки, враження і переживання у зв'язку із сприйманням творів мистецтва .

Педагогічне керівництво розвитком оціночної діяльності на уроках предметів естетичного циклу передбачає виявлення і врахування рівня розвитку дитини, орієнтацію на особливості сприймання, мислення і здатності до естетичного аналізу, розвиток їх у навчальному процесі. В 4–7 класах відбувається бурхливий розвиток особистості дитини, зростають можливості абстрагування в естетичному досвіді уявлень про естетичні якості предметів, явищ, подій .

Педагогічні засоби, за допомогою яких формується естетична оцінка, можна об'єднати в три основні групи: ознайомлення дітей з художніми творами з метою розвитку естетичного сприймання і суджень; залучення учнів до творчої роботи в різних галузях мистецтва; створення відповідного естетичного оточення в сім'ї (робота з батьками) і школі .

Отже, естетична оцінка залежить від вікових і психофізіологічних особливостей дітей, а також від виду мистецтва, що сприймається. Процес формування естетичних оцінок потребує цілеспрямованого педагогічного керівництва, яке полягає у з'ясуванні змісту естетичної інформації, якою володіють учні, встановленні залежності підходу учнів до оцінки творів мистецтва від їх естетичного досвіду та знаходженні способів збагачення їх естетичної діяльності.

Література

1. Гіперс З. До проблем естетичної соціалізації особистості / З. Гіперс // Рідна школа. – 2003. – № 5.
2. Гіперс З. Мистецтво як засіб художньо-естетичного виховання / З. Гіперс // Рідна школа. – 2001. – № 9.
3. Кузьмінський А. І. , Омеляненко В. Л. Педагогіка // А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. – К. : Знання, 2007. – 447 с.
4. Сапожник О. Феномен естетичного у вітчизняній науковій літературі / О. Сапожник // Рідна школа. – 2002. – № 8–9.

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМ ПРИРОДИ

Шапаренко Тетяна, студентка Прилуцького гуманітарно-педагогічного коледжу імені І. Я. Франка. Науковий керівник: **Коваленко Є. І.**, канд. пед. наук, професор кафедри педагогіки

Автор статті наголошує на важливості почуттєвого розвитку дошкільників як основи естетичного виховання, на взаємозв'язку естетичного розвитку з інтелектуальним та моральним, визначає умови ефективного естетичного виховання дітей дошкільного віку.

Цілісний розвиток дитини як особистості – головна мета модернізації дошкільної освіти, що передбачає насамперед турботу про здоров'я дошкільника – стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя, психічний комфорт, позитивне самопочуття, спокій, рівновагу, задоволення. Почуттєвий розвиток дитини впливає на формування не тільки почуттів, а й її думок; він сприяє вихованню чутливості до краси в усіх сферах людської діяльності, у всіх її зв'язках з об'єктивним світом. Отже, формування естетичного ставлення дитини до дійсності є предметом естетичного виховання і виступає результатом об'єднання думки і почуття.

Проблема естетичного виховання дітей дошкільного віку досить повно розроблена у працях Є. Фльоріної, С. Русової, Б. Ліхачева, Б. Ананьєва, В. Бажанова, А. Макаренка, В. Сухомлинського, К. Ушинського, Є. Тихеевої, В. Шацької, Л. Виготського, Д. Кабалевського, В. Мясіщева та інших відомих педагогів та психологів [1–6].

Основний шлях формування естетичних вражень – це спостереження природи, розповіді вихователя про естетичні властивості об'єктів природи, красу навколишнього світу. Користуючись іншими засобами естетичного виховання – поетичним словом, ілюстративним матеріалом, технічними засобами навчання, вихователь може закріпити, поповнити естетичні враження, набуті у процесі спілкування з природою [5].

З перших днів життя дитини ми вчимо її бачити, сприймати, відчувати, розуміти красу навколишнього світу – природи й суспільних відносин. Ми вчимо бачити найтонші відтінки краси природи в усі пори року, в будь-яку погоду. В. О. Сухомлинський писав: "Для виховання дуже важливо знайти куточки краси і хвилини краси, що їх дитина повинна побачити, відчути, зрозуміти, зберегти назавжди у своєму серці. Від того, як у роки дитинства розвивається пам'ять на прекрасне, великою мірою залежить здатність захоплюватися і зневажати, любити і ненавидіти. Ми йдемо з дітьми милуватися білим полем квітучої гречки, заснулим на зиму лісом і першим прозорим льодком на ставку, сірими нитками осіннього дощу і дзвінком, кришталевим ранком "бабиного літа",

піснею жайворонка і дзиччанням бджіл. Ми показуємо дітям як народжується краса..." [1, с. 179].

Естетичне споглядання світу дитиною є її почуттєвим спостереженням, тому переживання містить і образне відчуття предмета, і духовний потяг до нього, і схвильований подив, і радісну увагу. Дуже важливо розвивати в дитини вміння сконцентровувати увагу на окремих об'єктах чи явищах, які б пробуджували естетичний інтерес. В сучасній практиці дошкільного виховання спостерігається переважно низький рівень сформованості у дітей естетичних почуттів[1]. Причиною є не усвідомлення батьками важливості всебічного виховання дитини, у тому числі такого складового компоненту як естетичний розвиток; недостатнє та обмежене використання засобів для формування у дитини естетичних почуттів.

Пропонуємо вихідний постулат естетичного виховання дошкільників засобами природи:

- здатність педагога до умілого, своєчасного і тактовного подолання перешкод, які стоять на шляху до пізнання краси природи;
- створення емоційної ситуації або "чудесний дотик до глибини душі" (емоційність цього методу свідчить про чутливість впливу та пріоритет у керуванні процесом естетичного виховання з боку педагога);
- сприймання природи через почуття любові, емоційне знання природи, яке ґрунтується на емоційній чутливості дитини до засобів педагогічного впливу;
- апелювання до генетичного досвіду світосприймання, що зумовлений первинністю зв'язку індивідуального розвитку з історією людства;
- врахування цілісності розвитку особистості, взаємозв'язку всіх складових виховання та особливої залежності естетичного розвитку дитини від морального та інтелектуального;
- безпосередній процес спілкування з реальними об'єктами та явищами природи.

Формування естетичних почуттів, дотримуючись цих умов, із загально педагогічної точки зору є процесом не лише зовнішньої дії, а й поступового самооволодіння (розвитку і контролю) особистістю власними емоціями, що забезпечують розвиток здатності дитини до усвідомлення внутрішніх глибинних прагнень, вміння викликати у себе позитивні емоції, відчуття, переживання [5].

З метою підвищення рівня естетичного розвитку старших дошкільників доречно проводити бесіди типу "Чарівна весна", "Краса природи", а також використовувати твори про природу (наприклад "Все в лісі співає", "Райдуга в бурульці" В. Сухомлинського).

Запорукою ефективності використання природи як засобу формування естетичних почуттів дитини є радість, що завжди існує при спілкуванні з об'єктами та явищами природи та виникає у педагога і дитини при зустрічі з прекрасним, у процесі вільного творчого самовираження.

Емоційний підйом, позитивні почуття, які виникають під час естетичного сприймання краси природи, в процесі дитячої творчості, благотворно впливають на здоров'я та розвиток дітей. Саме тому фундаментальним завданням для дорослого є створення умов для виникнення радості, впевненості, естетичних почуттів і переживань у дитини. Діти люблять і досить довго пам'ятають місця і тих людей, завдяки яким вони відчували позитивні почуття. Тому прагнення дитини до повторного переживання почуття прекрасного має бути реалізоване батьками та педагогами у процесі виховання. Воно є фундаментальним дієвим засобом повноцінного розвитку особистості, допомагає їй визначати красу в усіх її проявах.

Література

1. Василь Сухомлинський і сучасність: особистість у навчальному середовищі // Науковий вісник Миколаївського державного університету. Педагогічні науки. Випуск 8. – Миколаїв: МДУ, 2004. – 401 с.
2. Концепція дошкільного виховання в Україні (Проект). – Київ: Освіта. – 1993. – 14 с.
3. Практична педагогіка виховання. Посібник з теорії та методики виховання / За ред. Красовицького М.Ю. – Київ-Івано-Франківськ: Плай, 2000. – 216 с.
4. Тарасюк М. – Використання педагогічних ідей В. О. Сухомлинського у процесі екологічного виховання // Проблеми педагогічних технологій. Зб. наук. праць / Волин. держ. університет. – Луцьк, 1999. – Вип.3. – 88-91 с.
5. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Академвидав, 2006. – 456 с. (Альма-матер)
6. Макаренко А. С. Лекції про виховання дітей : твори. – Т. 4. – К., 1954.

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВЧИТЕЛЯ В АСПЕКТІ РЕФОРМУВАННЯ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Шеремет Ольга, студентка фізико-математичного факультету
Науковий керівник: **Солова В. М.**, старший викладач кафедри педагогіки

Проблема вчителя, його професіоналізму, світоглядної культури, духовно-морального вигляду – одна з найактуальніших у педагогіці та філософії освіти. І це зрозуміло. Саме від вчителя, його особистісних характеристик залежить реалізація навчальних планів, якість освітніх послуг, виховання учнів як у процесі навчання, так і позанавчальний час. У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, в Державній програмі "Вчитель" визначається завдання формування особистості вчителя відповідно до потреб практики, сучасних змін, що відбуваються в країні та світі. Зрозуміло, цей процес має бути забезпечений теоретично. Тому дослідження проблеми формування особистості сучасного вчителя є актуальним і невідкладним завданням.

Актуальність дослідження зумовлюється також необхідністю осмислення місця і ролі вчителя в освіті, його особистісних характеристик та якостей в контексті утвердження постіндустріального вектора суспільного поступу, глобалізації та розгортання інформаційної революції.

У сучасній методичній науці значну увагу вивченню педагогічного потенціалу вчителя приділяють Т. Гришина, І. Табачек, О. Грабовський та інші.

Предмет дослідження – технологічний потенціал вчителя.

Метою даної публікації є розкриття ролі технологічного потенціалу вчителя в процесі реформування освіти.

Необхідно нагадати, що педагогічні інновації функціонують на трьох рівнях: створення, освоєння і втілення. На рівні створення нових підходів до освітньої практики потрібно чітко розмежовувати концептуальні та технологічні вимоги, незмінні й варіативні компоненти технології. На рівні освоєння – перевірити дієвість такого комплексу, а при втіленні – визначити умови, що сприятимуть його ефективному привласненню вчителем і модернізації особистого технологічного потенціалу.

Вирішальними факторами успіху стають близькість визначальної ідеї професійним переконанням учителя та глибина освоєння ним технологічної оболонки нового, ступінь спорідненості останнього з особистим технологічним потенціалом вчителя.

Технологічним потенціалом учителя є комплекс його особистих фахових досягнень, що включає:

- **Інтелектуальний компонент:** поінформованість у технологіях здійснення певного виду освітньої діяльності, розуміння із концептуальних та процесуальних особливостей.

- **Дієво-практичний компонент:** володіння набором дидактичних методів, прийомів та організаційних форм, які складають основу професійної майстерності; надбання власної педагогічної техніки, ті засоби і прийоми, що виробились в індивідуальній професійній діяльності і стали змістовими характеристиками особистого досвіду; навчально-методичний супровід викладання предмета, підготовлений власноруч, або авторські способи використання традиційного оснащення.

Дієво-практичний компонент безпосередньо пов'язується з повсякденною практикою вчителя. Він утілює в життя інтелектуальні проекти, діагностує реальну придатність прогнозованих способів діяльності, які після внесення потрібних коректив будуть проведені в індивідуальній нормативній моделі. Свідченням високої педагогічної компетентності вчителя є здатність до проведення самоаналізу результатів, прогнозування й дослідження ефективності впроваджуваних змін, узагальнення власного досвіду роботи. Зміст цього компоненту перевіряє його у центральну ланку технологічного потенціалу.

- **Емоційно-особистісний компонент:** способи пристосування своїх професійних можливостей до контингенту учнів, урахування їх

індивідуальних запитів, особистий досвід спілкування з ними; характерні риси вдачі, що підсилюють дієвий вияв професійних умінь;

Функціональне призначення технологічного потенціалу подвійне: застосовувати прийняті досвідом учителя структурні компоненти у нових педагогічних ситуаціях, шляхом їх доцільних модифікацій, актуальних на даний час; оволодіти нові дидактичні складові, необхідні для реалізації ідей реформи, та ввести їх у особистий досвід учителя.

Зміни у новій структурі загальної середньої освіти є принципово важливими й вимагають внесення відповідного коригування у методичну роботу як науково-педагогічних закладів України найвищого рангу, навчальних закладів, що займаються підготовкою вчителів, навчально-методичних кабінетів, відділів, кафедр у системі післядипломної педагогічної освіти, так і внутрішньошкільних методичних структур; самоосвітньої діяльності педагога.

Розв'язати питання про вдосконалення методичної роботи неможливо без достатнього навчально-методичного обладнання процесу викладання. Усвідомлення особливостей власної педагогічної техніки, індивідуального сприймання інформації; моделювання професійної діяльності, внесення в неї конструктивних змін; вироблення особистого стилю роботи; безперервний розвиток, оновлення і саморегуляція себе як професіонала; синтез, а не відкидання традиційних і нових розробок – все це сформує якісно новий простір для становлення вчителя – носія гуманістичних начал, освіченості й культури нашого суспільства.

Модернізація освітніх процесів в Україні повинна здійснюватися за підтримки своєчасного методичного супроводу, який би розкривав особливості традиційних параметрів діяльності працівників і досліджував повноту сприйняття нового як особисто цінних здобутків вчительства, що можуть бути зіставлені з професійним досвідом та схвалені, прийняті ним.

Збереження і збагачення технологічного потенціалу учителя – дієвий вияв принципу гуманізації системи освіти, її антропоцентричного спрямування. Усвідомлення соціальної цінності особистих напрацювань допоможе подолати технологічне відчуження традиційного від інноваційної моделі, сприятиме творчому зростанню педагогів. Взаємовплив, а не паралельне співіснування чи злам технологічних потенціалів традиційного й інноваційного – потужний стимул фахового зростання вчителя.

Готовність учителів до здійснення інноваційної діяльності на рівні постановки мети досить повно висвітлюється. Варто посилити звучання проблем технологічної підготовки працівника освіти, підвищення рівня його методичної культури, пошуку способів втілення ідей реформування у свою професійну практику.

Практичні результати самовияву технологічного потенціалу вчителя мають значну освітню цінність, що підсилює роль методичної роботи. Тому потрібно ставити питання про персоналізацію методичної роботи в освітній сфері тобто створити умови для здійснення конкретним

учителям власної професійно-методичної лінії розвитку, пристосованої до можливостей особистого технологічного потенціалу.

Для досягнення цієї мети варіювати тільки зміст методичної роботи недостатньо. Варто індивідуалізувати й особистісно зорієнтувати технологію його здійснення, враховуючи наявні здобутки та бажані перспективи.

Проблеми реформування освітнього процесу вимагають якісно іншого забезпечення професійного становлення вчителя, сприяння у привласненні наявного досвіду. Існує нагальна потреба зміщувати головний напрям діяльності методичних служб у бік персоніфікованої роботи. Допомогти усвідомити особливості власної педагогічної техніки, індивідуального сприймання інформації; оцінити різні моделі фахової діяльності, внести в них свої авторські конструктивні зміни, властиві особистому стилю роботи. Сприяти неперервному оновленню і саморегуляції себе як професіонала.

Інноваційний потенціал педагога – сукупність соціокультурних і творчих характеристик особистості педагога, яка виявляє готовність вдосконалювати педагогічну діяльність, наявність внутрішніх засобів та методів, здатних забезпечити цю готовність.

Наявність інноваційного потенціалу визначають: творча здатність генерувати нові уявлення та ідеї. Обумовлюється професійною установкою на досягнення пріоритетних завдань освіти; вміннями проектувати і моделювати свої ідеї на практиці. Реалізація інноваційного потенціалу вчителя передбачає значну свободу дій і незалежність його у використанні конкретних методик, нове розуміння цінностей освіти, прагнення до змін, моделювання експериментальних систем.

Кожна сучасна інноваційна технологія – це модернізований технологічний потенціал учителя.

Отже, ми ясно бачимо, що вчителю відводиться провідна роль у втіленні інновацій. Але ефективність упровадження інноваційних підходів у навчально-виховний процес можлива за умови організації підготовки як тих, хто навчається, так і тих, хто навчає.

Література

1. Гришина Т. В. Освітня технологія як професійний пріоритет учителя. – Х. : вид. група "Основа", 2003.

2. Десятченко Н. Моделі сучасних уроків // Завуч. – 2002. – № 35.

3. Настільна книга педагога. Посібник для тих, хто хоче бути вчителем-майстром / Упорядники: Андрєєва В. М., Григораці В. В. – Х. : Вид. група "Основа", 2006.

4. Професійно-технічна освіта: інноваційний досвід, перспективи: наук.-метод. зб. / Упорядники Н. І. Бугай. – Вид. 5. – Запоріжжя: ПП "ААТандем", 2008.

5. Технологічний потенціал учителя в аспекті реформування освіти [Текст] / Гришина Т. // Рідна школа. – 2001. – № 8. – С. 13–16.

СУЧАСНІ МЕТОДИ СТИМУЛЮВАННЯ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

Шило Вікторія, студентка фізико-математичного факультету
Науковий керівник: **Стрельнікова Н. М.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

Метод навчання – досить складне, багатовимірне педагогічне явище, в якому знаходять відображення об'єктивні закономірності, принципи, цілі, зміст і форми навчання. Цей зв'язок з іншими дидактичними категоріями взаємо-зворотній: принципи, цілі, зміст і форми навчання визначають метод, але вони не можуть бути реалізовані без нього, без урахування можливостей їх практичної реалізації.

Кожний метод навчання вимагає активності не тільки вчителя, але й учнів. Один і той самий метод може застосовуватися для різних навчальних цілей. Наприклад, бесіда може бути застосована з метою засвоєння нових знань, і з метою повторення чи перевірки. Природно, що в різних випадках даний метод має свої особливості реалізації. Правильне застосування методів навчання унеможливорює механічне чи догматичне засвоєння учнями навчального матеріалу, забезпечує ефективність пізнавальної діяльності учнів, можливість застосовувати знання на практиці.

Кожний метод навчання повинен виконувати не тільки освітню, розвивальну та виховну функції, але й спонукальну і корекційну (розвиток сприймання, мислення, уяви, пам'яті, емоційно-почуттєвої сфери).

Метод навчання має дві складові частини: об'єктивну і суб'єктивну. Об'єктивна частина методу обумовлена вимогами законів і закономірностей, принципів і правил навчання, а також цілями, завданнями, змістом, формами навчальної діяльності. Суб'єктивна частина методу обумовлена особистістю педагога, його творчістю, майстерністю; особливостями учнів, конкретними умовами протікання навчання. Проблема співвідношення об'єктивного і суб'єктивного в методі розв'язана не повністю: є прихильники думки про те, що метод – об'єктивне явище, але є дослідники, які вважають його результатом творчої праці педагога, індивідуального надбання. Безперечним є те, що об'єктивна частина дозволяє дидактам розробляти теорію методів, рекомендувати педагогам шляхи їх ефективної реалізації. З іншого боку, саме методи є сферою прояву високої педагогічної майстерності.

Серед відомих класифікацій методів навчання вирізняється системним підходом класифікація Ю. К. Бабанського. Беручи до уваги розроблені класифікації, Бабанський виділяє три основні групи методів:

І. Методи організації навчально-пізнавальної діяльності; словесні, наочні, практичні (аспект передачі та сприйняття навчальної інформації); індуктивні та дедуктивні (логічний аспект); пояснювально-репродуктивних та інформативно-пошукові (аспект характеру пізнавальної діяльності); самостійна робота та робота під керівництвом учителя (аспект керування навчанням учня).

II. Методи стимулювання і мотивації: методи стимулювання і мотивації інтересу до навчання (гра, диспут, зацікавленість) і методи стимулювання і мотивації обов'язку і відповідальності (вимоги, переконання, заохочення, покарання).

III. Методи контролю і самоконтролю у навчанні: усний, письмовий, лабораторний, програмований, машинний. У школі важливо, щоб учитель умів обирати методи, про що у свій час писала методист М. О. Рибнікова: "Викладання є мистецтво, а не ремесло – у цьому самий корінь учительської справи. Випроб уваги десять методів і обрати свій, передивитися десять підручників і не дотримуватися жодного неухильно – ось єдиний можливий шлях живого викладання. Весь час винаходити, вимагати, удосконалюватися – ось єдиний курс учительського робочого життя".

Метою нашого дослідження є теоретичне обґрунтування методів стимулювання навчально-пізнавальної діяльності учнів. Даний метод широко використовується в сучасному суспільстві, адже неможливо змусити дитину вчити, якщо вона не хоче, а тим більше, щоб дані знання залишилися в голові, тому потрібно її стимулювати та заохотити. Виділяють декілька підгруп даного методу.

Перша підгрупа – методи стимулювання інтересу до навчання.

Дослідження психологів свідчать, що інтерес, як фактор, що стимулює діяльність, у всіх його видах і на всіх етапах розвитку обов'язково характеризується:

1. позитивною емоцією щодо діяльності ("я люблю цю працю");
2. наявністю пізнавальної сторони цієї емоції ("мені цікаво працювати");
3. наявністю безпосереднього мотиву, який впливає з самої діяльності.

Звідси очевидно, що в процесі навчання важливо забезпечити виникнення позитивних емоцій щодо навчальної діяльності, його змісту, форм і методів реалізації. Емоційний стан людини завжди пов'язаний з подивом, співчуттям, радістю, гнівом. Тому важливо до процесів сприймання, осмислення, запам'ятовування підключити глибокі внутрішні переживання особистості.

Для вирішення цього завдання учителі застосовують різні прийоми: створення ситуації новизни, актуальності, морального переживання, цікавості, подиву, образності та ін. Вони є першим кроком до формування пізнавального інтересу. Другим кроком є спеціальні методи.

Пізнавальні гри.

"Гра, – писав С. Шацький, – це життєва лабораторія дитинства, яка дає той аромат, ту атмосферу молодому життю, без якого ця пора її була б марною для людства. У грі, цьому спеціальному опрацюванні життєвого матеріалу, є найцінніше ядро розумової школи дитинства". Дані слова характеризують важливість залучення дітей до ігор, бо у кожній грі є свій виховний і розвивальний потенціал.

Пізнавальні (дидактичні) ігри – це спеціально створені ситуації, які моделюють реальність, з якої учням пропонується знайти вихід. Пізнавальний інтерес отримується завдяки грі, в якій учень виступає активним учасником.

Метод пізнавальних ігор застосовувався ще в стародавніх дидактичних системах. До нього повернулися в середині 80-х років, коли в школу почали проникати ЕОМ, які дозволяють моделювати складні ситуації. Навчальні ігрові програми в комплексі з технічними засобами вирішують проблеми:

- 1) збудження і підтримки інтересу до навчання;
- 2) здобування знань за рахунок власних зусиль в процесі захоплюючого змагання з машиною;
- 3) оперативного контролю і корекції якості навчання.

Арсенал ігор великий – різноманітні математичні, лінгвістичні ігри, ігри-мандрування, ігри типу електронних вікторин, ігри з тематичними наборами "Юний хімік", "Конструктор", "Умілець" та ін.

В останні десятиліття популярними стали симуляційні ігри (лат. simulare – прикидатися). Пропонується, наприклад, відтворити засідання парламенту, порівнюючи свої дії і висновки з діями депутатів. Це допомагає учням виявити і зрозуміти мотиви прийняття тих чи інших законопроектів. Гра "бізнес-клуб" допомагає з'ясувати економічну, суспільну, етичну основу комерційної діяльності. У рольовій грі діють ведучі, виконавці, експерти, глядачі. Вона містить пояснення змісту й умов гри, підготовку дійових осіб до виконання своїх ролей, ведучого, учнів-експертів та ін. Метод інсценізації може мати різні форми, наприклад, форму завчасно підготовленого діалогу, форму театралізованого відтворення подій, які мають життєве підґрунтя або є гіпотетичними. Метод генерації ідей нагадує "мозкову атаку", коли учасники разом "накинулися" на важку проблему і висловлюють (генерують) власні ідеї її вирішення.

Навчальна дискусія поступово входить у практику нашої школи. У навчальних закладах західного світу вона давно й успішно забезпечує хороші результати там, де інші методи виявляються менш ефективними. Суть даного методу полягає в обміні поглядами з конкретної проблеми, створенні ситуації пізнавального спору. Для такого спору використовуються факти боротьби різних наукових точок зору з тією чи іншою проблемою. Наприклад, учні висловлюють різні думки щодо причин зміни клімату на Землі, різні концепції походження людини. Ситуація протилежних думок, наукової суперечки мимоволі привертає їхню увагу до теми. На цій основі виникає більший інтерес як до теми, так і до процесу учіння. Крім того, за допомогою дискусії учні набувають нових знань, вчать їх відстоювати, стверджуються у власній думці. Важливою умовою ефективності навчальної дискусії є попередня змістовна підготовка, яка полягає в накопиченні необхідних знань з теми дискусії, а також формальна підготовка – у формі викладу цих знань. Без цього

дискусія стає безпредметною, беззмістовною, заплутаною і суперечливою. Дискусію застосовують при вивченні всіх навчальних дисциплін, починаючи з школи другого ступеня, а повного обсягу її використання досягають у старших класах. Учні вчать мистецтву ведення дискусії.

Друга підгрупа – методи стимулювання обов'язку і відповідальності: роз'яснення значимості учіння, пред'явлення навчальних вимог, заохочення й осудження в учінні.

Роз'яснення значимості учіння – метод стимулювання навчально-пізнавальної діяльності учнів з метою роз'яснення цілей, як особистих, так і суспільних. Особливо важко формувати в учнів значимість успішного навчання з усіх предметів. Якщо школярі розуміють значення засвоєння навчальних предметів, наближених до профілю майбутньої спеціальності, то значення засвоєння інших предметів їм необхідно роз'яснювати. При цьому слід переконати, що в демократичній Україні культурний кругозір стає важливою умовою фізичного та психічного здоров'я, орієнтації в національних і загальнолюдських цінностях, культури спілкування, готовності до праці в умовах ринку. Особливо важливо роз'яснити старшокласникам роль повноцінної освіти в національному відродженні, становленні державності та демократизації суспільства в Україні; відтворенні інтелектуального і духовного потенціалу народу; інтелектуалізації праці в цілому світі. Це суттєвий елемент формування розуміння суспільної значимості навчальної праці. Розповіді, бесіди, лекції в даному випадку набувають характеру методів стимулювання обов'язку в учінні.

Пред'явлення навчальних вимог. Метод пред'явлення навчальних вимог до учнів визначається критеріями оцінки знань з усіх предметів, правилами внутрішнього розпорядку, Статутом школи. Слід мати на увазі, що постановка навчальних вимог повинна поєднуватися з методами привчання учнів до виконання навчальної роботи, навчальних вимог. Відсутність таких навичок може викликати відставання школярів у навчанні, порушення дисципліни, а за ними – негативне ставлення до навчально-пізнавальної діяльності.

Заохочення й осудження в учінні. Метод заохочення учнів застосовується з метою підтримки і розвитку позитивних засад у їхній поведінці, навчальній діяльності. Заохочення здатне змінити віру учня в свої сили, викликати бадьорість, приплив енергії, гарний настрій і готовність до подальшої роботи, забезпечити сприятливе самопочуття. Використовувати метод заохочення слід обережно, адже він не завжди відіграє позитивну роль. Значно знижується авторитет заохочувального впливу, якщо заохочуваний цього не заслужив; він не має позитивного впливу, якщо не підкріплюється колективною думкою; учні, які звикли бути в центрі уваги, ставляться до нього байдуже, і навпаки, дитина, яка звикла бути непомітною, потребує схвалення; велику роль відіграє вікова особливість школярів у реагуванні на заохочувальний вплив.

Головну роль відіграє оцінка учня за успіхи чи недоліки, але чималої ваги набуває й усне схвалення чи осуд педагога. Застосування осудження чи інших видів покарання є винятком у формуванні мотивів учіння і насамперед застосовується у вимушених ситуаціях.

Метод покарання є найбільш відомим. У сучасній педагогіці ставлення до цього методу досить суперечливе і неоднозначне. Існують полярні погляди – від суттєвого посилення покарань до повної їх відміни.

Покарання – це метод педагогічного впливу, який повинен попереджувати небажані вчинки, гальмувати їх, викликати почуття провини перед собою та іншими людьми. Відомі види покарань, пов'язані з накладанням додаткових обов'язків, позбавленням або обмеженням певних прав, вираженням морального осуду, звинувачення. У сучасній школі практикуються різноманітні форми покарань: несхвалення, зауваження, догана, попередження, стягнення, звільнення від занять, виключення зі школи та ін.

Існує також багато прикладів покарання, які свідчать про педагогічну неграмотність, аморальність, наприклад:

..Мишко з палаючою щокою прибіг додому. Мама, дізнавшись, що трапилось, схопила його за руку і повела в суд. Суддя, вислухавши розповідь Мишка, попросив написати заяву.

Через день Марію Прокопівну запросили до суду.

- Як? – здивувалася Марія Прокопівна, яка і до того випадку частенько давала дітям потиличника чи тягала за вуха.

У відповідь суддя зачитав відповідну статтю кодексу, в якій було сказано:

"Перебільшення влади чи службових обов'язків, якщо вони супроводжуються насильством...чи...діями, що ображають власну гідність потерпілого, – караються обмеженням волі на період до 10 років".

Подібні випадки призводять до відчуженості дітей, замкнутості, озлобленості, викликають бажання помститися.

Звичайно, вчинок вчительки – це результат її невміння регулювати свої емоції, настрої, що й призвело до такого зриву. Чи маємо ми право засуджувати її? Звичайно. Як кожен із нас вчинив би на її місці? Над цим запитанням слід замислитися.

Не всі вчителі дозволяють собі застосовувати такий вид покарання, а керуються більш гуманними методами, які дійсно стимулюють та впливають на пізнавальну діяльність дітей.

Отже, будь-яка діяльність передбачає наявність компоненту мотивації. Це стосується і навчальної діяльності, яка буде більш успішною, коли сформовані позитивне ставлення учня до навчання, пізнавальний інтерес, потреба в одержанні знань, почуття обов'язку і відповідальності. В самій назві "методи стимулювання і мотивації" відображено єдність діяльності вчителя й учнів: стимулів учителя і формування мотивації учнів.

"Усіма можливими засобами потрібно запалити в дітях гаряче прагнення до знань та учіння". (Я. А. Коменський)

Література

1. Алексюк А. М. Методи навчання і методи учіння / А. М. Алексюк. – К. : Знання, 1980. – 48 с.
2. Галузинський В. М. Педагогіка: теорія та історія: навч. посібник / В. М. Галузинський, М. Б. Євтух. – К. : Вища школа, 1995. – 237 с.
3. Карпенчук С. Г. Теорія й методика виховання: навч. посібник / С. Г. Карпенчук. – К. : Вища школа, 2005. – 343 с.: іл.
4. Щукина Г. И. Активизация познавательной деятельности учащихся в учебном процессе / Г. И. Щукина. – М., 1979.

ФІЗИЧНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ І МОЛОДІ, ОХОРОНА ТА ЗМІЦНЕННЯ ЇХ ЗДОРОВ'Я

Шматок Анна, студентка філологічного факультету
Науковий керівник: **Білоусова Н. В.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

Виховання підростаючого покоління фізично здоровим – важливе завдання сім'ї та школи. Однак нині практично здоровими є лише 27 % дітей дошкільного віку, лише 65 % дітей і 60 % підлітків фізично гармонійно розвинені. Значна кількість учнів старших класів за станом здоров'я мають обмеження щодо вибору професії, а серед випускників шкіл не менше половини не придатні або частково придатні до військової служби.

Усе це свідчить про необхідність докорінної перебудови організації фізичного виховання школярів, зміни поглядів на фізкультуру, фізичний стан, красу людського тіла. Йдеться про розвантаження навчальних планів і програм, скорочення інформативного навчання, збільшення кількості годин для уроків фізичної культури, відмову від традиційних форм режиму діяльності на уроці, коли діти увесь час сидять майже нерухомо, на користь їх інтенсивної праці, а також про перегляд концепцій і методики фізкультурної роботи в школі. Вона повинна стати формою активного відпочинку, працювати на здоров'я, виховання і задоволення фізіологічних потреб дитини. Важливість фізкультури, здорового способу життя має підкреслювати своєю поведінкою вчитель.

Було з'ясовано, що окремі шляхи удосконалення фізичного виховання молоді досліджувалися багатьма вченими:

- використанню народних ігор і традицій у фізичному вихованні учнів молодшого шкільного віку присвятили свої дослідження Воробей Г. В., Дедюхіна М. В., Єфімова Л. Г., Левків В. І., Приступа Є. Н., Цьось А. В.;

- методологічні основи фізичного виховання учнів розглядаються у дослідженнях Борисенка А. Ф., Ведмеденка Б. Ф., Дубогай О. Д., Дуркіна П. Ф., Зубалія М. Д., Куца О. С., Шияна Б. М., Круцевич Т. Ю.;

- проблему навчання фізичних вправ учнів початкових класів досліджували Ареф'єв В. Г., Козленко М. А., Столітенко В. В., Борисенко А. Ф.;

- психолого-педагогічне обґрунтування процесу фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку розкривається у працях Вільчковського Е. С., Волкова Л. В., Койносова В. В., Круцевич Т. Ю., Хоменко Н. Н.

Державні вимоги, щодо системи фізичного виховання дітей, учнівської і студентської молоді розроблені відповідно до Законів України "Про фізичну культуру і спорт", "Про освіту", "Державної програми розвитку фізичної культури і спорту в Україні" і спрямовані на їх реалізацію.

Метою Державних вимог є визначення ідеологічних, науково-методичних і організаційних основ фізичного виховання та створення оптимальних умов для його ефективного функціонування.

Вимоги виражають державну політику в галузі фізичного виховання в дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих закладах освіти, служать основою для визначення головних напрямів удосконалення фізичного виховання молодого покоління.

Вимоги адресовані управлінським структурам, організаціям усіх рівнів, керівникам навчальних закладів, фахівцям, які займаються питаннями фізичного виховання дітей, учнівської і студентської молоді в системі освіти України. Вони є обов'язковими для дошкільних, середніх загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих закладів освіти усіх форм власності.

Фізичне виховання дітей і молоді України є важливим компонентом гуманітарного виховання, спрямоване на формування у них фізичного та морального здоров'я, удосконалення фізичної і психічної підготовки до ведення активного життя, професійної діяльності та захисту Батьківщини. Система фізичного виховання дітей і молоді України базується на принципах індивідуального і особистісного підходу, пріоритету оздоровчої спрямованості, широкого застосування різноманітних засобів і форм фізичного вдосконалення.

Стратегічними цілями фізичного виховання дітей і молоді є формування у них фізичного, морального і психічного здоров'я, усвідомленої потреби у фізичному вдосконаленні, розвитку інтересу і звички до самостійних занять фізкультурою і спортом, набуття знань і умінь здорового способу життя.

Фізичне виховання дітей і молоді реалізується через фізкультурну освіту, фізичну підготовку, спортивне тренування і самостійні заняття та участь у масових фізкультурно-оздоровчих і спортивних заходах [1].

Фізичне виховання як система соціально-педагогічних заходів, спрямована на зміцнення здоров'я, загартування організму, гармонійний

розвиток форм, функцій і фізичних можливостей людини, формування життєво важливих рухових навичок та вмінь.

Теорія і практика фізичного виховання спираються на дані фізіології, яка озброює теорію і методику фізичного виховання знаннями про закономірності розвитку організму людини, вплив різноманітних чинників на його функціональну діяльність. На основі її даних розробляють науково обґрунтовану систему фізичних вправ, спрямованих на розвиток рухових дій і формування фізичних якостей організму.

Зміст фізичного виховання школярів визначається навчальною програмою з предмета та програмами секцій і гуртків. Програмою передбачено: а) засвоєння теоретичних відомостей (знання із загальної гігієни та гігієни фізичних вправ, відомості, необхідні для самостійного виконання фізичних вправ). Теоретичний матеріал повідомляють на вступних заняттях і в системі навчально-тренувальної роботи на уроці у зв'язку з виконуваними вправами; б) гімнастичні вправи, що сприяють загальному фізичному розвитку учнів (шикування і перешикування, стройові вправи, вправи, спрямовані на загальний розвиток дитини, на формування правильної постави, акробатичні вправи, танцювальні вправи, лазіння і перелізання, вправи з рівноваги, вправи в висах і упорах, опорні стрибки); в) легка атлетика (різні види бігу, стрибки в довжину і висоту, метання на відстань); г) рухливі ігри, розраховані на розвиток в учнів кмітливості, спритності, швидкості дій, виховання колективізму і дисциплінованості; г) спортивні ігри (баскетбол, волейбол, футбол); д) лижна підготовка (оволодіння основними прийомами техніки пересування на лижах, розвиток рухових якостей); е) кросова і ковзанярська підготовка; е) плавання (кролем на грудях і на спині, брасом, а також пірнання і прийоми рятування тих, хто тоне). Складність реалізації програми полягає в тому, що на одному уроці доводиться опановувати елементи кількох розділів. Це ускладнює планування навчального матеріалу на семестр і на кожний урок [2].

Виховання здорового, фізично підготовленого підростаючого покоління є життєво необхідним і основним завданням педагогів та батьків. У концепції шкільного виховання сказано, що саме "у віці 5–6 років закладається фундамент здоров'я, відбувається дозрівання і моральне вдосконалення життєвих систем і державних функцій організму, формується рух, постава; виробляються початкові гігієнічні навички та навички самообслуговування; формуються звички, уявлення, риси характеру, без яких неможливий здоровий спосіб життя".

Актуальність цієї теми підказує саме життя. Дитина потребує догляду дорослих, допомоги по зміцненню свого здоров'я. Правильно побудувати процес фізичного виховання, навчитися контролювати здоров'я дитини, спираючись на спостереження за особливостями її рухової діяльності, перейнятися глибоким змістом, який вносила природа в розвиток дитини, і усвідомивши, що і в малюнку, музиці, як й у русі, дитина проживає особливе життя – завдання як батьків, так і школи.

Якщо ми зрозуміємо чому дитина так прагне стрибати, лазити, бігати і що відчуває, коли ми не даємо реалізувати цю потребу, то, напевно зможемо визначити пріоритети освіти у шкільній установі, а процес створення здоров'я зробити радісним для дитини .

Повертаючись стосовно питання про розуміння здоров'я, хотілося б пригадати професора Р. Сигериста: "Здоров'я – означає просто відсутність хвороб; це щось позитивне, це життєрадісне і охоче виконання обов'язків, які життя покладає на людину". Чудові слова підтверджують те, що не можна визначити здоров'я людини лише виміром її розвитку та значимості, чи кількістю днів, пропущених через хворобу. Питання непросте, і неодноразово дослідники задумувались над його вирішення. І дійшли висновку: без фізкультури не обійтися. Будь-яке порушення комфортного стану дитини обов'язково проявитися у його руховій діяльності.

Отже, успішне вирішення завдань соціально-економічного розвитку України потребує від кожної людини не тільки якісної професійної підготовки але й належного рівня культури, зокрема фізичної. Важливо, щоб кожен член суспільства правильно ставився до свого здоров'я, своїх фізичних рис і здібностей, розумів їхнє особисте і соціальне значення, відчував і реалізував внутрішню потребу фізичної і духовної досконалості. Тому у законах України "Про освіту", "Про фізичну культуру і спорт", "Державній національній програмі "Освіта" (Україна ХХІ ст.), "Державній програмі розвитку фізичної культури і спорту в Україні" поставлена мета створити умови, за яких будуть покликані до життя творчі сили молоді особистості, відкривається простір до її активної самореалізації.

Таким чином актуальною в цьому контексті є проблема набуття учнями фізкультурних знань, культурних рухів, формування пріоритету здоров'я, що має посідати одне з чільних місць у системі найвищих ціннісних орієнтацій людей різних соціальних і вікових груп, і на цій основі покращення фізичного стану. Успішне з'ясування цієї проблеми можливе лише за умови цілеспрямованого, комплексного вирішення завдань з формування фізичної культури кожної особистості, починаючи з раннього віку і впродовж усього життя.

Виходячи з цієї проблеми, у світі спостерігається стійка тенденція підвищення соціальної ролі фізичної культури і спорту. Величезний соціальний потенціал фізичної культури і спорту необхідно повною мірою використовувати на благо процвітання України. Навчальні заняття (обов'язкові і факультативні) – основна форма фізичного виховання у всіх навчальних закладах. Самостійні заняття дозволяють збільшити загальний час занять фізичними вправами й у сукупності з навчальними забезпечують оптимальну безперервність і ефективність фізичного виховання. Фізична культура і спорт у навчальному закладі виступає як невід'ємна частина здорового способу життя дітей і молоді .

Література

1. Державні вимоги до системи фізичного виховання дітей, учнівської і студентської молоді // Фізичне виховання в школі. – 1999. – № 3. – С. 29–32.
2. Навчальні програми з предмета "Фізична культура 1–4 класи"
3. Фіцула М. М. Педагогіка: Навч. посібник для студентів вищих пед. закладів освіти. – К. : Академія, 2001. – 425 с.
4. Здоров'я дітей та молоді: програмні підходи та пріоритетні напрями фізичного виховання // Валеологія. – 1999. – № 7. – С. 11–12.
5. Фішев С. О. Значення фізичного як однієї з важливих складових навчального процесу: 24.00.02. – Фіз. культура, АВТОРЕФЕРАТ. канд. д. – К.01. – с.
6. Физическая культура студентов: учеб. пособие / под ред. В. И. Ильинича. – М., 2003. – 448 с.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ГУРТОЖИТКУ

Юсиченко Анна, студентка IV курсу, групи СП-41

Науковий керівник: **Новгородський Р. Г.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки

На сьогоднішній день в Україні, зросла кількість людей, які потребують соціального житла, а з іншого – тим, що не дивлячись на наявність значної кількості матеріалу щодо діяльності соціального гуртожитку, їх теоретико-прикладний зміст не повністю розкриває суть піднятого питання і зумовлює важливість та цінність нашої статті.

Соціально-економічні зміни в українському суспільстві детермінують проблему формування свідомої, самостійної, творчої, соціально активної особистості, спроможної нести відповідальність за свої вчинки та здатної швидко реагувати на змінні умови соціального середовища. Означені якості особистості актуалізують в собі проблему соціалізації індивіда як невід'ємної складової його становлення. При чому, особливого значення набуває процес соціалізації осіб-сиріт та молоді, позбавленої батьківського піклування, які, за умов виховання в системі інтернатних закладів, виявляються непристосованими до самостійної діяльності. Проблема значно посилюється після закінчення школи-інтернату та ускладнюється особливостями сучасного життя. На допомогу приходять соціальні гуртожитки, покликані забезпечити вихованців житлом та створити умови успішної соціалізації осіб-сиріт та молоді, позбавленої батьківського піклування.

Методологічна основа піднятої проблеми містить у собі розкриття значимості впливу соціального середовища гуртожитків на його

вихованців представлена працями Н. Бондаренка, Л. Буєвої, М. Іващенко, А. Капської, Л. Карнаух, Т. Кравченко, Л. Коваль, Л. Коган, В. Нікітіна, В. Пічі, Ю. Пічі, С. Савченка, В. Сапогова, С. Шашенко, В. Шинкарука, Ю. Удовенко, Н. Хоми та ін.;

Практична діяльність соціальних гуртожитків має наступне законодавче підґрунтя, яке відображає сутність, мету та завдання діяльності закладів, а саме: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.09.05 р. № 878 "Про затвердження Типового положення про соціальний гуртожиток для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування", Наказ Державної соціальної служби для сім'ї, дітей та молоді від 26.11.07 р. № 61 "Про затвердження Інструкції з обліку роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, віком від 15 до 18 років, а також особами з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, віком від 18 до 23 років, які перебувають у соціальних гуртожитках", враховуючи відповідні зміни до них; Конвенція ООН про права дитини, Конституція України; Сімейний, Цивільний кодекси України; закони України "Про охорону дитинства", "Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування", "Про соціальну роботу з дітьми та молоддю", законодавчий пакет про освіту, охорону здоров'я, працю, страхування, тощо [4, с. 199].

Сучасний характер створення соціальних гуртожитків у мережі спеціалізованих закладів та формувань державного утримання молоді здійснювалося відповідно до розробленого Міністерством у справах сім'ї, молоді та спорту планом розвитку мережі закладів соціального обслуговування на 2011–2013 роки. Згідно з цією програмою планувалося створення додаткових соціальних гуртожитків. Нажаль, реальні факти створення соціальних гуртожитків на кінець липня 2012 року такі: з 27 гуртожитків реально працюють лише 17: в АР Крим, Вінницькій, Волинській, Дніпропетровській, Житомирській, Закарпатській, Івано-Франківській, Київській, Кіровоградській, Львівській, Одеській, Сумській, Тернопільській, Харківській, Хмельницькій, Чернігівській областях.

Соціальні гуртожитки, що знаходяться в АР Крим, Донецькій, Миколаївській, Рівненській, Черкаській та у м. Севастополь, потребують дооблаштування.

Особливість соціального гуртожитку полягає в тому, що він не тільки є тимчасовим житлом, а й виконує роль центру, в якому випускники інтернатних закладів зможуть адаптуватися до подальшої самостійного життя, розвинути соціальні навички, сформувані необхідні життєві стратегії й отримати професійну соціально-педагогічну, юридичну, психологічну та інші види допомоги.

Основні цілі діяльності соціального гуртожитку включають у себе впровадження програм адаптації, а саме: соціальна адаптація дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, віком від 15 до 23

років шляхом формування активної життєвої позиції, засвоєння норм і цінностей суспільства; формування у молодих людей навичок самостійного життя за межами соціального гуртожитку, підготовка до створення власної сім'ї, народження й виховання дітей; підвищення інформованості з психологічних, соціально-педагогічних, соціально-економічних, соціально-медичних та юридичних питань; розвиток комунікативних навичок, організація змістовного відпочинку; захист прав та інтересів молоді.

Мета статті: дослідження організаційних засад діяльності соціального гуртожитку.

Завдання статті: дослідження теоретичної основи поняття "соціальний гуртожиток" на теренах української держави.

Гуртожиток у своїй діяльності керується Конституцією України (254к/96-ВР), законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, рішеннями центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, а також положенням про гуртожиток.

З 1 січня 2007 року набув чинності Закон України "Про житловий фонд соціального призначення". Відповідно до його норм постановою Уряду від 30 травня ц. р. № 783 затверджено Типове положення про соціальний гуртожиток для осіб, які потребують соціального захисту.

Соціальний гуртожиток є соціальним житлом, яке надається громадянам України на час їх перебування на соціальному квартирному обліку за умови, що таке житло є єдиним місцем їх проживання [1, с. 93].

Соціальні гуртожитки створюються органами місцевого самоврядування і перебувають у комунальній власності. Формуються вони шляхом будівництва нового житла, реконструкції існуючих жилих будинків, а також переобладнання нежилых будинків у житлі. Також до соціальних гуртожитків може бути віднесене житло, вилучене на підставі судових рішень або визнане безгосподарним. Органи місцевого самоврядування до 1 січня 2013 року мають провести інвентаризацію та облік житла, яке може використовуватися як соціальне.

На соціальний квартирний облік громадяни беруться за рішенням органу місцевого самоврядування на підставі їх письмової заяви, або за заявою осіб, уповноважених ними на основі письмової довіреності, завіреної в установленому законом порядку.

До заяви про взяття на соціальний квартирний облік додаються документи, які підтверджують обґрунтованість визнання у встановленому порядку громадянина малозабезпеченим та таким, що потребує надання соціального житла. Вичерпний перелік таких документів встановлюється органом місцевого самоврядування, який здійснює взяття на соціальний квартирний облік.

Орган місцевого самоврядування укладає з громадянином, для якого соціальне житло є єдиним місцем проживання, договір найму жилого приміщення у соціальному гуртожитку. Відмова у взятті громадян

на соціальний квартирний облік може бути оскаржена в судовому порядку.

Користування соціальним житлом є платним. Плата за соціальне житло складається з плати, яка вноситься безпосередньо наймачем, та державної допомоги, що надається відповідно до закону. При встановленні розміру плати за соціальне житло враховуються середньо-місячний сукупний дохід наймача та членів його сім'ї за попередній рік з розрахунку на одну особу, вартість майна, що знаходиться у власності громадянина та членів його сім'ї, інші обставини, які безпосередньо впливають на майновий стан громадянина, загальна площа житла, кількість осіб, які в ньому проживають, перелік отриманих житлово-комунальних послуг, місце розташування жилого будинку [2, с. 43].

Плата за житло, яка вноситься безпосередньо наймачем соціального житла, не повинна перевищувати 20 % сукупного доходу наймача та членів його сім'ї, які проживають разом з ним.

Варто підкреслити, що проблема забезпечення житлом залишається однією з найбільш гострих. Майже третина громадян України проживає в непридатних для цього приміщеннях та застарілих будівлях. Реальні можливості поліпшити житлові умови безоплатно або за доступну плату мають у середньому лише 1,5–2 % сімей, які перебувають на квартирному обліку і користуються правом позачергового і першочергового отримання житла.

Запровадження соціальних гуртожитків покращить умови проживання осіб, які потребують соціального захисту, створить умови для їх проживання відповідно до соціальних стандартів, підвищить активність цієї частини населення у суспільному житті.

Варто зазначити, що робота фахівців соціального гуртожитку заснована на принципах захисту прав людини, гуманізму, конфіденційності, поваги до особистості з урахуванням індивідуального підходу та системності. Відповідно до основної мети соціально-педагогічної роботи фахівців соціального гуртожитку визначено завдання, що постають перед спеціалістами закладу, це – забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, житлом; сприяння вирішенню психологічних та соціальних проблем; створення належних умов для соціальної адаптації мешканців гуртожитку; надання допомоги в подоланні соціальної та психологічної дезадаптації; формування навичок безпечної сексуальної поведінки; зміцнення репродуктивного здоров'я; просвіта з питань усвідомленого батьківства; підготовка до створення власної сім'ї; захист прав та інтересів; підвищення поінформованості осіб з психологічних, соціально-педагогічних, соціально-економічних, соціально-медичних та юридичних питань; розвиток комунікативних навичок безконфліктного спілкування; організація змістовного дозвілля; допомога в отриманні середньо-спеціальної або вищої освіти; допомога в працевлаштуванні.

Утримання гуртожитку здійснюється за рахунок коштів місцевого бюджету, передбачених для виконання програм, спрямованих на розв'язання проблем дітей, жінок та сім'ї.

Особи, що проживають в гуртожитку, мають право:

- відвідувати приміщення загального користування;
- користуватися обладнанням, інвентарем гуртожитку та отримувати житлово-комунальні послуги;
- стати на соціальний квартирний облік та отримати соціальне житло.

До гуртожитку не поселяються особи, що перебувають в стані алкогольної, наркотичної або токсичної залежності, ті, що потребують стонного догляду, а також психічно хворі особи [5, с. 135].

Згідно українського законодавства у соціальному гуртожитку одночасно може проживати не більше 30 осіб.

Граничний строк перебування особи у гуртожитку становить три роки.

Відрахування особи з гуртожитку здійснюється згідно з наказом директора у разі одноразового грубого або систематичного порушення правил внутрішнього розпорядку гуртожитку.

Отже, соціальний гуртожиток дозволяє дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, після випуску з дитячих будинків пройти адаптацію до дорослого самостійного життя, проживаючи в гарних побутових умовах. Окрім того, діти знаходяться під контролем дорослих і отримують всю необхідну допомогу, зокрема і у працевлаштуванні.

У відповідності із основною метою й завданнями діяльності соціального гуртожитку, правомірно стверджувати, що вся система роботи даного закладу покликана створювати необхідні умови для успішної соціалізації молоді людини та спрямована на допомогу особистості вижити в суспільному потоці криз і революцій, оволодіти досвідом старших поколінь, зрозуміти своє покликання, визначити власне місце в суспільстві, самостійно знайти шляхи найефективнішого самовизначення в ньому.

Література

1. Марія Доннік Соціальний педагог як провідний фахівець соціального гуртожитку // Гаукові записки. Серія: Педагогічні науки. – № 88. – С. 92–96.
2. Артюшкіна Л. М. Полянничко А. О. Специфіка професійної діяльності соціального педагога загальноосвітньої школи-інтернату для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування / Л. М. Артюшкіна, О. А. Полянничко // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – № 2. – С. 42–47.
3. Закон України "Про житловий фонд соціального призначення" від 12.01.2006 року № 3334-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 19–20. – С. 720–735.
4. Доннік М. С. Соціальний гуртожиток як провідний інститут соціалізації молоді, позбавленої батьківського піклування // Збірник наукових праць інституту психології ім. Г. С. Костюка. Проблеми загальної та педагогічної психології, т. XII, ч. 1, 2009. – С. 197–208.

5. Наказ Державної соціальної служби для сім'ї, дітей та молоді від 26.11.07 р. № 61 "Про затвердження Інструкції з обліку роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, віком від 15 до 18 років, а також особами з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, віком від 18 до 23 років, які перебувають у соціальних гуртожитках" / Організаційно-методичне забезпечення діяльності закладів соціального обслуговування. Соціальний гуртожиток // Інформація і право. – 2007. – № 4. – С. 113–145.

УКРАЇНЬСКА НАРОДНА ІГРАШКА ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Ярина А. В., студентка факультету психології і соціальної роботи
Науковий керівник: **Коваленко Є. І.**, канд. пед. наук,
професор кафедри педагогіки

Актуальність теми. Виховання підростаючого покоління для кожної нації є найважливішим складником національної культури. Передача культурно-історичних традицій батьків, дідів і прадідів завжди гарантувала вічність життя нації. Справжнє виховання не може існувати в "чистому вигляді", тобто поза традиційною культурою певної нації. Всі найвидатніші педагоги світу визнавали, що виховання дитини завжди має ґрунтуватися, насамперед, на культурно-історичних цінностях своєї нації, а вже пізніше відбувається знайомство з традиціями інших народів. На думку вчених, саме в середовищі національної культури і з використанням надбань традиційної народної педагогіки можливе успішне розв'язання проблеми формування особистості дитини (Л. В. Артемова, А. М. Богуш, Н. В. Лисенко, М. І. Стельмахович).

Залучати дітей до культурних цінностей народу необхідно з дошкільного віку. Відомо, що "світогляд особистості, розвиток у неї високої духовності, творчого розуму й моральних якостей формується на основі почуттів та емоцій". Тому особливого значення у вихованні дітей дошкільного віку на основі народної творчості набуває народна іграшка – "найдоступніший емоційний засіб народної педагогіки". [1].

Актуальність дослідження народної іграшки як засобу виховання дітей полягає в моделюванні сімейних традицій, праці і діяльності дорослих, у прищепленні дитині родинних, етнонаціональних ціннісних основ і в підготовці до сприйняття та засвоєння найсучасніших інтелектуальних, технічних, технологічних та художніх здобутків людства.

На значущість народної іграшки у вихованні підростаючого покоління вказували С. Ф. Русова, Ю. А. Аркін, А. П. Усова, Е. О. Фльоріна, А. С. Макаренко. На думку О. Кузіної, народна іграшка – "стародавній вид народного мистецтва, виразник національної культури". У "Концепції дошкільного виховання в Україні" підкреслюється, що народна іграшка

та гра з нею є важливими засобами національного виховання. Народна іграшка – витвір специфічний. Своєю простотою й досконалістю, витонченістю форм, різноманітністю використаних природних матеріалів, образністю й естетичною довершеністю українська іграшка розвиває духовний світ дитини, пробуджує відчуття рідного коріння. Українська народна іграшка несе дітям цілком доступні знання про працю, відпочинок людей у давнину, їхній побут, мистецтво, життя загалом. Використання народної іграшки в дитячому садку, сім'ї урізноманітнює ігрову діяльність дітей, збагачує, розширює сферу пізнання дитиною світу і свого народу, розвиває традиційні для національної, господарської, побутової культури навички.

Мета написання статті: обґрунтування педагогічних умови ефективного використання народної іграшки у вихованні дітей дошкільного віку.

Завдання написання статті:

1) Проаналізувати стан дослідження проблеми впливу народної іграшки на виховний процес дітей дошкільного віку в науковій літературі.

2) Розкрити специфіку народної іграшки як засобу виховання дітей дошкільного віку та педагогічні умови її ефективного використання.

Виклад основного матеріалу.

Національна культура є надзвичайно складним об'єктом наукового пізнання. Культура – це основа нашого буття, "це духовні надбання народу, що виникли із праці, мислення і життєвого досвіду багатьох генерацій, які далі розвиваються або здійснюються в інших формах" [9, с. 8–13].

У Законі України "Про дошкільну освіту" вказано, що одним із завдань дошкільної освіти є виховання в дітей любові до України, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної та рідної мови, національних цінностей українського народу, а також цінностей інших націй і народів, свідомого ставлення до себе, оточення та довкілля. Іграшка є засобом формування світосприймання. Дитина сприймає її як образ предмета реального чи казкового світу, партнера, товариша; розуміє її зовнішні особливості та інші характеристики як втілення художньої, технічної та інших видів культур. Іграшка є складовою предметно-ігрового середовища та передумова розвитку гри. Дитина творчо застосовує образ іграшки у предметно-ігровому середовищі, відповідно до призначення, змісту, класифікації, знає варіанти можливості використання різних іграшок. Застосовує іграшку для відображення соціальних взаємин людей. Вона містить у собі момент істини, своєю мовою виголошує правду про народ, його земну сутність та історичне призначення [3].

А. Макаренко назвав іграшку "матеріальною основою" гри, а відомий вчений Ю. Аркін говорив, що іграшка є "життєвим нервом" гри. Іграшка – річ, призначена дітям для гри.

У народі її ще називають цяцька, лялька, цяцянка, виграшка, забавка. Без неї гра не можлива. Як найсуттєвіший компонент гри вона

відіграє важливу освітню, розвивальну, виховну, навіть організаційну роль. Як і гра, іграшка є важливим фактором психічного розвитку дитини, що забезпечує поступове здійснення нею всіх видів діяльності на більш високому рівні. Іграшки, котрі використовувалися як елемент гри, їх тематика і форми перебували в тісному взаємозв'язку з матеріальним життям суспільства, з розвитком його духовної культури, а також відображали еволюцію поглядів на виховання [2, с. 42].

Найбільш цінними для розуміння морфології, функціонування народної іграшки, її естетичної виразності є історико-мистецтвознавчі дослідження (*М. Бартрам, А. Бакушинський, Г. Блинов, І. Дайн, Г. Локуцєвська, І. Макарова, О. Найдєн та ін.*), у яких виявлено генезис та основні етапи розвитку народної іграшки. У роботах зазначених авторів привертає увагу виділення художньої специфіки народної іграшки як особливого різновиду декоративно-ужиткового мистецтва, у якому виражено локальні, національні та загальнолюдські риси матеріальної і духовної культури [7, с. 44–48].

Історичні та мистецтвознавчі аспекти народної іграшки постійно перебувають у центрі уваги українських та зарубіжних вчених (*В. М. Василенко, Є. Герцик, О. О. Чорновський, М. М. Церетелі та ін.*). Іграшка завжди була пов'язана з грою. Як і гра, вона є відображенням своєї епохи. Історія іграшки є невід'ємною частиною історії культури суспільства. Для кожної історичної епохи характерні свої іграшки, оскільки розвиток матеріальної основи суспільства, його духовної культури позначається не лише на змісті дитячих ігор, а й на тематиці та формах іграшок.

Дослідженням історико-педагогічного аспекту народної іграшки займалися *Е. А. Покровський, Н. Д. Бердман, Л. Г. Оршанський*. Вони зазначали, що в народній іграшці немає надуманості. Іграшка була цікава і дітям і дорослим. Народна лялька є невичерпним джерелом мудрої та творчої народної педагогіки.

Процес ознайомлення дітей з народною іграшкою дуже актуальний у наш час. Адже, як говорить *Л. О. Сморгж*, зараз не кожний з експонатів зацікавить наших малюків, які звикли до сучасних яскравих іграшок, взірців справжньої техніки, електронних вікторин, комп'ютерних ігор, оригінальних конструкторів, трансформерів [4, с. 8].

На сучасному етапі проблемі ознайомлення дошкільників з народною іграшкою приділяють свою увагу такі науковці, як *Н. С. Буркун, Г. У. Дзюбина-Мельник, О. С. Найдєн, Т. І. Поніманська*.

Значний інтерес становлять погляди сучасних науковців на народну іграшку як засіб формування національної культури (*О. Батухтіна, Л. Івахненко, С. Кулачківська, М. Стельмахович*), моральних якостей (*Н. Дзюбишина-Мельник*), як засіб духовного відродження (*Н. Буркіна, Л. Данішевська, Т. Пржегодська, Л. Сморгж*), трудового виховання (*М. Гутнікова, Г. Довженко, Л. Орєл*) та естетичного виховання (*А. Грибовська, М. Кириченко, Г. Лабунська*) [5, с. 18–19].

Аналіз іграшок, які використовували діти різних часів і суспільств, може багато розповісти про характер їх виховних систем.

Перші іграшки, знайдені під час розкопок дитячих поховань, були дуже подібними до знарядь праці, предметів побуту, їх виготовляли з найпростіших природних матеріалів з метою оволодіння дітьми навичками майбутньої діяльності.

Іграшки *Давнього Єгипту* (лялька з дерева і тканини, фігурки тварин, шкіряні м'ячі) датуються серединою III тис. до н.е. Тут уперше було створено іграшки з нескладними механізмами ("крокодил", "тигр"), які дитина приводила в рух.

У *Давньому Китаї* іграшки виготовляли з глини (посуд для приготування їжі, плита, будиночок, ручний млинок). У дитячих похованнях античної епохи знайдено ляльки, фігурки тварин, які у Давній Греції та Римі виробляли зі слонової кістки, бурштину, теракоти, а для дітей рабовласників – зі срібла та мармуру [6, с. 22].

Багато сучасних іграшок створені ще в давні часи, деякі мають авторів. Наприклад, ідею створення брязкальця приписують відомому грецькому полководцеві, філософу і математику **Архітові Таренському (400–365 рр. до н. е.)** [2, с. 42]. У давні часи брязкальце було першою іграшкою дитини, а матері та годувальниці відганяли ним злих духів. Тієї пори з'явився і набув популярності театр ляльок. Про нього писали грецький філософ Платон, письменники Арістофан і Апулей. У *Давньому Римі* головною дійовою особою комічних лялькових вистав був потворний горбатий блазень Макус із величезним носом, який смішив публіку пронизливими криками, схожими на крики птахів, або писком, схожим на писк курчат. За подібний до дзьоба ніс і писк його прозвали Півником (по-італійськи – Пульчинелло), тому вважається, що батьківщина всіх Петрушок – Італія. Найбільшими центрами виготовлення іграшок у часи середньовіччя були *Лімож, Страсбург (Франція), Нюрнберг (Німеччина)* [2, с. 42].

На території України найдавніші прототипи іграшки виявлені в **с. Мезин Коропського району Чернігівської області**. Це були фігурки пташок, вовка чи собаки, виготовлені з мамонтового бивня приблизно 25 тис. років тому. Мали вони обрядове значення.

Аналіз результатів досліджень відомих вчених та дослідників орієнтують нас на те, що народна іграшка має виступати в педагогічному процесі як тип художньої творчості, який поєднує в собі матеріальні і духовні здобутки.

Завданням ДНЗ є виконання вимог Базового компонента дошкільної освіти (*Закон України "Про дошкільну освіту" 2001 р.*) [3]. Вихователі дошкільних навчальних закладів покликані навчати дітей цінувати речі, вироблені руками рідних і передані в спадщину (Змістова лінія "Предметний світ"), поважати творців народної іграшки, прилучати дітей до культурних набутоків і творчої спадщини нації. У дітей необхідно сформувати вміння впізнавати народну іграшку, розуміти її призначення,

роль, особливості використання. Добре, якщо дитина навчиться використовувати для розгортання ігрового сюжету власноруч виготовлені іграшки (Змістова лінія "Світ гри"), матиме чітке уявлення про такі види образотворчого мистецтва, як живопис і скульптура, щиро милуватиметься витворами декоративно-ужиткового мистецтва. Слід навчити дитину не лише на елементарному рівні аналізувати твір мистецтва, а й виражати свої почуття через формотворення. Дитина має оволодіти технічними прийомами та методами виготовлення іграшки з опорою на знання її особливостей, розуміння виразності матеріалу, техніки (Змістова лінія "Світ мистецтва").

Процес формування творчої активності дошкільників складається з трьох органічно пов'язаних між собою етапів.

Перший етап (підготовчий) навчальної діяльності передбачає ознайомлення дошкільників молодших груп із витворами українського народного мистецтва, віруванням та звичаями українського народу, пов'язаних з народною іграшкою, стимулювання бажання займатися художньою творчістю з наслідуванням кращих традицій народних майстрів України. Основними формами роботи на даному етапі є інтегровані заняття. [4, с. 8].

Другий етап (практично-діяльнісний). На другому етапі здійснюється взаємозв'язок методів і прийомів репродуктивного та пошукового характеру: художні розповіді про життя народних майстрів та їх творчі здобутки; спілкування з майстрами народної іграшки, відвідування їх творчих майстерень; навчання традиційним прийомам виготовлення українських народних іграшок.

Третій етап (творчий) націлений на безпосередній прояв творчої активності дошкільників на основі вивчення мистецтва української народної іграшки. Він спонукає до вибору відповідних варіантів у ході творчого процесу, забезпечення максимальної самостійності дітей у втіленні художнього задуму.

Експерсії до музею або виставки народної іграшки дають можливість розширити уявлення дітей про витоки, регіональні особливості, творчі здобутки майстрів народної іграшки. Ефективність відвідування музею значною мірою залежить від підготовчого та завершального етапів організації експерсії до музею. Підготовчий етап покликаний підготувати дітей до візуального сприймання експонатів музею. [4, с. 8]

Значне місце у проведенні експерсій до музею відводиться завершальному етапу, який може бути організований безпосередньо в музеї або групі й дасть можливість закріпити результат експерсії з подальшим застосуванням нових знань, вражень відомостей в різноманітній творчій діяльності.

На завершальному етапі експерсії корисні такі види навчально-виховної та творчої діяльності, як складання усних розповідей ("Що я бачив у музеї", "Мої враження від експерсії", "Про що я дізнався"),

малювання іграшок по пам'яті із запам'ятовуванням робочих замальовок, проведення рольових ігор, виставка дитячих робіт ("У музеї народної іграшки", "Експозиція української народної іграшки, створеної нашими руками"), створення палітри кольорів народної іграшки певного регіону України.

Висновки. Іграшки є особливим типом художньої творчості, що інтегрує в собі різні види народного мистецтва, поєднує матеріальні та духовні здобутки української культури, сприяє формуванню творчої активної особистості – продовжувача народних традицій. Народна іграшка є специфічним витвором, має пізнавальну цінність для дитини, відображає явища реального світу в доступних їй формах, несе в собі інформацію, є естетичною і втілює оригінальну ідею. Використання її в роботі з дітьми урізноманітнює ігрову діяльність дітей, розширює сфери пізнання світу і свого народу, розвиває традиційні для національної культури навички. Дитина сприймає народну іграшку і як витвір мистецтва, що сприяє її духовному збагаченню.

Таким чином, українська народна іграшка посідає важливе місце в системі засобів формування творчої активності дітей, вона унікальним чином інтегрує в собі побутові, мистецькі, педагогічні традиції і підтверджує нерозривність становлення окремої людини і нації. Іграшка – це засіб виховання патріотичних почуттів дитини. Відтак, народна іграшка дає дитині те, чого не може дати сучасна іграшка. Існуючи поряд, вони доповнюють одна одну.

Література

1. Батухтіна О. Г. Формування елементів національної культури у дітей шостого року життя засобами української народної іграшки: Автореф. канд. пед. наук. – К., 1999.
2. Дитяча народна іграшка: (історія іграшки) // Бібліотечка вих.-ля д/с. – 2004. – лют. (3–4). – С. 42.
3. Про дошкільну освіту: Закон України – К., 2001.
4. Бузова А. Граємо разом (Про виховне значення ігор, іграшок у житті дитини, та участь у них батьків) // Дит.садок. – 2002. – №18. – С. 8.
5. Ляльки: (історія іграшки) // Валеологія. – 2005. – Листопад (21–22). – С. 18–19.
6. Михайлик О. Традиційна українська лялька – педагогічно та екологічно // Дзекало тижня. – 2004. – 17 січ.(№ 2). – С. 22.
7. Коваленко Т. Українська народна іграшка // Мистецтво та освіта. – 2003. – № 4. – С. 44–48.
8. Орел Л. Г. Дитяча народна іграшка на Україні // Початкова школа. – 1991. – № 2. – С. 66–68.
9. Залучаємо дітей до національної культури // Наукові записки. – Київ: НПУ, 1999. – С. 8–13.

ЗАКОНОПРЕКТИ "ПРО ВИЩУ ОСВІТУ" ТА ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ЗАКОНУ УКРАЇНИ "ПРО ПРОФЕСІЙНІ СПІЛКИ, ЇХ ПРАВА ТА ГАРАНТІЇ ДІЯЛЬНОСТІ" ТА ЇХ МОЖЛИВИЙ ВПЛИВ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАЗНАЧЕНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ВНЗ

Ярошенко Крістіна, Аніщенко Ірина, студентки
фізико-математичного факультету
Науковий керівник: **Демченко Н. М.**, канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогіки

Професійна спілка (профспілка) – добровільна неприбуткова громадська організація, що об'єднує громадян, пов'язаних спільними інтересами за родом їх професійної (трудової) діяльності (навчання). А саме *первинна організація профспілки* – добровільне об'єднання членів профспілки, які, як правило, працюють на одному підприємстві, в установі, організації незалежно від форми власності і виду господарювання або у фізичної особи, яка використовує найману працю, або забезпечують себе роботою самостійно, або навчаються в одному навчальному закладі [5, с. 111]. Саме ці визначення кожен студент, а тим паче працівник профкому чув багаторазово і має знати, так як, це "Загальні положення" із Закону України, "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності". Але проблема в тому, що багато, хто із студентів навіть не здогадуються, наскільки глобальні масштаби роботи професійних спілок їхнього навчального закладу, це підкріплюється Законом України і врешті рещт зі зневагою ставляться до вступу до профкому та роботу їхніх однокурсників, одногрупників у профкомі... І лише працівники: голови та їхні замісники повинні в першу чергу займатися донесенням інформації до загального кола студентства і саме головне робити це правильно, щоб достукатись до кожного і допомогти зрозуміти значимість роботи професійної спілки їхнього навчального закладу. А на підтримку студентству приходять вищі органи, які допомагають молоді у тому, що їхні права та обов'язки підкріплюють законом і роблять їхні дії та вчинки офіційно підкріпленими. А це дуже важливо, так як в наш час студенту не вистачає правового та соціально-економічного захисту. Чим і займаються народні депутати, і що не може не радувати, роблять це на користь осіб, які навчаються та працівників профкому, тому що підтримка потрібна завжди.

Професійні спілки створюються з метою здійснення представництва та захисту трудових, соціально-економічних прав та інтересів членів профспілки (Частина перша статті 2 в редакції Закону № 2886-III (2886-14) від 13.12.2001).

Діяльність профспілок будується на принципах законності та гласності. Інформація щодо їх статутних і програмних документів є загальнодоступною. Що не мало важливо для наших студентів, тому що вони

мають знати свої права та обов'язки і чим це підкріплюється, а саме якими законами.

Дія Закону Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності поширюється на діяльність профспілок, їх організацій, об'єднань профспілок, профспілкових органів і на профспілкових представників у межах їх повноважень, на роботодавців, їх об'єднання, а також на державні органи та органи місцевого самоврядування. (Частина перша статті 3 в редакції Закону № 2886-III (2886-14) від 13.12.2001) [2].

Тобто, професійні спілки та її учасники захищені, але питання залишається відкритим, наскільки і ким, і що сучасна влада робить для підтримки саме осіб, які навчаються і наскільки вони можуть почувати себе соціально та економічно захищеними?

Саме для більшого захисту осіб, які навчаються був розглянутий і прийнятий проект: про внесення змін до Закону України "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності" (щодо посилення правового та соціально-економічного захисту осіб, які навчаються).

Комітет з питань соціальної політики та праці розглянув на своєму засіданні 20 лютого 2013 року проект Закону України про внесення змін до Закону України "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності" (щодо посилення правового та соціально-економічного захисту осіб, які навчаються) (реєстр. № 2015), поданий народними депутатами України І. Г. Бережною, А. П. Пінчуком.

Законопроектом пропонується внести зміни до Закону України "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності" щодо врегулювання діяльності профспілкових організацій осіб, які навчаються.

Зокрема, передбачається, що такі організації беруть участь:

- у формуванні державної політики щодо розвитку освіти в Україні, у формуванні обсягів державного замовлення на підготовку фахівців, мережі студентських гуртожитків;
- в управлінні начальним закладом через участь у робочих та до-радчих органах;
- у розробці навчальних планів, розкладів занять, правил внутрішнього розпорядку, правил проживання в гуртожитках;
- у визначенні навчальним закладом умов договору про навчання та встановленні розміру плати за проживання в гуртожитках та інші важливі питання для студентства.

Прийняття законопроекту дозволить реалізувати особам, що навчаються своє конституційне право на участь у професійних спілках з метою захисту своїх прав та інтересів.

Відповідно до Конституції України та Закону України "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності" особи, які навчаються мають право на участь у професійних спілках. Але, на сьогодні законодавством не визначені права та повноваження професійних спілок студентів. Тому запропоновані законопроектом зміни сприятимуть вдосконаленню

системи захисту інтересів осіб, які навчаються, що підвищить загальний рівень соціальної захищеності студентів.

Разом з тим необхідно звернути увагу на наступне.

Законопроектом передбачається, що профспілковій організації осіб, які навчаються погоджують встановлення конкретного розміру плати за проживання в гуртожитку. Але, враховуючи положення Закону України "Про ціни і ціноутворення" профспілки студентів можуть лише подавати пропозиції при визначенні конкретного розміру плати за проживання в гуртожитках.

Також, статтею 38 законопроекту запропоновано наділити виборний орган первинної профспілкової організації на підприємстві, в установі або організації повноваженням "разом з роботодавцем вирішувати питання соціального розвитку підприємства, поліпшення умов праці, матеріально-побутового, медичного обслуговування працівників та осіб, які навчаються". З цього слідує, що ці повноваження покладаються на профспілку, створену саме працівниками певної організації, в тому числі і навчального закладу (викладачами, технічними працівниками тощо), а не студентами. Тому запропоновані норми потребують уточнення.

Разом з тим, слід зазначити, що чинним законодавством передбачено студентське самоврядування, яке визначає права і можливості студентів у захисті своїх інтересів.

Міністерство фінансів України вказує, що реалізація положень законопроекту не потребує додаткових видатків з Державного бюджету України на 2013 рік, але може потребувати додаткових коштів державного та місцевих бюджетів в наступних роках. Разом з тим, конкретних розрахунків Міністерством не надано.

Головне науково-експертне управління вважає, що за результатами розгляду у першому читанні законопроект може бути прийнятий за основу [2].

Тобто навіть прослідковуючи та порівнявши витяги із статей та безпосередньо внесення змін до Закону України "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності" (щодо посилення правового та соціально-економічного захисту осіб, які навчаються), то можна сказати, що ми побачимо в першу чергу те, що депутати наголошують вже не тільки на членах профспілки та робітниках підприємств, а саме вже безпосередньо і на особах, які навчаються і в праві захищати свої права самі за допомогою профспілки, до якої вони входять. Наприклад: "Держава визнає профспілки повноважними представниками працівників **та (чи) членів профспілки з числа осіб, які навчаються** і захисниками їх трудових, соціально-економічних прав та інтересів, співпрацює з профспілками в їх реалізації, сприяє профспілкам у встановленні ділових партнерських взаємовідносин з роботодавцями та їх об'єднаннями.

Держава сприяє навчанню профспілкових кадрів, спільно з профспілками забезпечує підвищення рівня їх знань щодо правового,

економічного та соціального захисту працівників та осіб, які навчаються" (те що виділене є результатом змін до закону) [3]

Використаю висновок саме із цих змін:

ВИСНОВОК

на проект Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності" (щодо посилення правового та соціально-економічного захисту осіб, які навчаються)" (№ 2015 від 15.01.2013 р.)

У законопроекті передбачається внесення змін до Закону України "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності" щодо повноважень первинних профспілкових організацій у захисті соціально-економічних прав та інтересів осіб, які навчаються. Зокрема, відповідно до запропонованих доповнень профспілки осіб, які навчаються, та їх об'єднання зможуть брати участь у формуванні державної політики щодо розвитку освіти в Україні, формуванні обсягів державного замовлення на підготовку фахівців, у розробленні проектів нормативно-правових актів, які стосуються соціально-економічних прав та інтересів осіб, які навчаються; здійснювати громадський контроль за дотриманням законодавства про освіту, дотриманням якості освіти; вносити керівникам навчальних закладів, органам виконавчої влади та місцевого самоврядування подання про усунення порушень законодавства щодо здобуття освіти, соціальних гарантій молоді; брати участь у розробці навчальних планів, погоджувати розклади занять, правила внутрішнього розпорядку, правила проживання в гуртожитках, відрахування та переведення студентів, поселення та виселення студентів з гуртожитку.

Головне управління підтверджує свою позицію, висловлену у висновку до аналогічного проекту реєстр. № 6660 (доопрац.) від 11.07.2012 р. щодо підтримки в цілому законопроекту як такого, що сприятиме послідовному застосуванню принципів, закріплених Законом України "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності", поширенню його норм не тільки на працівників, а й на осіб, які навчаються. Аналіз положень представленого проекту свідчить про врахування зауважень і пропозицій, висловлених Головним управлінням до попереднього варіанту законопроекту.

Узагальнюючий висновок: за результатами розгляду у першому читанні законопроект може бути прийнятий за основу [1].

Підводячи підсумки, можна сказати дякую тим людям, які потурбувалися про захист осіб, які навчаються, а саме: Бережна Ірина Григорівна – народний депутат України, Пінчук Андрій Павлович – народний депутат України, Орленко Василь Васильович – кандидат юридичних наук, адвокат, помічник-консультант народного депутата України А. П. Пінчука, дійсний член Міжнародної асоціації адвокатів (ІВА), Лосіхін Олег Олегович – магістр державного управління, помічник-консультант народного депутата України А. П. Пінчука, голова відділення Асоціації

правників України у Житомирській області. Це ті хто відстоював наші з вами права та обов'язки і внесли зміни до Закону України "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності" (щодо посилення правового та соціально-економічного захисту осіб, які навчаються)" (№ 2015 від 15.01.2013 р.) Будемо надіятися на краще, на те, що врешті решт професійні спілки студентів не будуть залишатись осторонь проблем життя тих ВНЗ, де вони навчаються, і де проходять кращі роки їхнього та нашого з вами життя, тому, що студентські роки неповторні та незабутні, то ж давайте робити їх ще кращими та більш яскравішими і, щоб кожен зміг не тільки на словах, але і документально це підтверджувати, тобто не бути голословними. Тому що, ми живемо з вами в той час, де без підтримки влади ми не можемо практично нічого, те, що є свобода слова і вибору це дуже добре, але закон є закон, і як то кажуть ми маємо знати і ми повинні знати на чому ґрунтується наша робота, тобто робота професійних спілок ВНЗ.

Література

1. Висновок на проект Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності" (щодо посилення правового та соціально-економічного захисту осіб, які навчаються)" (№ 2015 від 15.01.2013 р.)

2. Внесення змін до Закону України "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності" (щодо посилення правового та соціально-економічного захисту осіб, які навчаються)

3. Порівняльна таблиця до проекту Закону України про внесення змін до Закону України "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності" (щодо посилення правового та соціально-економічного захисту осіб, які навчаються).

4. Правовий путівник студента : Довідник нормативно-правових актів / Укл. С. М. Романюк, А. І. Клименко, В. П. Майданюк, О. Г. Труханов. – 2-ге вид., доповн. – К. : Четверта хвиля, 2011. – 704 с.

Наукове видання

ПЕДАГОГІЧНИЙ АЛЬМАНАХ

Збірник праць молодих науковців

Випуск 3

Технічний редактор – В. П. Сливко
Верстка, макетування – Н. В. Мачужак
Дизайн обкладинки – В. М. Косяк

Матеріали надруковані в авторській редакції.

Підписано до друку.02.07.2013 р.	Формат 60x84/16.	Папір офсетний.
Гарнітура Arial	Обл.-вид. арк. 16,98.	Тираж 60 прим.
Замовлення №	Ум. друк. арк. 17,88.	

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя.
м. Ніжин, вул. Воздвиженська, 3/4
(04631)7–19–72
E-mail: vidavn_ndu@mail.ru
www.ndu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 2137 від 29.03.05 р.